

БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИЙМ

КИРИШ СЎЗИ

Ҳамду саноларимизнинг барчаси поклик сифатининг соҳиби бўлмиш, бандаларига покликни фарз этиб, уларга пок шариат ила пок Пайғамбар юборган Буюк Парвардигорга бўлсин!

Саловоту саломларнинг мукаммали ва гўзали шу пок диннинг пайғамбари, пок умматнинг сарвари, пок сулоланинг самари ҳазрати Муҳаммадга бўлсин!

Пок диннинг биринчи пок авлоди саҳобаи киромларга эса Аллоҳнинг розилиги бўлсин!

Пок Қуръон ва пок Суннатдан умматга поклик аҳкомларини чиқариб, тартибга солиб берган дили ва нияти пок мужтаҳид уламоларимизга Аллоҳнинг раҳмати бўлсин!

Азиз ва мухтарам китобхон! Ҳақ таолога беадад шукрлар бўлсинким, У зотнинг инояти ила «Ҳадис ва Ҳаёт»нинг тўртинчи жузъи – «Поклик китоби»ни кўлимизга олиб турибмиз.

Сиз мухтарам азизлар дунёдаги энг пок ва покизаликка каттиқ риоя қиладиган халқ вакили эканингиз билан фахрланиб юрасиз, албатта. Лекин ўша фахр боиси бўлган покликка нима орқали эришганимизни ҳеч ўйлаб кўрганмисиз?

Эҳтимол, кўлингиздаги китоб «Поклик китоби» эканини билганингиздан кейингина юқоридаги ўйлар хаёлингизга келар.

Эҳтимол, биздан бошқаларда ҳам «Поклик китоби» бормикан деган савол фикрингиздан ўтар.

Азизларим, билингки, сиз билан бизнинг фахримиз боиси бўлмиш поклигимиз асли Роббимизнинг пок китоби Қуръондан ва Пайғамбаримизнинг пок Суннатлари –

ҳадисдан келади. Бу эса, сиз билан бизнинг покликка амал қилишимиз илоҳий таълимот асосида эканлигини билдиради.

Бу ҳар бир банда учун ўта олиймақом мартабадир. Ота-боболаримиз минг тўрт юз йилдан бери амал қилиб келаётган ва биз бадану маконда, кийиму ўзимизга боғлиқ ҳар бир нарсада давом эттираётган поклигимиз оддий поклик эмас, балки Аллоҳнинг савобига ва жаннатига эришишимизга сабаб бўладиган ибодат даражасига кўтарилган покликдир.

Сиз билан биз мўмин-мусулмонлар Қуръони карим ва Суннати мутаҳҳарага амал қилароқ ўзимизга керакли покликка эришиш орқали фақат бу дунёнинг фойдасигагина эмас, балки охиратнинг савобига ҳам дохил бўламыз.

Биз намоз ўқиш учун фарз бўлган таҳорат қилиш жараёнида юз-қўлимизни, оёғимизни ювар, бошимизга масҳ тортар эканмиз, ўзимизга, соғлигимизга ва гўзаллигимизга оид бу иш Аллоҳга ибодатлигини ҳам унутмаймиз. Шунинг учун ҳам бу амални адо қилаётиб ўзимизни тутишимиздан тортиб, ора-орада дуо ва зикрларни ўқишимизгача – барчасида ибодат ҳолатида бўламыз.

Биз намоз, тавоф каби ибодатларимизни адо этиш учун таҳоратли бўлиб, покланишимиз фарз. Баъзи бир ҳолатларда бутун баданимизни ювиб, покланишимиз ҳам фарз бўлади.

Қисқаси, биз катта ва кичик нопокликдан доимо покланиб юрадиган халқмиз.

Шунингдек, ибодатни адо этадиган маконимиз ҳам, ибодат чоғида киядиган кийимимиз ҳам пок бўлмоғи лозим.

Кўрдингизми, сиз билан бизнинг ҳаётимизда поклик қанчалар муҳим ўрин тутади?!

Шунинг учун ҳам инсоният тарихидаги энг катта илмий меросни ўз ичига олган фикр китобларимизнинг барчаси «Поклик китоби» билан бошланади. Уларда поклик масаласига кўплаб саҳифалар ажратилган.

Шунинг учун ҳам сунан тариқасида жамланган ҳадис китобларимизнинг барчасининг аввалида «Поклик китоби» бор.

Она тилимизда алоҳида «Поклик китоби» битилганми, йўқми – аниқ айтишим қийин. Аммо бизнинг илмимиз бўйича мен бундай китоб учратмадим. Аллоҳга шукрлар бўлсинки, Улуғ Тангри ана шундай китобни юзага келишини ихтиёр этди. Ва шоядки, биз бу поклик китоби орқали ибодат ҳисобига ўтадиган, ўзимизга зарур поклигимизу охиратимизни обод қиладиган ва бошқа кўпгина хайру баракага сабаб бўладиган поклигимизни илмий равишда англаб етиш йўлида дастлабки қадамни кўйишга муяссар бўлсак.

Келгуси сатрларда Аллоҳ таолонинг тавфиқи ила покликнинг фазилатлари ҳақида тўхталиб, динимизда поклик қанчалар фазилатли нарсага айланганини англаб етишга ҳаракат қиламиз. Покликнинг фазли бу дунё билан чегараланиб қолмайди. У охиратимизни обод этиш учун ҳам асқотади, албатта.

Албатта, поклик ва покланиш учун ишлатиладиган асосий восита тоза сувдир. Бунинг учун сувларнинг ҳукми ҳақида билимга эга бўлишимиз шарт. Бу китоб орқали сувларнинг қай бири пок, қай бири нопок бўлишини ўрганамиз. Таҳорат ва ғусл қилиш учун ишлатса бўладиган ва бўлмайдиган сувларни фарқлашни ўрганамиз. Нопок сувларни поклаш мумкинми, йўқми, уни ҳам билиб оламиз.

Нажосатни кетказиш учун нима қилишимиз лозим? Чунки гоҳида ўз ихтиёримиздан ташқари баъзи нажосатларни кетказишга эҳтиёжимиз тушиб қолиши

мумкин. Буларни ҳам шу «Поклик китоби»дан ўрганамиз.

Ҳаёт сўқмокларида қон, сийдик, мазий ва бошқа нарсалардан ўзимизни ёки кийимимизни поклашга тўғри келади. Хало одоблари ва истинжо ҳақида бизнинг динимизчалик батафсил сўз юритган, бизчалик покликка етишганлар бўлмаса керак. «Поклик китоби»да бу масалаларни ҳам илмий асосда ўрганамиз.

Таҳорат одоблари ўзига яраша алоҳида бир маданият. Бу маданиятни ҳар биримиз эгаллашимиз шарт. Унга оид ҳукмларни ҳам худди шу китобдан топасиз ва ўрганасиз.

Албатта, ҳар битта мўмин-мусулмон ўзига қачон ғусл фарз бўлишини билмоғи фарз.

Албатта, бошқа ибодатлар қатори ғуслнинг ҳам ўз одоб ва аҳкомлари бор. Уларни билмай туриб покландим ёхуд покман дейиш қийин.

Ҳайз, нифос ва истеҳоза каби аёлларда бўладиган хос масалалар бор, уларни яхшилаб ўзлаштириб олмоқ ниҳоятда зарур. Бу масалаларга оид шаръий ҳукмларни билмасак, кўплаб гуноҳлар содир этишимиз турган гап.

Ҳайз пайтида жинсий яқинлик қилиш катта гуноҳ эканини қадимда кўпчилик яхши билган ва бу гуноҳга қолмаслик учун барча чораларни кўришган. Ҳозирда бу масалага қандоқ қаралади? Ҳайз пайтида қилинган жинсий яқинлик бугунги куннинг ўзида ҳам бекиёс зарар эканини кўпчилик, айниқса, ёшлар билишадими?

Ҳайзли ва нифосли аёлларнинг ўзларига яраша хос ҳукмлари бор. Аёллар ўша ҳукмларни аъло даражада ўрганиб, амал қилиб юришлари лозим. Акс ҳолда, афсуснадоматда қоладилар. Бу афсус фақатгина охиратда эмас, бу дунёда ҳам бўлади. Бу афсус фақатгина кўзга кўринадиган, ўзини билдирадиган катта зарарлар туфайли эмас, соф инсоний табиатга зид нарсада хижолат маъносида ҳам бўлиши мумкин. Дунёдаги энг кучли ва янгича маданиятли юртда яшайдиган, аввал протестант

диёнатида бўлган ва Аллоҳнинг ҳидояти ила Исломга кирган бир аёл мусулмонликка қадар поклик маъносидаги ҳолатимни эсласам, ер ёрилса кириб кетгудек бўламан, деган эди.

Агар бу китобдан бирор яхшилик топсангиз Аллоҳдан, нуқсон ва камчилик учратсангиз камина ходимингиздан деб билгайсиз. Аллоҳнинг Ўзи ҳаммамизни тўғри йўлга бошласин! Омин!

ПОКЛИК КИТОБИ

САККИЗ БОБДАН ИБОРАТ

БИРИНЧИ БОБ

«Поклик» асли араб тилида «тахорат» маъносини билдиради ва араб тилидаги китобларда у «Таҳорат китоби» деб аталади. Аммо бизда намозга қилинадиган ва арабча «вузуъ» деб аталадиган нарсани таҳорат дейиш одат бўлиб қолгани учун биз бу мавзунини «Поклик китоби» деб атадик.

ПОКЛИКНИНГ ФАЗИЛАТЛАРИ ҲАҚИДА

Поклик — «Таҳорат» сўзи луғатда «тозаллик ва озодалик» маъносини англатади. Шариатда эса, у таҳорат, ғусл, таяммум каби намоз ўқиш учун керакли покланишларга айтилади.

Исломда поклик иймондан ҳисобланади. Ислом поклик ва покланиш ишларига ўта жиддий қарайди. Дунёда Исломдан бошқа ҳеч бир дин, тузум ёки фалсафа покликни ва озодаликни иймонга тегишли даражага қўтармаган.

Бир вақтлар Оврупода масиҳий дини ҳукмронлик

қилган пайтда поклик гуноҳ ҳисобланган. Кишилар ўзига, кийим-бошига узоқ вақт сув теккизмаганлари билан фахрланганлар. Ҳозирда ҳам кўпчилик назарида поклик тиббий ёхуд шахсий озодалик иши ҳисобланади.

Исломда эса бу иймон иши бўлиши билан бирга, поклик бўлмаса, банданинг ибодати ҳам қабул бўлмайди. Исломда барча ибодатларнинг қабул бўлиши учун аввало, банданинг қалби, нияти пок бўлиши керак.

Қолаверса, ибодатларнинг қабул бўлиши учун инсоннинг бутун танаси, кийим-боши ва ҳатто ибодат жойи ҳам пок бўлиши шарт. Пок бўлганда ҳам каттаю кичик, кўзга кўринадигану кўринмайдиган барча нопокликлардан холи бўлиши керак. Ана шундоқ покликка эга бўлмаган банда Аллоҳга ибодат қила олмайди. Яъни, намоз ҳам ўқий олмайди, Қуръон ҳам ўшлай олмайди.

Исломда ибодатларнинг қабул бўлиши – поклик асосида адо этилишига боғлиқ. Бизда поклик йўлида қилинган ҳар бир иш юқори баҳоланади ва уни қилган кишига улкан ажр-савоблар, олий мартабалар бор. Бу бобда ана шулар ҳақида сўз юритилади.

قَالَ اللَّهُ جَلَّ شَأْنُهُ: چچ چچیدتد

Аллоҳ жалла шаънуҳу:

«Унда покланишни яхши кўрадиган эрлар бор. Аллоҳ покланувчиларни яхши кўради», деган. *(Тавба сураси, 108-оят)*

Шарҳ: Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло ушбу ояти каримада покликни ва пок кишиларни мадҳ этмоқда. Пок кишиларни яхши кўришини эълон қилмоқда. Бу эса, Аллоҳ таоло томонидан покликка қанчалик эътибор берилишини кўрсатиб турибди. Бу ояти кариманинг ўзи барча инсонлар поклик учун интилиб, бутун дунё покланиш сари юз тутиши учун етарли!

Мусулмонлар Қуръонга амал қилиб яшаганларида ана шундоқ бўлган!

Энди бу борадаги ҳадиси шарифлардан бизнинг китобимизда келганларини ўрганишга ўтайлик.

134- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ، فَمَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ عُرَّتَهُ فَلْيَفْعَلْ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ.

134. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, умматим қиёмат куни таҳоратнинг асаридан пешоналари оппоқ ва оёқ-қўлларида нур таралиб турган ҳолларида чақирилурулар. Бас, сиздан ким ўз пешонасидаги қашқасини узайтиришга қодир бўлса, шуни қилсин», дедилар».

Бешовларидан фақат Абу Довуд ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бундан буён ровий саҳобийнинг таржимаи ҳоллари олдин ўтган бўлса, матнда исмларини зикр қилиш билан кифояланамиз. Таржимаи ҳоллари берилмаган ровийни кенгроқ таништиришга ҳаракат қиламиз.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам юқоридаги ҳадиси шарифларида таҳоратнинг фазилати қиёмат куни қай тарзда намоён бўлиши ҳақида хабар бермоқдалар.

Қиёмат қоим даҳшатлари, у куннинг зулматлари ва тўс-тўполонлари маълум. У кунда биров-бировни таний олмайди. Қўпларнинг юзи қорайган, уларнинг бетларини ғубор қоплаган бўлади. Аммо бир гуруҳ одамлар юзларидан ва қўл-оёқларидан кишининг ҳавасини келтирадиган даражада нур таралиб, гўзал ҳолатда ажралиб турадилар. Бу бахтиёр инсонлар Муҳаммад

соллаллоҳу алайҳи васалламнинг умматларидир, умр бўйи таҳорат қилиб, намоз ўқиб ўтган мусулмонлардир. Улар ҳақида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари қуйидагиларни айтадилар:

«Албатта, умматим қиёмат куни таҳоратнинг асаридан пешоналари оппоқ ва оёқ-қўлларидан нур таралиб турган ҳолларида чақирилурлар».

Биз, аввалига пешоналари оппоқ ва оёқ-қўлларидан нур таралиб турган ҳолда, деб таржима қилган сўз ҳадиси шариф матнида «ғурран муҳажжалийн» деб келган. Арабларда аслида «ғурран» лафзи пешонаси оппоқ қашқа отга, «муҳажжалийн» эса олд ва орқа оёқларининг туёқларидан юқори қисми оппоқ бўлган отга айтилади. Одатда бу тоифа отлар гўзаллиги билан ҳар қанча кўп отлар ичида ҳам ажралиб, танилиб туради.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг умматлари ҳам, бу дунёда умр бўйи таҳорат қилиб ўтганлари туфайли у дунёда таҳорат суви теккан жойлари оппоқ бўлиб, кишининг ҳавасини келтирадиган даражада ялтираб, порлаб турар экан.

Бу ҳадисдан олинadиган фойдалар:

1. Қиёмат кунининг қоим бўлишига шак йўқлиги.
2. Таҳоратнинг қанчалик фазилатли экани.
3. Қиёмат кунда Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг умматлари таҳорат асаридан пешона ва қўл-оёқларидан нур таралган ҳолда чақирилишлари.
4. Қиёмат кунда таҳорат асаридан пешонада пайдо бўладиган нурни узайтириш имкони борлиги. Бунинг учун юзни ювганда бўйин тарафларни ҳам қўшиб ювмоқ кераклиги.
5. Қиёмат кунда таҳорат асаридан қўл ва оёқда пайдо бўладиган нурни узайтириш имкони борлиги. Бунинг учун қўл тирсакдан юқорисини ҳам қўшиб, оёқ тўпикдан юқорисини ҳам қўшиб ювмоқ лозимлиги.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам, ушбу ҳадиснинг ровийи Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу ҳам худди шундоқ қилганлар.

Одатда, таҳорат қилаётганда юз тўлалигича, қўл чиғаноғи билан, оёқ тўпик билан қўшиб ювилади. Негаки, инсоннинг бу аъзолари доимо чанг-тўзон ва турли нопокликларга дучор бўлиб туради. Исломда айнан ана шу аъзоларни кунига бир неча бор яхшилаб ювиш ҳар бир мусулмонга фарз қилинган ва у таҳорат деб аталади.

Таҳоратсиз инсоннинг амали кесик. Бусиз ҳеч бир мўмин ўзига фарз бўлган намозни ўқий олмайди, қолаверса, таҳоратсиз киши қўлига Қуръон тутиши мумкин эмас. Шунингдек, умрида энг улуғ ишлардан ҳисобланган Байтуллоҳ тавофини ҳам қила олмайди.

Аллоҳ таоло бу ишларни адо қилиш учун банда таҳоратли бўлишини шарт қилиб қўйган. Бундан банданинг ўзи фойда кўради. Аввало, таҳоратли банда доимо пок юради, турли кирлик ва унинг ортидан келиб чиқиши мумкин бўлган иллат ҳамда касалликлардан холи бўлади. Охиратда доимо таҳорат-ла юрувчиларга, аъзоларини пок ва тоза тутувчиларга улкан мартаба ваъда қилинмоқда.

Умрида доимо Аллоҳнинг амрини қилиб, яхши ният билан шариат ҳукмига бўйсуниб, таҳорат билан ибодатларни адо этиб юрган кишилар қанчалар ҳам бахтли кишилар экан! Уларнинг ҳар бир ибодати аввало – бу дунёда, муҳими – у дунёда чексиз бахт-саодатга сабаб бўлади. Таҳоратлари қиёмат куни юзлари ва оёқ-қўлларидан нур бўлиб порлаб, ҳаммадан ажралиб турадилар.

Бу дунёда баданларининг таҳорат суви етган жойларидан таралиб турган ажойиб нур қиёматда уларнинг охират саодатига эришганликлари рамзи бўлади экан. Бу нур уларни бу дунёда таҳорат қилмай ўтганлиги

учун юзи қаро бўлиб, дўзахга маҳкум қилинган бахтсизлардан ажратиб турса, қандай яхши! Шундай бўлгач, доимо таҳоратли юрайлик, пешона ва қўл-оёқларимиздан қиёмат куни тараладиган нурни узайтиришга ҳаракат қилайлик!

135- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: أَلَا أَذُلُّكُمْ عَلَى مَا يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ؟ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: إِنْ سَبَّحَ الْوُضُوءُ عَلَى الْمَكَارِهِ وَكَثَّرَهُ الْخُطَا إِلَى الْمَسَاجِدِ وَانْتَظَرَ الصَّلَاةَ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَذَلِكُمُ الرَّبَاطُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالتَّسَائِيُّ.

135. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам:

«Сизларни Аллоҳ хатоларни ўчирадиган, даражаларни кўтарадиган нарсага далолат қилайми?» дедилар. Улар:

«Албатта, эй Аллоҳнинг Расули», дейишди.

У зот:

«Қийинчиликларга қарамай, таҳоратни яхшилаб қилиш, масжидларга қадамни кўпайтириш ва намоздан сўнг намозни интизор бўлиб кутиш. Ана ўша сиз учун «муробитлик»дир», дедилар».

Муслим, Термизий ва Насайлар ривоят қилишган.

Шарҳ: Ислонда мусулмонларни душманлар ҳужумидан ҳимоя қилиш учун шай бўлиб, чегара қўриқлаб турган одам «муробит» дейилади.

Бу ҳадисда зикр қилинган амалларни бажарувчи кишилар эса, мазкур амалларни адо этиш учун ҳавоий нафсларини жиловлаб турганлари сабабидан «муробит» деб аталмоқдалар. Улар ҳам чегарада ватан ҳимоясига шай турган муробитга ўхшатишмоқда.

Абу Хурайра розияллоху анхудан ривоят қилинган бу ҳадисда мадҳ этилган амаллар ичида таҳорат ҳам борлиги учун у «покликнинг фазилатлари» бобида келтирилмоқда.

Эътибор беринг, Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам аввало саҳобаи киромларга савол ила мурожаат қилиш билан уларни маълум амалларга қизиқтириб кўймоқдалар.

У зот соллаллоху алайҳи васаллам уларга:

«Сизларни Аллоҳ хатоларни ўчирадиган, даражаларни кўтарадиган нарсага далолат қилайми?» дедилар.

Бу савол, албатта, ҳар бир эшитувчининг қалбида «хатоларни ўчирадиган, даражаларни кўтарадиган нарса нима экан?» деган қизиқиш уйғотади.

Хатоси йўқ ким бор?

Хатосининг ўчишини хоҳламайдиган ким бор?!

Нима қилсам, хатоларим ўчар экан, деб ўйламаган ким бор?!

Қолаверса, даражаси кўтарилишини истамаган ким бор?!

Саҳобаи киромлар бу маънода ҳаммадан пешқадам бўлишга интиланлари маълум. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламдан юқоридаги саволни эшитишлари билан:

«Албатта, эй Аллоҳнинг Расули», дедилар. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам шундан кейин саҳобаларга хатоларни ўчириб, даражаларни кўтарадиган нарсалардан учтасини айтдилар:

1. «Қийинчиликларга қарамай, таҳоратни яхшилаб қилиш».

Бундан мусулмон одам таҳорат учун қандай қийинчиликларга дуч келса ҳам сабр қилиб, яхшилаб таҳорат олиши лозимлиги келиб чиқади. Таҳорат вақтида дуч келинадиган қийинчиликлар эса замонга, маконга ва

шароитга қараб турлича бўлиши мумкин. Сув тақчил жойларда унинг нархи кўтарилиб кетиши ҳам таҳорат қилмоқчи бўлган одамга қийинчилик ҳисобланади, деб айтишган қадимги уламоларимиз. Шунингдек, ҳаво совуқ бўлиши туфайли ҳам қийинчилик туғилиши мумкин. Ҳозирги пайтда чет элларга сафар чоғида, нотаниш жойларда таҳорат қилиб олиш имкони йўқлиги ҳам қийинчилик ҳисобланади. Лекин булар таҳорат қилмасликка баҳона бўла олмайди. Худди ана шу нарса ҳадиси шарифда зикр этилганидек, қийинчиликларга қарамай, таҳоратни яхшилаб қилиш банда хатоларининг Аллоҳ таоло томонидан ўчирилишига ва даражалари кўтарилишига сабаб бўлади.

2. «Масжидларга қадамни кўпайтириш».

Яъни, масжидга қатнаб, жамоат намозларида кўпроқ иштирок этиш. Бунда ҳам киши баъзи қийинчиликларга дуч келиши мумкин. Аммо буларга қарамай, масжид томон қанча кўп қадам босса, хатоси шунча кўп ўчирилади, даражаси шунча кўтарилади.

3. «Намоздан сўнг намозни интизор бўлиб кутиш».

Бир намозни ўқиб бўлгандан кейин, иккинчисини иштиёқ билан кутишга нима етсин! Намоз иштиёқида туриш, намоз вақти қачон келар экан, ўқиб ҳузур топсам, савоб олсам, деб интизор бўлиш қанчалар яхши! Инсондан ҳеч қандай ортиқча саъй-ҳаракат, сарф-харажат талаб этмайдиган бу нарса ҳам Аллоҳ таоло томонидан мусулмон одам учун хатоларни ювиб, даражаларни кўтариб олишга қулай фурсат қилиб берилган экан. Бу қандайин ҳам улуғ бахт!

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бунинг зиёдасига мазкур ишларнинг яна бир фазлини зикр этиб:

«Ана ўша сиз учун «муробитлик»дир», дедилар.

Бундан ана ўша муробитлик маъноси ҳам чиқади.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Бир амалга одамларни қизиқтириш учун аввало, унинг фойдаларини баён қилувчи савол ила тингловчиларга мурожаат этиш.

2. Қийинчиликларга қарамай, таҳоратни яхшилаб қилишга тарғиб.

3. Қийинчиликларга қарамай, яхшилаб қилинган таҳорат хатолар ўчирилиб, даражалар кўтарилишига сабаб бўлиши.

4. Масжидларга кўп қатнашга тарғиб.

5. Масжидларга ибодат учун кўп қатнаш – хатолар ўчирилиб, даражалар кўпайишига сабаб бўлиши.

6. Бир намоздан кейин иккинчисини интизор бўлиб кутишга тарғиб.

7. Бир намоздан кейин иккинчисини интизор бўлиб кутиш хатолар ўчирилиб, даражалар кўтарилишига сабаб бўлиши.

8. Ислom дини хатоларни ўчириб, даражаларни кўтаришни жуда ҳам осон қилиб қўйгани.

9. Ҳавои нафси енгиб, Аллоҳнинг амрини қилиш муробитликка тенглаштирилгани.

Биз мусулмонлар нақадар бахтли бандалармиз. Ўзимиз учун керакли ва фойдали амаллар бизга ибодат қилиб берилган. Бугунги кунда фойда оладиган ишларимиз Аллоҳга қурбат ҳосил қиладиган, қолаверса, хатоларимизнинг ювилишига, даражаларимизнинг кўтарилишига сабаб қилиб қўйилган.

Хатоларимиз ювилсин, даражаларимиз баланд бўлсин десак, қийинчиликларга қарамай, таҳоратни яхшилаб қилайлик, масжидлар томон босадиган қадамларимизни кўпайтирайлик ва намоздан кейин яна навбатдаги намозни иштиёқ билан интизор бўлиб кутайлик.

136- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُسْلِمُ أَوْ

الْمُؤْمِنُ فَعَسَلَ وَجْهَهُ خَرَجَ مِنْ وَجْهِهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا بِعَيْنَيْهِ
 مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ، فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ خَرَجَ مِنْ يَدَيْهِ كُلُّ
 خَطِيئَةٍ كَانَ بَطَشَتْهَا يَدَاهُ مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ ، فَإِذَا
 غَسَلَ رِجْلَيْهِ خَرَجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مَشَتْهَا رِجْلَاهُ مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ آخِرِ
 قَطْرِ الْمَاءِ حَتَّى يَخْرُجَ نَقِيًّا مِنَ الذُّنُوبِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

136 . Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Вақтики, мусулмон ёки мўмин банда таҳорат қилса, бас, у юзини ювганида ўша сув ёки ўша сувнинг охириги қатраси ила унинг икки қўзининг назари орқали қилган хатолари юзидан тўкилади. Вақтики, икки қўлини ювса, ўша сув ёки ўша сувнинг охириги қатраси ила унинг икки қўли билан қилган хатолари тўкилади. Вақтики, икки оёғини ювса, ўша сув ёки ўша сувнинг охириги қатраси ила икки оёғи билан юриб қилган хатолари тўкилади. Шундоқ қилиб, у гуноҳлардан пок бўлиб чиқади», дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган бу ҳадисда бошдан охиригача таҳорат туфайли банданинг гуноҳлари қандоқ тўкилиши батафсил баён қилинмоқда.

Мусулмон киши таҳорат қилиш учун қайси бир аъзосини ювса, ўша аъзо туфайли содир бўлган гуноҳ тўкилиши таъкидланмоқда. Мусулмон одам таҳорат пайтида зоҳирий аъзоларидан кир, чанг-тўзонларни ювса ҳам, аслида унинг гуноҳлари ювиб ташланиши маълум бўлмоқда. Бу эса таҳоратнинг фазли қанчалик баланд эканини кўрсатади.

Шу жойда умумий қоида сифатида ҳаммамиз учун ўта муҳим бир масалани эслаб ўтишимиз лозим. Бу ҳадиси шариф, ундан олдинги ва шунга ўхшаш бошқа ҳадисларда гап кичик гуноҳларнинг тўкилиши, ювилиши ёки ўчирилиши ҳақида бормоқда. Бу маънолардаги ҳадисларни эшитиб ёки ўқиб, хоҳлаган гуноҳни қилиб келиб, бир марта таҳорат қилса ва намоз ўқиса ёхуд жума намозида иштирок этса, ҳамма гуноҳлари тўкилиб кетар экан, деган ҳаёлга бормаслигимиз керак. Бунга ўхшаш маънодаги ҳадисларда зикр қилинган гуноҳнинг тўкилиши Аллоҳ билан банда орасидаги муносабатда банда томонидан содир этилган кичик гуноҳларга тегишлидир. Бундан кейин келадиган ҳадисларда «агар катта гуноҳ қилмаган бўлса», деган истисно ҳам келади. Уни Аллоҳ хоҳласа, ўз ўрнида ўрганамиз.

Шунингдек, бошқа бандалар ҳақ-ҳуқуқини поймол этиб қилинган гуноҳлар ҳам қасос олинмагунча ювилмайди. Бу ҳам Аллоҳ хоҳласа, кези келганда ўрганилади.

Лекин таҳорат билан кичик гуноҳларнинг ювилиб кетиши ҳам катта гап. Аллоҳ таолонинг мусулмон бандаларига кўрсатган улкан марҳамати бу. Мусулмон банда таҳорат қилаётганда яхши ният билан Аллоҳ таолодан астойдил тилаб, ушбу ҳадиси шарифни элаган ҳолда ҳар аъзосини юваётиб: «илоҳо, ушбу аъзолардан содир бўлган гуноҳларим тўкилган бўлсин», деб сўраса, иншааллоҳ, мақсади ҳосил бўлади. Чунки таҳорат қилиш ҳам аввал айтиб ўтилганидек, ўзига хос ибодатдир.

Шу туфайли таҳорат қилаётганда бошқалар билан гаплашиш, шоша-пиша, чала-чулпа таҳорат қилишга йўл қўймаслик керак. Таҳорат банда учун Аллоҳ томонидан кичик гуноҳларини ювиб олиш учун берилган имконият ва қулай фурсатдир.

137- وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ خَلِيلِي ρ يَقُولُ: تَبْلُغُ الْحَلِيَّةُ مِنَ
الْمُؤْمِنِ حَيْثُ يَبْلُغُ الْوُضُوءُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ.

137. Яна ўша кишидан ривоят қилинади.

«У киши розияллоҳу анҳу мен ўз халилим соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Мўминнинг беағи таҳорат суви етган жойгача етади», деганларини эшитдим», деди.

Муслим ва Насайй ривоят қилишган.

Шарҳ: Халил - энг яқин ва сирдош дўст дегани.

Қуръони каримда Аллоҳ таоло Иброҳим алайҳиссаломни халил этиб олганининг хабари келган. Абу Хурайра розияллоҳу анҳунинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламни «халилим» дейишлари, у кишининг ул зот соллаллоҳу алайҳи васалламга бўлган чексиз муҳаббатларидандир.

Безак эса мўмин банданинг қиёмат куни Аллоҳ томонидан безалишидир. Аллоҳ таоло аҳли жаннатнинг васфида:

«Ва улар тилло ва лаълидан бўлган безаклар ила безалурлар. Ва у ер (жаннат)даги либослари ипакдир», деган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу ҳадиси шарифда:

«Мўминнинг беағи таҳорат суви етган жойгача бўлади», дейишларидан, ҳар кимнинг беағи ҳар хил бўлиши келиб чиқмоқда. Демак, бу дунёда таҳоратни яхшилаб қилган мўминнинг у дунёдаги беағи ҳам яхши бўлади, кўп таҳорат қилганнинг беағи кўп бўлади. Шунингдек, банданинг қайси жойларига таҳорат суви етган бўлса, беағи ҳам ўша жойларгача етиб боради.

Биз мўминлар шу билан бахтлимизки, ҳозирдаёқ охиратдаги беағимизни хоҳлаганимизча яхшилаб олиш

имконимиз бор. Бунинг учун эса ўз вақтида таҳоратимизни комил қилишимиз ва баданимизнинг кўпроқ жойига таҳорат сувини етказишимиз керак, холос.

138- عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأَانِ أَوْ تَمْلَأُ مَا بَيْنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالصَّلَاةُ نُورٌ وَالصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ وَالْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ. كُلُّ النَّاسِ يَغْدُو فَبَا يَخُوعُ نَفْسُهُ فَمُعْتَقُهَا أَوْ مُوْبِقُهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

138. Абу Молик ал-Ашъарий розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам:

«Поклик иймоннинг ярмидир. «Алҳамдулиллахи» тарозуни тўлдирур. «Субҳаналлоҳи ва алҳамдулиллахи» осмонлару ернинг орасини тўлдирурлар ёки тўлдирур. Намоз нурдир. Садақа бурҳондир. Сабр зиёдир. Қуръон сенинг фойдангга ёки зарарингга хужжатдир. Барча одамлар ҳаракат қилиб ўз жонини савдога қўювчидир. Бас, улар уни озод қилувчи ёки уни ҳалок қилувчилардир», дедилар».

Муслим, Насайй ва Термизийлар ривоят қилишган.

Шарҳ: Ҳадиснинг ровийи Абу Молик ал-Ашъарий розияллоху анҳу билан танишиб олайлик:

Каъб ибн Осим ал-Ашъарий, куниялари Абу Молик, сафина, яъни, кема асҳобларидан. Ямандан кемада келиб, мусулмон бўлган зотлардан. Бу зот Миср ва Шомда истикомат қилдилар. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳадисларидан бир нечтасини ривоят қилдилар. У кишидан Умму Дардо, Абдурахмон ибн

ўанам, Холид ибн Абу Марям, Мадина аҳлидан ҳадис чиқарувчи кишилар ривоят қилишди. Бу зот тўплаган ҳадислардан айримларини машҳур «Саҳиҳ» соҳибларидан учтаси ўз китобларига киритишган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг бу муборак ҳадисларида бир неча савобли амалларнинг бошида покликни юқори баҳолаб зикр қилганлари учун ҳам ушбу ҳадис «Покликнинг фазилатлари» бобида келтирилмоқда.

Энди Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ҳадисда зикр қилган фазилатли амаллар билан бирма-бир танишиб чиқайлик:

1. «Поклик иймоннинг ярмидир».

Бу жумладаги покликдан мақсад риё, кибр, ҳасад каби маънавий ҳамда барча моддий нопокликлардан пок бўлишдир. Таҳорат, яъни, поклик иймоннинг ярми дейилиши – усиз ибодат қабул қилинмаслиги ва савоби беҳуда кетишидан, иймон бўлмаса, ибодат умуман қабул қилинмаслиги эътиборидан келиб чиқиб айтилмоқда ва поклик иймоннинг ярмига тенглаштирилмоқда.

Исломда иймоннинг қадр-қиммати қанчалик юқори эканини яхши биламиз. Поклик иймоннинг ярмига тенглаштирилганидан ҳам Ислом дини озодалик, поклик ва тозалikka қанчалар эътибор берганини билиб олсак бўлаверади.

Бу ўз навбатида биз мусулмонлар динимиз талабига яраша бўлишимиз кераклигини ҳам билдиради.

Шундай экан покликни иймоннинг ярмига тенглаштирган динимизга қанчалик амал қилмоқдамиз?

Аввало, динимиз талабига яраша маънан покмизми?

Қолаверса, моддий жиҳатдан ҳолимиз қандоқ?

Мусулмонлар оммасининг баданлари, кийимлари, турар-жойлари, кўчалари, қишлоқ ва шаҳарлари бошқаларникидан қанчалик озода?

Ёки биз учун у қуруқ сўздан иборатми, қачон амал қилишга бошлаймиз?

2. «Алҳамдулиллаҳи» тарозуни тўлдирур.

«Алҳамдулиллаҳи» (Аллоҳга мақтовлар бўлсин) деган жумлани мўмин-мусулмон одам ихлос билан айтиши жуда ҳам савобли саналади. Чунки ҳамма нарсани берган Аллоҳ таолога ҳамд айтиш, Унинг берган неъматларини эътироф этиб, улар учун Аллоҳга мақтов айтишдан улуғроқ савоб йўқ.

Ҳадисда айнан шу нарса – «Алҳамдулиллаҳи»ни айтиш билан банда амаллар тарозусини тўлдирадиган даражада катта савоб олиши таъкидланмоқда.

Қаранг, мўмин-мусулмон банда учун савоб топиш қандоқ ҳам осон-а! Оғиздан ихлос билан «Алҳамдулиллаҳи» деган калима чиқиши билан амаллар тарозусининг палласи савобга тўлиб қолар экан.

Бас, шундоқ экан, бу калимани кўпроқ айтайлик. Турли беҳуда, иғво, бўҳтон гапларнинг ўрнига ҳам Аллоҳнинг зикрини қилайлик!

3. «Субҳаналлоҳи ва алҳамдулиллаҳи» осмонлару ернинг орасини тўлдирурлар ёки тўлдирур.

Шу ерда ровий шак қилган, яъни, «тўлдирурлар», деб жам сийғасида айтилдими ёки «тўлдирур», деб бирлик сийғасида айтилдими, буни яхши англамай қолганини билдириб қўяпти.

Аввал «Алҳамдулиллаҳи»нинг ёлғиз ўзини айтиш тўғрисида сўз кетган бўлса, энди унинг олдида «Субҳаналлоҳи»ни ҳам қўшиб айтиш лозим кўриляпти. «Субҳаналлоҳи»нинг маъноси эса, «Аллоҳни поклаб ёд қиламан»дир.

Демак, бир мўмин банда ихлос билан «Субҳаналлоҳи, валҳамдулиллаҳи» деб айтса, осмонлару ернинг ораси савобга тўлар экан. Бу ҳам Аллоҳ таолонинг мўмин бандаларига қилган лутфи-карамидир.

Фақат бу лутфу қарамдан биз мўминлар унумли фойдаланмоғимиз зарур, холос. Нима кўп, бўш вақтимиз кўп. Ўша вақтни турли беҳуда гап-сўзларга сарф этмай, ушбу икки калимани зикр қилсак, қанчадан-қанча савобга эришамиз.

4. «Намоз нурдир».

Намознинг нур эканлиги, аввало, банда вафот этиб қабрга қўйилганида унинг қоронғу қабрини ёритиши билан бўлади.

Намознинг нур эканлиги кейинчалик, қиёмат қоронғусида ўз эгасига йўл кўрсатувчи нур бўлиши билан бўлади.

Ўлим ҳақ, ҳар биримизнинг вафот этишимиз бор. Ҳатто яқинларимиз бизнинг ҳар биримизни қабрга элтиб, кўмиб, ёлғиз ташлаб кетишлари бор. Ана шунда қабр зулматидан азоб тортмайлик десак, намоз ўқийлик. Ўқиган намозимиз қабримизда нур бўлиб, атрофимизни ёритиб, кўнглимизни хушнуд қилиб турсин, илоҳим.

Қиёмат куни ҳақ, бир куни келиб, албатта, у қоим бўлажак! Унинг тўс-тўполони, даҳшатли қоронғусида қолишимиз турган гап. Ўша пайтда ҳеч нарсани кўрмай, қокилиб-суқилиб юрмайлик десак, намоз ўқийлик! Шояд, ўша ўқиган намозимиз қиёмат қоронғусида нур бўлиб порлаб, атрофимизни, йўлимизни ёритиб турса!

5. «Садақа бурҳондир».

Мўмин киши томонидан бу дунёда ўз мол-мулкидан қилган садақасининг бурҳонга ўтиши бир неча хил бўлади.

Аввало, молу мулкдан савоб умидида садақа қилишнинг ўзи киши иймонининг тасдиғи учун ҳужжатдир. Чунки иймонсиз, мунофиқ одам садақа қилмайди. Қиёмат куни мўмин бандадан мол-мулкни нимага сарф қилгани ҳақида сўралса, бу дунёда қилган садақаси унга бурҳон – ҳужжат бўлади.

Баъзи эътирофларга қараганда, бу дунёда садақа қилиб

юрған кишиларга қиёмат куни алоҳида бурҳон – белги кўйилади экан. Ўша белгини кўргандан кейин улардан молингни нимага сарф қилдинг, деб сўралмас экан.

Қаранг, садақа қилиш – қанчалар яхши иш! Аллоҳ таоло берган мол-дунёни унинг йўлида садақа қилган банда шунчалар бахт-саодатга муяссар бўлар экан. Бу ҳам Аллоҳ таолонинг мўмин-мусулмонларга кўрсатган лутфу карами. Фақат шу имкониятдан тўғри фойдаланишимиз керак, холос. Мол-мулкимиздан оз бўлса ҳам мухтож биродарларимизга садақа қилайлик. Шоядки, ўша қилган садақамиз иймонимизнинг тасдиғи бўлса, қиёмат куни мол-мулкни нимага сарф қилганимиз ҳақида сўралганимизда бизга бурҳон бўлса ёки сиймомиздаги бир белги бўлиб, бу саволдан қутқариб қолса.

6. «Сабр зиёдир».

Луғатда «сабр» нафсни хоҳлаб турган нарсаларидан қайтариш, унга оғир келадиган ибодатларга ундаб туриш ва турли машаққату қийинчиликларга бардош беришдир.

«Зиё» деб бир жисмнинг ўзидан чиққан ёруғликка айтилади. Мисол учун, қуёшдан чиққан ёруғлик «зиё» деб айтилади. Бир жисм бошқадан олган ёруғликни қайтариб чиқарса, «нур» дейилади. Ой қуёшдан олган ёруғликни қайтариб таратгани учун «ой нури» деб айтамыз.

Аллоҳ таоло Қуръони каримда: **«У қуёшни зиё, ойни нур қилган Зотдир»**, деган. Зиё нурдан кучли бўлади.

Сабрнинг зиё бўлиши, аввало, инсон сабр ила маъсиятлар зулматидан чиқади. Қолаверса, сабр бора-бора мўмин қалбида зиёга айланади. Бошқача айтсак, Аллоҳнинг дини ва тоати йўлидаги қийинчиликларга сабр қиладиган одамнинг қалбида зиё пайдо бўлади. Ўша зиё ибодатлар ва турли машаққатларнинг янглиш йўллариини унга ёритиб беради. Шу билан бирга, сабрнинг зиёси мўмин кишига қабрда ҳам, қиёмат кунида ҳам фойда беради.

Кўпчилик орасида сабр тушунчаси нотўғри талкин қилинади. Сабр деганда биров томонидан қилинган зулмга жавоб қилмай, жим туриш тушунилади. Аслида эса, бу сабр эмас, кўрокликдир. Сабр эса, ижобий тушунча.

Исломда сабр дейилганда аввало, иймон-этиқод, дину диёнат йўлидаги қийинчиликларга сабр қилиш, Аллоҳнинг амрини бажариш, қайтарганларидан қайтишга нафсни мажбур қилиб, чидатиш тушунилади. Сабр деганда Аллоҳнинг калимаси ер юзида ҳамма калималардан устун бўлиши учун кураш қийинчиликларига дош бериш назарда тутилади. Ислом дини адолатидан бутун дунёни баҳраманд қилиш учун барча машаққатларга кўниш, ҳалол-пок юриш, яшаш ва ишлаш қийинчилигига чидашни сабр дейилади. Ана шу нарсаларга сабр қилишга ўрганайлик, шояд, сабр қалбимизда зиё бўлиб, турли машаққатларнинг осон бўлишига ёрдам берса, қабримизда, қиёмат кунида бизга зиё бўлиб, унинг ёруғидан баҳраманд этса!

7. «Қуръон сенинг фойдангга ёки зарарингга хужжатдир».

Яъни, Қуръонни ўқиб, унга амал қилсанг, у сенинг фойдангга гувоҳлик беради. Аммо Қуръонни ўқимасанг ёки ўқиб амал қилмасанг, у сенинг зарарингга гувоҳлик беради.

Ҳозирги давр тили билан айтганда, Қуръони карим икки томонлама тиғи бор қуролга ўхшаб кетади. Кези келганда фойда учун ҳам, зарар учун ҳам гувоҳлик берар экан. Қуръони каримни ўз фойдаси ёки зарарига ишлатиш банданинг ўзига боғлиқ. Аллоҳ таоло бандани яратиб, ризқу рўз бериб, ақл бериб, бунинг устига лутфу марҳамат кўрсатиб, икки дунё саодати йўлини топиши учун кўрсатмалар дастури сифатида Қуръони каримни бериб қўйибди. Уни гувоҳ ҳам қилиб қўйибди. Агар банда илоҳий дастур сифатида ўзига берилган Қуръони каримни ўқиса, унга амал қилиб яшаса, қиёмат куни Қуръон унинг

фойдасига гувоҳлик беради. Аммо банда нобакорлик қилса, ўзига берилган илоҳий дастурни ўқимаса ёки амал қилмаса, Қуръони карим қиёмат куни унинг зарарига гувоҳлик беради. Оқибатда ўша банданинг иши расво бўлади.

Мўмин-мусулмон инсон қанчалар ҳам бахтли! Аллоҳ таоло уни кадрлаб, икром қилиб, ҳаётида амал қилиши лозим бўлган, икки дунё саодатига эриштирадиган дастурни тақдим қилиб қўйибди. Бу ўзини билган банда учун чексиз илоҳий лутфу қарамдир ва меҳрибончиликдир.

Аллоҳ таоло: «Мен сени яратиб қўйдим, идрок қилиш, ақл юритиш неъматини бердим, энди йўлингни ўзинг топиб юравер», дейиши ҳам мумкин эди. Аммо Аллоҳ таоло чексиз лутфу қарам, меҳрибонлик қилди. Мўмин банда учун ўша илоҳий лутфу қарамдан ўз жойида фойдаланишгина қолди, холос.

Банда бир ҳарф бўлса ҳам Қуръон ўқиса, унга амал қилса, ажру савоб олади, икки дунёнинг саодатини топади. Қолаверса, Қуръони карим қиёмат кунида унинг фойдасига гувоҳлик беради.

Бас, шундоқ экан, Қуръон ўқиб, унга амал қилиб қолайлик. Аллоҳ таолонинг бизга кўрсатган лутфу марҳаматидан баҳраманд бўлайлик. Шунда икки дунёмиз обод бўлади. Охиратда Қуръон бизнинг фойдамизга гувоҳлик беради.

8. «Барча одамлар ҳаракат қилиб, ўз жонини савдога қўювчидир. Бас, улар уни озод қилувчи ёки уни ҳалок қилувчилардир».

Яъни, бу дунёда ҳар бир инсон саъй-ҳаракат қилиб ўтади. У ўша саъй-ҳаракати ила худди ўз жонини савдога қўювчи кишига ўхшайди. Савдоси эса, бу дунёда қилган амалидир. Агар банда яхши амал қилган бўлса, эвазига яхшилик олади. Ундай одам ўз жонини дўзахдан озод қилувчидир. Агар банда ёмон амал қилган бўлса, эвазига

ёмонлик олади. Ундай одам ўз жонини ҳалок қилувчидир. Яъни, ҳар ким қилса, ўзига қилади.

Биз ҳам бу дунёда ўшандай ҳаракат қилувчи, жонимизни савдога қўювчи бандалармиз. Ҳар биримиз иложи борича кўпроқ яхши амал қилиб, ўз жонимизни улар эвазига сотиб олиб, дўзахдан озод қилишга ҳаракат этайлик. ўафлат уйқусида савдони нотўғри қилиб, ёмон ишлар билан жонимизни ҳалок қилувчи, дўзахга туширувчи бўлмайлик!

Бу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдаларни ва унинг ҳикматини алоҳида тақрор қилиб ўтиришнинг ҳожати бўлмаса керак. Жиддий тафаккур қилувчи киши учун ҳамма нарса яққол аён бўлиб турибди.

139- عَنْ عُمَانَ ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ تَوَصَّأَ فَأَخْسَنَ
الْوُضُوءَ خَرَجَتْ خَطَايَاهُ مِنْ جَسَدِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِهِ. رَوَاهُ
مُسْلِمٌ.

139. Усмон розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким таҳорат олсаю таҳоратини чиройлик қилса, унинг хатолари жасадидан, ҳаттоки, тирноқлари остидан ҳам чиқиб кетади», дедилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Ҳазрати Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳуни яхши биламиз ва таниймиз. У кишидан ривоят қилинган бу ҳадисда таҳоратнинг фазли ҳақида сўз бормоқда. Шу билан бирга, таҳоратни яхшилаб қилиш зарурлиги таъкидланмоқда. Инсон таҳоратни яхшилаб олса, ҳатто тирноқлари остидаги гуноҳлари ҳам тўкилиши баён қилинмоқда.

Аввал айтганимиздек, таҳорат ҳам ўзига яраша ибодат.

Уни эътиборсизлик, шошма-шошарлик билан, турли гап-сўз, ҳаракат ва ишларни аралаштириб эмас, фарз, суннат ва одобларини ўрнига қўйиб, мукаммал қилиш керак. Ана ўшанда таҳорат ҳақиқий бўлади ва ундан кўзланган натижаларга эришилади.

Таҳорат қилганда тўкиладиган гуноҳлар Аллоҳнинг ҳаққига тааллуқли кичик гуноҳлар эканлигини унутмайлик.

Таҳоратни доим яхшилаб қилайлик, токи, кичик гуноҳларимиз тирноқларимиз остида ҳам қолмай тўкилсин, таҳоратдан ҳосил бўладиган савоблардан баҳраманд бўлайлик!

140- عَنْ عُمَرَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيَحْسِبُ الْوُضُوءَ ثُمَّ يَقُولُ حِينَ يَفْرُغُ مِنْ وُضُوئِهِ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ، يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ.

140. Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Агар сизлардан бирортангиз таҳорат олсаю таҳоратини яхшилаб қилса, сўнгра таҳоратидан фориг бўлишида: «Ашҳаду аллаа илаҳа иллаллоҳу ваҳдаҳу лаа шарийка лаҳу. Ва ашҳаду анна Муҳаммадан абдуҳу ва Росулуҳу», деб айтса, албатта, унга жаннатнинг саккиз эшиги очилур ва у хоҳлаганидан кирур», дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Термизий эса:

«Аллоҳумма ижъалний минат таввабийн ва ижъалний минал мутатоҳҳирийн»ни зиёда қилган.

Шарҳ: Ҳазрати Умар ибн Ҳаттоб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинаётган бу ҳадиси шарифда ҳам таҳоратни тугатгандан сўнг ўқиладиган дуо эслатилмоқда. Охирида эса мазкур икки амалга бериладиган мукофот – жаннатнинг саккиз эшиги очилишию таҳоратни яхшилаб қилиб, ҳадисда келган дуони ўқиган одамнинг ўзи хоҳлаган эшикдан жаннатга кириши айтилмоқда. Бу ҳам таҳоратни яхшилаб қилиш ва шаҳодат калимасини ихлос билан айтишнинг қанчалар фазилатли эканини яна бир бор кўрсатиб турибди.

Уламоларимиз айтишларича, таҳорат қилиб, аъзоларни турли кир ва ифлосликлардан поклаб бўлгандан кейин шаҳодат калималарини айтиш Аллоҳга ихлос ила амал қилганликка ва қалбнинг риё ва ширклардан пок бўлганига ишорадир.

Имом Термизий ушбу ҳадисни ривоят қилганларида шаҳодат калималаридан кейин:

«Аллоҳумма ижъалний минат таввабийн ва ижъалний минал мутатоҳҳирийн», деган дуо ўқиган эканлар. Бу дуо «Эй бор Худоё! Мени кўп тавба қилувчилардан ва покланувчилардан қилгин», деган мазмунида келади.

Бу билан киши таҳорат олиб, баданини сув билан поклагач, Аллоҳ таолодан тавба қилмаса кечирилмайдиган гуноҳлари учун ўша дуо билан тавбага муяссар этишини сўрайди. Аллоҳ таолонинг Пайғамбари Мухаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ана шу тоифа кишиларга жаннатнинг саккиз эшиги очилиб, хоҳлаганидан киришлари мумкинлигини башорат этмоқдалар.

Шундай экан, доимо таҳоратимизни маромига етказиб,

мукаммал қилайлик, сўнгра ихлос билан калимаи шаҳодатни ва ушбу ҳадисда келган дуони ўқишга одатланайлик.

141- عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ تَوَضَّأَ عَلَى طَهْرٍ كُتِبَ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

141. Ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким таҳоратнинг устига таҳорат қилса, унга ўнта ҳасанот ёзилади», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Абдуллоҳ ибн Умар розияллоху анҳу ривоят қилган ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам таҳоратнинг устига яна таҳорат қилиш ортиқча савоб олишга сабаб бўлишини маълум қилмоқдалар. Бу эса ўта покликка даъватдир. Кўп зотлар савоб умидида ушбу ҳадисга амал қилиб, таҳорат устига таҳорат қилишни ўзларига одат қилганлар. Биз ҳам ортиқча савоб олгимиз келса, ана шундай қилишимиз керак.

Бу покликнинг фазилатлари ҳақида келган ҳадиси шарифлардан баъзиларидир. Биз уларни тасаввур ҳосил қилиш учун келтирдик. Лекин шунинг ўзидан ҳам Ислом динида покликка қанчалар катта эътибор берилгани, ҳатто поклик иймоннинг ярмига тенглаштирилгани яққол кўринади.

Эътибор берадиган бўлсак, ўрганган ҳадисларимизда мўмин-мусулмон учун поклик йўлида қилинган амаллари эвазига кўплаб савоб, охират саодати ва ундаги олий мартабалар ваъда қилинмоқда. Аммо бу поклик фақат охиратда фойда келтиради, дегани эмас. Поклик, аввало, бу дунёда фойда келтиради. Унинг бу дунёдаги фойдаси

охиратдаги фойдаси олдида арзимаган нарса бўлгани учун ҳам зикр қилинмаётир.

Ислом дини покликни ҳар бир мусулмон учун ибодат қилиб, уни иймоннинг ярмига тенглаштириб қўйгани ва ибодат нопок ҳолда қабул қилинмаслиги бежиз эмаслиги туфайлидан ўн тўрт аср ўтгандан сўнггина бошқалар ҳам поклик инсоният учун қанчалар зарур эканини англаб етдилар. Аста-секин юз-қўлларини, кейин баданларини ювишга ўтдилар. Ундан сўнг кийим-бошларини, турар жойларини, кўчалари, шаҳар-қишлоқларини озода, пок тутишга одатландилар.

Ўайримусулмон халқлар қадимги мусулмонлардан ўрнак олиб, ўзлари тушуниб, поклик сари юз бурган ва бураётган бир пайтда мусулмон халқлар Исломдан узоқлашиб, унинг ҳукмларига номигагина амал қилишга ўтиб қолдиларки, бу ачинарли ҳолдир.

Бу жараён покликка бўлган муносабатда ҳам кўринди. Мусулмон номини рўкач қилувчи кишилар ичида ибодатсизлари пайдо бўлди, умуман, покликка эътибор бермай қўйганлари ҳам кўп бўлди. Оқибатда покликка амал қилмаслик туфайли бу дунёнинг ўзида турли муаммолар пайдо бўла бошлади.

Бир неча йиллар аввал ўқиган бир мақола менга қаттиқ таъсир қилган эди. Ўша мақолада мусулмонларнинг бахт-саодати фақат Исломга амал қилишда эканлиги, агар Исломга амал қилмасалар, бадбахт бўлиб қолишлари очиқ-ойдин ёзилган эди.

Мақола муаллифи масъул табиб экан. Унинг юртида «трахома» деб аталувчи кўз касаллиги кенг тарқалиб кетибди. Бу касал шунчалик хавфли тусга кирибдики, ҳатто ҳукумат фавкулудда чоралар кўриб, чет эллардан ёрдам сўрашга мажбур бўлибди.

Англиядаги машҳур мутахассис табиблар ҳузурига юборилган гуруҳ ичида мақола муаллифи ҳам бор экан.

Англияликлар гуруҳ аъзоларидан трахома касаллиги уларнинг юртида миллий офат даражасига етганини эшитиб, ҳайрон бўлишибди. Улар ўз меҳмонларига:

«Биз юртингизда трахома касаллиги тарқаб кетганини ақлимизга сиғдиролмаяпмиз», дебдилар.

«Нима учун?» деб сўрашибди меҳмонлар.

«Ахир сизлар мусулмонсизлар-ку! Билишимизча, Ислом мусулмонларга таҳорат қилишни амр қилган. Ҳар куни таҳорат учун юз-қўлини яхшилаб ювиб турган одам мутлақо трахома касали билан оғримаслиги керак», дейишибди мезбонлар.

Бунга нима дейиш мумкин? Ҳа, Аллоҳнинг амрини қилмаслик нафақат гуноҳ ва охират азобига, балки бу дунёнинг ҳам кўплаб ноқулайликларига, машаққат ва мусибатларига сабаб бўлади.

Юқорида Ислом ҳукмига номигагина амал қилиш ҳақида гапириб ўтгандик. Энди ана шу нарса қаердан пайдо бўлганини кўриб чиқайлик. Кўпчилигимиз таҳорат ёки ғуслни баданни поклаш деб эмас, баданга сув теккизиш, деб тушунамиз. Таҳорат қиладиган бўлсак, асосий мақсадимиз юз-қўл ва оёқларимизнинг маълум жойларини хўллашдангина иборат бўлади. Ўша жойлардан кирни кетказиш ҳақида кўпинча ўйлаб ҳам кўрмаймиз. Ғусл қиладиган бўлсак, апил-тапил бошимиздан сув қуйиб олиш пайида бўламиз.

Ислом учун фидойи биродарларимиздан бирининг айтишича, у киши Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларига амал қилишни даъво қилувчи катта бир жамоанинг ниҳоятда кўп одам қатнашган йиғинида иштирок этибди. «ЎЖума куни ғусл қилиш суннату, тоза кийим кийиш, хушбўй нарсалар сепиш суннат эмасми?» деса, биров кулоқ солиб ҳам қўймас эмиш.

Динимиз амрларининг ҳар бир ҳарфига оғишмай амал

қилиш жуда яхши иш. Аммо ўша амрдан кўзланган мақсадни унутиб қўйишдан Аллоҳ ўзи асрасин.

Илм-фан Ислом дини амр қилган покликка риоя қилиш инсон учун, инсоннинг соғлиги учун, турли касалликларнинг тарқалмаслиги учун жуда зарур омил эканини аллақачон исбот этиб қўйган. Биз бу ишни динимиз бундан ўн тўрт аср олдин ибодат даражасига кўтаргани, иймоннинг ярми, деб эълон қилгани ҳақида фахр билан гапиришимизнинг ўзи етарли эмас! Балки бу амрларга амал қилиб, ҳаммага ўрнатилган бўлишимиз керак. Ўзимиз, кийим-бошимиз, турар-жойимиз, шаҳар-қишлоқларимиз, ҳамма-ҳамма тарафларимиз поклиги билан бошқалардан ажралиб туриши лозим. Чунки Аллоҳ таоло поклик ҳақидаги буйруқларини айнан бизга юборган.

Қуръони каримнинг поклик ҳақидаги оятлари аввало, сиз билан бизларга хитобан келган, қолаверса, бу ўрганаётган ҳадисларни ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бизларга қарата айтганлар. Демак, покликка амал қилишга ҳаммадан кўра мусулмонлар масъулмиз. Аллоҳга шукрлар бўлсинки, оз бўлса-да, динимиз таълимотларига амал қилинаётган жойларда ҳавас қиладиган покликка эгамиз. Ният шуки, энди бу соҳада тўлиқ озодаликка эришадиган пайт етганини англашимиз керак.

ИККИНЧИ БОБ

СУВЛАРНИНГ ҲУКМИ ҲАҚИДА

Маълумки, сувсиз поклаш ҳам, покланиш ҳам мумкин эмас! Шунинг учун ҳам ҳамма ҳадис ва фикҳ китобларимизда сувларнинг ҳукми ҳақида алоҳида боблар бор. Одатда бу бобларда қандай сувлар тоза, қандай сувлар поклаш хусусиятига эга, покланиш учун қайси турдаги сувлар билан таҳорат ёки ғусл қилса бўлади каби бир қанча масалалар муолажа қилинади.

Биз ҳам одатдагидек, бобнинг аввалида ояти қаримадан далил келтирдик:

قَالَ اللَّهُ جَلَّ شَأْنُهُ: ﷺ

Аллоҳ жалла шаънуҳу:

«**Ва сизларга осмондан у билан сизни поклаш учун сув туширур**», деган. *(Анфол сураси, 11-оят)*

Шарҳ: Ушбу оятда Аллоҳ таоло осмондан ёмғир ва қор шаклида туширган сув кишиларни поклаш учун ишлатиладиган сув эканлиги тўғрисида хабар бермоқда. Шундан ёмғир ёки қор суви ила таҳорат ва ғусл қилса мумкинлиги аён кўринмоқда.

142- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ ρ فَقَالَ:

يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَرْكَبُ الْبَحْرَ وَنَحْمِلُ مَعَنَا الْقَلِيلَ مِنَ الْمَاءِ فَإِن تَوَضَّأْنَا بِهِ عَطِشْنَا أَفَتَتَوَضَّأُ بِمَاءِ الْبَحْرِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ : هُوَ الطَّهْرُ مَاؤُهُ، الْحِلُّ مَيْتَتُهُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

142. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир киши Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламдан сўради:

«Эй Аллоҳнинг Расули, албатта, биз денгиз (кемаси)га минамиз. Ўзимиз билан озгина сув оламиз. Агар у билан таҳорат қилсак, чанқаймиз. Денгизнинг сувидан таҳорат қилаверайликми?» деди.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам:

«У суви пок, ўлимтиги ҳалол нарсадир», дедилар».

«Сунан» китоблари эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу ривоят қилган бу ҳадисда Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васаллам саволга жавоб бера туриб, денгиз сувининг ҳукми ва ўзи ўлиб қолган денгиз ҳайвонларининг ҳукмини баён қилмоқдалар.

Саҳобаи киромлар иштибоҳли нарсаларни Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васалламдан сўраш одатлари бор эди. Денгиз сафарига тез-тез чиқиб турадиган бир одам денгиз суви ила таҳорат қилса бўладими-йўкми, билгиси келди. Денгиз сувини ичиб бўлмаслигидан унинг таъми, ранги, ҳиди бошқачароқлигидан кўнглига шубҳа тушган бўлса керак.

У киши ниҳоят:

«Эй Аллоҳнинг Расули, албатта, биз денгиз (кемаси)га минамиз. Ўзимиз билан озгина сув оламиз. Агар у билан таҳорат қилсак, чанқаймиз. Денгизнинг сувидан таҳорат қилаверайликми?» деб сўради.

Савол жуда ўринли эди. Денгизда юрган одам одатда ичимлик сувдан ва таҳорат қилинадиган сувдан узоқда бўлади. Ўзи билан олган суви эса, ичишга зўрға етади. Шу билан бирга, у мусулмон, ибодат қилиши фарз. Ибодат учун эса, таҳорат шарт. Шунинг учун у киши Расули Акрам соллalloҳу алайҳи васалламдан: «Денгиз сувидан таҳорат қилса бўладими?» деб сўрамоқда.

Бу саволга Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам қисқа ва лўнда жавоб бердилар:

«**У суви пок, ўлимтиги ҳалол нарсадир**», дедилар. Яъни, денгизнинг суви – пок, ундаги ҳайвонларнинг ўзи ўлгани ҳалол. Кўриниб турибдики, Пайғамбаримиз жавобни икки ҳисса қилиб берганлар. Савол фақат денгиз суви ҳақида эди. Жавоб эса ҳам сув, ҳам ўлимтик ҳақида бўлди. Ана шундан келиб чиқиб, уламоларимиз саволга керагидан ҳам ортиқ жавоб бериш мумкин, деган хулоса чиқарганлар.

Ушбу ҳадисдан олинadиган фойдалар:

1. Иштибоҳли масалаларни ҳеч тортинмай биладиган кишилардан сўраб олиш зарурлиги.

2. Денгиз сувининг поклиги, яъни у билан таҳорат қилиш, ғусл қилиш, нопок нарса теккан жойларни ювиб ташлаш ва уни ичадиган ҳолга келтириб истеъмол қилиш мумкинлиги.

3. Сув ҳайвонлари ўлимтиги ҳалоллиги. Чунки уларда қон бўлмайди. Қони бор ҳалол ҳайвонларни шаръий йўл билан сўйиш шарт. Сув ҳайвонларида қон бўлмагани туфайли уларнинг ўлимтиги ҳам ҳалол бўлаверади.

Уламолар мазкур ҳайвонларнинг сув ичида, яъни яшаш жойида ўлиб қолганлари ҳалол бўлмайди, деганлар. Чунки бирор зарарли нарса бўлмаса, сув ҳайвони сувда ўз ажалидан олдин ўлмаслиги аниқ. Шунингдек, баъзи сув ҳайвонлари, айниқса, сув чўчкаси ҳақида ихтилофлар қилишган.

4. Берилган саволга керагидан ортиқ жавоб қайтариш жоизлиги.

Демак, денгиз сувини поклаш учун ишлатишимиз, денгиз ҳайвонлари ўлимтигини тановул қилишимиз мумкин.

143- عَنْ ابْنِ عُمَرَ τ قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ ρ عَنِ الْمَاءِ يَكُونُ فِي الْقَلَاةِ وَمَا يُنُوبُهُ مِنَ الدَّوَابِّ وَالسَّبَاعِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ : إِذَا كَانَ الْمَاءُ قُلَّتَيْنِ لَمْ يَحْمِلِ الْحَبْثَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

143. Ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламдан очик жойдаги, турли ҳайвонлар, йиртқичлар тегиб кетган сув ҳақида сўралди. Бас, Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам:

«Вақтики, сув икки қуллага етса, нажас бўлмайди», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Абдуллох ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинган бу ҳадисда ҳам сўз маълум васфга эга бўлган сувнинг поклиги ҳақида бормоқда. Саҳобаи киромлар ўз одатлари бўйича иштибоҳли бир масала хусусида, яъни очик жойда қоладиган, турли ҳайвонлар ва йиртқичлар тегиб кетиши мумкин бўлган сувнинг пок ёки нопоклиги ҳақида сўрамоқдалар.

Унга Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам: «Вақтики, сув икки қуллага етса нажас бўлмайди», деб жавоб бердилар. Бу саволнинг айнаи ўзига эмас, балки умумий қоида бўладиган жавоб эди. Яъни нима бўлишидан қатъи назар, сув икки қулла микдорига етса, нажас бўлмайди, дегани эди.

«Қулла» катта сув меши бўлиб, унинг биттасига ўша даврнинг ўлчови билан бағдодий ҳажмда 250 ратл сув сиғган. Бир ратл бағдодий 408 грамм бўлиб, икки қулла сув 204 килограммга етган. Ана шу микдордаги сув очик жойда бўлсаю унга турли ҳайвон ва йиртқичлар тегиб кетса ҳам унда таҳорат қилса, бўлаверади.

Аммо сув икки қулла ёки ундан ортиқ бўлсаю,

рангими, ҳидими, таъмими, бирортаси ўзгариб қолса, поклиги йўқолади.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Иштибоҳли масалани биладиган одамдан сўраб олиш зарурлиги.

2. Муайян бир нарса сўралганда умумий қоида бўладиган жавоб беришнинг яхшилиги.

3. Икки қулла миқдоридаги сувга турли ҳайвон, йиртқич, нажас нарса теккани билан нопок бўлиб қолмаслиги (асосий сифатларидан бири ўзгармаса).

4. Икки қулла миқдоридан оз сувга нажас нарса тегса, нопок бўлиб қолиши.

Шу ўринда эътиборингизни бир нарсага қаратмоқчиман. Ҳанбалӣ ва Шофеъий мазҳаблари бу ҳадисга амал қилиб, нажас нарса тегса нопок бўлмайдиган сувнинг энг оз миқдори – икки қулла, деб белгилашган.

Аммо Ҳанафий мазҳаби уламолари бошқача йўл тутишган. Улар бу ҳадиси шарифни ҳукм учун қабул қила олмасликларига узр айтганлар.

Аввало, бу ҳадис изтиробли ҳадис. Чунки бир ривоятда «икки қулла», иккинчи ривоятда «бир қулла», учинчи ривоятда эса «уч қулла», деб келган. Қайси бири ҳақиқий экани номаълум.

Иккинчидан, «қулла»ларнинг ҳажми бир хил эмас. Улар доимо катта-кичик ва ҳар хил бўлади», деганлар.

Ҳанафий мазҳаби уламолари нажас нарса тегиши ёки тушиши билан нопок бўлиб қолмайдиган сувнинг энг оз миқдори – эни ўн аршин, бўйи ўн аршинли ҳовузнинг сувига тенг, деганлар. Аршин деганда ўртача одамнинг панжаси учидан тирсагигача бўлган узунлик тушунилади. Бу 61,2 см деб олинган. Демак, эни ва бўйи 6 метр 12 смдан бўлган ҳовузнинг суви Ҳанафий мазҳаби бўйича нажас нарса тушса, нопок бўлмайдиган энг оз сув ҳисобланган.

Кўриниб турибдики, ҳар бир мазҳаб ўз шароитидан келиб чиққан. Ҳанбалий ва Шофеъий мазҳаби уламолари яшаган саҳро шароити бошқа, Ҳанафий уламолари яшаган серсув жойларнинг шароити бошқача бўлган. Шу билан бирга, ҳайвонлару йиртқичлар ва бошқа нарсалар ҳам албатта, эътиборга олинган. Ҳозирги шароит тамоман бошқача бўлиб кетди. Бу масала ҳаётда учраши қийин, учраганда ҳам жуда нодир бўлади.

144- عَنْ أَنَسٍ τ أَنَّ النَّبِيَّ ρ دَعَا بِإِنَاءٍ مِنْ مَاءٍ فَأَنَّى بِقَدَحٍ رَحْرَاحٍ فِيهِ شَيْءٌ مِنْ مَاءٍ فَوَضَعَ أَصَابِعَهُ فِيهِ، قَالَ أَنَسٌ: فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى الْمَاءِ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ ρ ، قَالَ أَنَسٌ: فَحَزَرْتُ مَنْ تَوَضَّأَ مَا بَيْنَ السَّبْعَيْنِ إِلَى الثَّمَانِينَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

144. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бир идишда сув келтиришни сўрадилар. Унча катта бўлмаган кенг оғизли қадаҳда сув келтирилди. Унда озгина сув бор эди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам панжаларини унинг ичига солдилар. Анас розияллоҳу анҳу айтдиларки, «Мен Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг панжалари орасидан сув отилиб чиқишига қараб турар эдим. (Ўша сувдан) таҳорат қилганларни чамалаб кўрсам, етмиш билан саксоннинг орасида эдилар».

Икки Шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шариф ва шунга ўхшаш бошқа ҳадислар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мўъжизалари бобида кўпроқ келтирилади. Лекин бу ерда сув ва таҳорат қилиш маънолари борлиги учун бу бобда ҳам келтирилмоқда.

Сув етишмай қолган пайтда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мўъжизалари ила озгина сув кўпайиб кетгани бир неча бор такрорланган. Худайбия ходисасида ҳам бир жойга тўпланиб қолган озгина қўлмак сувга камон ўқини суқиб қўйганларида ҳамма аскарнинг ичишига, таҳорат қилишига, уловларни суғоришга ва идишларни тўлатиб олишга етиб-ортадиган миқдорда сув отилиб чиққан.

Бу ҳадисдаги ҳодиса эса аср намози вақти кириб, кишилар таҳорат қилишга сув топа олмай қолганларида бўлган.

Буни Имом Бухорий Анас ибн Молик розияллоҳу анхудан қуйидагича ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни аср намози вақти бўлиб, одамлар таҳоратга сув топа олмай қолганларида кўрдим. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга таҳорат суви келтирилди. Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша идишга қўлларини қўйдилар ва одамларни ундан таҳорат қилишга амр қилдилар. Мен у кишининг панжалари остидан сувнинг отилиб чиқаётганини кўрдим. Одамлар ҳаммалари, ҳеч ким қолмасдан, таҳорат қилиб олдилар».

Бу ерда мўъжиза орқали кўпайтирилган сув билан таҳорат қилиш содир бўлгани айтилмоқда. Албатта, бу нарса Пайғамбар алайҳиссаломнинг ўзларига хос. Пайғамбарлардан бошқа ҳеч кимга мўъжиза берилмайди. Ўтган пайғамбарлардан Мусо алайҳиссаломга мўъжиза қилиб берилган асони Аллоҳнинг амри билан тошга урганларида ўн иккита булоқ отилиб чиққан. Лекин Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мўъжизалари Мусо алайҳиссаломникидан устундир. Чунки тошдан сув чиқиши доимо бўлиб келган нарса, инсон панжаси орасидан сув отилиб чиқиши эса ҳеч кўрилмаган. Бу мўъжизани ўшанда кўплаб одамлар, жумладан,

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг душманлари ҳам кўрганлар, аммо инкор қила олмаганлар. Саҳобалар учун бўлса, бундоқ ишлар оддий нарса эди. Чунки улар бунга ўхшаш нарсаларни деярли ҳар куни кўрар эдилар. Шунинг учун бундай ҳодисаларни шов-шув қилиб, кўтариб ҳам юрмас эдилар.

Ушбу ҳадисдан олинadиган фойдалар:

1. Намоз вақти кирганда таҳорат учун сув ахтариш вожиблиги.

2. Имкони бор одам суви йўқларга таҳорат учун сув топишга ёрдам бериши кераклиги.

3. Пайғамбар алайҳиссалом мўъжизалари ҳақлиги.

145- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لَا يُؤَلَّنَ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ الَّذِي لَا يَجْرِي ثُمَّ يَغْتَسِلُ فِيهِ. وَفِي رِوَايَةٍ: ثُمَّ يَتَوَضَّأُ مِنْهُ. وَفِي رِوَايَةٍ: نَهَى أَنْ يُبَالَ فِي الْمَاءِ الرَّكَدِ.

145. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бирортангиз зинҳор оқмай турадиган сувга сиймасин. Сўнгра унда ғусл қилади», дедилар».

Бир ривоятда: «Сўнгра ундан таҳорат қилади» ва яна бошқа бир ривоятда: «Оқмас сувга сийишдан қайтардилар», дейилган экан.

Шарҳ: Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган бу ҳадисда катта ва муҳим масала кўтарилмоқда.

Ўша замонда ҳеч кимнинг эсига келмаган тиббий эҳтиёткорлик чоралари кўрилмоқда. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бирор киши ҳам оқмай турган сувга сийиши мумкин эмаслигини қаттиқ тайинлаб айтмоқдалар.

Замон ўтиши билан илм-фан, хусусан, тиббиёт

ривожланиб, одамлар бу таъкид маъносини энди тушундилар. Инсон сийдигида турли зарарли моддалар бўлар экан. Ана ўша сийдик орқали сувга аралашиб қолган зарарли моддалар бу сувни истеъмол қилган, ундан таҳорат ёки ғусл қилган кишиларга зарар етказиши мумкин экан.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Оқмай турган сувга сийиб бўлмаслиги.
2. Оқмай турган сувга сийилса ёки нажосат тушса, ундан таҳорат қилиб бўлмаслиги.

3. Нопок сув ила таҳорат ёки ғусл қилиб бўлмаслиги.

4. Сийдик нажас ва зарарли нарса эканлиги.

Уламоларимиз ҳар қандай сувга сийиш яхши эмас, балки ҳаром эканини қаттиқ тайинлаганлар. Чунки сийдик нажас ва зарарли нарса. Ундан доимо эҳтиёт бўлиш керак. Ҳадиси шарифда эса Арабистон ярим ороли шароитидан келиб чиқиб айтилган. У ерларда оқар сувнинг ўзи йўқ.

146- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَعْتَسِلُ أَنَا

وَالنَّبِيُّ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ، مِنْ قَدَحٍ يُقَالُ لَهُ الْفَرْقُ. وَفِي رِوَايَةٍ: وَنَحْنُ جُنُبَانِ. رَوَاهُمَا الْحُمْسَةُ.

146. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«У киши: «Мен Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга «фарақ» деб аталадиган мис идишдан ғусл қилар эдим», деганлар.

Яна бир ривоятда: «Икковимиз ҳам жунуб эдик», дейилган.

Икки ҳадисни бешовлари ривоят қилинган.

Шарҳ: Оиша онамиз васф қилган «фарақ» деб аталувчи мис идишга ўн олти ратл сув сиғар экан (олти ярим литрдан кўпроқ).

Фарақ маълум бир идишга қўйилган ном бўлмай, ўн олти ратл сув сиғадиган мис идиш Ҳижозда шу ном билан юритилади.

Оиша онамиз розияллоҳу анҳудан ривоят қилинаётган бу ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хотинларидан бошқа киши била олмайдиган нарсаси – жунуб ҳолидаги эр-хотин бир идишдан ғусл қилишлари жоизлиги масаласи ривоят қилинмоқда. Мўминлар оналарининг асосий хизматларидан бири ҳам шу. Эр-хотин орасида бўладиган шариат ишларини Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламдан кўриб-билиб, Ислому умматига ривоят қилиб бериш ҳам катта хизмат саналади. Ҳадисдан олинадиган фойда очик-ойдин кўриниб турибди.

147- عَنْ ابْنِ عُمَرَ τ قَالَ: كَانَ الرَّجَالُ وَالنِّسَاءُ يَتَوَضَّئُونَ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ ρ جَمِيعاً مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ نُذِلِي فِيهِ أَيْدِيَنَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

147. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У киши: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг замонларида эркак ва аёллар – ҳамма бир идишдан таҳорат қилар эди. Унга қўлимизни солиб олар эдик», дедилар».

Бухорий, Абу Довуд ва Насай ривоят қилишган.

Шарҳ: Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам даврларида кўрган нарсаларидан бирини ривоят қилмоқдалар. Унда айтилишича, эркак ва аёллар аралаш бир идишдан таҳорат қилишар экан. Ўз-ўзидан кўриниб турибдики, бу иш шариатимизда аёлларга ҳижоб фарз қилинишидан олдин бўлган. Ҳижоб фарз бўлганидан кейин эса, номаҳрам эркак

ва аёллар аралашиб бир идишдан таҳорат қилишлари мумкин бўлмай қолган. Маҳрамлар бўлса, бўлаверади.

Демак, ушбу ривоятни ўқиб олиб, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида эркак ва аёллар аралаш ҳолда бир идишдан таҳорат қилган эканлар, нима учун биз қилмаймиз, дейишимиз тўғри бўлмайди.

148- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ قَالَ: اغْتَسَلَ بَعْضُ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ρ فِي جَفْنَةٍ فَجَاءَ النَّبِيُّ ρ لِيَتَوَضَّأَ مِنْهَا أَوْ يَغْتَسِلَ فَقَالَتْ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ جُنْبًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ : إِنَّ الْمَاءَ لَا يَجْنَبُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

148. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У киши: «Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хотинларидан бирлари бир катта тоғорада ғусл қилди. Бас, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўшандан таҳорат ёки ғусл қилиш учун келдилар. У:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен жунуб эдим», деди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, сув жунуб бўлмайди», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда аёл киши ғусл учун фойдаланган сувдан қолган сув билан эркак киши таҳорат ёки ғусл қилса бўлиши ҳақида сўз бормоқда. Ҳадиснинг лафзидан, зикр қилинган онамиз тоғоранинг ичига тушиб ғусл қилганлару, кейин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша сувни ишлатмоқчи бўлганлар, деб тушунмаслик кераклигини жумҳур уламолари таъкидлаганлар. Онамиз тоғорадаги сувдан олиб, ғуслга ишлатганлар. Албатта, шу аснода қўллари идишдаги сувга

теккан бўлиши керак. Шу ва шунга ўхшаш бошқа омилларга кўра энди қолган сувни ишлатиб бўлмаса керак, деган фикр туғилгани учун Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам сувни ишлатмоқчи бўлганларида:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен жунуб эдим», деганлар. Ана шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, сув жунуб бўлмайди», деб ҳукмни баён қилганлар. Демак, жунуб одам теккан ёки олиб ишлатганидан қолган сув нопок бўлиб қолмайди.

Баъзи кишилар бу ҳукмни тушунмай, жунуб одам ҳеч нарсга яқин келиб бўлмайди, деб ўйлайдилар. Ўзларича турли қийинчиликлар келтириб чиқарадилар. Бундай ишлар тўғри эмаслигини бу ривоятдан кўриб турибмиз.

149- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ : لَا يَغْتَسِلُ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ وَهُوَ جُنُبٌ فَقَالَ: كَيْفَ يَفْعَلُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ؟ قَالَ: يَتَنَاوَلُهُ تَنَاوُلًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

149. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бирортангиз жунуб ҳолида оқмас сувда ғусл қилмасин», дедилар. Биров:

«Эй Абу Ҳурайра, қандоқ қилади?» деди. У:

«Ундан қўли билан олади», деди».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифдан оқмас сувга тушиб, ғусл қилиш мумкин эмаслиги маълум бўляпти. Чунки оқмас сув ичида туриб жунуб ҳолидаги одам ғусл қилса, у сувни таҳоратга ва ғуслга ишлатиб бўлмай қолади.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу шу ҳадисни ривоят қилганларида бир киши:

«Эй Абу Ҳурайра, қандоқ қилади?» деб сўрабди.

Яъни жунуб киши оқмас сувдан ғусл қилмоқчи бўлса, нима қилади, демоқчи. Шунда Абу Ҳурайра розияллоҳу анху:

«**Ундан қўли билан олади**», дебдилар.

Албатта, бу ўша вақтнинг тушунчаси ва шароитидан келиб чиққан гап. Ҳозир ғусл қилмоқчи бўлган кишига турли қулайликлар мавжуд. Ақалли сув оладиган идиши бўлади. Лекин барибир ҳукм ўрганилаверади. Чунки у ҳеч қачон фойдадан холи эмас.

Бу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Оқмас сувда жунуб одамнинг ғусл қилиши мумкин эмаслиги (Шариат кўрсатганидан катта оқмас сувлар бундан мустасно).

2. Бир одам маълум ҳукмни баён қилгач, савол пайдо бўлиб қолса, сўраши лозим.

3. Оқмас сувда жунуб одам ғусл қилса, уни таҳорат ёки ғуслга ишлатиб бўлмай қолиши.

4. Жунуб одам оқмас сувдан олиб, бошқа жойда ғусл қилмоғи жоиз.

Бу ўринда жунубни зикр қилишдан мурод унинг иши қаттиқ бўлганидан. Аслида эса, оқмас сувда жунуб бўлмаган одам ҳам ғусл қилиши мумкин эмас. Чунки ғусл қилиш билан сувнинг ифлосланиши турган гап.

150- عَنْ كَبْشَةَ بِنْتِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ أَبُو

قَتَادَةَ فَسَكَبْتُ وَضُوءًا فَجَاءَتْ هِرَّةٌ فَشَرِبَتْ مِنْهُ فَأَصْغَى لَهَا الْإِنَاءَ

حَتَّى شَرِبَتْ فَرَأَيْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهِ فَقَالَ: أَتَعْجَبِينَ يَا بِنْتَ أَخِي؟ فَقُلْتُ:

نَعَمْ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنَّهَا لَيَسْتَبْجِسُ إِنَّهَا مِنْ

الطَّوَافِينَ عَلَيْكُمْ وَالطَّوَافَاتِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

150. Кабша бинти Каъб розияллоҳу анҳодан ривоят

қилинади:

«У киши айтадилар:

«Абу Қатода (уйимизга) кирди. Мен унинг таҳоратига сув қуйиб бердим. Бас, бир мушук келиб, ундан ичди. У эса унга ичиб олиши учун идишни энгаштириб тутди. Бас, у ўзига назар солаётганимни кўрди ва:

«Эй биродаримнинг қизи, ажабланияпсанми?» деди.

Мен:

«Ҳа», дедим. У:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, у (мушук) нажас эмас, у сизларнинг атрофингизда айланиб юрувчилардандир», деганлар, деди».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шариф Кабша бинти Каъб розияллоҳу анҳодан ривоят қилинмоқда. Аввал у киши билан танишиб олайлик:

Кабша бинти Каъб розияллоҳу анҳо Каъб ибн Молик Ансорий Ҳазражий розияллоҳу анҳунинг қизлари бўладилар. Оталари Каъб розияллоҳу анҳу машҳур саҳобийлардан. Кабша розияллоҳу анҳо Абдуллоҳ ибн Қатода розияллоҳу анҳуга турмушга чиққан эдилар. У киши ушбу ҳадислари билан машҳурдирлар.

Ривоятда исмлари келган Абу Қатода розияллоҳу анҳу Кабша розияллоҳу анҳога қайната бўладилар. Абу Қатода у кишининг куниялари бўлган, исмлари Ҳарс ибн Робъи Ансорийдирлар. У киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг отларига қарайдиган бўлганлар.

Демак, бу ривоятда келган ҳодиса қайната билан келин орасида бўлиб ўтган. Бу ҳақда Кабша розияллоҳу анҳо куйидагиларни айтадилар:

«Абу Қатода (уйимизга) кирди. Мен унинг таҳоратига сув қуйиб бердим».

Арабларда қайнатам, қайнанам каби сўзлар кам ишлатилади. Улар кўпроқ исмни ёки кунияни ишлатишга одатланганлар. Кабша розияллоҳу анҳо ҳам қайноталарини кунияси ила атамоқдалар. Демак, Абу Қатода розияллоҳу анҳу уйга кириб, таҳорат қилмоқчи бўлганлар ва келинлари Кабша розияллоҳу анҳо у кишига таҳорат суви қуйиб берганлар. Бу ўша вақтдаги мўмина-муслима келинларнинг одоб-ахлоқлари, қайноталарини ҳурмат қилишлари, уларнинг хизматларини қилишларидан далолат беради.

«Бас, бир мушук келиб, ундан ичди. У эса унга ичиб олиши учун идишни энгаштириб тутди».

Мушук келиб, таҳорат учун тайёрланган сувдан ичмоқчи бўлди. Абу Қатода розияллоҳу анҳу мушук сув ичиши осон бўлсин учун идишни энгаштириб унга тутди.

«Бас, у унга назар солаётганимни кўрди ва:

«Эй биродаримнинг қизи, ажабланияпсанми?» деди.

Мен:

«Ҳа», дедим».

Шу ерда ҳам келиннинг одоби зоҳир бўлмоқда. Кабша бинти Каъб розияллоҳу анҳо қайноталари таҳорат сувини мушукка тутиб беришини кўриб, ҳозирги баъзи келинларга ўхшаб бидирлаб кетмадилар. Балки индамай, савол назари билан қараб турдилар. Қайнота ўз келини ажабланаётганини англаб:

«Эй биродаримнинг қизи, ажабланияпсанми?» деди.

Арабларда шунга ўхшаш «Эй биродаримнинг ўғли» истилоҳи ҳам кўп ишлатилади. Одоби келин гапни чўзмай, қисқа қилиб, «ҳа», деди. Бу ажабланишда: «Мушукка таҳорат сувини тутиб бериб, ундан қолган сув билан таҳорат қилса, бўлаверадими?» деган савол бор эди.

Абу Қатода розияллоҳу анҳу нима учун шундай қилганларини қуйидагича баён этиб бердилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, у (мушук) нажас эмас, у сизларнинг атрофингизда айланиб юрувчилардандир», деганлар», деди.

Яъни, мушук уй ҳайвони бўлгани учун доимо атрофингизда айланиб туради, шунинг учун унинг оғзи теккан нарса нопок бўлиб қолмайди, деганидир.

Бу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Келинларнинг одоби ва қайнаталарига хизмат қилишлари лозимлиги.

2. Бировга бошқа одам таҳорат суви қуйиб бериши жоизлиги.

3. Одоб юзасидан савол бермай, савол назари билан қараб туриш, айниқса, келинлар учун яхши экани.

4. Савол назари билан қараб турган кишига жавоб бериш кераклиги.

5. Мушукнинг нажас эмаслиги.

6. Мушук теккан сувда таҳорат қилиш мумкинлиги.

7. Ислоннинг мусулмонларга енгиллик яратиши.

Шу билан бирга, бу ва бошқа ҳадисларда мушук теккан сув ҳақидаги ривоятлар маълум ҳолатларга асосланганини ва мушук сичқон ҳамда унга ўхшаш нарсаларни ейиши эътиборидан уламоларимиз мушук теккан сув макруҳ, деганлар. Яъни, мушук теккан сувдан бошқа сув бўлса, ўша бошқа сувда таҳорат қилиш яхшироқ, деганлар.

151- وَعَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعُودُنِي وَأَنَا مَرِيضٌ لَا

أَعْقِلُ، فَتَوَضَّأَ وَصَبَّ عَلَيَّ مِنْ وُضُوئِهِ فَعَقَلْتُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ

لِمَنِ الْمِيرَاثُ؟ إِنَّمَا يَرِثُنِي كَلَالَةٌ فَنَزَلَتْ آيَةُ الْفَرَائِضِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ

وَالنَّسَائِيُّ.

151. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У киши айтадилар:

«Бемор бўлиб, ҳушиз ётганимда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мени кўргани келдилар. Бас, таҳорат қилдилар ҳамда таҳорат сувларидан менга сепдилар ва мен ҳушимга келдим. Сўнгра:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мерос кимга тегади? Менинг меросим «калола»га қолмоқда», дедим. Шунда мерос ояти нозил бўлди».

Икки Шайх ва Насаий ривоят қилишган.

Шарҳ: «Калола» бу вафот этган кишининг бола-чақаси ва ота-онаси бўлмай, фақат сингилларининг мерос олишидир.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анхудан қилинаётган бу ривоятда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мутавозеликлари ва баракалари ҳақида, ҳатто у кишининг таҳоратларидан қолган сувда ҳам хайр-барака борлиги ҳақида сўз бормоқда.

Бемор ҳолда ётган Жобир розияллоҳу анхуни кўриш учун келишлари Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан лутфу қарам ва ўта мутавозеликдир. У ерда таҳорат қилиб, қолган сувдан беҳуш ётган Жобир розияллоҳу анхуга сепишлари ҳам шунга далолат қилади.

Ундан сўнг беҳуш ётган Жобир розияллоҳу анхунинг хушларига келишлари эса, у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг баракаларидандир. Ҳушига келиши билан диннинг қайғусини қилиб, ўлсам меросимни ким олиши керак, деб сўрашлик Жобир розияллоҳу анхунинг ўта тақводорликларидан дарак беради.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Катта ва раҳбар кишиларнинг ўзларига қарашли одамларни беморлигида кўргани боришлари фазилатли экани.

2. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг

тахоратларидан қолган сув баракали эканлиги.

3. Мусулмон киши ҳатто ўлганидан кейин ҳам орқасидан бировнинг ҳаққи поймол бўлмаслиги учун ҳаракат қилиши лозимлиги.

4. Мерос масаласининг ўта муҳимлиги.

5. Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анхунинг саволлари Қуръон ояти нозил этилишига сабаб бўлгани.

УЧИНЧИ БОБ

НАЖОСАТНИ КЕТКАЗИШ ҲАҚИДА

ИККИ ФАСЛДАН ИБОРАТ

БИРИНЧИ ФАСЛ

ЎЛИМТИКНИНГ ТЕРИСИНИ ВА ИТНИНГ НАЖОСАТИНИ ПОКЛАШ ҲАҚИДА

152- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ وَجَدَ شَاةً مَيْتَةً
أُعْطِيَتْهَا مَوْلَاهُ لِمَيْمُونَةَ مِنَ الصَّدَقَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ: هَلَّا
اِتَّفَعْتُمْ بِجِلْدِهَا قَالُوا: إِنَّهَا مَيْتَةٌ فَقَالَ: إِنَّمَا حُرِّمَ أَكْلُهَا. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ.

152. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

**«Маймунанинг озод қилган чўрисига садақадан
берилган қўйнинг ўлигини кўрдилар ва:**

**«Бунинг терисидан манфаатлансангиз-чи!»
дедилар. Улар:**

«Бу ҳаром ўлган», дейишди.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уни емоқ ҳаромдир», дедилар».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу қилаётган бу ривоятда зикр қилинган Маймуна–Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хотинлари Маймуна бинти Ҳорис онамиздирлар.

У кишининг бир озод қилган чўрилари бор эди. Ўша аёлга закотдан тушган қўйлардан бири берилган экан. Мазкур қўй ҳаром ўлиб қолибди. Ана ўша ҳаром ўлган

қўйнинг ётганини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам кўриб қолибдилар-да:

«Бунинг терисидан манфаатлансангиз-чи!» дебдилар.

Яъни, манфаатланинглар, деганлар. Аммо қўй ҳаром ўлган эди. Ҳаром ўлган ҳайвон эса нажас ҳисобланади. Унинг териси ҳам нажас бўлиши керак. Нажас нарсадан қандоқ фойдаланиб бўлади?

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан юқоридаги сўзларни эшитган саҳобаларнинг ҳаёлидан бу фикрлар ўтган ва:

«Улар: «Бу ҳаром ўлган», дедилар».

Яъни, бу қўй ҳаром ўлган-ку, унинг терисидан қандай фойдаланиб бўлади, дейишди. Шунда Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уни емоқ ҳаромдир», дедилар».

Яъни, ҳаром ўлган қўйнинг гўштини емоқ ҳаромдир, аммо унинг терисидан фойдаланса бўлаверади. Ҳаром ўлган ҳайвоннинг терисидан фойдаланиш қайси йўл билан ҳалол бўлиши кейинги ривоятлардан маълум бўлади.

153 – وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: إِذَا دُبِعَ الْإِهَابُ

فَقَدْ طَهَّرَ. وَفِي رِوَايَةٍ: أَيْمًا إِهَابٍ دُبِعَ فَقَدْ طَهَّرَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ.

153. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«У киши «Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Вақтики, ошланмаган тери ошланса, батаҳқиқ, пок бўлур, деганларини эшитганман», деганлар».

Бошқа бир ривоятда:

«Қайси бир ошланмаган тери ошланса, батаҳқиқ,

пок бўлур», дейилган.

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Демак, тери ошлаш билан пок бўлар экан. Ошлаб, пок қилиб олгандан кейин ундан турли мақсадларда фойдаланса, бўлаверади. Фақат одамнинг териси ва асли нажас бўлган чўчқанинг териси бундан истисно қилинган.

154- عَنْ ابْنِ وَعْلَةَ السَّبَائِيِّ ٧ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قُلْتُ:
إِنَّا نَكُونُ بِالْمَغْرِبِ فَيَأْتِينَا الْمَجُوسُ بِالْأَسْقِيَةِ فِيهَا الْمَاءُ وَالْوَدَّكَ
فَقَالَ: اشْرَبْ فَقُلْتُ: أَرَأَيْي تَرَاهُ؟ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ٨ يَقُولُ:
دِبَاغُهُ طَهُورُهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

154. Ибн Ваъла ас-Сабаийдан ривоят қилинади:

«Мен Ибн Аббосдан:

«Биз мағрибда бўламиз, мажусийлар мешларда сув ва ёғ келтирадилар?» деб сўрадим. У:

«Ичавер», деди. Мен:

«Бу сенинг фикрингчами?» дедим. У:

«Мен Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг у(тери)нинг ошланиши – покланиши, деганларини эшитганман», деди.

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Аввало, ровий Ибн Ваъла ас-Сабаий розияллоху анху билан танишиб олайлик:

Ибн Ваъла кунияси билан машхур бўлган бу зотнинг исмлари Абдуррахмон ибн Ваъла ас-Сабаийдур. Бу зот мисрлик бўлиб, Мисрни фатҳ этишда иштирок этганлар. Ҳадисларни Абдуллоҳ ибн Аббос, Абдуллоҳ ибн Умарлардан ривоят қиладилар.

Бу зотдан Зайд ибн Аслам, Яҳё ибн Саъд, Абу Хайр ал-

Язний, Жаъфар ибн Робиъа, Қаъқаъ ибн Ҳаким ва бошқалар ривоят қилишган.

Ҳазрати Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу илмда тенги йўқ саҳобалардан эдилар. У кишига бу борада Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дуолари бор эди. Ибн Аббос розияллоҳу анҳу «Ислом умматининг илм денгизи» лақабини олган эдилар. Шунинг учун ҳам ким у киши билан учрашса, ҳал қила олмай юрган масалаларни сўраб олишга шошилар эди. Ушбу ривоят соҳиби Ибн Ваъла ас-Сабаий ҳам Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳуни кўриб, кўнглида тугиб юрган саволини сўрашга жазм қилди.

«Биз мағрибда бўламиз, мажусийлар мешларда сув ва ёғ келтирадилар?» деди.

Яъни, бу гапнинг замирида ўша мешлардаги сувдан ичаверайликми, деган савол ҳам бор эди. Чунки мешлар теридан қилинади. Мусулмон ўзи сўйган ҳайвон терисидан меш қилган бўлса-ку, майли. Аммо ғайридин одамники қандоқ бўлади? Мажусийларники қандоқ бўлади, деган мулоҳазалар бор эди.

«У: «Ичавер», деди».

Яъни, Ибн Аббос Ибн Ваълага ўша мажусийларнинг мешларидан ичавер, дедилар. Бу жавобни эшитиб, Ибн Ваъла Ибн Аббосга:

«Бу сенинг фикрингчами?» деди.

Яъни, бу гапни ўз фикрингдан чиқариб айтмоқдамисан ёки бирор хужжатга асосланибми, демоқчи бўлди.

Шунда Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу:

«Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг у(тери)нинг ошланиши – покланиши, деганларини эшитганман», дедилар.

Демак, ғайридин кишилар ошлаган терилар ҳам пок бўлар экан.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Саҳобаларнинг даврида ҳам ғайридин юртларга сафар қилишлар бўлганлиги.
2. Илмли одамни кўрганда иштибоҳли масалани сўраб олиш зарурлиги.
3. Ўйридинлар ошлаган тери ҳам пок бўлиши.
4. Мажусийларнинг идишидан сув ичиб, таом ейиш жоизлиги.
5. Ислон динининг кенглиги.

155- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِذَا وَلَعَ الْكَلْبُ فِي
 إِنَاءٍ أَحَدِكُمْ فَلْيُرْقُهُ ثُمَّ لْيَغْسِلْهُ سَبْعَ مَرَارٍ. وَفِي رِوَايَةٍ أُوْلَاهُنَّ أَوْ
 إِخْدَاهُنَّ بِالثَّرَابِ. وَفِي أُخْرَى السَّابِعَةَ بِالثَّرَابِ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ.

155. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Вақтики, сизлардан бирортангизнинг идишини ит яласа, ундаги нарсани тўкиб юборсин. Сўнгра у (идиш)ни етти марта ювсин», дедилар».

Бошқа бир ривоятда: у(ювиш)лардан биринчиси ёки у(ювиш)лардан биттаси тупроқ билан бўлсин.

Яна бошқа ривоятда: еттинчиси тупроқ билан бўлсин, дейилган.

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ит ялаши оқибатида ҳосил бўлган нажосатни кетказиш йўлини таълим бермоқдалар.

«Вақтики, сизлардан бирортангизнинг идишини ит яласа, ундаги нарсани тўкиб юборсин».

Яъни, ит ялаган пайтда идишда нима нарса бўлса, тўкиб юборсин. Ит ялаши оқибатида ўша нарса нажасга айланиб қолади. Шунинг учун идишнинг эгаси у нарсани тўкиб юбориши шарт.

«Сўнгра у(идиш)ни етти марта ювсин».

Бошқа ҳайвонлардан кўра итнинг нажосати қаттиқ бўлгани учун у теккан идишни етти марта ювмаса кетмайди. Шу билан бирга, ўша етти ювишдан бири тупроқ билан бўлиши шарт, унинг биринчисими, еттинчисими ёки хоҳлаган бирортаси эканлиги ҳақида турли ривоятлар келган. Энг муҳими, етти марта ювишдан бири тупроқ билан бўлиши керак. Тупроқсиз тоза бўлмайди.

Бу ҳадис Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мўъжизалари эканлигини илм ҳам тасдиқлади. Ит ифлос ҳайвон бўлиб, доимо турли нажас нарсаларни танаввул қилиб юради. Шунинг учун унинг оғзи ва сўлаги турли зарарли микробларга тўла бўлади. Бу ҳадисдан хабар топган чет эллик олимлар идишни атай итга ялатиб, уни катталаштириб кўрсатувчи асбоб (микроскоп) остига қўядилар. Қарасалар, идишда микроблар ғужғон ўйнаётган экан. Сўнгра ўша микробларни йўқотиш учун турли кимёвий моддаларни ишлатиб кўрганлар. Лекин бу фойда бермаган. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам айтганларидек, тупроқ ишлатишганда ҳеч қандай микроб қолмаганининг шохиди бўлганлар. Бу тажриба ўша олимларнинг иймонга келишлари билан якун топди.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Итнинг нажас эканлиги.
2. Ит ялаган идишнинг ҳам нажас бўлиб қолиши. Бунда ўргатилганми, ўргатилмаганми, фарқи йўқ, ит бўлса кифоя.
3. Нажасга айланган нарсадан идишни поклаш кераклиги.
4. Ит ялаган идишни етти марта ювиш, шулардан бир мартаси тупроқ билан бўлиши шартлиги.
5. Баъзи уламолар, ит нажас бўлгани туфайли бошқа

нажас нарсалар каби уни ҳам сотиш ҳаром, деганлар.

Лекин кўпчилик уламолар итдан қўриқчилик ва овчилик мақсадларида фойдаланса бўлади. Шунинг учун унинг олди-соттиси ҳам жоиз, деганлар.

Исломнинг дастлабки даврларида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам зинонинг маҳри ва фолбинлик ҳаққи билан кўшиб, итнинг баҳосини ҳам ҳаром қилганлар. Ҳатто итларни ўлдиришга ҳам амр қилганлар. Ўша вақтда итни сотиб, пулидан фойдаланиш ҳам ҳаром бўлган.

Эҳтимол ўша пайтда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам яшаб турган минтақада ит кутириши ёки шунга ўхшаш жамият учун кўп хатарли вазият пайдо бўлгандир. Ҳозир ҳам баъзи бир минтақаларда шундоқ ҳолат пайдо бўлганда итларни ўлдиришга фармон берилади.

Кейинчалик итдан маълум мақсадларда, хусусан, ов ва қўриқчиликда фойдаланишга рухсат берилган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Агар итлар умматлардан бир уммат бўлмаганида, албатта, уларни ўлдиришга амр қилар эдим», деганлар.

Ҳозирда итдан фойдаланишнинг янги-янги турлари чиқди. Илмий тажрибалар ўтказишда, баъзи совуқ минтақаларда қор устида чаналар ила юк ташишда, изкуварликда, гиёҳванд моддаларни аниқлашда итлардан фойдаланиш кабиларни ана шу рухсатга қўшса бўлади.

Бундан бошқа мақсадларда, айниқса, ит уриштириш, бола ўрнида ўзи билан олиб юриш ва ҳозирги кунда тарқалган бошқа турли мақсадларда ит боқиш мусулмон одамга мутлақо тўғри келмайди.

Итдан фойдаланишда шариат рухсат берган ўринларда ҳам бунинг алоҳида шарт-шароитлари бор, булар фикҳ китобларида баён қилинган.

Ушбу фаслдан иккита умумий қоида ўргандик.

Бири, терини поклаш – уни ошлаш билан бўлиши.

Иккинчиси, ит теккан нарсани поклаш сув ва тупроқ билан бўлиши.

Бу икки нарса инсон учун, унинг соғлиги учун қанчалар фойдали эканини гапирмасак ҳам бўлади.

ИККИНЧИ ФАСЛ

ҚОН, СИЙДИК, МАЗИЙ ВА БОШҚАЛАРНИ ПОКЛАШ ҲАҚИДА

Изоҳ: Мазий – жинсий аъзодан чиқадиган оқ рангдаги ўта майин суюқлик бўлиб, у одатда жинсий яқинлик ёки шунга яқин ҳаракат бўлганда чиқади.

156 – عَنْ أَسْمَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: جَاءَتِ امْرَأَةً إِلَى النَّبِيِّ
ر فَقَالَتْ: إِحْدَانَا يُصِيبُ ثَوْبَهَا مِنْ دَمِ الْخَيْضَةِ كَيْفَ تَصْنَعُ بِهِ؟
قَالَ: تَحْتُهُ ثُمَّ تَقْرُضُهُ بِالْمَاءِ ثُمَّ تَنْضِجُهُ ثُمَّ تُصَلِّي فِيهِ.

156. Асмо розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади, у киши айтадилар:

«Бир аёл Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Биздан бирларимизнинг кийимига ҳайзнинг қонидан тегиб қолади. Уни қандоқ қилиш керак?»»деди.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уни ишқайди, сўнгра сув билан ишқалайди, кейин эса сув билан ювади, ана шундан кейин унда намоз ўқийверади», дедилар».

Шарҳ: Асмо бинти Абу Бакр розияллоҳу анҳодан ривоят қилинаётган бу ҳадисда мусулмон аёлларининг Ислом ҳукмларини ўрганиш борасидаги ҳаракатларидан бир намуна ҳикоя қилинмоқда.

Маълумки, Асмо розияллоҳу анҳо Оиша онамизнинг опалари, яъни, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қайнэгачилари эдилар. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оилаларида бошқа аёллардан кўра кўпроқ бўлиб

туришлари табиий бир ҳол. Асмо розияллоҳу анҳо ана шундоқ кунлардан бирида ўзлари шоҳид бўлган бир ҳодисани қуйидагича ҳикоя қиладилар:

«Бир аёл Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб: «Биздан бирларимизнинг кийимига ҳайзнинг қонидан тегиб қолади. Уни қандоқ қилиш керак?» деди».

Бу ўша давр учун оддий ҳол эди. Пайғамбаримиздан эркак ва аёллар турли-туман аҳкомларни сўрайверарди. Чунки у киши бор жойда бошқа кишидан сўрашга биров ботина олмас эди. Шу билан бирга, бу ҳукмлар янги баён қилинаётган пайтда уларни у зот соллаллоҳу алайҳи васалламдан бошқа ҳеч ким яхши билмас ҳам эди.

Авваллари одамлар нажосат нима, поклик нима, ҳалол нима, ҳаром нима билмас, ундай нарсаларга эътибор ҳам бермас эдилар. Чунки уларга бундай нарсаларни сўраб-суриштиришни ҳеч ким, ҳеч қандай тузум таклиф қилмас эди.

Бунинг учун иймон керак, Ислоҳ керак эди. Энди иймон ҳам келди, Ислоҳ ҳам келди. Кечагина ҳалол-ҳаромни, пок-нопокни, нажас ва тозани ажратмай юрадиган одамлар ҳалолни истаб, ҳаромдан ҳазар қиладиган, покни хоҳлаб, нопокликдан жирканадиган, нажасдан четланиб, тозалikka интиладиган бўлиб қолдилар. Каттаю кичик ҳар бир нарса Аллоҳнинг шариатиға мувофиқ келиши учун ҳаракат қиладиган бўлиб қолдилар. Мана, улардан бир аёл Расули Акрамнинг олдиларига келиб, аёллар ҳайз кўрганларида қони кийимиға тегса, нима қилиши кераклиғи ҳақида сўрамоқда.

Бу аёл мазкур қоннинг нажаслигини билади. Кийимиға тегса, кийим ҳам покликдан чиқишини билади. Муслима аёлнинг кийимлари доимо пок бўлиши зарурлигини ҳам англаб етган. Лекин ҳайз туфайли кийимиға қон тегса, нима қилсин? Ўша қийимни ташлаб юборсинми? Ёки

бутунлай ювсинми? Нима қилсин? Мўмина-муслима аёл кийими пок бўлишини истамоқда!

Шунда Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам у аёлга бунинг энг осон йўлини кўрсатдилар. У зоти бобаракот:

«Уни ишқайди, сўнгра сув билан ишқалайди, кейин эса сув билан ювади, ана шундан кейин унда намоз ўқийверади», дедилар.

Яъни, ўша кийимига ҳайз қони теккан аёл ўша жойни кўли билан ишқайди, уни шу йўл билан кийимидан кетказишга уринади. Ундан қолганини эса сув қуйиб туриб, ишқаб кетказади. Охири эса, ўша қон теккан жойини ювиб ташлайди, дедилар. То қон кетгунча шундай қилади. Сўнгра кийим пок бўлади, унда намоз ўқийвериши мумкин.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Аёл кишининг аёлларга хос масалаларни ўрганишга интилиши зарурлиги.

2. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёлларга хос саволларга ҳам жавоб берганлари.

3. Ҳайз қони нажосат эканлиги.

4. Нажосат сув билан кетиши.

5. Нажосатни кетгунча ювиш зарурлиги.

6. Ҳайз қони теккан кийимнинг қон теккан жойини тозалаб, намоз ўқиса жоизлиги.

7. Исломда энг осон йўл тутилиши.

157- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ط قَالَ: قَامَ أَعْرَابِيٌّ فَبَالَ فِي الْمَسْجِدِ

فَتَنَاوَلَهُ النَّاسُ فَقَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ ρ: دَعُوهُ وَهَرِّقُوا عَلَى بَوْلِهِ سَجَلًا مِنْ مَاءٍ أَوْ ذَنْوَبًا مِنْ مَاءٍ، فَإِنَّمَا بُعِثْتُمْ مُيَسَّرِينَ وَلَمْ تُبْعَثُوا مُعَسِّرِينَ.

157. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади,

у киши айтадилар:

«Бир аъробий туриб бориб, масжидга сийди. Бас, одамлар уни зажр қилдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга:

«Уни ўз ҳолига қўйинглар ва сийдиги устига бир челақ сув қўйинглар. Албатта, сиз енгиллаштирувчи этиб юборилгансизлар, қийинлаштирувчи этиб эмас», дедилар».

Шарҳ: «Аъробий» деб араб тилида саҳройи арабга айтилади. Улар саҳро шароитида таълим-тарбия кўрмай, шундоқлигича вояга етган. Шунинг учун гап-сўзлари, ҳатти-ҳаракатлари содда ва қўпол бўлиб, қишлоқ ва шаҳар одамларидан ажраб турган.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинаётган бу ҳадис жуда ҳам маълум ва машҳур ҳодисадан бир парча. Бу ҳодисани барча ҳадис имомлари турлича ва ҳар хил лафзлар билан ривоят қилганлар. Аслида воқеа қуйидагича бўлган эди:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам масжидда ўлтирган эдилар, бир аъробий кириб келди. Икки ракат намоз ўқиди. Сўнгра: «Эй бор Худоё, мени ва Муҳаммадни раҳм қилгин. Биз билан бирга бошқани раҳм қилмагин», деб дуо қилди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Батаҳқиқ, чеклашни кенгайтириб юбординг», дедилар. Кўп ўтмай, у туриб бориб, масжиднинг бир бурчагига сийди. Одамлар шошилиб, унга зуғум қила бошладилар. Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни қайтардилар ва:

«Уни ўз ҳолига қўйинглар ва сийдиги устига бир челақ сув қўйинглар. Албатта, сиз енгиллаштирувчи этиб юборилгансизлар, қийинлаштирувчи этиб эмас», дедилар.

У зот бир кишига амр қилувдилар, у бир челақ сув

олиб келиб сийдикнинг устига қуйди. Кейин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳалиги аъробийни чақирдилар ва унга:

«Албатта, масжидларда манави сийдик ва ифлос нарсалар дуруст эмас. Масжид фақат Аллоҳнинг зикри, намоз ва Қуръон кироати учун», дедилар.

Кишиларни тарбиялашдаги Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сабрлари, ҳилмлари ва тадбирлари қанчалик экани шунга ўхшаш ҳолларда яққол намоён бўлади. Барча кишилар у зот соллаллоҳу алайҳи васалламдан ўрнак олишлари керак.

Ушбу ҳадисдан олинadиган фойдалар:

1. Масжидда намоздан бошқа вақтда ҳам ўтириш жоизлиги.

2. Аъробийнинг тарбиясизлиги (қилган дуоси ва иши – далил).

3. Сийдикнинг нажас экани.

4. Ердаги сийдикнинг устига сув қуйиш билан ер тоза бўлиши. (Ўша вақтда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг масжидлари ердан иборат бўлиб, ҳеч нарса тўшалмаган эди).

5. Илмсиз одам нотўғри ишни қилиб қўйса, бирдан унга қаттиқ танбеҳ бериш яхши эмаслиги.

6. Илмсиз кишига аста тушунтириш лозимлиги.

7. Ислom уммати ишларни енгиллаштирувчи экани.

8. Ислom уммати ишни қийинлаштирувчи эмаслиги.

9. Масжидларни нажас ва нопок нарсалардан ҳоли тутишнинг вожиблиги.

10. Муҳтож кишига дарҳол амри-маъруф ва наҳий-мункар қилиш зарурлиги.

11. Саҳобаи киромларнинг мункар ишдан қайтаришга доимо тайёр эканлари.

12. Икки ёмон ишдан енгиллини, икки яхши ишдан фойдаси кўпроғини олиш кераклиги.

(Масжидга сийиш ёмон иш. Аъробийни зажр қилиш ҳам ёмон иш. Аъробийга қўпол муомала қилиш унинг диндан чиқиши билан тугайди. Масжидга сийиш эса сийдик устига бир пакир сув қуйиш билан тугайди. Шунинг учун бу икки зарардан енгили ихтиёр қилинди. Масжидни покиза тутиш яхши, фойдали иш. Масжидга сийган аъробийни уриб, сўкмаслик ҳам фойдали иш. Лекин иккинчисининг фойдаси катта, аъробий Исломда қолади, тарбия топади. Шунинг учун иккинчиси танланди).

13. Қилинган нотўғри ишларни тезроқ бартараф этишга ҳаракат қилиш. Шунинг учун тезда сув олиб келиб, сийдик устига қуйилди.

Имом Абу Довуд ривоят қилган:

«Итлар масжидга кириб-чиқиб, сийиб юрар эди. Ўшанинг ҳеч бирига сув қуймас эдилар», деган ҳадисга биноан, ердаги нажосат ҳаво ва қуёш таъсири орқали қуриши билан ҳам ер тоза бўлади, дейилган.

Шунга эътиборан, ернинг пок бўлиши сув билан ва қуриш билан бўлади, дейилади.

Бу ҳадиси шарифдаги таълимотларга амал қилишга ҳозирги кунимизда эҳтиёжимиз кўп. Алҳамдулиллаҳ, масжидларни тоза тутиш борасида камчилик йўқ, десак хато бўлмас. Аммо масжидларда Аллоҳнинг зикрини, Қуръони карим кироатини кўпроқ қилишга эҳтиёжимиз бор. Айниқса, Ислом ахлоқ ва одобларидан узоқ кишиларни йўлга солишда сабр, мулоимлик ҳамда эринмай ваъз-насихат қилишни ўрганишимиз лозим. Ишларни енгиллаштирувчи бўлишимиз лозим.

158- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ر قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِقَبْرَيْنِ فَقَالَ: إِنَّهُمَا

لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ ثُمَّ أَخَذَ جَرِيدَةً رَطْبَةً فَشَقَّهَا نِصْفَيْنِ

ثُمَّ عَزَزَ فِي كُلِّ قَبْرِ وَاحِدَةٍ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ فَعَلْتَ هَذَا؟ قَالَ:
لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا أَمَّ يَبْسًا.

158. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам икки қабр ёнидан ўтдилар ва:

«Албатта, икковлари азобланмоқдалар. Икковлари катта нарсада азобланмаяптилар. Улардан бири сийдигидан сақланмас эди. Бошқаси бўлса, чақимчилик қилиб юрар эди», дедилар. Сўнгра бир ҳўл шохни олиб, иккига айирдилар ва ҳар бир қабрга биттадан суқиб қўйдилар. Одамлар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бунини нима учун қилдингиз?» дейишди.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Шоядки, булар қуригунча икковларидан (азоб) енгиллатилса», дедилар».

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда мусулмон инсон нажас нарсалардан, ҳатто сийганида сачраши мумкин бўлган томчилардан ҳам ўзини жуда эҳтиёт қилиши зарурлиги ҳақида сўз бормоқда.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бир куни саҳобалар билан кетаётиб, иккита қабр ёнидан ўтдилар ва ҳаммага эшиттириб дедилар:

«Албатта, икковлари азобланмоқдалар».

Яъни, ушбу икки қабрда ётган икки одам азобланмоқда.

«Икковлари катта нарсада азобланмаяптилар».

Яъни, икковларининг қабрда азобланишига сабаб бўлган нарса одамлар назарида катта нарса эмас. Одамлар унга эътибор бермай одатланиб қолганлиги сабабидан азобланмоқдалар.

«Улардан бири сийдигидан сақланмас эди».

Яъни, сийганда ўзига сачраса, сийиб бўлгандан кейин сийдикдан колса, эътибор бермай кетаверар эди. Қолган сийдик баданига ёки кийимига томадими, эътибори йўқ эди.

«Бошқаси бўлса, чақимчилик қилиб юрар эди».

Яъни, одамларнинг гапини бир-бирига ташиб, ораларида низо чиқишига сабаб бўлар эди.

Дарҳақиқат, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам айтганларидек, мазкур икки нарсга одамлар назарида арзимас нарсга ўхшайди. Ҳолбуки, Аллоҳнинг ҳузурида булар жуда ҳам катта гуноҳ ҳисобланади. Шунинг учун ҳам бу икки ишга мубтало бўлган икки киши қабрда азоб чекмоқда.

«Сўнгра бир ҳўл шохни олиб, иккига айирдилар ва ҳар бир қабрга биттадан суқиб қўйдилар».

Яъни, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам юқоридаги гапларни айтиб бўлганларидан сўнг хурмо дарахтининг ҳўл шохини олиб, иккига бўлиб, қабрларга биттадан суқиб қўйдилар. Бу ишни кўриб турган саҳобалар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, буни нима учун қилдингиз?» дейишди.

Саҳобаи киромлар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бу каби ишларни бир ҳикмат ила қилишларини яхши билишар эди. Қабрнинг устига ҳўл шохни суқиб қўйиш биринчи марта бўлаётганидан бу иш нима ҳикмат юзасидан қилинганини тушуна олмай сўрашди.

«У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Шоядки, булар қуригунча икковларидан (азоб) енгиллатилса», дедилар.

Яъни, шоядки, ушбу ҳўл шохлар қуригунча икки қабрдаги азобланаётган икки бандадан азоб енгиллаштирилса, деб айтдилар.

Бу ҳадисдан олинadиган фойдалар:

1. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қабрда бўлаётган нарсани ҳам билишлари.

2. Қабр азобининг ҳақлиги.

3. Сийдикнинг нажас эканлиги.

4. Чақимчиликнинг ҳаромлиги.

5. Сийдикдан тўла тозаланмаслик қаби гуноҳларга ҳам ўлимдан кейин азоб бўлиши.

6. Баъзи уламолар бу ҳадисни далил қилиб, қабрда ҳўл ўсимлик турса, тасбеҳ айтиб туради, қабр эгасига фойдаси етади, деганлар.

Имом Бухорий ривоят қилишларича, саҳобалардан Бурайда ибн ал-Хусойн қабрларига хурмонинг иккита ҳўл шохини қўйишни васият қилган эканлар.

7. Баъзи уламолар яна шу ҳадисни далил қилиб: «Қабр устида Қуръон тиловати мустаҳабдир, чунки ҳўл шохнинг тасбеҳи туфайли азоб енгиллашганда, Қуръон қироати ила енгиллашмайдами!» деганлар.

8. Баданга ва кийимга теккан нажосатни дарҳол кетказиш лозимлиги.

9. Ўлганларнинг азоби тирикларнинг амали ила бир оз енгиллашиши мумкинлиги.

Бу ҳадиси шарифга доимо амал қилишимиз зарур. Қазои ҳожат вақтида эҳтиётлик билан пухта тозаланиш лозим. Чақимчиликдан ҳазар қилиш керак. Қабр азобини ўйлайлик, доимо пок бўлишга ҳаракат қилайлик!

159- عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مُحَمَّدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا أَتَتْ بِابْنٍ لَهَا صَغِيرٍ لَمْ يَأْكُلِ الطَّعَامَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَجْلَسَهُ فِي حِجْرِهِ فَقَالَ عَلَى ثَوْبِهِ فِدَعَا بِمَاءٍ فَنَضَحَهُ وَلَمْ يَغْسِلْهُ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَلَمْ يَزِدْ عَلَى أَنْ نَضَحَ بِالْمَاءِ. رَوَى هَذِهِ الْأَرْبَعَةَ الْخَمْسَةَ.

159. Умму Қайс бинти Миҳсон розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«У киши ўзининг ҳали таом емаган жажжи ўғлини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга олиб келди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам уни қўйниларига ўтказдилар. Бола у зотнинг кийимларига сийиб юборди. Бас, у зот сув чақирдилар ва унинг устига сепдилар, ювмадилар».

Бошқа бир ривоятда:

«Сув сепишдан зиёда иш қилмадилар», дейилган.

Юқоридаги тўрт ҳадисни Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровияси Умму Қайс бинти Миҳсон розияллоҳу анҳо билан танишиб олайлик.

У киши машҳур саҳобий Укоша ибн Миҳсон розияллоҳу анҳунинг сингиллари бўладилар. Умму Қайс куниялари бўлиб, исмлари Омина. Қадимда Исломга кирган, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга энг аввал байъат қилган саҳобиялардан.

У киши Маккадан Мадинага хижрат қилганлик шарафига ҳам эгалар. Умму Қайс бинти Миҳсон розияллоҳу анҳо узоқ умр кўрганлар.

Имом Бухорий ва Имом Муслимларнинг «Саҳиҳ» китобларида у кишидан йигирма тўртта ҳадис ривоят қилинган.

Ушбу ҳадиси шарифни ўрганар эканмиз, кичкина ўғил бола кийимга сийиб қўйса, нима қилиш кераклиги билан бирга, Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мутаवзелик, меҳрибонлик, одамохунлик каби юксак инсоний фазилатларга эга эканликларига гувоҳ ҳам бўламиз.

Мадиналик мусулмонлар ўзларининг гўдак болаларини доимо Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам хузурларига олиб келар эдилар. У зот соллаллоҳу алайҳи

васаллам эса уларни кўлларига олар, ўпиб-эркалар, танглайларини кўтарар ва ҳақларига дуо қилар эдилар.

Кунлардан бир куни Умму Қайс бинти Миҳсон розияллоҳу анҳо **«ўзининг ҳали таом емаган жажжи ўғлини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга олиб келди».**

Яъни, гўдак онасини эмар эди-ю, ўзи таом ейиш даражасига етмаган эди. Бу васфни зикр қилишдан мақсад ҳукмнинг қандоқ бўлишига таъсир қилади. Чунки фақат сут эмаётган ўғил бола билан таом ейдиган ўғил бола орасида фарқ бор. Уларга боғлиқ ҳукм икки хил бўлади.

«У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам уни кўйниларига ўтқаздилар».

Яъни, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳалиги болани кучоқларига олиб ўтирдилар.

«Бола у зотнинг кийимларига сийиб юборди».

Ёш болаларнинг одати шу. Умму Қайснинг ўғилчиси ҳам Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кийимларини ҳўл қилиб кўйди.

«Бас, у зот сув чақирдилар ва унинг устига сепдилар, ювмадилар».

Яъни, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сув олиб келишларини сўрадилар ва сувни олиб бола сийган жойга сепдилар. У жойни ювиб, сўнгра сиқиб ташламадилар.

«Бошқа бир ривоятда: «Сув сепишдан зиёда иш қилмадилар», дейилган.

Яъни, боланинг сийдиги теккан жойга сув қуйиб кўйганлар, холос.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Эмизикли ўғил боланинг сийган жойига сув қуйиш мумкинлиги.

2. Эмизикли бўлмаган боланинг сийдиги нажаслиги (баъзи уламолар, нажас эмас деганлар).

3. Кичик болаларга шафқатли ва меҳрибон бўлиш кераклиги. (Бу ишда мўмин-мусулмонларга сарвари коинот Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ўрнақдирлар. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам ёш гўдакларни қучоқларига олар, лутф кўрсатар, ўпиб-эркалатар, ҳатто гўдаклардан баъзилари кийимларига сийиб юборса ҳам аччиқланмас эдилар).

4. Ёш гўдакларни тақводор, аҳли фазл ва солиҳ кишиларга олиб бориб, дуоларини олиш яхши эканлиги.

160- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِصَبِيٍّ يَرْضَعُ فَبَالَ فِي حَجَرِهِ فَدَعَا بِمَاءٍ فَصَبَّهُ عَلَيْهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

160. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга бир эмизикли гўдак келтирилди. У Онҳазрат соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қўйниларига сийиб қўйди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам сув чақириб, унинг устидан қўйдилар», дедилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Оиша онамиздан қилинаётган бу ривоят олдинги ҳадисга ўхшаб кетади. Ораларидаги нозик фарқ биринчи ҳадисда «сепдилар» дейилган бўлса, иккинчисида «қўйдилар» дейилмоқда. Албатта, сепиш билан қўйишнинг орасида фарқ бор. Қўйиш умумийроқ бўлиб, ювишга яқиндир.

161- عَنْ لُبَابَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ الْحُسَيْنُ فِي حَجَرٍ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَبَالَ عَلَيْهِ فَقُلْتُ: الْبَسْ ثَوْبًا وَأَعْطِنِي إِزَارَكَ حَتَّى أَغْسِلَهُ قَالَ: إِنَّمَا يُغْسَلُ مِنْ بَوْلِ الْأُنْثَى وَيُنْضَحُ مِنْ بَوْلِ

الذَّكْرِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَأَحْمَدُ وَالْحَاكِمُ.

161. Лубоба бинти ал-Ҳорис розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади, у киши айтадилар:

«Ҳусайн Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қучоқларида эди. Бас, у Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг устларига сийиб юборди. Мен:

«Бирор кийим кийиб, менга изорингизни беринг, ювиб берай», дедим.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қиз боланинг сийдигидан ювилади холос, ўғил боланинг сийдигига (сув) сепилса бўлди», дедилар.

Абу Довуд, Аҳмад ва Ҳокимлар ривоят қилган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровияси Лубоба бинти ал-Ҳорис розияллоҳу анҳо билан яқиндан танишиб олайлик:

Лубоба бинти Ҳорис ибн Ҳазн ал-Ҳилолия фозилад аёллардан саналиб, Маккада Хадижа бинти Хувайлид розияллоҳу анҳодан сўнг Исломга кирдилар. У кишининг куниялари Умму Фазл бўлган. Ўзлари Омир қабиласидан. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амакилари ҳазрати Аббос ибн Абдулмутталиб розияллоҳу анҳунинг хотинлари бўлади. Ҳазрати Аббос болаларининг аксарияти шу Лубоба бинти Ҳорис розияллоҳу анҳодан бўлган. Ҳазрати Аббос розияллоҳу анҳунинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга хулқ ва халқ, яъни, ахлоқ ва тузилиш жиҳатидан жуда ҳам ўхшаш ўғиллари Фазл ибн Аббос розияллоҳу анҳу эдилар. Лубоба розияллоҳу анҳонинг бош фарзандлари бўлгани учун Умму Фазл кунияларини олганлар. Шу билан бирга, Лубоба бинти Ҳорис розияллоҳу анҳо Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг завжаи мутахҳаралари Маймуна бинти Ҳорис онамизнинг опаларидир. Яъни,

Лубоба бинти Ҳорис розияллоҳу анҳо Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламга қайнэгачи бўладилар. Баъзи ривоятларда келишича, бу опа-сингил Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Хадича онамиздан кейин биринчи иймон келтирган аёллар ҳисобланадилар. Фазл учун шунинг ўзи етарли бўлса керак. Бу киши Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан кўп ҳадис ривоят қилган саҳобиялардандир.

Лубобадан ўғиллари Абдуллоҳ ибн Аббос, Умайр ибн ал-Ҳорис, Анас ибн Молик, Қобус, ал-Муҳарик ва Абдуллоҳ ибн ал-Ҳорис ва бошқалар ривоят қилишган.

Кўриниб турибдики, қариндошлик алоқалари туфайли ҳам Лубоба бинти Ҳорис розияллоҳу анҳо Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оилаларига тез-тез келиб, у ердаги нарсалардан хабардор бўлиб турганлар. Кўп ҳадис ривоят қилишларининг сабабларидан бири ҳам шу.

Бу ҳадиси шарифда Лубоба бинти Ҳорис розияллоҳу анҳо ўзлари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам иштирокларида шохид бўлган бир ҳодисани ривоят қилмоқдалар:

«Ҳусайн Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кучокларида эди».

Бу ҳазрати Али ва Фотимаи Заҳроларнинг ўғиллари, Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг набиралари Имом Ҳусайндир. Маълумки, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг жажжи набиралари Имом Ҳасан ва Имом Ҳусайнларни жуда яхши кўрар эдилар. Уларни масжидга ҳам олиб чиқар, ўтирганларида эркалатиб кучокларида олиб ўлтирар эдилар. Лубоба бинти Ҳорис розияллоҳу анҳо ўша ҳолатлардан бирини ривоят қилмоқда.

Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз кучокларида набиралари Ҳусайн розияллоҳу анҳуни олиб ўлтирар эдилар.

«Бас, у Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг устларига сийиб юборди».

Яъни, кичик Ҳусайн бобоси Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кучокларида туриб, у зотнинг устларига сийиб юборди.

«Мен: «Бирор кийим кийиб, менга изорингизни беринг, ювиб берай», дедим».

Лубоба бинти Ҳорис розияллоҳу анҳонинг бу гапларидан у кишининг Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламга бўлган олий даражадаги ҳурматлари кўриниб турибди. Изор тананинг пастки тарафига кийиладиган кийим. Лубоба бинти Ҳорис розияллоҳу анҳо сийдик нажаслигидан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Ҳусайн розияллоҳу анҳунинг сийдиги теккан кийимлари – изорларини ювиш лозим бўлди, деб тушунган эдилар. Аммо Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Лубоба розияллоҳу анҳонинг тахминлари нотўғри эканини баён қилдилар.

«У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қиз боланинг сийдигидан ювилади, холос, ўғил боланинг сийдигига (сув) сепилса бўлди», дедилар».

Бу фарқнинг сабабини уламолар қуйидагича изоҳлайдилар:

Ўғил ва қиз болаларнинг жисмоний тузилишларидаги фарқлар туфайли уларнинг сийдиклари ҳам фарқли бўлади. Шунингдек, сийдик чиқариш аъзоларидаги фарқ туфайли ўғил боланинг сийдиги сиқилиб чиқади, қиз боланики эса ундай бўлмайди.

162- عَنْ أَبِي السَّمْحِ ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: يُغَسَّلُ مِنْ بَوْلِ
الْجَارِيَةِ وَيُرَشُّ مِنْ بَوْلِ الْعُلَامِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

162. Абу Самҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қиз боланинг сийдигидан ювилади. Ўғил боланинг сийдигидан (сув) сепилади», дедилар».

Абу Довуд ва Насайлар ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиснинг ровийи Абу Самҳ розияллоҳу анхунинг исмлари Ияад бўлиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хизматларини қилар эдилар. У кишининг айтишларича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ғусл қилмоқчи бўлсалар, мени тўсиб тур, дер эдилар. У киши орқаларини ўгириб, тўсиб турар эдилар. Бир куни Ҳасан ёки Ҳусайн розияллоҳу анхумолардан бирлари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўксиларига сийиб юборганида Абу Самҳ розияллоҳу анху ўша жойни юиб ташламоқчи бўлганларида Расули Акрам бу ҳадисни айтганлар.

Уламоларимиз, қиз боланинг сийдиги ювилишига сабаб, унинг сийдиги қуюқ бўлиб, теккан жойига ёпишиб қолади, ўғил боланики эса ундоқ эмас, дейдилар.

163- عَنْ عَلِيٍّ ر قَالَ: يُغْسَلُ مِنْ بَوْلِ الْجَارِيَةِ وَيُنْضَحُ بَوْلُ الْغُلَامِ مَا لَمْ يَطْعَمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ هَكَذَا وَالتِّرْمِذِيُّ مَرْفُوعًا.

163. Али розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Қиз боланинг сийдигини ювилади. Таом емайдиган ўғил боланинг сийдигига (сув) сепилади», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Ҳазрати Али розияллоҳу анҳудан қилинаётган бу ривоятдан оладиган янги маълумотимиз ўғил боланинг сийдигини ювмасдан сув сепишнинг шартини у бола фақат эмайдиган, ўзи таом емайдиган бўлиши кераклигидир. Чунки ўзи таом ейдиган ўғил боланинг сийдиги ҳам ювилмаса бўлмайдиган ҳолатда бўлиб қолади.

164 - وَعَنْهُ قَالَ: كُنْتُ رَجُلًا مَذَّاءً وَكُنْتُ أَسْتَحْيِ أَنْ أَسْأَلَ
النَّبِيَّ ﷺ لِمَكَانِ ابْنَتِهِ فَأَمَرْتُ الْمُقَدَّادَ بْنَ الْأَسْوَدِ فَسَأَلَهُ فَقَالَ: يَعْصِلُ
ذَكَرُهُ وَيَتَوَضَّأُ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ.

164. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Кўп мазийлик одам эдим. Қизларининг истихоласи учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўрашга уялар эдим. Бас, Микдод ибн Асвадга буюрдим. У Онҳазрат соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўради.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Закарини ювади ва таҳорат қилади», дедилар».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: «Мазий» – эркак кишининг жинсий аъзосидан жинсий алоқани ўйлаган ёки хотинини кучоқлаган пайтда чиқадиган оқ суюқлик.

Ҳазрати Али розияллоҳу анҳуда шу ҳолат одатдагидан кўп такрорланиб турар экан. Шунинг учун у киши:

«Кўп мазийлик одам эдим», демоқдалар. Али розияллоҳу анҳу мазий келгандан кейин нима қилишни билмай қийналар эдилар. Бундай ҳолда мусулмон киши дарҳол Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга савол билан мурожаат қилиши керак. Аммо ҳазрати Али бундоқ қила олмадилар. Бунинг сабабини у кишининг ўзлари қуйидагича баён қиладилар:

«Қизларининг истихоласи учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўрашга уялар эдим».

Яъни, Пайғамбаримизнинг қизлари Фотима онамиз Ҳазрати Али розияллоҳу анҳунинг хотинлари бўлгани учун у киши уялиб мазий ҳақида сўрай олмаганлар.

«Бас, Микдод ибн Асвадга буюрдим».

Яъни, мазий ҳақида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўрашни Микдод ибн Асвадга буюрдим.

«У Онҳазрат соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўради. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Закарини ювади ва таҳорат қилади», дедилар».

Шу билан масала ҳал бўлди.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Эркак киши жинсий алоқани ўйлаганда ва бошқа ҳаракатлар қилганда жинсий олатидан чиқадиган суюқликнинг «мазий» деб аталиши.

2. Эр-хотинликка оид гапларни қайнатага (шу қатори қайнана ва бошқа яқинларга) айтишдан уялиш зарурлиги.

3. Ўзи сўрашга уялган фатвони бошқа бировга айтиб сўратиш жоизлиги.

4. Мазийнинг нажас эканлиги. Шунинг учун ҳам ҳадисда мазий чиқгандан кейин закарни ювишга амр бўлмоқда.

5. Мазий чиққандан кейин таҳорат кетишлиги ва бузилиши.

6. Мазий чиққандан кейин ғулнинг вожиб бўлмаслиги.

165- عَنْ سَهْلِ بْنِ حَنِيْفٍ ر قَالَ: كُنْتُ أَلْقَى مِنَ الْمَذْيِ

شِدَّةً وَكُنْتُ أَكْثَرُ مِنْهُ أَلَاغْتِسَالَ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ر عَنْ ذَلِكَ

فَقَالَ: إِنَّمَا يُجْزِيكَ مِنْ ذَلِكَ الْوُضُوءُ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَيْفَ بِمَا

يُصِيبُ ثَوْبِي مِنْهُ؟ قَالَ: يَكْفِيكَ أَنْ تَأْخُذَ كَفًّا مِنْ مَاءٍ فَتَنْضَحَ بِهَا

مِنْ ثَوْبِكَ حَيْثُ تَرَى أَنَّهُ أَصَابَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

165. Саҳл ибн Ҳунайф розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Мазийдан қийинчиликка учрар эдим. Унинг сабабидан кўп ғусл қилар эдим. Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан бу ҳақда сўрадим.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«У нарсадан таҳорат қилсанг сен учун етарли», дедилар. Мен:

«Эй Аллоҳнинг Расули, ундан қийимимга теккани қандоқ бўлади?» дедим.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Кафтингга сув олиб туриб, қийимингнинг у теккан жойига сепсанг, кифоя қилади», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Саҳл ибн Ҳунайф розияллоҳу анҳу ҳам мазий туфайли ўз бошларидан ўтган тажрибани сўзлаб бермоқдалар. У кишидан мазий кўп келар экан. Шу билан бирга, мазий келса, ғусл вожиб бўлади, деган тушунча бор экан. Ҳадеб ғусл қилавериб, қийналиб кетибдилар. Охири бориб, бу масалани Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўрабдилар, шунда:

«У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«У нарсадан таҳорат қилсанг сен учун етарли», дедилар».

Шунда Саҳл ибн Ҳунайф розияллоҳу анҳу шу масалага боғлиқ яна бир саволни сўрадилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, ундан қийимимга теккани қандоқ бўлади?» дедилар. Бу саволга жавобан:

«У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Кафтингга сув олиб туриб, қийимингнинг у теккан жойига сепсанг, кифоя қилади», дедилар».

Яъни, мазий қийимингга текканини кўрсанг, ўша теккан жойига устидан сув қуйиб ювсанг бўлди, деганлари эди.

Бу ҳадисда келаётган янги, қўшимча маъно ва ундан олинадиган ҳукм ҳам айнан мана шу охириги жумладир.

Ҳадиснинг аввалги қисми Ҳазрати Алининг юкоридаги ҳадисларига ўхшаш. Уламоларимиз ҳадисда «сепиш» сўзи ишлатилган бўлса ҳам ундан ювиш кўзда тутилган, дейишган. Демак, мазий нажосат эканлиги эътиборидан у теккан жойни ювиш керак бўлади. Бутун бошли кийимни ювишнинг ҳожати йўқ.

166- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ط يَقُولُ: أَتَى النَّبِيَّ ρ الغَائِطَ فَأَمَرَنِي أَنْ آتِيَهُ بِثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ فَوَجَدْتُ حَجَرَيْنِ وَالتَّمَسْتُ الثَّالِثَ فَلَمْ أَجِدْهُ فَأَخَذْتُ رَوْثَةً فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَأَخَذَ الْحَجَرَيْنِ وَالْقَى الرِّوْثَةَ وَقَالَ هَذَا رِكَسٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

166. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади, у киши айтадилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қазои ҳожат қиладиган жойга келдилар ва менга учта тош олиб келишимни амр қилдилар. Бас, мен иккита тош топдим ва учинчисини ахтариб топа олмадим. Сўнгра бир тезак олиб, уни у зотга келтирдим. Бас, У зот икки тошни олдилар ва тезакни отиб юбордилар ва: «Бу—чиқинди», дедилар».

Бухорий, Термизий ва Насай ривоят қилишган.

Шарҳ: Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинаётган бу ҳадисда инсон қазои ҳожат қилганидан кейин баданига теккан нажосатдан қандоқ тозаланиши ҳақида сўз бормоқда. Шунинг учун ҳам бу ҳадис қон, сийдик, мазий ва бошқаларни поклаш бобида келтирилмоқда.

Бу ҳадиси шариф ва кейинги бобларда келадиган ҳадислар Ислом дини инсон ҳаётидаги ҳамма масалаларни, ҳатто энг кичик ва нозик нарсаларни ҳам қўймай мукамал

баён қилиб берганига ёрқин далилдир. Бунда инсон қазои ҳожат қилганда нима қилиши, ўзини қандоқ тутиши, қандоқ қилиб тозаланишини ҳам тушунтириб берилишини кўрамиз. Шу билан бирга, бу ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаётларида ҳеч бир аниқ бўлмаган нуқта йўқлиги ҳам кўринмоқда. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳатто ҳалодаги ҳолатлари, қилган ишлари ҳам тўлалигича ўрганилган.

Мана, у зотнинг саҳобаларидан бирлари ўз иштирокларида бўлиб ўтган бир ишни ҳикоя қилмоқдалар. Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам қазои ҳожат қилмоқчи бўлиб жой танлабдилар. У зот алайҳиссалом Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳудан учта тош келтиришни сўрабдилар. У киши иккита тошни топиб, учинчисини топа олмабдилар ва бу ҳам бўлаверса керак, деб ўрнига эшакнинг тезагини олиб келибдилар (баъзи ривоятларда тезак эшакники экани айтилган). Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам иккита тошни олибдилар, тезакни эса ташлаб юбориб:

«Бу – чиқинди», дебдилар.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Қазои ҳожат учун ўнғай жой топиш зарурлиги.
2. Қазои ҳожатга тайёрланаётиб, ўзга кишидан тош олиб келиш ва шунга ўхшаш ишларда ёрдам сўраш мумкинлиги.
3. Қазои ҳожатдан кейин тозаланишда тошни ишлатиш мумкинлиги.
4. Ҳайвон чиқиндиси ила тозаланиб бўлмаслиги.
5. Ҳайвонларнинг чиқиндиси нажас эканлиги.

Бунга ўхшаш масалалар «хало одоблари» бобида батафсил ўрганилади. Ҳозирги бобимизга тегишлиси эса, тош билан бадандаги нажосатни кетказиш мумкинлигини билишдир.

167- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَعْسِلُ الْجَنَابَةَ مِنْ ثَوْبِ النَّبِيِّ ﷺ فَيَخْرِجُ إِلَى الصَّلَاةِ وَإِنَّ بُقْعَ الْمَاءِ فِي ثَوْبِهِ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ.

167. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади, у киши:

«Мен жунублик асарини Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кийимларидан ювиб қўяр эдим. У зот намозга кийимларидаги сувнинг ҳўли билан чиқар эдилар», дедилар».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Оиша онамиз жунубликнинг асарини, дейишлари, манийнинг асари, деганлари. Чунки инсондан маний чиққанда жунуб бўлади.

Ушбу ҳадисдан олинadиган фойдалар:

1. Кийимга маний тегса, ювиб қўйиш зарурлиги.
2. Аёл киши эрининг кийим-бошларини ювиб, тузатиб бориши кераклиги.
3. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мутавозе эканлари.
4. Кийимнинг ҳўли билан намозга чиқиш мумкинлиги.
5. Маний нажосат экани.

168- وَعَنْهَا قَالَتْ: لَقَدْ رَأَيْتُنِي أَفْرُكُ الْمَنِيَّ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرُكًا فَيَصْلِي فِيهِ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ.

168. Яна ўша кишидан ривоят қилинади, у киши:

«Мен Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кийимларидан манийни яхшилаб уқалаб ташлар эдим. У зот ўша кийимда намоз ўқир эдилар», дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бу ҳадисда маний кийимда қуриб қолса, уни укалаб ташлаш билан кийим тоза бўлиши ҳақида сўз бормоқда. Имом Аҳмад ва Имом Шофеъийлар бу ҳадисга асосланиб, маний нажас эмас, деганлар.

169- عَنْ مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سُئِلَ عَنْ فَأْرَةٍ سَقَطَتْ فِي سَمْنٍ فَقَالَ: أَتَقْوَاهَا وَمَا حَوْلَهَا وَكُلُّوا سَمْنَكُمْ . وَفِي رِوَايَةٍ إِذَا وَقَعَتِ الْفَأْرَةُ فِي السَّمْنِ فَإِنْ كَانَ جَامِدًا فَأَلْقُوهَا وَمَا حَوْلَهَا وَإِنْ كَانَ مَائِعًا فَلَا تَقْرُبُوهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا.

169. Маймуна розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламдан ёғга тушган сичқон ҳақида сўралди. У зот соллаллоху алайҳи васаллам:

«Уни ва атрофидаги (ёғ)ни олиб ташланг-да, ёғингизни еяверинг», дедилар».

Бошқа бир ривоятда:

«Вақтики, сичқон ёғга тушса, агар у қотган бўлса, у(сичқон)ни ва атрофидаги (ёғ)ни олиб ташланг. Агар у суюқ бўлса, бас, унга яқинлашманг», дедилар».

Бешовларидан фақат Муслим ривоят қилмаган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровияси Маймуна онамизнинг таржимаи ҳоллари билан танишиб олайлик:

Мўминларнинг онаси Маймуна бинти Ҳорис ибн Ҳазн ал-Ҳилолия.

Бу фозила аёл жоҳилият даврида Масъуд ибн Амр ибн Умайр Сақафий билан турмуш қурган эдилар. Сўнг у кишидан ажрашиб кетдилар ва Абу Рухм ибн Абдулизза ибн Абу Қайсга турмушга чиқдилар. Кўп ўтмай Абу Рухм вафот этиб, ҳазрати Маймуна бева қолдилар.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам Маккани

фатҳ қилганларидан Маймуна ниҳоятда хурсанд эдилар. Бир куни опалари Умму Фазлга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга бўлган чексиз муҳаббатлари ҳақида сўзладилар. Улар Хадича онамиздан сўнг Исломни қабул қилган аёллар эдилар. Умму Фазл Аббосга:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга бориб, Маймуна сизга қўлини бераяпти деб айтинг», дедилар. Бундай совчилик қилишга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан тортиниб, Аббос ўзлари бормай, акаларининг ўғлини юбордилар. Шундан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Маймуна онамизга тўрт юз (беш юз деганлар ҳам бор) дирҳам маҳр бериб, уйландилар. Бу иш еттинчи ҳижрий санада содир бўлди.

Маймуна онамиз Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг охириги уйланган аёллари эдилар.

Ибн Шихоб айтадилар: «Маймуна онамиз ўзларини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ҳиба қилган эдилар. Шунингдек, Қатода ҳам Аллоҳ таоло Маймуна ҳақида «Мўмина аёл ўзини Пайғамбарга ҳиба қилди» деган ояти каримани нозил қилди, дейдилар.

Ҳазрати Маймуна Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламдан 76та ҳадиси шариф ривоят қилдилар. Шулардан биттасига Имом Бухорий ва бештасига Имом Муслим якка ҳолда, еттитасига биргаликда иттифок қилишди. Маймуна онамиздан опа-сингилларининг ўғиллари: Абдуллоҳ ибн Аббос, Язид ибн Мадад ибн ал-Ҳад, Абдуррахмон ибн ас-Саиб ал-Халамий, Язид ибн ал-Асом ва Убайдуллоҳ ал-Жавланий, Сулаймон ибн Ясар, Иброҳим ибн Абдуллоҳ ибн Маъбад, Кариб Мавлии ибн Аббос, Убайда ибн ас-Сибоқ ва Олия бинти Собий ва бошқалар ривоят қилишган.

Маймуна онамизнинг вафот этган йиллари тўғрисида ихтилоф бор. Ибн Саъд ва ал-Ҳакимнинг айтишларига қараганда, у киши вафот этганларида ёшлари саксон бирда

эди.

Бу ҳадиси шарифдан олинадиган ҳукм ҳадиснинг ўзида очик-ойдин айтилмоқда:

1. Агар сичқон қаттиқ ёғга тушса, сичқоннинг ўзи ва ёғдан у теккан жой атрофи билан олиб ташланади. Қолган ёғни еса бўлаверади.

2. Агар сичқон суюқ ёғга тушса, ҳаммасини ҳаром қилади. У ёғни емоқ учун яқин келиб ҳам бўлмайди. Сичқонга бошқа унга ўхшаш ҳайвонлар ҳам қиёс қилинади. Шунингдек, ёғга бошқа унга ўхшаш асал, сув каби нарсалар ҳам қиёс қилинади.

170- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي إِنَاءٍ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ كُلَّهُ ثُمَّ لِيَطْرَحْهُ فَإِنَّ فِي أَحَدٍ جَنَاحَيْهِ شِفَاءً وَفِي الْآخَرِ دَاءٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ زَادَ: وَإِنَّهُ يَتَّقِي بِجَنَاحِهِ الَّذِي فِيهِ الدَّاءُ.

170. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачонки, бирортангизнинг идишига пашша тушиб қолса, унинг ҳаммасини суюқликка ботирсин, сўнгра ташлаб юборсин. Чунки унинг икки қанотининг бирида шифо, бошқасида дард бор», дедилар».

Бухорий ривоят қилган.

Абу Довуд ҳам ривоят қилиб:

«Ва албатта, у (пашша) дард бор қаноти ила сақланади», жумласини зиёда келтирган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам сиз билан биз умматларига идишимиздаги суюқликка пашша тушиб қолса, қандоқ тасарруф қилишимиз ҳақида маслаҳат бермоқдалар.

Бу маслаҳатга биноан, идишдаги суюқликка тушган пашшанинг суюқликка тушмай қолган томонини ҳам ботириб туриб, сўнгра олиб ташлаш керак экан.

Бу сиртдан қараганда ғаройиб туюлади. Пашша ва унга ўхшаш ҳашаротлар таомга тушганда иложи борича уни ўша нарсага кам теккизишга ҳаракат қилиш мантиққа тўғрига ўхшайди.

Бу ҳадис билан танишувчи ҳар бир инсонда шу каби фикр пайдо бўлишини эътиборга олган Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам юқоридаги гапни нима учун айтганларини шарҳлаб:

«Чунки унинг икки қанотининг бирида шифо, бошқасида дард бор», дедилар».

Имом Абу Довуд келтирган ривоятда эса:

«Албатта, у(пашша) дард бор қаноти ила сақланади» деб, пашша бирор суюқликка тушиб, хатарга йўлиққанда ўзини сақлаш учун дард бор қанотини хатар томонга тўғрилашини баён қилдилар.

Демак, ҳар бир пашша таомга тушганда, албатта, зарарли қаноти ила тушар экан. Мазкур зарарни даф қилиш учун унинг шифоли қанотини ҳам таомга ботириш керак экан.

Бу ҳадиси шарифга нисбатан одамларнинг муносабати тарих давомида ўзгариб келган. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида саҳобаи киромлар ўз одатлари бўйича бу ҳадиси шарифни эшитишлари билан дарҳол, эшитдик ва бўйсундик, деб амал қилиб кетаверишган.

Кейинчалик ҳадиси шарифларни чуқур ўрганган ва улардан турли ҳукмларни чиқарган уламоларимиз эса, бировнинг идишига пашша тушиб қолса, уни аввал ботириб, кейин олиб ташлаши керак, деб айтганлар ва ёзганлар.

Ундан сўнг асрлар ўтиб, баъзи бир чала олимлар пайдо

бўлиб, пашшани таом ёки ичимликка ботириб олиш илмга тўғри келмайди, пашшада турли микроблар бўлади, у суюқликка қанча кўп ботса, микроблари шунчалик кўп тўкилади, деб бонг урдилар. Бу фикрни баъзилар Исломни, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни қоқоқликда, жоҳилликда айблаш учун ишлатдилар.

Баъзи бир Исломни ўзича «ҳимоя» қилмоқчи бўлганлар эса, ҳадисни тўғри эмас, заиф ҳадис, деб эълон қилишга шошилдилар.

Лекин илм ривожланиши билан ҳамма нарса ўз ўрнига тушди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам жоҳил эмас, олим эканлар. Олим бўлганларида ҳам мўъжиза гапларни айтадиган олим эканлар. Бу ҳадиси шариф саҳиҳ экан. Саҳиҳ бўлганда ҳам Имом Бухорий ривоят қилган саҳиҳ ҳадис экан.

Турли ҳашаротларнинг, жумладан, пашшанинг ҳам тузилиши, таркиблари чуқур ўрганилди. Уларнинг баъзиларида ҳам дард, ҳам шифо мавжудлиги аниқ бўлди. Ўшаларнинг дард бор жойи инсонга тегса ачишиб оғриши, қичиши, қизариб ёки кўкариб шишиб чиқиши, ҳасосияга ва бошқа каттароқ офатларга ҳам сабаб бўлиши аниқланди. Шу билан бирга, ўша ҳашаротлар ўзлари билан турли касалликларнинг микробларини ташишлари ҳам равшан бўлди. Яна ўша зарари бор ҳашаротларнинг баъзиларида шифо-фойдали хусусиятлар ҳам борлиги аён бўлди. Мисол учун, асалари ҳам чақади, ҳам асал беради. Энг қизиғи, ҳамма ҳашаротларда ҳам ўзини ҳимоя қилиш сезгиси, воситаси бор экан. Улар ўзи учун хавф-хатарни сезганда ўша воситани ишга солар эканлар. Шунинг учун ҳам турли ҳашаротни билмай босиб олсак, дарҳол чакиб олар экан. Бу туйғу уларда табиий бўлиб, хавф-хатар пайдо бўлганда ўз-ўзидан ишга тушар экан.

Ҳайвонот оламини яхши ўрганган олимларнинг таъкидлашларича, бу ҳадисда пашша ҳақида келган гап ҳақ

экан. Пашшада заҳарлаш қуввати бор экан. Агар пашша бирор жойга қулайдиган бўлса, ўзини ҳимоялашга уриниб, заҳарли қаноти ила қулар экан. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам унинг зарарини кесиш мақсадида, иккинчи шифоли қанотини ботириб олишга маслаҳат берган эканлар.

Шу билан бирга, таъкидлаш лозимки, ҳадисда пашшани ботириб олиб ташлаш айтилган, холос. У тушган ичимлик ёки таомни тановул қилиш амр қилинмаган. Кўнгли тортган танаввул қилсин, кўнгли тортмаган қилмасин. Бу ерда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам пашшанинг зарарини қандоқ қилиб йўқотиш ва ҳалол нарсани зое қилмаслик маслаҳатини берганлар, холос. Бу нарсани яхшилаб тушуниб олмоқ зарур. Мўмин-мусулмон киши бундоқ саҳиҳ ҳадис ила собит бўлган нарсага эътироз қилмаслиги керак. Агар у бунга ўхшаш нарсаларни тўғри тушуниб етса, жуда яхши. Агар тушуна олмаса, мен тушуна олмаяпман, илмим етмаяпти, деб одоб сақлаши зарур. Дарҳол эътироз билдиришга шошилмаслиги зарур. Чунки мазкур нарсани у билмаса, бошқалар билади, бугун билинмаса, эртага ёки юз йил, минг йил ўтгандан кейин билинади. Кўпгина оят ва ҳадисларнинг сир-асрорлари асрлар ўтиб, илм ривожланиши ила кашф бўлмоқда.

171- وَجَاءَتِ امْرَأَةٌ تَسْأَلُ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ: إِنِّي

امْرَأَةٌ أُطِيلُ ذَيْلِي وَأَمْشِي فِي الْمَكَانِ الْقَدِيرِ. فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ قَالَ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يُطَهِّرُهُ مَا بَعْدَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمَالِكٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

171. «Бир аёл Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хотинлари Умму Саламага савол ила келиб:

«Мен этагимни узун қилиб, нопок жойларда юрадиган аёлман», деди. Умму Салама:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам, у (этак)ни кейин келган (ер) поклайди», деганлар», деди».

Абу Довуд, Молик ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Ҳадиснинг ровияси Умму Салама онамизнинг таржимаи ҳоллари билан танишиб олайлик:

Умму Салама онамизнинг асл исмлари Ҳинд эди. Биринчи турмуш ўртоқлари Абдуллоҳ ибн Абдуласад ҳам Абу Салама кунияси билан машҳур эдилар. Улар бир вақтда мусулмон бўлишган, Ҳабашистонга ҳам бирга хижрат қилишган. Ўғиллари Салама ўша ерда туғилган эди. Ҳабашистондан Маккага қайтгач, Умму Саламалар оиласи Маккадан Мадинага хижрат қилди.

Абу Салама жуда жасур саҳобалардан эди. Бадр ва Уҳуд ғазотларида иштирок этган. Расули Акрам соллalloҳу алайҳи васаллам Абу Саламани жуда яхши кўрар эдилар. Ўлаётганида бошида бўлдилар. Сўнгги дақиқаларда унга тасалли бердилар. Ўз қўллари билан кўзларини ёпиб қўйдилар. Жаноза намозини тўққиз такбир билан қилдирганларида ҳамма янглишиб ошиқча такбир айтдилармикан, деб ўйлади. Шунда Расули Акрам соллalloҳу алайҳи васаллам «Абу Саламанинг минг такбирга ҳам лойиқлигини» айтдилар.

Абу Саламанинг вафоти асносида завжаси ҳомиладор эди. Умму Салама боласини туғди. Идда муддати ўтди ҳам. Лекин завжи Абу Саламанинг вафотидан кейин жуда ёмон аҳволга тушиб қолган эди. Расули Акрам Абу Саламанинг ўлиmidан роппа-роса тўрт ой кейин Умму Саламага уйланиш ҳақидаги таклифларини маълум қилдилар. Умму Салама аввалига тараддудланди:

«Менинг ёшим ўтган. Расули Акрам мендан не саодат топадилар! Устига устак, бир ўғлим, бир неча қизим бор.

Мижозим ҳам жуда қизғанчикдир», дея тараддудини баён қилди. Ҳазрати Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам буларнинг ҳаммасини хуш кўришликларини билдирдилар. Умму Саламани никоҳлаб, ҳимояларига олдилар. Унга тасалли бердилар. Ўшанда ҳижратнинг тўртинчи йили эди.

Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳамма завжалари ичида ҳазрати Умму Саламанинг энг охирда вафот этганлиги ҳақида сийрат ёзувчилари яқдил фикрдалар. Умму Салама ҳижратнинг эллик тўққизинчи санасида, саксон тўрт ёшларида вафот этдилар. Мадинада, Бакиъ қабристонига дафн қилиндилар.

Бу ҳадиси шарифдан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёллари, оналаримиз розияллоҳу анҳумоларнинг Ислом жамиятида тутган муҳим ўринларининг бир қиррасини англаб оламиз. Ҳар бир жамият ҳам икки қисм – аёллар ва эркаклар қисмига бўлинади. Ушбу икки қисм ҳам ўзига яраша билимли бўлиши керак. Айниқса, шариатнинг аёлларга хос ҳукмларини эркак кишидан кўра аёл киши аёлларга ўргатгани яхши. Бунинг устига ўша вақтда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бир ўзлари икки томонга баробар қарашга вақт топишлари ҳам қийин эди. Шунинг учун ҳам аёлларга таълим бериш, уларнинг саволларига жавоб бериш масъулиятининг бир қисми оналаримизга юклатилган эди. Уларнинг истисно тариқасида саноклари тўққизтага етишининг ҳикматларидан бири ҳам шунда! Ҳадисдан кўриб турибмизки:

«Бир аёл Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хотинлари Умму Саламага савол ила келиб: «Мен этагимни узун қилиб, нопок жойларда юрадиган аёлман», деди».

Ушбу аёлнинг исмлари Ҳамида бўлиб, Иброҳим ибн Абдуррахмон ибн Авфнинг ундан фарзанд кўргани учун озод қилган чўриси эди.

Маълумки, Исломда аёл кишининг узун этакли кийими матлуб. Шу билан бирга, ўша узун этакларини ифлос қилмасликлари ҳам матлуб. Аммо баъзи ҳолларда Ҳамида розияллоҳу анҳога ўхшаб хизмат юзасидан ёки бошқа сабаблардан нопок жойлардан ҳам ўтишлари мумкин. Ана шунда кийимлари нопок бўлса, нима қилишлари керак? Ҳамида розияллоҳу анҳонинг Умму Салама онамизга айтган сўзлари ана шу маънода эди. У киши эса бу саволга Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан эшитган ҳадислари ила жавоб қилдилар:

«Умму Салама: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам, у (этак)ни кейин келган (ер) поклайди», деганлар», деди.

Яъни, узунлиги сабабли ердаги нопокликларга теккан этакни кейин келган пок ер тозалайди, деган эканлар.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Аёл кишиларнинг олима аёллардан исломий ҳукмларни ўрганишлари лозимлиги.

2. Муслима аёлларнинг узун этакли кўйлак кийишлари матлублиги.

3. Этаги ерга тегадиган кўйлак билан нопок жойлардан кейин пок жойдан ўтса, пок бўлиб қолиши (албатта, маълум нажосат бўлмаса).

Уламоларимиз бу ҳукм фақат аёлларга хос, деганлар. Эркакларга тааллуқи йўқ, чунки эркаклар ерга тегмайдиган кийим кийишлари керак.

172- وَقَالَتْ امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لَنَا

طَرِيقًا إِلَى الْمَسْجِدِ مُنْتَنَةً فَكَيْفَ نَفْعَلُ إِذَا مُطِرْنَا؟ قَالَ: أَلَيْسَ بَعْدَهَا

طَرِيقٌ هِيَ أَطْيَبُ مِنْهَا؟ قُلْتُ: بَلَى قَالَ: فَهَذِهِ بِهَذِهِ.

172. Бани Абдул Ашҳаллик бир аёл:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бизнинг масжидга борадиган йўлимиз сассиқ. Бас, ёмғирда қолсак, қандок қиламиз?» деди. У зот:

«Ўшандан кейин ундан покрок йўл йўқми?» дедилар. Мен:

«Бор», дедим. У зот:

«Ана ўша, буниси билан суришиб кетади», дедилар».

Шарҳ: Бу ҳадисда мусулмонларнинг, хусусан, муслима аёлларнинг покликка қанчалар эътибор беришларини кўрмоқдамиз. Улар бундан ўн тўрт аср олдин ҳам ҳатто ёмғир ёққанда кўчада кийимларига сачраши мумкин бўлган лойдан ҳам эҳтиёт бўлишга уринганлар.

Бани Абдул Ашҳал қабиласига мансуб бир саҳобия Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга мурожаат қилиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бизнинг масжидга борадиган йўлимиз сассиқ. Бас, ёмғирда қолсак, қандок қиламиз?» деди».

Демак, ўша сўрагувчи аёлнинг уйдан масжидгача бўлган йўл тоза эмас, агар ёмғир ёғиб қолса, юриш қийинлашиб, йўлда кийимларга нопоклик аралаш лой-сув сачраши мумкин экан.

Шундай ҳолат содир бўлса, мусулмон кишининг кийими нима бўлади? Ундок кийимни ювиш керакми? Ёки бошқа йўл борми? Бу саволга жавоб беришдан олдин Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам савол берган аёлнинг ўзига:

«Ўшандан кейин ундан покрок йўл йўқми?» дедилар. Яъни, ўша сассиқ-нопок йўлдан кейин ундан кўра тозарок йўл йўқми, дедилар. У аёл:

«Бор», деди.

Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ана ўша, буниси билан суришиб кетади», дедилар.

Яъни, ифлос йўлда теккан нопок нарсалар тоза йўлдаги пок ерга тегиб, покланиб қолади.

Уламоларимиз ушбу ҳадиси шарифдан келиб чиқиб, кўчанинг лойи кийимга сачраса, узрли, фақат айнан нажас нарса тегмаса бўлди, деганлар.

Бу борада Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга йўлдан теккан нарса учун таҳорат қилмасдик, деганлар.

Бу ҳам Ислом дини енгиллик тарафдори эканлигининг далилидир.

173- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِذَا وَطِئَ أَحَدُكُمْ بِنَعْلِهِ الْأَذَى فَإِنَّ الشَّرَابَ لَهُ طَهُورٌ. وَفِي رِوَايَةٍ: إِذَا وَطِئَ الْأَذَى بِخُفِّهِ فَطَهُورُهُمَا الشَّرَابُ.

173. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачонки, бирортангиз кавуши ила нопок нарсани босса, тупроқ унинг покровчисидир», дедилар».

Бошқа бир ривоятда:

«Қачонки, икки маҳсиси ила нопок нарсани босса, уларнинг покровчиси тупроқдир», дейилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда оёқ кийимларини қай йўсинда поклаш лозимлиги баён қилинмоқда. Оёқ кийими ила нопок нарса босилса, уни кейин босилган тоза тупроқ тозалайди. Агар ўша оёқ кийимида аниқ нажосат аломати бўлмаса, албатта. Бори ҳам ерга ишқаш билан тоза бўлади.

174- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْمَسْجِدِ فَلْيَنْظُرْ فَإِنْ رَأَى فِي نَعْلَيْهِ قَذْرًا أَوْ أَذَى فَلْيَمْسَحْهُ وَلْيُصَلِّ

فِيهِمَا. رَوَى الثَّلَاثَةُ أَبُو دَاوُدَ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ.

174. Абу Саъид розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам:

«Қачонки, бирортангиз масжидга келса, назар солсин, агар кавушларида нопок ёки ифлос нарса кўрса, уни (ерга) артиб ташласин ва кавушлари ила намоз ўқийверсин», дедилар».

Учала ҳадиси Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шариф ҳам олдингисининг маъносини таъкидламоқда.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам масжидга киришдан олдин оёқ кийимига қараш лозимлигини уқтирмакдалар. Агар оёқ кийимида нопоклик бўлса, уни тупроққа ишқаб, артиб ташлаш зарур экан. Шу билан бирга оёқ кийимини ечмай намоз ўқиш мумкин экан. Бу ҳам бўлса, Ислом шариатининг кишиларга осонлик туғдиришга ҳарис эканлигини кўрсатади.

ТЎРТИНЧИ БОБ

ИСТИНЖО ҲАҚИДА

ИККИ ФАСЛДАН ИБОРАТ

Изоҳ: «Истинжо» деб инсоннинг икки чиқарув аъзосини сийдик ва ахлатдан тозалашга айтилади.

БИРИНЧИ ФАСЛ

ХАЛО ОДОБЛАРИ ҲАҚИДА

Изоҳ: «Хало» деганда қазои ҳожат тушунилади. Инсон қазои ҳожат қилаётганида холи қолиши учун хало, дейилган.

175- عَنْ الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ ط أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا ذَهَبَ
الْمَذْهَبَ أَبْعَدَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ الشُّنَنِ.

175. Муғийра ибн Шўъба розияллоҳу анҳу:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қачонки бориш жойига борадиган бўлсалар, узоқлашиб кетар эдилар», деганлар».

«Сунан» эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Аввало ҳадиснинг ровийи Муғийра ибн Шўъба розияллоҳу анҳу билан танишиб олайлик:

Муғийра ибн Шўъбанинг куниялари Абу Абдуллоҳдир. Бу саҳоба олдиниغا Исломга қарши бўлиб, кейинчалик Хандақ йили Исломни қабул қиладилар ва Ҳудайбия ғазотида иштирок этадилар.

Бу зот Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ҳаммаси бўлиб, 136та ҳадис ривоят қилдилар.

Умар ибн Хаттоб халифалик даврларида Муғийрани Басрага ҳоким қилиб тайинладилар. Сўнг бу амалдан

бўшатиб, Куфага амирлик курсисига ўтказдилар.

Усмон ибн Аффон халифалик даврларида ҳам Муғйирани Куфа амирлигида қолдирдилар.

Кейинчалик бу ишдан бўшаб, Ямома, Ямрук ғазотлари ва Шом, Ҳамадон, Наҳованд фатҳларида иштирок этдилар. Муовия даврида Куфа амирлигига яна қайта ўтирдилар.

Бу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қазои ҳожатдаги одатлари ривоят қилинмоқда. У киши қачон қазои ҳожат қилмоқчи бўлсалар иложи борица одамлардан узоқлашиб кетар эканлар.

Маълумки, ўша пайтларда дунёнинг ҳеч қаерида қазои ҳожат учун қурилган алоҳида жойлар ёки белгиланган одоб ёки тартиб бўлмаган. Дунё тарихида биринчи бўлиб, бундоқ нарсалар мусулмон жамиятида тартибга солина бошлаган. Бу бобда ўрганадиган баъзи ҳадисларимиз шу борадаги биринчи қадамлар ҳисобланади.

Демак, халонинг одобларидан бири очиқ жойда бўлса, иложи борица узоқроқ жойга бориб, қазои ҳожат қилиш керак.

176 - وَلَإِنِّي دَاوُدُ كَانَ النَّبِيُّ ر إِذَا أَرَادَ الْبَرَّازَ انْطَلَقَ حَتَّى لَا يَرَاهُ أَحَدٌ.

176. Абу Довуд қилган ривоятда:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қачонки «ташқарига» чиқишни хоҳласалар, то биров кўрмайдиган бўлгунча кетар эдилар», дейилган.

Шарҳ: Демак, қазои ҳожат қилаётган киши бировга кўринмаслиги керак. Уламоларимиз унга овоз ва ҳидни ҳам қўшганлар. Яъни, қазои ҳожат қилаётган одамдан чиққан овозни биров эшитмаслиги, ҳиди димоғига кирмаслиги керак.

177- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ τ قَالَ: أَرَدَفَنِي رَسُولُ اللَّهِ ρ ذَاتَ يَوْمٍ خَلْفَهُ فَأَسَرَّ إِلَيَّ حَدِيثًا لَا أُحَدِّثُ بِهِ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ، وَكَانَ أَحَبَّ مَا اسْتَتَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ρ لِحَاجَتِهِ هَدَفٌ أَوْ حَائِشٌ نَحْلٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

177. Абдуллоҳ ибн Жаъфар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мени ортларига мингаштириб олиб, бир сир гапни айтдилар, уни одамлардан ҳеч кимга айтмайман. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қазои хожатлари учун тўсиқ қилишни энг яхши кўрадиган нарсалари – дўнглик ёки хурмо боғи девори эди».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Абдуллоҳ ибн Жаъфар розияллоҳу анҳу билан танишиб олайлик:

Абдуллоҳ ибн Жаъфар ибн Абу Толиб ибн Абдулмутталиб ибн Ҳошим ал-Қураший, оналари Асмо бинти Умайс. Оталари ва оналари Ҳабашистонга хижрат қилишганида, Ҳабашистон ерида Исломда биринчи туғилган бола Абдуллоҳ ибн Жаъфар бўлдилар.

Мусулмонлар Мадинага хижрат қилишганида Абдуллоҳ ҳам оталари билан хижрат қилдилар. Бу зот Али билан Муовия ўрталарида бўлган Сиффийн жангида Ҳазрати Али аскарлари устидан бошлиқ бўлдилар. Абдуллоҳ ҳалим ва сахий зотлардан эдилар. Шунинг учун «сахийлар денгизи» деб ном олган эдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кўп ҳадислар ривоят қилдилар. Оналари Асмо ва амакилари Али ибн Абу Толиблардан ҳам ривоят қилдилар.

Бу зотдан Исмоил, Исҳоқ, Муовия, Муҳаммад ибн Али ибн Ҳусайн, Қосим ибн Муҳаммад, Урва ибн Зубайр ва

бошқалар ривоят қилишди. Бу киши ривоят қилган ҳадисларни уч «Саҳиҳ» соҳиблари ўз китобларига киритишган.

Абдуллоҳ ибн Жаъфар ҳижратнинг 80-санасида (милодий 700 йил) 92 ёшларида Мадинада вафот этдилар. Мадина амири Молик ибн Марвон жаноза намозини ўқидилар.

Абдуллоҳ ибн Жаъфар розияллоҳу анҳунинг бу ривоятлари икки қисмга бўлинади.

Биринчи қисмида бир куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишини ўз орқаларига мингаштириб олиб, бир сир айтганлари ва у гапни ҳеч кимга айтмасликлари баён қилинди. Бу билан Абдуллоҳ ибн Жаъфар розияллоҳу анҳу ўзларини Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламга маҳбуб киши эканларини билдирадилар. Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг уловларида, у кишининг ортларида мингашиб юриш катта бахт. Бунинг устига ҳеч кимга айтма, деб сир айтишлари ҳам катта гап. Эҳтимол, ўша гап Абдуллоҳ ибн Жаъфар розияллоҳу анҳунинг ўзларига тегишли бўлса керак, ҳеч кимга айтмаганлар.

Ҳадиснинг иккинчи қисми эса, бевосита биз ўрганаётган бобга тегишли. Пайғамбаримиз одатда кўпроқ баланд дўнглик ёки хурмо боғи девори панасига ўтиб қазои ҳожат қилар эканлар. Бу ҳам қазои ҳожат одобларидан. Унга мусулмонлар ҳам доимо риоя қилиб келганлар.

178- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْخَلَاءَ نَزَعَ خَاتَمَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَحَسَنَهُ.

178. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қачонки халога кирсалар, узукларини ечиб қўяр эдилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Маълумки, Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг узукларида «Муҳаммадур Расулуллоҳ» деган ёзув бор эди. Подшоҳларга мактуб юборсалар, ўша узукни муҳр қилиб босар эдилар. Узукда Аллоҳнинг исми ёзилган бўлгани учун ҳам халога кирганларида уни ечиб кўяр эдилар. Шунга биноан, Аллоҳнинг исми ёзилган нарсга билан, айникса, Қуръон билан халога кириб бўлмайди.

179 – وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْخَلَاءَ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ.

179. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қачонки халога кирсалар: «Аллоҳумма аъзузу бика минал хубуси вал хабаиси» – («Эй бор Худоё, сендан эркак ва урғочи ифлослар (шайтонлар)дан паноҳ тилайман»), дер эдилар».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ҳазрати Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу ривоят қилаётган бу ҳадиси шарифдан халога киришдан олдин ўқиладиган дуони ўрганиб оламиз.

Ушбу дуони хало очик жойда бўлса, қазои ҳожатга тайёрланаётган вақтда, махсус жойда бўлса, унга киришдан олдин ўқиш керак. Чунки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бу дуони доимо ўқир эдилар. Эркак ва урғочи шайтонлардан паноҳ тилашнинг ҳикмати шуки, одатда хало жойида Аллоҳнинг номи зикр этилмагани учун эркак-урғочи шайтонлар у жойни ўзига қароргоҳ қилиб олган бўлади. Аллоҳдан паноҳ сўрамай кирган одамга зарар етказишлари мумкин. Шунинг учун ҳар бир киши бу ҳадисдаги дуони ёдлаб олиб, халога

киришдан олдин ўқишни одатга айлантириши зарур.

180- عَنْ عَلِيٍّ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: سِتْرُ مَا بَيْنَ أَعْيُنِ
الْجَنِّ وَعَوْرَاتِ بَنِي آدَمَ إِذَا دَخَلَ أَحَدُهُمُ الْخَلَاءَ أَنْ يَقُولَ بِاسْمِ اللَّهِ.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَحْمَدُ وَحَسَنَهُ.

180. Али розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам:

«Жинларнинг кўзлари билан одам боласининг аврати орасидаги тўсиқ, қачон бирларингиз халога кирса, «Бисмиллаҳи», демоғидир», дедилар».

Термизий ва Аҳмад ривоят қилишган.

Шарҳ: Ҳазрати Али розияллоху анху ривоят қилган бу ҳадисда аввалги ҳадисга қўшимча келмоқда. Одам боласи халога киришдан олдин «Бисмиллаҳ»ни айтса, унинг авратини жинларга кўрсатмайдиган тўсиқ пайдо бўлар экан.

Уламоларимиз иккала ҳадисни жамлаб, халога кираётган одам: «Бисмиллаҳи, аъзу биллаҳи минал хубуси вал хабаиси», дейиши керак, дейдилар.

181- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؓ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَرَادَ حَاجَةً لَا
يَرْفَعُ ثَوْبَهُ حَتَّى يَدْنُو مِنَ الْأَرْضِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

181. Ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам қачон хожатни ирода қилсалар, кийимларини кўтармас, уни ерга яқинлаштирар эдилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Абдуллоҳ ибн Умар розияллоху анху ривоят

қилаётган бу ривоятда хало одобларидан яна биттаси баён қилинмоқда. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг одатлари очик жойда қазои ҳожат қилганларида ҳеч кийимни кўтармасдан, уни ерга текказиб, қилар эканлар. Албатта, бу иш аврат кўриниб қолмаслиги учун керак. Буни ҳар бир мусулмон ҳам билиши лозим.

182- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لَا يَخْرُجُ الرَّجُلَانِ يَضْرِبَانِ الْغَائِطَ كَاشِفَيْنِ عَنْ عَوْرَتَيْهِمَا يَتَحَدَّثَانِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَمُتُّ عَلَى ذَلِكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

182. Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Икки киши қазои ҳожатни ирода қилиб чиқиб, авратларини очиб гаплашавермасин. Чунки Аллоҳ азза ва жалла бундан ғазабга келур», дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда хало одобига ҳилоф нарсалар ҳақида сўз бормоқда. Ҳадиси шарифга биноан, икки киши бир-бирига яқин жойда қазои ҳожат қилмаслиги, авратини очмаслиги ва гаплашмаслиги керак.

Умуман, бировга яқин жойда қазои ҳожат қилиш, авратини очиш ёки қазои ҳожат вақтида гаплашиш тўғри келмайдиган иш. Бундоқ ишни қилиш қанчалик ёмон эканлигини Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «Чунки Аллоҳ азза ва жалла бундан ғазабга келур», деган гапларидан ҳам тушуниб олса бўлади.

183- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ط قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ عَلَى النَّبِيِّ ρ وَهُوَ يُبُولُ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ.

183. *Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам таҳорат ушатаётганларида бир киши яқинларидан ўтаётиб салом берган эди, алик олмадилар».

Шарҳ: Аввалги ҳадислардан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг одам кўрмайдиган жойга боришларини билган эдик. Уларда сийган вақтларида узоққа кетмас эдилар, деган гап йўқ эди. Шундан мазкур салом берган одам йўловчи бўлиб, билмасдан ўтиб қолган кўринади.

Ҳадисдан таҳорат ушатаётган одамга салом бериб бўлмаслиги, салом берган одамга таҳорат ушатаётган одам алик олмаслигини билиб оламиз. Бундан олдинги ҳадисда оддий гап ҳам гапириб бўлмаслиги айtilган эди.

Ушбу ҳадиснинг бошқа ривоятида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам таҳорат ушатиб бўлиб, бориб таҳорат қилганлар. Сўнгра келиб, салом берган одамга узр айтганлар. Таҳоратсиз ҳолда Аллоҳ таолонинг исмини зикр қилишни ёқтирмадим, деганлар. Бу эса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам олий ахлоқларининг ёрқин далилидир. Аслида бундай ҳолатда умуман, гапириб бўлмайди.

Уламолар фақат ноилож қолганда, ҳалокатга кетаётган кўр одамни огоҳлантиришга ўхшаш ҳолатлардагина қазои хожат қилаётган одам гапирса бўлади, дейишган.

184- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ ر عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا أَتَى

أَحَدُكُمْ الْغَائِطَ فَلَا يَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ وَلَا يُوَلِّهَا ظَهْرَهُ شَرَّفُوا أَوْ عَرَّوْا.

184. *Абу Айюб ал-Ансорий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачонки, бирортангиз қазои хожатга борса, қиблага юзланмасин ва унга ортини ҳам ўгирмасин.

Шарққа ёки ғарбга қаранглар», дедилар».

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Абу Айюб ал-Ансорий розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишиб олайлик:

Абу Айюб кунияси билан машҳур бўлган бу улў саҳобанинг асл исмлари Холид ибн Зайд ибн Кулайб ал-Хазражийдир.

У киши Нажжор қабиласидан эдилар. Исломга ҳижратдан олдин кириб, иккинчи Ақаба байъатида иштирок этдилар.

Абу Айюб ал-Ансорий розияллоҳу анҳу Бадр, Уҳуд, Хандақ ва бошқа ҳамма ғазотларда иштирок этдилар. Сиффийн, Жамал урушида Али розияллоҳу анҳу билан бирга бўлдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккадан Мадинага ҳижрат қилганларида ансорлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ўз шахсий уйларига тушиб, яшашларини исташар эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам эса туялари танлаган ерга тушишларини айтдилар. Шунда туя тўғри бориб, Абу Айюб ал-Ансорий розияллоҳу анҳунинг уйи тўғрисида тўхтади. Ана шу пайтда ансорлар назарида Абу Айюбдан кўра бахтлирок киши топилмас эди.

Бу зот ҳаммаси бўлиб, 155та ҳадис ривоят қилдилар ва бу ҳадисларни уч «Саҳиҳ» соҳиблари ўз китобларига киритишган.

Абу Айюб ал-Ансорий розияллоҳу анҳу душманларга қарши жиҳодда қатнашишни жуда ҳам ёктирар эдилар. Язид ибн Муовия билан Қустантиния (Истанбул)ни фатҳ этиш учун кета туриб, йўлда касал бўлиб қоладилар. Язид қайтариб юбормоқчи бўлганида унга Аллоҳнинг «Инфиру хифаф-ав ва сиқала» оятини келтириб, «Мени ҳам ўзинглар билан олиб кетинглар», деб айтадилар. Язид бу кишини ўзи билан олиб кетади.

Абу Айюб ал-Ансорий розияллоху анху хижратнинг 52-санасида (672-милодда) Кустантинияда вафот этадилар. Абу Айюб ал-Ансорий розияллоху анхунинг қабрларини ҳатто румликлар ҳам зиёрат қилишарди.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам бу ҳадиси шарифларида хало одобларининг энг муҳимларидан бирини ўргатмоқдалар. Бу ҳам у кишининг сиз билан бизга меҳрибонликлари, ҳар бир нарсада мукаммал бўлишимизни хоҳлаганларидандир.

Ушбу ҳадиснинг бошқа бир ривоятида:

«Мен сизларга худди отанинг ўрнидаман, сизларга таълим бераман. Қачонки, бирортангиз қазои ҳожатга борса, қиблага юзланмасин», дедилар.

Демак, қазои ҳожат қилаётган одам қиблага қараб ҳам, қиблага ортини қилиб ҳам қазои ҳожат қилмаслиги керак.

Ҳадисдаги шарққа ёки ғарбга қаранглар, деган гап Мадинаи Мунаввара аҳлига айтилгандир. Улар шарққа ёки ғарбга қарасалар қибла ён томонларида қолади. Бошқа жойларда қибла шарқ ёки ғарбда бўлиши мумкин. Уларга бу гап тегишли бўлмайди. Мадина аҳли қиблага қараб ёки ортларини қилиб, қазои ҳожат қилмасликлари учун шарқ ёки ғарбга қарамасликлари керак бўлади.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг юқоридаги гаплари Ислом дини хало одоби масалаларига жиддий қараганидан далолат беради. Аввал айтганимиздек, инсоният тарихида Ислом биринчи бўлиб, бу ишларни тартибга солишни бошлаган. Масаланинг жиддийлигидан бу иш одобига Ислом шариатининг иккинчи манбаи бўлмиш Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг суннатларида алоҳида эътибор берилган. Энг мўътабар ҳадис, фикҳ ва одоб китобларида албатта, «хало одоблари» боби бўлган.

Имом Муслим ва Имом Аҳмадлар Салмон Форсий розияллоху анхудан қилган ривоятда у киши

куйидагиларни айтадилар:

«Мушриклардан баъзилари истехзо ила:

«Оғайниларингизнинг сизларга қандок қилиб бўшанишни ҳам ўргатаётганини кўряпман», деди. Мен:

«Тўғри, У киши бизга қиблага юзланмасликни, ўнг кўлларимиз билан тозаланмасликни, учтадан кам тош ишлатмасликни ва чиқинди ишлатмасликни амр қилганлар», дедим».

Ҳа, Ислом бу ишларни жиддият билан бошлаганда бошқалар истехзо қилар эди. Кейинчалик мусулмонлар бошқа юртларга борганларида бу ишларни ўша юртларнинг одамларига ўргата бошладилар. Кўплаб мусулмон саёхатчилар, тожирлар бошқа юртларда тозалик, поклик, шахсий гигиенага амал қилинмаслигини кўриб, бу ҳақда ажабланиб ёзганлар. Жумладан, машҳур олим Ибн Жубайр русларнинг ҳолини кўриб, нопокликларидан хайрон қолганини ҳужжат-далиллар билан ёзган.

185- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ر قَالَ: ارْتَقَيْتُ فَوْقَ بَيْتِ حَفْصَةَ لِبَعْضِ

حَاجَتِي فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقْضِي حَاجَتَهُ مُسْتَذِيرَ الْكَعْبَةِ مُسْتَقْبِلَ الشَّامِ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَأَيْدًا عَلَى لَبَنَتَيْنِ.

185. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади, у киши:

«Ҳафсанинг уйи устига баъзи иш билан чиққан эдим. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қиблага орқа қилиб, Шомга қараб қазои ҳожат қилаётганларини кўрдим».

Бошқа бир ривоятда:

«иккита ғишт устида ўтириб», дейилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифни уламоларимиз атрофлича текшириб, ўрганиб чиққанлар. Баҳсларининг хулосаси

шуки, ушбу ҳадисдаги иш фақат Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзларига хосдир. Шу билан бирга Ибн Умар кўрган бу иш кўргоннинг ичида бўлгандир.

Шунинг учун ҳам уламоларимиз, хало макони бино ичида бўлса, қиблага қараш ёки орқани қилишнинг ҳечқиси йўқ деганлар.

Ҳозирда таҳоратхоналарни бино шаклида қуриш урф бўлиб кетди. Ана ўша таҳоратхоналарни қураётган пайтда ўтирганда чап тарафни қиблага қилиб ўтирадиган этиш лозим. Ана шунда одобга тўлиқ риоя этилган бўлади.

Агар хонадон эгасидан аввалги кишилар бошқача қилиб қўйган бўлса, бузиб бошқатдан қуришнинг ҳожати йўқ.

186 – عَنْ حُذَيْفَةَ τ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ρ سُبَّاطَةَ قَوْمٍ فَبَالَ قَائِمًا
ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَجِئَتْهُ بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ.

186. Ҳузайфа розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бир қавмнинг ахлатхонасига келиб, тик туриб сийдилар. Сўнгра сув чақирдилар. Мен у кишига сув олиб келдим. Таҳорат қилдилар».

Шарҳ: Бу ҳадисни ҳам уламоларимиз атрофлича ўрганганлар.

Шайх Имом Мухйис Сунна қилган ривоятнинг охирида:

«Бу узр учун бўлган эди», деганлар.

Кўпчилик шу фикрни тасдиқлайди. Ўша пайтда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тиззаларининг ич қисмида жароҳат бўлгани туфайли ўтира олмаганлар. Аслида эса, доимо ўтириб сийганлар. Саҳобаларни ҳам тик туриб сийишдан қайтарганлар.

Имом Термизий қилган ривоятда Ҳазрати Умар ибн

Ҳаттоб:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мени тик туриб сияётганимни кўриб: «Эй Умар, тик туриб сийма», дедилар. Шундан кейин ҳеч тик туриб сиймадим», дейдилар.

Имом Аҳмад, Термизий ва Насайлар қилган ривоятда Оиша онамиз розияллоҳу анҳо:

«Ким сизга Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам тик туриб сияр эди, деса, тасдиқ қилманглар. У киши фақат ўтириб сияр эди», деганлар.

187- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِذَا بَالَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَأْخُذْ ذِكْرَهُ بِيَمِينِهِ وَلَا يَسْتَنْجِ بِيَمِينِهِ وَلَا يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ. رَوَى هَذِهِ الْخُمْسَةَ، الْأُصُولُ الْخُمْسَةَ.

187. Абу Қатода розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачонки бирортангиз сийса, закарини ўнг қўли билан ушламасин, ўнг қўли билан истинжо қилмасин, идиш ичига нафас олмасин», дедилар».

Ушбу беш ҳадис беш асл китобда ривоят қилинган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Абу Қатода розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишиб олайлик:

Абу Қатода куняси билан машҳур бўлган бу саҳобанинг асл исмлари Ҳорис ибн Рабийъ Ансорий ал-Хазражийдир.

У киши Исломда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг чавандозларидан эди. Бадр жангида иштирок этганликлари тўғрисида ихтилофлар бор. Лекин Уҳуд ва бошқа ғазотларда иштирок этдилар. Бу зот ғазотларнинг бирида юзларидан жароҳатланадилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам буни кўриб, муборак қўллари билан жароҳат жойларини силаб қўядилар. Шундан кейин

Абу Қатода розияллоҳу анҳу бирор марта урилмайдилар ҳам, жароҳатланмайдилар ҳам.

Ҳазрат Алининг халифалик даврларида Маккада волий бўлдилар. Сиффийн урушида Али розияллоҳу анҳу билан иштирок этдилар.

Бу ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам сиз билан биз мусулмонларга учта одобни ўргатмоқдалар. Улардан иккитаси хало одобларига тегишли. Биттаси овқатланиш одобларига тегишли.

1. «Қачонки бирортангиз сийса, закарини ўнг қўли билан ушламасин».

Чунки ўнг қўл ҳалол-пок нарсалар, таом учун ажратилган. Нопок нарсаларни ушлашга эса, чап қўл ажратилган. Шунинг учун ҳам сийган пайтда закарни ўнг қўл билан ушламаслик керак.

2. «Ўнг қўли билан истинжо қилмасин».

Яъни, қазои ҳожат қилгандан кейин орқа-олдини ўнг қўли билан тозаламасин. Чап қўли билан тозаласин.

3. «Идиш ичига нафас олмасин».

Яъни, бирор идишдан ичимлик ичганда унинг ичига нафас олмасин, идиш ташқарисига қараб нафас олсин.

Бу одобларга доимо амал қилиш керак. Агар айтиш жоиз бўлса, бу нарсалар мусулмонча маданиятнинг белгиларидир. Мусулмонларни бошқалардан ажратиб турадиган хусусиятлардандир.

188- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: اتَّقُوا اللَّاعِنِينَ قَالُوا:

وَمَا اللَّاعِنَانِ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الَّذِي يَتَخَلَّى فِي طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ فِي ظِلِّهِمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ.

188. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Икки лаънатловчидан сақланинглар», дедилар.

Одамлар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, икки лаънатловчи нима?» дедилар. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Одамларнинг йўлига ва соя жойга хало қилган», дедилар».

Абу Довуд ва Муслим ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда кўпчилик фойда оладиган жойларни эҳтиром қилиш, бундай жамоатчилик жойларини озода сақлаш ҳақида сўз бормокда.

Йўл кўпчилик фойда оладиган жой. Унда кишиларга озор берадиган, кўнгилларини ғаш қиладиган нарсалар бўлмаслиги керак. Агар бирор киши йўлга қазои ҳожат қилиб қўйса, ўтган-кетган одам унга лаънат айтади. Одамлар ўтириб дам оладиган, нафасини ростлайдиган жойлар ҳам худди шундай! Ундай жойлар ҳам доимо озода сақланиши лозим, бундай жойга қазои ҳожат қилиб қўйган кишини ҳам одамлар лаънатлайдилар. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бу икки ишни «икки лаънатловчи» деб атамоқдалар.

Мусулмон киши йўлга, соя жойга ва бошқа шунга ўхшаш кўпчилик фойдаланадиган жойларга нафақат қазои ҳожат қилмаслиги, балки ундан бошқа халал берувчи ишларни ҳам қилмаслиги керак. Аксинча, ундоқ жойларни доимо тоза ва озода сақлашга, кўпчиликка озор берадиган нарсалар бўлса олиб ташлашга одатланиши керак. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам йўлдан кўпчиликка озор берувчи нарсани олиб ташлашни иймоннинг шўъбаларидан бири, деганлар.

189- عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: اتَّقُوا الْمَلَاعِينَ

الثَّلَاثَةَ: الْبَرَّازَ فِي الْمَوَارِدِ وَقَارِعَةَ الطَّرِيقِ وَالظِّلَّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

189. Муъоз ибн Жабал розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:
«Учта лаънатловчидан – сув бошига, йўлга ва сояга қазои ҳожат қилишдан сақланинглар», дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда аввалги ҳадисдаги икки лаънатловчига учинчиси қўшилди. Сув бошига, яъни, одамлар сув оладиган жойлар ва ўша жойга олиб боровчи йўлларга қазои ҳожат қилишдан қайтармоқда. Ким бу ишни қилса, кўпчиликнинг лаънатига учраши таъкидланмоқда. Мўмин-мусулмон одам бу ишни умуман қилмаслиги ва болаларини ҳам бу ишни қилмасликка ўргатмоғи лозим.

190 – عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْجَسٍ ط أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى أَنْ يُبَالَ فِي الْجُحْرِ قَالُوا لِقَتَادَةَ: مَا يُكْرَهُ مِنَ الْبَوْلِ فِي الْجُحْرِ؟ قَالَ: كَانَ يُقَالُ إِنَّهَا مَسَاكِينُ الْجِنِّ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

190. Абдуллоҳ ибн Саржис розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ердаги тешикка сийишдан қайтардилар. Одамлар Қатодага:

«Нима учун ердаги тешикка сийиш ёмон кўрилади?» дейишди. У:

«Ўшандоқ жойлар жинларнинг маскани бўлади, дейилар эди», деди».

Шарҳ: Ҳадиснинг ровийи Абдуллоҳ ибн Саржис розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишиб олайлик:

Абдуллоҳ ибн Саржис ал-Музаний Бани Махзум қабиласининг бошлиқларидан.

Имом Бухорий ва Ибн Ҳиббон айтадилар:

«Абдуллоҳ ибн Саржис розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суҳбатларида бўлганлар ва Расулуллоҳдан кўп ҳадислар ривоят қилганлар».

Бу ҳадисларни Муслим ва бошқа имомларнинг китобларидан топса бўлади.

Абдуллоҳ ибн Саржис ҳадисларни Умар ибн Ҳаттоб, Абу Ҳурайралардан ҳам ривоят қилдилар.

Бу зотдан Катода, Осим ал-Аҳвал, Усмон ибн Ҳаким, Муслим ибн Марям ва бошқалар ривоят қилишди.

Бу ҳадис ердаги тешикларга сийишдан қайтармоқда. Бу қайтаришнинг сабабларидан бирини Катода розияллоҳу анху баён қилиб ҳам бермоқдалар. Ўша тешиклар жинларнинг маскани бўлиши мумкин. Унга сийган одам зарар кўриши эҳтимолдан ҳоли эмас. Шунингдек, ўша тешиклар турли ҳайвонлар ва ҳашаротларнинг уяси бўлиши ҳам мумкин. Улар ҳам зарар кўриши керак эмас.

191 - وَلَهُ إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يَبُولَ فَلْيَرْتَدَّ لِيَبُولِهِ مَوْضِعًا.

191. Ва у (Абу Довуд) қилган ривоятда:

«Қачон сиздан бирортангиз сиймоқчи бўлса, сийиш учун жой танласин», дейилган.

Шарҳ: Яъни, кўринган жойга сийиб кетавермасин. Сиядиган жой юқоридаги ҳадисларда сийишдан қайтарилган жойлар бўлмасин, шунингдек, қаттиқ жой бўлиб, сийдик сачраб, одамнинг ўзига қайтмасин ва ҳоказолар.

192 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا

خَرَجَ مِنَ الْخَلَاءِ قَالَ غُفْرَانَكَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

192. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам халодан чиққанларида, «ғуфронака», дер эдилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Демак, халодан чиқишнинг ҳам дуоси бор.

«ўуфронака»нинг маъноси «мағфират қилишингни сўрайман» деганидир. Киши халодалик вақтида ғафлатда бўлиши эътиборидан ундан чиққанида шу иборани айтади.

ИККИНЧИ ФАСЛ

ИСТИНЖО ҲАҚИДА

193- عَنْ أَنَسٍ τ يَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ ρ إِذَا خَرَجَ لِحَاجَتِهِ أَجِيءُ أَنَا وَعُغْلَامٌ مَعَنَا إِدَاوَةٌ مِنْ مَاءٍ يَغْنِي يَسْتَنْجِي بِهِ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ وَلَقِطُ مُسْلِمٍ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ يَدْخُلُ الْخَلَاءَ فَأَحْمِلُ أَنَا وَعُغْلَامٌ نَحْوِي إِدَاوَةٌ مِنْ مَاءٍ وَعَنْزَةٌ فَيَسْتَنْجِي بِالْمَاءِ.

193. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Қачон Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қазои ҳожатга чиқсалар, мен ва бир бола икковимиз ўзимиз билан сувли мешчани олиб келар эдик. Бас, у зот сув ила истинжо қилар эдилар», деди».

Бешовлари ривоят қилинган.

Шарҳ: Ҳазрати Анас айтган мешни араб тилида «идаватун» дейилиб, теридан қилинган кичкина сув идишидир. Демак, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам, албатта, олдин тош билан тозаланиб олиб, кейин сув билан истинжо қилганлар.

Шунингдек, ҳадисдан катта кишиларнинг таҳоратига кичик болалар сув олиб келиб бериши жоизлиги чиқади.

194- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ قَالَ: اتَّبَعْتُ النَّبِيَّ ρ وَخَرَجَ لِحَاجَتِهِ فَكَانَ لَا يَلْتَفِتُ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَقَالَ ابْعِ لِي أَحْجَارًا أَسْتَنْفِضُ بِهَا أَوْحُوهُ وَلَا تَأْتِنِي بَعْظُمٌ وَلَا رَوْثٌ فَأَتَيْتُهُ بِأَحْجَارٍ فِي طَرَفِ ثِيَابِي فَوَضَعْتُهَا إِلَى جَنْبِهِ وَأَعْرَضْتُ عَنْهُ فَلَمَّا قَضَى اتَّبَعَهُ بِهِنَّ. رَوَاهُ

194. Муслим келтирган ривоятнинг лафзи:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам халога кирсалар, мен ва мен тенги бир бола мешчада сув ва асочани олиб борар эдик. Сув билан истинжо қилар эдилар», деб келган.

Шарҳ: Иккала ҳадисдаги бола Абдуллоҳ ибн Масъуддирлар. Бу лафзда ҳам ҳазрати Анасининг олдинги ривоятда айтган гапларининг айнаи ўзи қайтарилмоқда. Фақат бунда асоча ҳам зикр қилинмоқда. Мазкур асо «аназатун» деб аталиб, оддий ҳассада узунроқ, найзадан қисқароқ, учига темир қопланган эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам намоз ўқиганларида олдиларида бошқа тўсиқ бўлмаса, ўшани санчиб қўяр эдилар. Бу «аназа»ни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга Ҳабашистон подшоҳи Нажоший совға қилган эди. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин Абу Бакр, Умар, Усмон ва Али розияллоҳу анҳуларда бўлган. Кейин эса уни Абдуллоҳ ибн Зубайр олганлар.

195- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ قَالَ: اتَّبَعْتُ النَّبِيَّ ρ وَخَرَجَ لِحَاجَتِهِ

فَكَانَ لَا يَلْتَفِتُ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَقَالَ ابْعَ لِي أَحْجَارًا أَسْتَنْفِضُ بِهَا أَوْ
نَحْوَهُ وَلَا تَأْتِنِي بِعَظْمٍ وَلَا رَوْثٍ فَأَتَيْتُهُ بِأَحْجَارٍ بِطَرَفِ ثِيَابِي فَوَضَعْتُهَا
إِلَى جَنْبِهِ وَأَعْرَضْتُ عَنْهُ فَلَمَّا قَضَى اتَّبَعَهُ بِهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

195. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам хожатларига чиқувдилар, ортларидан бордим. Одатда у киши ортларига қарамас эдилар. У кишига яқинлашувдим:

«Менга тошлардан олиб кел, улар билан истинжо қиламан, (ёки шунга ўхшашроқ гап айтдилар) суяк ёки тезак олиб келма», дедилар. Кийимимнинг этагига тош солиб келтириб, ёнларига қўйдим ва ўгирилиб кетдим. У киши қазои ҳожат қилиб бўлиб, уларни ишлатдилар».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан қазои ҳожат ва истинжога тегишли бир неча нарсаларни ўрганиб оламиз.

1. Раҳбар, устоз кишилар қазои ҳожатга қўзғалганда кичиклар ва шогирдлар Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳуга ўхшаб, хушёр бўлиб ёрдамга ошиқишлари зарурлиги.

2. Ана шундай вақтда катталарнинг изнисиз ҳам ортларидан бориш мумкинлиги. Чунки Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг изналарисиз ортларидан бордилар.

3. Раҳбар ва устоз кишилар ўз атбоъ ва шогирдларини хизматга буюришлари жоизлиги. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳуга тош келтиришни амр қилдилар.

4. Истинжо шаръий ҳукм экани.

Имом Шофеъий, Имом Аҳмад ва бошқалар: «Истинжо—вожиб» деганлар.

Имом Абу Ҳанифа эса, суннат, деганлар.

5. Тошлар билан истинжо қилиш жоизлиги. Уламоларимиз учтадан кам бўлмаслиги керак, дейдилар.

6. Тош билан истинжо қилиш шарт эмаслиги. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз шароитларида тош кўп бўлгани, уни топиш осонлиги учун Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳуга тош олиб келишни амр қилганлар. Бу тошдан бошқа нарса ярамайди, дегани эмас.

Истинжо қилиб бўлмайдиган нарсаларни, яъни, «суяк ва тезак олиб келма», деб тайин қилганларидан, улардан бошқа нарса ҳам бўлиши мумкинлиги чиқади. Тошнинг

ўрнига ҳар бир курук, пок, артишга ярайдиган ва эъзозсиз нарса бўлаверади.

7. Суяк ва тезак билан истинжо қилиб бўлмаслиги. Шунингдек, бу икки нарсанинг хусусиятларига эга нарсалар билан ҳам истинжо қилиб бўлмайди. Суяк–таом чиқиндиси, тезак–ҳайвон чиқиндиси ҳисобланиши эътиборидан шу гап айтилган. Баъзи уламолар таом, кўмир, шиша, латта, дарахт баргига ўхшаш нарсалар билан истинжо қилиш ҳам макруҳ, деганлар.

Шундоқ бўлгач фойдали нарсалар билан истинжо қилинмаслиги ўз-ўзидан маълум.

Баъзи қадимги уламоларимиз қоғоз билан истинжо қилиш макруҳ, деганлар. Чунки уларнинг вақтида қоғоз камёб бўлган. Ҳозир ҳам фойдаланадиган қоғоз билан, хусусан, ёзуви бор қоғоз билан истинжо қилишга рухсат берилмаган. Аммо истинжо учун алоҳида тайёрланган қоғоз билан истинжо қилишга ҳамма уламолар рухсат берганлар. Чунки у шу мақсад учун махсус тайёрлангандир.

8. Қазои ҳожат қилаётган одамга қарамай, ундан тескари ўгирилиб туриш кераклиги. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу шундоқ қилдилар.

196- عَنْ سَلْمَانَ ت قِيلَ لَهُ: قَدْ عَلَّمَكُمْ نَبِيُّكُمْ ρ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى الْحِرَاءَةِ فَقَالَ: أَجَلٌ لَقَدْ نَهَانَا أَنْ نَسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةَ لِعَائِطٍ أَوْ بَوْلٍ أَوْ أَنْ نَسْتَنْجِيَ بِالْيَمِينِ أَوْ أَنْ نَسْتَنْجِيَ بِأَقْلٍ مِنْ ثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ أَوْ أَنْ نَسْتَنْجِيَ بِرَجِيعٍ أَوْ بِعَظْمٍ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ.

196. Салмон розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У кишига: «Пайғамбарингиз сизларга ҳамма нарсани, ҳатто қандоқ бўшанишни ҳам таълим берди», дейилди. Бас, у киши:

«Тўғри. Батаҳқиқ, у зот бизни қазои ҳожат қилганимизда ёки сийганимизда қиблага қарамоғимиздан, ўнг қўл билан истинжо қилмоғимиздан ёки учтадан кам тош билан истинжо қилмоғимиздан ёки чиқинди ва суяк билан истинжо қилмоғимиздан наҳий қилганлар», деди».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Аввало, бу ҳадиси шарифнинг ровийи Салмон Форсий розияллоҳу анҳу билан танишиб олайлик:

Бу улугъ саҳоба форс бўлиб, Исломга қадар мажусий ва насроний динида бўлганлар. Китобларда бу саҳобага «Ҳақ йўл кидирувчи» деб таъриф берилган.

Исломга кирганларидан бошлаб, Исломга ва Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга сидқидилдан хизмат қилдилар.

Салмон Форсий розияллоҳу анҳу Хандақ жангидан бошлаб ҳамма жангларда иштирок этдилар. Хандақ жангида у кишининг маслаҳатларига биноан, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мусулмонларга хандақ қазиб олишни буюрдилар.

Салмон Форсий розияллоҳу анҳу ҳаммаси бўлиб, 60та ҳадис ривоят қилдилар. Бу саҳоба ривоят қилган ҳадисларни уч «Саҳиҳ» соҳиблари ўз китобларига киритишган. Салмон Форсий розияллоҳу анҳу Умар ибн Ҳаттобнинг халифалик даврларида (мелодий 656 йилда) вафот этдилар.

Салмон Форсий розияллоҳу анҳуга Пайғамбарингиз сизларга ҳамма нарсани, ҳатто қандоқ бўшанишни ҳам таълим беради, деган гапни баъзи мушриклар истехзо-масхара тариқасида айтганлари бошқа ривоятларда келган.

Одат бўйича Салмон розияллоҳу анҳу мушрикларнинг бу истехзосига истехзо ёки сўкиш билан, ҳеч бўлмаса, индамай кетавериш билан жавоб қилишлари керак эди. Аммо бу ундоқ қилиб кетаверадиган эмас, балки жиддий

масала бўлганидан уларга жиддият билан жавоб бердилар. У кишининг мушрикларга қилган муомалаларида бу истехзо қиладиган эмас, жиддий иш, сизлар ҳам биздан ўрнак олиб, шу ишларни қилинг, деган маъно бор.

Ушбу ҳадисда хало ва истинжо бўйича ман этилган бир неча ишлар зикр қилинмоқда.

1. Қазои ҳожат қилганда қиблага қарамаслик.
2. Сийганда ҳам қиблага қарамаслик (бу икки ҳолатда қиблага орқани ҳам қилмаслик – аввал зикри келган).
3. Ўнг қўл билан истинжо қилмаслик.
4. Учтадан кам тош билан истинжо қилмаслик.
5. Ҳайвон чиқиндисини билан истинжо қилмаслик.
6. Суяк билан истинжо қилмаслик.

Шу билан бирга, Ислом шариатида инсон ҳаётининг ҳар бир соҳаси баён этилгандир. Бундан Ислом шариатининг мукаммал эканлиги тушунилади. Чунки унда ҳатто истинжогача очиқ-ойдин кўрсатиб, баён этиб кўйилган.

197- وَلَلْتَرْمِذِي: لَا تَسْتَنْجُوا بِالرُّوْثِ وَلَا بِالْعِظَامِ فَإِنَّهُ زَاذُ

إِخْوَانِكُمْ مِنَ الْجَنِّ.

197. Термизий келтирган ривоятда:

«Тезак ва суяк билан истинжо қилманглар. У жин биродарларингизнинг зоди(таоми)дир», деганлар.

Шарҳ: Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «жин биродарларингизнинг зоди» дейишлари жинларнинг ҳам мўмин-мусулмонлари борлигидандир. Қуръони каримнинг Жин сурасига мурожаат қилинса, бу ҳақда маълумот олинади. Бир гуруҳ жинлар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кироатларини эшитиб тўхташган, иймон келтиришган ва ўз қавмларини ҳам Исломга чақиришган.

Имом Абу Довуд келтирган ривоятга биноан, жинларнинг вакиллари Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Эй Муҳаммад, умматингни суяк, тезак ва қийинди билан истинжо қилишдан қайтар. Аллоҳ уларни бизга ризқ қилди», деганлар.

Ана шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур нарсалар билан истинжо қилишдан ман этганлар.

Уламоларимиз Аллоҳнинг исми айтиб сўйилган ҳайвонларнинг суяклари мусулмон жинларга, тезак эса уларнинг ҳайвонларига таомдир, дейишган.

Бошқа бир уламоларимиз эса, жинларнинг ва улар ҳайвонларининг таоми ила истинжо қилиб бўлмаса, инсларнинг ва ҳайвонларнинг таоми билан истинжо қилиб бўлмаслиги яна ҳам равшан, дейдилар.

198- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ تَوَضَّأَ فَلْيَسْتَنْثِرْ.
وَمَنْ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ.

198. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким таҳорат қилса, бурнига олган сувни чиқариб ташласин, ким тош ила истинжо қилса, тоқ қилсин», дедилар».

Бешовларидан фақат Абу Довуд ривоят қилмаган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда икки масалага эътибор берилган:

1. Таҳорат қилаётган одамнинг бурнига олган сувни яхшилаб чиқариб ташлашлиги. Бу бурунни тозалаш ва соғлиқ учун зарурдир.

2. Тош ила истинжо қилганда тоқ сондаги тошлар билан қилиш.

Аввалги ҳадислардан истинжо қилинадиган тошларнинг энг ками уч дона бўлиши кераклигини билиб олган эдик. Шундан келиб чиқиб, уламоларимиз мазкур тошлар уч, беш ёки еттита бўлиши керак, дейишган.

199- وَلَهُ: مَنْ اَكْتَحَلَ فَلْيُوتِرْ مَنْ فَعَلَ فَقَدْ اَحْسَنَ وَمَنْ لَا

فَلَا حَرَجَ وَمَنْ اسْتَحَمَرَ فَلْيُوتِرْ، مَنْ فَعَلَ فَقَدْ اَحْسَنَ وَمَنْ لَا فَلَا حَرَجَ وَمَنْ اَكَلَ فَمَا تَخَلَّلَ فَلْيَلْفِظْ وَمَا لَاكَ بِلِسَانِهِ فَلْيَبْتَلِعْ مَنْ فَعَلَ فَقَدْ اَحْسَنَ وَمَنْ لَا فَلَا حَرَجَ وَمَنْ اَتَى الْعَائِطَ فَلْيَسْتَتِرْ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ إِلَّا أَنْ يَجْمَعَ كَثِيرًا مِنْ رَمْلِ فَلْيَسْتَذِرْهُ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَلْعَبُ بِمَقَاعِدِ بَنِي آدَمَ مَنْ فَعَلَ هَذَا فَقَدْ اَحْسَنَ وَمَنْ لَا فَلَا حَرَجَ.

199. У (Абу Довуд) келтирган ривоятда:

«Ким сурма қўйса, тоқ сурсин. Ким шундай қилса, яхши. Ким қилмаса, танглик (гуноҳ) йўқ. Ким тош ила истинжо қилса, тоқ қилсин. Ким шундоқ қилса, яхши. Ким қилмаса, танглик (гуноҳ) йўқ. Ким (таом) еб, тиши орасида қолганини ковлаб чиқарса, тупуриб ташласин, тили билан чиқарганини ютаверсин. Ким шундоқ қилса, яхши. Ким қилмаса, танглик (гуноҳ) йўқ. Ким қазои ҳожатга борса, ўзини тўссин, ҳеч нарса тополмай қум тўплашдан бошқа иложи бўлмаса, шуни ҳам қилсин. Ўша (тўпланган қум)ни орқасида қолдирсин. Чунки шайтон одам боласининг мақъадини ўйнайди. Ким шундай қилса, яхши. Ким қилмаса, танглик (гуноҳ) йўқ», дейилган.

Шарҳ: Имом Абу Довуд келтирган ушбу ривоятда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам тўрт масаланинг яхши томонини баён этиб, қилса яхши

эканини, лекин қилмаса, мажбур эмаслигини айтмоқдалар. Мазкур тўрт нарсдан бири истинжо бўлгани учун ҳам бу ҳадис ушбу фаслда келтирилмоқда. Энди ўша тўрт нарса билан қисқача танишиб чиқайлик:

1. «Ким сурма қўйса, тоқ сурсин. Ким шундай қилса, яхши. Ким қилмаса, танглик (гуноҳ) йўқ».

Сурма қўйиш, айниқса, араб диёрида эркак ва аёллар орасида кенг тарқалган. Унинг кўз учун фойдаси кўп. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша сурма суртишда уни тоқ суртса, яхшилигини айтмоқдалар.

Бу гаплар «Аллоҳ тоқдир, тоқни яхши кўрадир» ҳикматиға биноан айтилаётганини эсдан чиқармаслигимиз керак.

Ким шу эътикод ила ҳамда Пайғамбаримизнинг қилганларига иқтидо, айтганларига амал нияти ила бу ишни қилса, савоб олади. Қилмаган одам савобдан маҳрум бўлади, аммо гуноҳкор бўлмайди.

2. «Ким тош ила истинжо қилса, тоқ қилсин. Ким шундоқ қилса, яхши. Ким қилмаса, танглик (гуноҳ) йўқ».

Бу масала олдинги ҳадисларда муфассал ўрганилди. Бу ишни ҳам иқтидо ва суннатға амал нияти ила қилган одам савоб олади. Қилмаган савоб олмайди, гуноҳкор ҳам бўлмайди.

3. «Ким (таом) еса, тиши орасида қолганини кавлаб чиқарса, тупуриб ташласин, тили билан чиқарганини ютаверсин. Ким шундоқ қилса, яхши. Ким қилмаса, танглик (гуноҳ) йўқ».

Таомнинг тиш орасига кириб қолганини тиш ковлагич ёки бошқа нарса ила кавлаб чиқарса, тупуриб ташлаш ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг маслаҳатлари, ўзлари қилган амаллари. Шунингдек, тиш орасига кириб қолган таомни тил билан чиқарганда ютиб юбориш ҳам. Буларни ҳам суннатға амал ниятида қилган

одамнинг ўзи учун яхши бўлади. Қилмаган эса, гуноҳкор бўлмайди.

4. «Ким қазои ҳожатга борса, ўзини тўссин, ҳеч нарса тополмай қум тўплашдан бошқа иложи бўлмаса, шуни ҳам қилсин. Ўша (тўпланган қум)ни орқасида қолдирсин. Чунки шайтон одам боласининг мақъадини ўйнайди. Ким шундай қилса, яхши. Ким қилмаса, танглик (гуноҳ) йўқ».

Бу ҳам яхши ишга ундовчи маслаҳат. Қазои ҳожат вақтида ўзини тўсиб, авратини бекитиш мусулмон учун зарур. Баъзи вақтларда иложи бўлмай қолиши мумкин. Ана ўша пайтда ҳеч бўлмаса, қумдан тепача ясаб, ўшанга орқани қилиб ўтириш керак экан. Бу яхши иш. Қилган одам яхшиликка эришади. Аммо қилмаган одам гуноҳкор бўлмайди.

ХУЛОСА

Бу бобда хало одоблари ва истинжо бўйича сара ҳадисларнинг баъзиларини ўрганиб чиқдик. Аввал айтганимиздек, ушбу ҳадислар жаҳон тарихида янгилик, айтиш мумкин бўлса, шахсий озодалик, тозаликка риоя қилиш бобида катта инқилоб эди.

Ўрганган ҳадисларимиздан бу ишга қанчалик аҳамият берилганини жуда яхши билдик. Худди шу руҳ асосида бу иш ривожланиб борди. Мусулмонлар ҳамма ишлар қатори шахсий озодалик ишларини ҳам қойиллатиб ўрнига қўйдилар. Таҳоратхоналар қуриш ва бошқа ишлар ҳам олий даражада олиб борилди.

Машҳур олим Мустафо Сибаи раҳматуллоҳи алайҳи «Маданиятимиз дурдоналаридан» китобида кўп нарсалар қатори шу масала юзасидан ўрта асрлардаги Ислом олами билан бошқа юртларни солиштириб чиқади. Бошқалар бетини ювишни билмай юрганларида мусулмонлар шахсий

озодалик ва гигиена масаласига ибодат, деб қарашларини маълум қилади. Ҳа, бу иш ибодат эди. Таҳорат қилмасдан намоз ўқиб бўлмайди. Истинжо қилмасдан таҳорат қилиб бўлмайди.

Давр ўтиб, мусулмонлар Исломдан узоқлаша бошладилар. Бунинг оқибатида аста-секин ҳаётнинг ҳамма соҳаларида ўз мавқеларини йўқота бордилар. Улардан ўрганган бошқа халқлар эса, олдинга илгарилаб кета бошлади.

Биз сўз юритаётган масалада ҳам шундай бўлди. Бугунги кунга келиб, мусулмонлар таҳоратхонани овруполикларга ўхшатиб қилишга ўтдилар. Ҳозир оврупоча жиҳоз билан қурилган таҳоратхона яхши таҳоратхона ҳисобланади. Бу ҳам баъзи бир жойларда, холос. Бошқа жойларда эса, ёки таҳоратхона умуман йўқ, ёки бўлса ҳам таҳоратхона эмас, ифлосхонага айланиб қолган. Мусулмон бўлатуриб, Қуръони каримнинг «Аллоҳ покланувчиларни яхши кўрур» оятини билатуриб, қанчадан-қанча ҳадислар ўқиб, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам кўрсатган шахсий ўрнак, саҳобалар, салафи солиҳларнинг ўрнаги туриб, нимага бу ҳолатга тушилди, ҳайронсан киши.

Баъзи бир кишилар уйларини яхшилаб қурганлар-у, таҳоратхоналарига кириш у ёқда турсин, қараб ҳам бўлмайди. Қишлоқ жойлардаги аҳвол ҳақида эса, умуман, гапирмаса ҳам бўлади.

Ушбу ҳолат ҳам Исломдан, унинг руҳидан қанчалик узоқлашиб кетганимизни, кўпчилигимиз Исломни умуман билмаслигимизни кўрсатади. Билганларимиз ҳам, жавҳарга эмас, пўстлоққа эътибор берамиз. Баъзиларимиз таҳоратхонага киришда қайси оёқни олдин босиш кераклиги ёки кесакни қандоқ ушлаш зарурлиги устида тинмай тортишамиз-у, аммо шу амални адо этадиган жойни яхшилаб қўйишни ҳаёлимизга ҳам келтирмаймиз.

Баъзиларимиз ўзича ижтиҳод қилиб, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам истинжога совуқ сув ишлатганлар, мен суннатга амал қиламан, деб қишда ўзини бемор қилиб олиши мумкин, лекин шариатнинг бу ҳукмини бажариш учун қулай шароит яратиб олишни ўйлаб ҳам қўймайди.

Бунга ўхшаган гапларни кўп гапириш мумкин. Лекин ҳолатни тузатишга ўтиш зарурлигини унутмаслигимиз керак. Ислонда бу борада келган ҳар бир масала покликни кўзда тутади. Поклик эса иймондандир. Шундай бўлгандан сўнг покланадиган жойнинг ўзи пок бўлмаса, қандоқ қилиб покликка амал қила оламиз? Масалани тўғри тушуниб, уни замон руҳидан келиб чиқиб, амалга оширишга ўтишимиз керак.

БЕШИНЧИ БОБ

УЧ ФАСЛДАН ИБОРАТ

БИРИНЧИ ФАСЛ

БЕТАҲОРАТЛИК САБАБЛАРИ

Биз бетаҳоратлик деб таржима қилган ибора араб тилида «ҳадас» дейилади. «Ҳадас» сўзи бўлмаган нарсанинг тез-тез янгиланиб, пайдо бўлиб туришига айтилади. Одам таҳорат билан юрганда унга тез-тез ориз бўлиб турадиган таҳоратни бузувчи нарсалар ҳадас деб аталиши ҳам шу маънодан олинган.

Ҳадас – бетаҳоратликни ҳанафий уламоларидан Имом Косоний ўзларининг «Бадоеъус саноеъ фии тартибиш шароъе» номли китобларида қуйидагича таърифлайдилар:

«Ҳадас – бетаҳоратлик одамдан нажас нарсанинг чиқишидир. Икки ҳожат йўлидан бўлса ҳам, иккисидан бошқадан бўлса ҳам. Одатдагидек бўлса ҳам, одатдан ташқари бўлса ҳам».

Бетаҳоратлик иккига бўлинади:

Кичик бетаҳоратлик. Намозга қилинган таҳоратни синдирадиган нарсалар.

Катта бетаҳоратлик. Ғуслни вожиб қиладиган нарсалар.

قَالَ اللَّهُ جَلَّ شَأْنُهُ: وَوَوُؤُؤِيْ

Аллоҳ жалла шаънуҳу:

«Ёки бирингиз қазои ҳожатдан келса, ё аёлларни тутсангиз...», деган. (*Моидда сураси, 6-оят*)

Шарҳ: Ушбу оятда Аллоҳ таоло мусулмон кишини ибодатдан ман этувчи – унга бетаҳоратлик етказувчи баъзи

сабабларни зикр қилмоқда.

1. Қазои ҳожатдан келиш, яъни, кишининг орқа-олдидан бир нарса чиқиши, кичик бетаҳоратлик етказади.

2. Аёлларни тутиш, яъни, уларга яқинлик қилиш (Имом Шофеъий номаҳрам аёл баданига эркак кишининг баданидан бирор жойи тегиши ҳам деганлар).

Ушбу ояти каримани келтириш билан бу масалалар Қуръони каримда муолажа қилинганига ишора этилмоқда.

200- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ مَنْ
أَخَذَتْ حَتَّى يَتَوَضَّأَ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ وَزَادَ الْبُخَارِيُّ: قَالَ رَجُلٌ مِنْ
حَضْرَمَوْتٍ: مَا الْحَدَّثُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ؟ قَالَ: فُسَاءٌ أَوْ ضُرَاطٌ. وَفِي رِوَايَةٍ:
لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بَغَيْرِ طَهْوٍ وَلَا صَدَقَةٍ مِنْ غُلُولٍ.

200. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бетаҳоратлик етказувчи нарсани қилган кимсанинг намози таҳорат олмагунича қабул бўлмайди», дедилар».

Тўртовлари ривоят қилишган.

Бухорий:

«Ҳазрамавтлик бир одам:

«Эй Абу Ҳурайра, бетаҳоратлик етказувчи нарса нима?» деди. У:

«Овозсиз чиққан ел ёки овоз билан чиққан ел» деди»ни зиёда қилган.

Бошқа бир ривоятда:

«Покликсиз намоз қабул бўлмас, хиёнатли садақа қабул бўлмас», дейилган».

Шарҳ: Умумий қоида бўйича бетаҳоратлик етказувчиларга, таҳоратни кетказувчи ва ғуслни вожиб

килувчи барча нарсалар киради. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг **«Бетаҳоратлик етказувчи нарсани қилган кимсанинг намози таҳорат олмагунича қабул бўлмайди»**, деган гаплари ҳаммасини ўз ичига олади.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Таҳоратсиз намоз ўқиб бўлмаслиги.

Намоз умумий шаклда зикр қилингани учун ҳамма намозларни, жумладан, жаноза ва ийд намозларини ҳам ўз ичига олади. Уларни ҳам таҳоратсиз ўқиб бўлмайди.

Имом Абу Ҳанифа «Ким билатуриб қасддан таҳоратсиз намоз ўқиса, шариатни ўйин қилгани учун кофир бўлади», деганлар.

2. Намоз ўқиладиган вақтда ибодатни ман қилувчи нарса содир этилса, намоз ботил бўлади. У нарса ихтиёрий ёки мажбурий равишда бўлишининг фарқи йўқ. Чунки ҳадисда умумий ҳолат зикр қилинган.

3. Намознинг ўқилиши бошқа, қабул бўлиши бошқа экани. Намозни ўқиш бандадан, уни қабул қилиш Аллоҳдан. Аллоҳ таоло шартлари тўғри келмаган намозни қабул қилмайди.

«Бухорий:

«Ҳазрамавтлик бир одам:

«Эй Абу Ҳурайра, ибодатни ман қилувчи нарса нима?» деди. У:

«Овозсиз чиққан ел ёки овоз билан чиққан ел» деди»ни зиёда қилган.

Ушбу ривоятда Абу Ҳурайра розияллоху анху бетаҳоратлик етказувчи нарсанинг биттаси – ел чиқиши ҳақида сўз юритаётганлари кўриниб турибди. Абу Ҳурайра бу гапни савол берувчи жоҳил бўлгани учун ёки энг кичигини айтиб қўйилса, қолгани маълум-ку, деган фикрда айтган бўлишлари мумкин.

«Бошқа бир ривоятда:

«Покликсиз намоз қабул бўлмас, хиёнатли садақа қабул бўлмас», дейилган».

Бу ердаги покликдан мурод таҳорат, ғусл ва таяммумлардир. Яъни, таҳоратни кетказадиган нарса содир бўлса, таҳорат қилмагунча намоз қабул бўлмайди. Ғусл вожиб бўлганда, ғусл қилмагунча намоз қабул бўлмайди.

Шунингдек, ўғрилиқ, тортиб олиш каби хиёнат ишлар аралашган садақа ҳам қабул бўлмайди.

Намоз ўқиш банда учун улуғ шарафдир. Бу шарафга ҳар ким ҳам мушарраф бўлавермайди.

Намоз ўқиш бахтига сазовор бўлиш учун бир нечта шартлар қўйилган. Чунки намозга, банданинг Аллоҳ таоло билан бевосита мулоқот учрашувига ҳар ким ҳам лойиқ бўлавермайди. Аллоҳ таоло билан бевосита муножот қилишга ҳам дуч келган таклиф қилинавермайди. Бундай улуғ бахтга етишишни хоҳлаган инсон ўзида бир нечта шартларни мужассам қилган бўлиши керак. Ана ўша шартлардан бири намоз ўқимоқчи кишининг каттаю кичик нопокликлардан холи бўлиб, ният билан тозаланишидир.

Жунуб бўлган одам Аллоҳга қурбат нияти билан ғусл қилиши керак. Шунингдек, нифос ва ҳайздан тоза бўлган аёллар ҳам ғусл қилмоқлари керак. Таҳоратни кетказадиган нопокликлар содир бўлганда эса таҳорат қилиниши керак.

Тўла покланмай туриб, Аллоҳ таолонинг ҳузурига рўбару келиш, У зот ила мулоқотда ва муножотда бўлишга уриниш мумкин эмас. Аллоҳ таолонинг Ўзи мазкур мулоқот ва муножот учун покликни шарт қилиб қўйган. Шунинг учун ҳам билатуриб, қасддан, бетаҳорат намоз ўқиган одам қасд ила нопок ҳолда Аллоҳ таолога рўбару келишга урингани, беҳурмат қилганидан кофирдир, деб айтилган.

Ислом динининг бу ҳукмини на ғуслга, на таҳоратга буюрмайдиган динлар билан таққослаб кўринг-а,

динимизнинг фазлини яққол англаб етасиз. Ўша динлардаги одамлар жунуб ҳолида ибодат қилаверадилар. Ибодат давомида қасддан ел чиқариб юбориш ҳам оддий ҳол ҳисобланади.

201- عَنْ عَبْدِ بْنِ تَمِيمٍ τ عَنْ عَمِّهِ شُكَيْبٍ إِلَى النَّبِيِّ ρ الرَّجُلُ يُحِيلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَجِدُ الشَّيْءَ فِي الصَّلَاةِ قَالَ: لَا يَنْصَرِفُ حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا. وَفِي رِوَايَةٍ: إِذَا وَجَدَ أَحَدُكُمْ فِي بَطْنِهِ شَيْئًا فَأَشْكَلَ عَلَيْهِ أَخْرَجَ مِنْهُ شَيْءٌ أَمْ لَا، فَلَا يُخْرِجَنَّ مِنَ الْمَسْجِدِ حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ.

201. Аббод ибн Тамийм розияллоҳу анҳу ўз амакиларидан ривоят қилганлар:

«Пайгамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга намозда бир нарса бўлгани ҳаёлига келадиган одам ҳақида шикоят қилинди. У зот:

«Токи овоз эшитмагунича ёки елни топмагунича намозини бузмайди», дедилар».

Бошиқа бир ривоятда:

«Қачонки бирортангиз қорнида бирор нарсани топса, унга ундан бир нарса чикдими-йўқми аниқ бўлмай қолса, токи овозни эшитмагунича ёки елни топмагунича масжиддан чиқмасин», деганлар».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Аббод ибн Тамийм розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишиб олайлик:

Аббод ибн Тамийм розияллоҳу анҳу ибн ўазийята Ансорий ал-Мозиний ҳадис илмида олим ва ишончли тобеъинлардан бўлган. Ҳадисларни оталари ва амакилари Абдуллоҳ ибн Зайд ибн Осимлардан ривоят қилдилар.

Баъзилар у кишини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан кўришганлар, деб айтишади.

Бу зотдан Абдуллоҳ ибн Абу Бакр ибн Ҳазм ва бошқалар ривоят қилишади.

Аббод ибн Тамийм розияллоҳу анхунинг амакилари Абдуллоҳ ибн Зайд ал-Ансорийдирлар. Бу кишининг ўзлари ҳам, ота-оналари ҳам, ака-укалари ҳам саҳобий бўлганлари учун ушбу ҳадиснинг ровийи номларига ал-Мозаний нисбати қўшиб зикр қилинар экан.

Бу кишининг акалари Ҳабиб ибн Зайд розияллоҳу анхуни пайғамбарлик даъвосини қилган Мусайламатул Каззоб гўштларини қиймалаб ўлдирган экан. Кейинчалик Абдуллоҳ ибн Зайд розияллоҳу анху Ваҳший билан биргаликда Мусайламатул Каззобни ўлдирганлар.

Абдуллоҳ ибн Зайд ал-Мозаний розияллоҳу анхудан 48та ҳадис ривоят қилинган экан. Шулардан 8тасини Имом Бухорий ҳам, Имом Муслим ҳам олган эканлар. Бу киши розияллоҳу анху 63-ҳижрий санада Зулҳижжа ойида Ҳарра номли жойда шаҳид бўлганлар.

Инсон ҳаётида тўлиқ ишончга, аниқ ва мустаҳкам мавкега эга бўлиши катта ўрин тутати. Шак-шубҳа ва иккиланиш эса фойда келтирмаслиги аниқ. Шак-шубҳа, ишончсизлик ва иккиланиш шайтоннинг иши ҳисобланади. Шайтон инсонни доимо нокулай ҳолатда бўлишини хоҳлайди. Бу иш айниқса, мусулмон инсон учун намозда яққол билинади. Шайтон намоз пайтида кўпроқ васваса қилишга уринади. Унинг бу ҳолдаги васвасасидан бири, кишининг ҳаёлига таҳорати кетганга ўхшаш фикр келаверишидир. Бу ҳақиқат Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг баъзи ҳадисларида ўз ифодасини топган.

Ибн Хузайма, Ибн Ҳиббон ва Ҳокимлар Абу Саъид ал-Худрий розияллоҳу анхудан ривоят қилишган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Вақтики, бирортангизга шайтон келиб, таҳоратингни кетказдинг, деса, «ёлғон айтибсан», десин. Магар бурни ила ҳид ҳидласа ёки қулоғи билан овоз эшитса», деганлар.

Аббод ибн Тамийм розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган биз ўрганаётган бу ҳадисни уламоларимиз Ислоннинг асл қоидаларидан бирига асос бўлган улуғ ҳадислардан, деб баҳолаганлар. Ўша қоида:

«Нарсалар, ҳаттоки аниқ-равшан суратда тескариси воқеъ бўлмагунча ўз аслида қолур. Ориз бўлган шак-шубҳа уларга зарар қилмас», деб таъриф қилинган.

Ушбу ҳадис мисолида асл таҳорат – ҳаёлда таҳорат кетганга ўхшайди, деган фикр бўлиши билан кетиб қолмайди. Таҳорат кетгани елнинг ҳидини сезиш, овозини эшитиш билан аниқ-равшан билингандан кейингина собит бўлади. Бунгача ўз аслида тураверади. Бошқа барча ишлар ҳам шунга таққосланади.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Саҳобаи киромларнинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга ўзларида ориз бўладиган барча ҳолатларни шикоят қилишлари. Намоз вақтида таҳорат кетиб қолганга ўхшаб ҳаёлдан ўтиши ҳақидаги шикоят шунга ишоратдир.

2. Таҳорат кетгани ҳақида ҳаёлга фикр келиши билан таҳорат кетиб қолмаслиги.

3. Елнинг овози ёки ҳиди чиқиши билан таҳорат кетиши. Агар овоз ёки ҳиддан бошқа аниқ билиш ҳосил бўлса ҳам кетади.

4. Ҳаётда воқеъ бўлиб турадиган масалаларни уламолардан сўраб туриш лозимлиги.

5. Шариатга, илмга тегишли нарсаларни сўрашдан уялмаслик.

Мана шу қоида ва фойдаларни яхшилаб англаб олиб, ҳаётимизга татбиқ қилмоғимиз лозим. Мусулмон кишининг ҳаётида васваса, ҳаёл, шак-шубҳа ва

иккиланишга ўрин бўлмаслиги зарур. Ҳамма нарса очиқ-ойдин, равшан ва ишончли бўлиши керак.

202- عَنْ عَلِيٍّ τ عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: وَكَأُ السَّهِّ الْعَيْنَانِ. فَمَنْ نَامَ فَلْيَتَوَضَّأْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهَ.

202. Али розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Орқанинг ипи кўздадир. Бас, ким ухласа, таҳорат қилсин», дедилар».

Абу Довуд ва Ибн Можа ривоят қилишган.

Шарҳ: Яъни, одам уйғоқ турганда ўзини, бутун танасини бошқариб туради. Жумладан, орқасидан ел чиқишини ҳам. Аммо ухлаб икки кўзи юмилганда эса, ўша ип бўшайди, инсон орқасидан ел чиқса ҳам билмайди. Шунинг учун ухлаган одамнинг таҳорати кетади. Бинобарин, уйқусидан тургандан кейин таҳорат қилсин.

Бу ҳадиси шарифдаги умумий тушунчага сабаб бўладиган уйқунинг алоҳида сифатлари бордир. Ҳар бир уйқуда ҳам таҳорат кетавермайди. Ана ўша тафсилот келаси ҳадислардан тушуниб олинади.

203- عَنْ أَنَسٍ τ قَالَ: كَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ρ يَنَامُونَ ثُمَّ يُصَلُّونَ وَلَا يَتَوَضَّأُونَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ التِّرْمِذِيُّ.

203. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалари ухлашар, сўнгра намоз ўқишар, таҳорат қилмас эдилар».

Муслим, Абу Довуд, Термизийлар ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадисда зикри келган уйқу, ҳеч нарсага

суянмай, орқани ерга яхши қўйиб ухланган уйқудир. Ана ўшанда ел чиқиш эҳтимоли йўқолади.

Ҳазрати Анаснинг худди шу ҳадислари бошқа бир ривоятда мукаммал келган, унда:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалари хуфтонга интизор бўлиб, ҳатто бошлари эгилиб кетар, сўнгра намоз ўқишар, таҳорат қилмас эдилар», дейилган. Бунда ўтириб ухлаганлари очик кўриниб турибди.

204- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ الْوُضُوءَ لَا يَجِبُ إِلَّا عَلَى مَنْ نَامَ مُضْطَجِعًا فَإِنَّهُ إِذَا اضْطَجَعَ اسْتَرْخَتْ مَفَاصِلُهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ التِّرْمِذِيُّ.

204. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Таҳорат фақат ёнбошлаб ухлагангагина вожиб бўлади. Чунки қачон (одам) ёнбошласа, бўғинлари бўшашади», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Мана, бу ҳадисда ётиб, ёнбошлаб ухлаган одамнинг уйқуси таҳорат кетишига сабаб бўладиган уйқу экани очик-ойдин айтилмоқда. Нима учунлиги ҳам баён қилинмоқда. Одам ухлаганда ҳамма бўғинлари бўшашади. У ўзини идора қила олмай қолади. Ана ўшанда ундан ел чиқиши ва буни ўзи билмаслиги мумкин. Шунинг учун эҳтиёт тариқасида таҳорати кетган ҳисобланади.

205- عَنْ بُسْرَةَ بِنْتِ صَفْوَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ρ قَالَ: مَنْ مَسَّ ذَكَرَهُ فَلَا يُصَلِّ حَتَّى يَتَوَضَّأَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

205. Бусра бинти Сафвон розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким закарини ушласа, таҳорат қилмагунча намоз ўқимасин», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровияси Бусра бинти Сафвон розияллоҳу анҳо билан яқиндан танишиб олайлик:

Бусра бинти Сафвон ибн Навфал ибн Асад ибн Абдул Уззо ибн Қусай ибн Килоб ал-Қурашия ал-Асадийя.

Салама бинти Умайя ибн Увқис ас-Сулаймийянинг оналари. У Варақа ибн Навфалнинг акасининг қизи.

Бусра Муғйра ибн Абу Осга турмушга чиқиб, Муовия ва Оиша деган фарзандлар кўрди. Оиша Абдул Малик ибн Марвон ибн Ҳакамнинг оналари эди.

Бусра Умму Гулсум бинти Уқба ибн Абу Муайиддан ривоят қилади. У кишидан эса Марвон ибн Ҳакам, Саид ибн Мусаййиб ва бошқалар ривоят қилишган.

Ушбу ҳадиснинг зоҳирий маъносига қараганда жинсий олатини ушлаган одамнинг таҳорати кетади. Кўпчилик уламолар бу ҳадисни айнан шундоқ тушунганлар.

Аммо Ҳанафий мазҳаби уламолари бу ҳадисни бошқача тушунганлар. Улар бу ҳадисдаги таҳорат қўлни ювмоқ маъносидадир, деганлар. Чунки «таҳорат» лафзи шаръий таҳорат маъносидан ташқари, қўлни ювиш маъносида ҳам ишлатилади. Ҳанафий уламоларининг бу фикрлари бошқа бир ҳадисда закар ҳам инсоннинг бир аъзоси, уни ушлаш билан таҳорат кетиб қолмаслиги ҳақидаги фикр билан тасдиқланган.

206- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِذَا أَفْضَى أَحَدُكُمْ

بِيَدِهِ إِلَى فَرْجِهِ وَلَيْسَ بَيْنَهُمَا سِتْرٌ وَلَا حَائِلٌ فَلْيَتَوَضَّأْ. رَوَاهُ الشَّافِعِيُّ

206. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бирортангиз қўлини фаржига олиб борсаю, иккиси орасида тўсиқ ҳам, ажратувчи ҳам бўлмаса, таҳорат қилсин», дедилар».

Имом Шофеъий, Аҳмад ва Ҳоким ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадис ҳам олдинги ҳадиснинг маъносида, фақат иборалари бошқача, холос. Шунингдек, уламоларимизнинг шарҳлари ҳам худди аввалги ҳадиснинг шарҳига ўхшайди.

207- عَنْ طَلْقِ بْنِ عَلِيٍّ ط قَالَ: قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ ρ فَجَاءَ

رَجُلٌ كَأَنَّهُ بَدَوِيٌّ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ مَا تَرَى فِي مَسِّ الرَّجُلِ ذِكْرُهُ بَعْدَ مَا

يَتَوَضَّأُ؟ فَقَالَ ρ: هَلْ هُوَ إِلَّا مُضْغَةٌ مِنْهُ أَوْ بَضْعَةٌ مِنْهُ. رَوَاهُ

أَصْحَابُ السُّنَنِ.

207. Толиқ ибн Али розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига борган эдик, худди бадавийга ўхшаш бир одам келди ва:

«Эй Аллохнинг Набийи, бир одам таҳорат қилганидан кейин закарини ушлашига нима дейсиз?» деди.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«У ҳам ундан бир парча, холос ёки бир бўлак, холос», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Толиқ ибн Али розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишиб олайлик:

Толиқ ибн Али исмли бу саҳоба Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузурларига Ямандан вакил бўлиб келиб, Исломни қабул қилганлардан эди.

Бу зот Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бўлган суҳбатни қуйидагича баён қиладилар:

«Ямандан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга вакил бўлиб келиб, байъат қилдик. Ва у киши билан намоз ўқишга мушарраф бўлдик. Шаҳримизда канисалар борлигидан хабар берганимизда, у ерни поклаш тўғрисида маслаҳат бердилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга сув келтиришди. Таҳорат олиб, оғиз чайиб, сўнг таҳорат сувини бир идишга қуйдилар. У зот бу сувни бизга бериб, канисани бузиб, бу сувдан қуйинглар, кейин унинг ўрнига масжид қуриб, намоз ўқинглар, дедилар.

Биз шаҳримизга қайтиб бориб, канисани бузиб тозалагандан кейин масжид қурдик. Бу канисада бир роҳиб ибодат қилар эди. Биз азон айтганимизда азон товушини эшитиб, «Ҳақ чақирувчи» деди-да, ғойиб бўлди. Уни қайтиб кўрмадик».

Бу ҳадисда бадавийга (сахройига) ўхшаган кишининг:

«Эй Аллоҳнинг Набийи, бир одам таҳорат қилганидан кейин закарини ушлашига нима дейсиз?» деган саволига Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«У ҳам ундан бир бўлак, холос», яъни, закар ҳам одамнинг бир бўлаги, холос, дейишлари таҳорати бузилмайди, деганларини билдиради.

Ҳанафий мазҳаби уламолари мана шу ҳадисни ҳужжат қилиб, закарини ушлаган одамнинг таҳорати кетмайди, дейдилар.

Бошқа уламолар бу ҳадис ёки мансух (амалдан қолган) ёки, ўша сўраган бадавий одамга хос ҳукм, дейишади.

Лекин усули фикҳ қоидасига биноан, насх бўлса ҳам, хос бўлса ҳам ҳужжат билан аниқ исбот қилиш керак.

Ҳанафий уламолар ўз ижтиҳодини ҳамиша енгилликни олиш зарурлиги қоидаси билан қувватлайдилар. Агар закарига қўли теккан одам таҳорат қилиши вожиб бўлиб қолса, қийинчилик туғилади, дейдилар.

Бошқа уламолар эса, инсон закарини ушлаганда лаззат ҳосил бўлиши мумкин, бу эса таҳоратнинг синишига олиб боради. Шунинг учун эҳтиёт чораси сифатида ҳам таҳорат кетади, десак яхши бўлади, дейдилар.

Биз эса «икки томоннинг қавлини жамлаш керак, агар зарурат юзасидан беҳосдан ушланса, таҳорат кетмайди. Заруратсиз, шаҳват учун ушланса, кетади, дейилса яхши бўлса керак», деймиз.

208- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَبَّلَ امْرَأَةً مِنْ نِسَائِهِ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ وَلَمْ يَتَوَضَّأْ. قَالَ غُرُوءُ: فَقُلْتُ لَهَا: مَنْ هِيَ إِلَّا أَنْتِ، فَضَحِكَتْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

208. Ойша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам хотинларидан бирини ўпдилар, сўнгра намозга чиқдилар, таҳорат қилмадилар». Урва: «Мен унга:

«Ўша хотин, сендан бошқа бўлмаса керак», деган эдим, у кулди», деди».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Жумҳур уламолар мана шу ва бунга ўхшаш ҳадисларни далил қилиб, аёл кишининг баданига эркак киши тегса, таҳорати кетмайди, дейдилар.

Шофеъий мазҳаби уламолари эса, фаслнинг бошида келтирилган оятдаги «ав лаамастумун нисаа», яъни, «ёки аёлларни тутган бўлсангиз»даги «тутган»ни бадан баданга

тегиши, деб ҳисоблайдилар ва эркак киши ўзи учун никоҳи ҳалол аёлга тегса, таҳорати кетади, дейдилар.

Биз қайси мазҳабнинг далили кучли эканини баён қилишни ўзимизга вазифа қилиб олганимиз йўқ. Фақат маълумот бериб қўймоқчимиз. Аёл кишига қўли тегса, таҳорати синади, деган одам Шофеъий мазҳабида эканини билиб, уни ғариб бир иш санамаслиги керак. Шу билан бирга, бошқа мазҳабдаги кишиларнинг бошини ҳам айлантирмаслиги керак. Чунки аёл кишига тегса, таҳорати кетмайди, деган уламолар ўз далилларига эгадирлар.

209- عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ τ أَنَّ النَّبِيَّ ρ قَاءَ فَتَوَضَّأَ فَلَقِيْتُ ثَوْبَانَ فِي مَسْجِدِ دِمَشْقَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ صَدَقَ. أَنَا صَبَّيْتُ لَهُ وَضُوءَهُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

209. *Абу Дардо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қайт қилдилар, сўнгра таҳорат олдилар. Бас, Савбонни Дамашқ масжидида учратдим ва ўша нарсани унга зикр қилдим. У:

«Рост айтибди, у кишига мен сув қуйиб берган эдим», деди».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Абу Дардо розияллоҳу анҳу ривоят қилган ушбу ҳадисни далил қилиб, Ҳанафий ва Ҳанбалий мазҳаби уламолари қайт қилган одамнинг таҳорати кетади, деганлар.

Бу ҳадиснинг ровийидан бири Дамашқ шаҳрининг масжидида Савбон розияллоҳу анҳуни кўриб қолиб, Абу Дардо «Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қайт қилиб, қусганларидан кейин таҳорат қилганлар, демоқда, сен нима дейсан?» деган экан. Шунда Савбон розияллоҳу

анху: «Абу Дардо рост айтибди, ўшанда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг таҳоратларига сувни мен куйиб берган эдим», деган эканлар.

Бу эса ҳадиснинг маъносини, ҳужжатлик қувватини яна ҳам кучайтиради.

210- عَنْ الْبَرَاءِ τ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ρ عَنِ الْوُضُوءِ مِنْ
لُحُومِ الْإِبِلِ فَقَالَ: تَوَضَّئُوا مِنْهَا، وَسُئِلَ عَنْ لُحُومِ الْعَنَمِ فَقَالَ: لَا
تَوَضَّئُوا مِنْهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

210. Ал-Барро розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васалламдан туянинг гўштидан таҳорат қилиш ҳақида сўралди.

У зот:

«Ундан таҳорат қилинглар» дедилар. Қўйнинг гўшти ҳақида сўралди. У зот:

«Ундан таҳорат қилманглар», дедилар».

Абу Довуд, Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиснинг зоҳирий маъносидан туянинг гўштини еган одамнинг таҳорати кетади. Лекин бу ҳадис маълум вақт ва маълум сабаб учун айтилган ва кейин насх бўлиб, амалдан қолган.

211- عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: الْوُضُوءُ مِمَّا
مَسَّتِ النَّارُ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.

211. Зайд ибн Собит розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам:

«Олов теккан нарсадан таҳорат», дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишиб олайлик:

Зайд ибн Собит ибн Заҳҳок Ансорий ал-Хазражий, куниялари Абу Саиддир. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Пайғамбар қилиб юборилганларида бу киши 6 ёшда эдилар. Ана ўша йили оталари вафот этади. Бадр ғазотида қатнашмоқчи бўлганларида ёшлари кичкина бўлгани сабабли Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қайтариб юборадилар. Уҳуд ғазотида қатнашганлари тўғрисида ихтилофлар бор. Хандақ ғазотида қатнашиб, хандақ қазиш, тупроқ ташиш ишлари билан машғул бўладилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бунни кўриб, «бу бола мунча ҳам яхши», деб марҳамат қиладилар.

Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ваҳий котибларидан эдилар. Ваҳийларни ёзиб олиш билан бирга ёдлаб ҳам борардилар. Қуръоннинг ҳаммасини ёдлаб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ўтказиб чиққан уч нафар ансорларнинг бири эдилар.

Абу Бакр ва Усмон розияллоҳу анҳумларга Қуръони каримни мусхаф ҳолатига келтириб, ёзиб берган киши ҳам шу зот эдилар.

Бу киши фикҳ, мерос, қироат илмларида етук олимлардан эдилар. Шунинг учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Зайд бу умматнинг илм денгизидир», деб марҳамат қилганлар.

Шунингдек, яна Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ичларингизда фароиз илмларини Зайд ибн Собит яхши билади», деб айтганлар.

Халифа Умар розияллоҳу анҳу агар Мадинадан ҳаж қилишга ёки бирор сафарга отлансалар, Зайдни ўз ўринларига халифа қилиб кетардилар. Усмон розияллоҳу

анху ҳам шундай қилганлар.

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анху у кишидан дарс олар эдилар. Бир куни Зайд ибн Собит розияллоҳу анху чикиб, отларига минмоқчи бўлганларида, Ибн Аббос отнинг жиловидан ушлаб турардилар. Зайд бундан қайтардилар. Шунда Ибн Аббос: «Уламоларимизни шундай ҳурмат қилишга буюрилганмиз», дейдилар. Зайд эса Ибн Аббоснинг кафтларидан ушлаб ўпиб: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оилаларига шундай муомалада бўлишга буюрилганмиз», дейдилар.

Зайд вафот этганларида Абу Ҳурайра розияллоҳу анху: «Бугун умматнинг олими вафот этди, шоядки, Аллоҳ таоло унинг ўрнига Ибн Аббосни ўринбосар қилса эди», деб дуо қилганлар.

Зайд ибн Собит розияллоҳу анху ҳаммаси бўлиб 92та ҳадис ривоят қилдилар. Бу зотдан Ибн Умар, Ибн Аббос, Абу Ҳурайра, Анас ибн Молик, Саҳл ибн Ҳунайф, Абу Саид ал-Худрий ва бошқа улуғ саҳоба розияллоҳу анхумлар ривоят қилишди.

Бу зот ҳижратнинг 45 йили вафот этдилар. Вафотлари муносабати билан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шоирлари Ҳассон ибн Собит бу кишига марсия ўқидилар.

У киши ривоят қилган олов теккан нарсадан мурод оловда пишган гўштдир. Бу ҳам аввалги ҳадисга ўхшаб насх бўлиб, амалдан қолган ҳадислардан ҳисобланади. Бу маънони қуйида келадиган ҳадис амалга оширган ва тасдиқлаган.

212- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ أَكَلَ كَتِيفَ شَاةٍ ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ. رَوَاهُ الثَّلاثَةُ.

212. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қўйнинг кифтини едилар ва намоз ўқидилар, таҳорат қилмадилар».

Учалалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадис олдинги ҳадисни насх қилиб, амалдан қолдирган. Шунинг учун ҳам мусулмон уммати қадимдан ҳозиргача ҳеч шубҳасиз оловда пиширилган нарсаларни тановул қилганлар ва қилмоқдалар.

213- عَنْ جَابِرٍ ط قَالَ: كَانَ آخِرُ الْأَمْرِينِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَرَكَ الْوُضُوءَ مِمَّا غَيَّرَ النَّارُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

213. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан бу икки ишнинг охиргиси (амал қилингани) олов ўзгартирган нарсадан таҳорат қилмаслик бўлган эди».

Абу Довуд ва Насий ривоят қилишган.

Шарҳ: Ҳар хил ривоят келганидан иккиланиб, қайси бирига амал қилиш керак экан, деган ҳаёлга бормаслик керак. Собит ва аниқ бўлгани Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан охирги амал қилингани, туянинг гўшти ва оловда пишган гўштни егандан кейин таҳорат қилмасликдир. Бу ҳукмни уламолар жумҳури, жумладан, тўрт мазҳаб бир овоздан жорий қилганлар.

Ҳанафий мазҳаби бўйича инсон баданидан оққан қон ҳам таҳоратни кетказди. Бунга далил қуйидаги ҳадислар:

1. Имом Ибн Можа Оиша онамиз розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда:

«Ким намозда қайт қилса ёки бурни қонаса, бурилиб чиқсин, таҳорат қилсин ва гапирмаган бўлса, намозини келган жойидан ўқиб кетсин», дейилган.

2. Имом Дора Қутний Тамийм ад-Дорий розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда:

«Ҳар бир оққан қондан таҳорат», дейилган.

3. Дора Қутний Абу Ҳурайра розияллоху анхудан ривоят қилган ҳадисда:

«Бир қатра ёки икки қатра қондан таҳорат йўқ, магар оққан қон бўлса, бор», дейилган.

Булардан бошқа ҳужжатлар ҳам бор. Демак, Ҳанафий уламулари қон чиқса, таҳорат кетади, деган гапни ўз ичларидан чиқариб ёки ҳаводан олган эмаслар. Балки ҳадиси шарифлар билан тасдиқлаганлар.

ИККИНЧИ ФАСЛ

ТАҲОРАТНИНГ ОДОБЛАРИ

214- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَلَا يُدْخِلْ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ حَتَّى يَغْسِلَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَإِنْ أَحَدُكُمْ لَا يَذَرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ أَوْ أَيْنَ كَانَتْ تَطُوفُ يَدُهُ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ.

214. Абу Ҳурайра розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам:

«Бирортангиз уйқусидан уйғонса, қўлини уч марта ювмасдан туриб, уни идишга солмасин. Чунки бирортангиз қўли қаерда турганини билмайди ёки қўли қаерда айланганини билмайди», дедилар».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадис ила таҳоратнинг одоблари ҳақидаги боб бошланмоқда. Унда уйқудан туриб таҳорат қилмоқчи бўлган одам таҳорат қилишдан олдин сув бор идишни энгаштириб ёки бирорта кичик идиш билан олиб, уч марта қўлини ювиб ташлаши суннат экани баён қилинмоқда. Шу билан бирга, бу ишни нима ҳикматга биноан жорий қилингани ҳам баён этилаяпти. Одам уйқусида қўли қаерларга борганини, нималарни ушлаганини идрок эта олмайди. Эҳтимол, нопок нарсаларни ушлаган бўлиши мумкин. Бинобарин, қўли биринчи сувга уриладиган ва бошқа аъзоларини ювадиган бўлгани учун аввал қўлини ювиб олгани маъкул. Шу мулоҳазага биноан, нафақат уйқудан турган одамга, балки ҳар бир таҳорат қилувчига аввал қўлини уч марта ювиб олиши тавсия қилинади.

Ҳанафий мазҳаби уламолари поклиги гумон бўлган нарсани уч марта ювиш зарурлигини мана шу ҳадисдан

олишган.

215- عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا وُضُوءَ لَهُ وَلَا وُضُوءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

215. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Таҳорати йўқнинг намози йўқ. «Бисмиллаҳ»ни зикр қилмаган одамнинг таҳорати йўқ», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Таҳоратсиз намоз қабул бўлмаслигини олдинроқ мукаммал ўрганиб чиққан эдик. Энди эса

«Бисмиллаҳ»ни зикр қилмаган одамнинг таҳорати йўқ», деган жумлани ўрганиб чиқайлик.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал розияллоҳу анҳу бу ҳадиснинг зоҳирий маъносини олиб, «Бисмиллаҳ»ни айтмаган одамнинг қилган таҳорати таҳорат бўлмайди, деганлар.

Бошқа уламолар эса, бу ҳадиси шарифдаги «Бисмиллаҳ»ни зикр қилмаган одамнинг таҳорати йўқ» дейилгани, «таҳоратининг камоли йўқ», дегани, дейдилар. Бу араб тили қоидаларида, хусусан, ҳадиси шарифларда бор нарса.

Мисол учун, «масжиднинг кўшнисига масжиддан бошқа жойда намоз йўқ» деган ҳадис масжиддан бошқа жойдаги намози комил бўлмайди, дегани экани ҳаммага маълум.

Шунга биноан, «Бисмиллаҳ»ни айтмай таҳорат қилган одамнинг таҳорати комил бўлмайди, савоби тўлиқ бўлмайди. Уламоларимиз, агар таҳоратнинг аввалида «Бисмиллаҳ»ни айтишни унутиб қўйса, эслаган вақтида айтади, дейдилар.

216- عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَوْلَا أَنَا أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرِهِمْ
بِالسَّوَاكِ مَعَ كُلِّ وُضُوءٍ. رَوَاهُ مَالِكٌ وَابْنُ خَارِشٍ.

216. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Агар умматимга машаққат бўлмасин, демаганимда уларни ҳар таҳоратда мисвок қилишга амр этар эдим», дедилар».

Молик ва Бухорий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бизда мисвок қилиш, деб ишлатиладиган истилоҳ, тишни ишқалаб ювиш маъносидадир. Ўша вақтда маълум бир буталарнинг, аниқроғи, арок номли бутанинг учи юмшатиш билан тиш тозаланган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу ҳадисда умматларига машаққат бўлишини мулоҳаза қилганлари учунгина ҳар таҳоратда мисвок қилишга амр этмаганларини таъкидлашларидан бу ишга қанчалик аҳамият берилганини билиб олса бўлади.

Ўарблик олимларнинг таъкидлашларича, дунё тарихида кишиларни тишни тозалаб юришга биринчи бўлиб амр қилган киши Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламдирлар.

Ҳа, Ислом дини ҳали ҳеч ким тиш ювиш нима эканини билмасидан аввал мусулмонларни тишларини тозалаб юришларини суннати муаккадага айлантириб қўйган эди.

Уламоларимиз таҳорат олган одам мисвок қилмоғи суннати муаккада, деганлар.

Баъзилар бу ишни мустаҳаб, деганлар. Аммо нима бўлса ҳам уни қилишга ундаганлар. Чунки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам доимо мисвок қилар эдилар. Вафотлари олдидан ҳам мисвок қилиб турганлари маълум ва машҳур.

Мисвок кўпроқ арок дарахти шохларидан олинади.

Олимлар ўша дарахт шохларини кимёвий таҳлил қилиб кўрдилар. Дикқат билан олиб борилган кенг кўламдаги илмий ишлардан сўнг ўша дарахтдаги мавжуд моддалар ҳозирги мавжуд тиш маъжунларининг ҳаммасидан кўра тиш ва соғлиқ учун фойдалироқ экан, деган хулосага келинди.

Ҳозир баъзи ширкатлар арок дарахтидан фойдаланиб, тиш маъжуни ишлаб чиқардилар. Бу ҳам ҳадиси шарифнинг илмий мўъжизаси ҳисобланади.

217- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: السَّوَّاكُ مَطَهْرَةٌ لِلْفَمِ مَرْضَاءٌ لِلرَّبِّ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالشَّافِعِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

217. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мисвок оғизни покловчи ва Роббни рози қилувчидир», дедилар».

Бухорий, Шофеъий ва Насаий ривоят қилишган.

Шарҳ: Мисвок ҳадисда айтилганидек, оғизни покловчидир. Оғизни пок тутиш инсон соғлиги учун қанчалик зарур эканини ғайримусулмонлар эндигина тушунишди. Таом еган, турли ичимликлар ичган одамнинг оғзида, тишларида қолган чиқиндилар ўз вақтида тозалаб турилмаса, беморлик ва зарарга сабаб бўлиши энди ҳаммага маълум.

Шу билан бирга мисвок:

«Роббни рози қилувчидир».

Яъни, ким мисвок қилса, тозаликка риоя қилгани, дин-шариатнинг амрини амалга оширгани, мисвок қилиш ибодатини адо этгани учун Аллоҳ таоло ундан рози бўлар экан.

Ислом дини афзаллигини қаранг, инсоннинг ўзи учун ўта фойдали ишни, соғлиги учун керакли ва хусни-жамоли

учун зарур нарсани бир йўла Аллоҳ таолони рози қиладиган иш қилиб қўйибди. Шариатнинг амрини бажарадиган мусулмонни ҳам соғлик-саломатлигини яхшилаб, ҳам ажру савоб оладиган қилиб қўйибди. Бу ҳолат дунёдаги ҳеч бир тузумда ёки динда йўқ.

Энди бу нарсага ҳаётимизда қандай муносабатда эканимизга бир назар солайлик.

Ҳамма мусулмон ҳам ўз вақтида таҳорат қиладими?

Ҳамма таҳорат қилганлар ҳам мисвок қиладиларми?

Қилишса, мисвок оғизни покловчи, Роббни рози қилувчи эканини англаб етадиларми?

Афсуски, йўқ.

Мисвокнинг ҳақиқатини, ҳадиси шарифдаги руҳини тўла ва тўғри тушуниб, унга амал қиладиганларимиз жуда оздир.

Баъзиларимиз арокдан ёки бошқа дарахтдан мисвок қилиб, уни ёнимиздан қўймай олиб ҳам юрамиз. Ҳар таҳоратда мисвок ҳам қиламиз. Лекин мисвок, деганда ўша чўпни тишга тегизиб қўйиш, деб тушунамиз. Шунинг учун ҳам ҳар таҳоратда мисвок қилсак ҳам тишларимиз сарғайиб юради. Мисвокимиздан ҳадисда кўзланган мақсад ҳосил бўлмайди.

Баъзи бирларимиз мисвок қиламиз, қилганда ҳам яхшилаб, замонавий воситаларни ишга солиб қиламиз. Тишларимизни иложи борича ялтиратишга ҳаракат қиламиз. Лекин бу ишни фақат урфни деб, чиройли бўлишни кўзлабгина қиламиз. Мисвокни ибодат учун қилмаймиз, Роббни рози қилиш учун қилмаймиз.

Ушбу ҳадиси шарифга тўлиқ амал қиладиган бўлсак, биз мусулмонлар дунёда энг оғзи пок, тиши энг тоза ва чиройли, ўзи энг соғ ва бу ишлари учун Аллоҳ таолонинг розилигини олган кишилар бўламиз. Шунинг учун ҳаракат қилайлик.

218- عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ يَسْتَاكُ فَيُعْطِينِي السَّوَّاءَ لِأَغْسِلَهُ فَأَبْدَأُ بِهِ فَأَسْتَاكُ ثُمَّ أَغْسِلُهُ وَأَذْفَعُهُ إِلَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

218. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мисвок қилар ва мисвокни ювишим учун менга берар эдилар. Мен дарҳол аввал ўзим мисвок қилар ва сўнгра уни ювиб, у зотга берар эдим».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда Оиша онамиз розияллоҳу анҳо мисвок борасида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бир одатларини баён қилмоқдалар. Бу кўпроқ оилавий шароитдаги ҳолат бўлиб, уни айнан Оиша онамиз ривоят қилишлари жуда ҳам табиийдир. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам муборак оғиз ва тишларини тозалаб бўлганларидан кейин, тиш тозалагич(мисвок)ни ювиб қўйишни йўлга қўйган эканлар. Бу ҳам шахсий покизалик ишларида ўта муҳим. Инсон тишини ва оғзини тозалаганида унга оғиздаги нарсалар илашади. Ана ўша нарсалардан мисвокни тозалаб қўйиш керак. Чунки улар мисвокда қолмагани маъкул.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мисвок қилиб юрганлари.

2. Эр ўз хотинига шахсий тозаликка доир ишларни буюриши.

3. Оиша онамиз розияллоҳу анҳонинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга бўлган чексиз муҳаббат ва ҳурматлари. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламдан мисвокни олиб, дарҳол ўзлари мисвок қилгач, сўнгра ювишлари шунга далил.

4. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга тегишли нарсани табаррук билиш.

5. Эгаси рози бўлса, бировнинг мисвоги ила мисвок қилиш мумкинлиги.

6. Мисвок қилгандан кейин уни ювиб қўйиш. Шунингдек, мисвокни ишлатишдан олдин ҳам бир ювиб олиш.

Биз мусулмонлар бу таълимотларга оғишмай амал қилмоғимиз, болаларимизни ҳам шу руҳда тарбияламоғимиз зарур.

219- وَعَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: عَشْرٌ مِنَ الْفِطْرَةِ: قَصُّ الشَّارِبِ وَإِعْقَاءُ الْحَيَّةِ وَالسَّوَاكُ وَاسْتِنْشَاقُ الْمَاءِ وَقَصُّ الْأَظْفَارِ وَغَسْلُ الْبَرَاجِمِ وَتَنْفُ الْإِبْطِ وَحَلْقُ الْعَانَةِ وَانْتِقَاصُ الْمَاءِ يَعْني أَيِ الْاسْتِنْجَاءِ قَالَ مُصْعَبٌ: وَنَسِيتُ الْعَاشِرَةَ إِلَّا أَنَّ تَكُونَ الْمَضْمَضَةَ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ.

219. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ўн нарса фитратдан (соф табиатдан)дир; мўйлабни қискартириш, соқолни ўстириш, мисвок, бурунга сув олиб тозалаш, тирноқларни олиш, бўгинларнинг бужмайган жойларини ювиш, қўлтиқ (туки)ни юлиш, қовуқ (туки)ни қириш, истинжо қилиш ва Мисъаб, ўнинчисини унутдим, оғизни чайиш бўлса керак», деди».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Оиша онамиздан ривоят қилинаётган бу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар бир инсон учун ўта муҳим бўлган шахсий озодалиқ

ишларига тарғиб қилмоқдалар.

Ўша ўн нарсанинг ичида мисвок қилиш ҳам бўлганидан ҳадис бу бобда келтирилмоқда.

Энди мана шу ҳадис аввалида зикр қилинган «фитрат» сўзининг асл маъносига эътибор қилайлик.

«Фитрат» бизнинг тилимизда «соф табиат» маъносини англатади. Уламоларимиз таърифида эса:

«Анбиё ва Расуллар, мўминлар қадимдан амал қилиб келаётган, худди яратилишларига қўшиб қўйилганга ўхшаб кетган амалларга «фитрат» деб айтилади».

Ушбу ҳадисда шундай фитратда бор нарсалар ўнта экани айтилмоқда. Улар билан танишиб чиқайлик:

1. «Мўйлабни қисқартириш».

Бу иш суннат эканига уламоларимиз иттифок қилишган. Мўйлабни эгаси ўзи қисқартирса ҳам бўлади, бошқа биров қисқартириб қўйса ҳам бўлади. Мўйлабни қисқартиришдан мурод лабнинг атрофи кўриниб турадиган қилиб қўйишдир. Ҳанафий уламолар мўйлабни бир йўла олишни тавсия қилганлар. Чунки мўйлаб оғизга тушиб турса, унга илашган чанг ва микроблар таом ва шаробга қўшилиб ичкарига кириб кетса, зарар етказди.

2. «Соқолни ўстириш».

Буни баъзилар соқолга умуман тегмасдан ўстириш, қандоқ бўлса, шундоқ қўйиб юбориш маъносида дейдилар.

Кўпчилик уламолар эса, бир қабзадан ортигини қисқартирса, томоғи остини олса бўлади, чунки Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳу шундоқ қилганлар, дейишади. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бу борада қандоқ иш тутганлари «Либос» бобида келади.

3. «Мисвок».

Мисвок нималигини юқорида ўтган ҳадисларни ўрганиш давомида билдик. Баъзи бир қўшимча маълумотлар келтирамыз. Мисвок қилиш фақат таҳорат вақтига боғлиқ эмас. Бошқа ҳадисларда намоз ўқишдан

олдин, уйқудан тургандан кейин ва бошқа вақтларда ҳам мисвок қилингани айтилган. Шунингдек, таомдан кейин оғизни чайиш ҳам таъкидланган.

Уламоларимиз мисвокнинг фойдалари ҳақида ҳам батафсил гапирганлар. Жумладан, мисвок оғизни тозалаш, Роббни рози қилиш, тишни оқартиришдан ташқари ҳидни яхшилаши, коматни тўғрилаши, соч-соқолнинг оқаришини кечиктириши, зеҳни ўткир қилиши, ахлоқни яхшилаши каби фойдаларини ҳам зикр қилганлар.

Ҳофиз ибн Ҳажар розияллоҳу анҳу мисвокнинг ўттиздан ортиқ фойдаларини келтириб ўтган эканлар.

Бугунги кунимиз табиблари эса, мазкур фойдалар рўйхатига мисвокнинг асабга, кўзга, нафас олиш, ҳазм қилиш аъзоларига ва бошқа муҳим нарсаларга ҳам фойдаси борлигини қўшмоқдалар.

4. «Бурунга сув олиб тозалаш».

Буруннинг инсон ҳаётида тутган ўрнини гапириб ўтиришнинг ҳожати бўлмаса керак. Шундоқ муҳим аъзони яхшилаб, озода ҳолда тутиш ҳар бир мусулмон учун диний мажбуриятдир. Ҳар таҳоратда бурунга яхшилаб сув олиб, ичкарисига тортиб, сўнгра чиқариб ташлашни уч марта қилиш бор. Бу билан бурунга кириб қолган турли зарарли чанг-ғубор ва микроблар чиқарилиб юборилади ва инсон соғлиги учун муҳим иш амалга оширилади.

Яқинда олимлар бу борада илмий тажриба ўтказдилар. Бунинг учун бир гуруҳ намозхон ва бир гуруҳ бенамоз одамларни, яъни, бурнини доимо тозалаб юрадиган ва тозаламайдиган одамларни олдилар ва уларнинг бурунлари ичини ўрганиб чиқдилар. Намозхонларнинг бурунлари тоза, ичида соғликлари учун зарарли нарсалар йўқлиги маълум бўлди. Бенамозларнинг бурунлари ичидан эса турли микроблар чиқди. Уларни исмлари ва миқдори рўйхатини туздилар. Сўнгра бурнини тозаламайдиганларда мавжуд беморликлар рўйхати тузилди. Бурнини

тозалайдиганлар бу беморликлардан фориғ эканлиги аён бўлди. Агар гап чўзилиб кетиши истихоласини қилмаганимизда илмий нашрлардан бирида чоп этилган мақолани тўла таржима қилиб, мазкур китобга киритган бўлардик.

Биргина шу мисолнинг ўзидан ҳам Ислом динимиз қанчалик улуғ дин эканини англаб олиш мумкин, деб ўйлаймиз.

5. «Тирноқларни олиш».

Бу ҳам суннат амал. Тирноқни ўстириб юриш яхши эмас. Тирноқни олиш, кийимнинг озодалиги маданият одобининг зарурий шартларидан биридир. Уни ўстириб юриш жуда хунук иш бўлиши билан бирга инсонга кўп жиҳатдан зарар келтиради. Буни ҳар бир одам жуда яхши билади.

6. «Бўғинларнинг бужмайган жойларини ювиш».

Яъни, ўша жойларга кир тўпланиб қолишига йўл қўймаслик. Бу эса бадан поклигига ғоятда катта эътибор бериш аломатидир. Демак, таҳорат ва ғусл қилганда, аъзоларни ювган вақтда эътибор билан, бадандаги ҳеч жойни қолдирмасдан сув етказиб, тозалаб ювиш керак.

7. «Қўлтиқ (туки)ни юлиш».

Бу ҳам суннат амал эканига ҳамма уламолар иттифок қилганлар. Қўлтиқ тукини ўстириб юриш ёмон нарса. Чунки бунда у ерда кир тўпланиши, тер билан аралашиб инсондан қўланса ҳид чиқиб турадиган бўлиб қолиши мумкин. Бу иш турли касалликларга, жумладан, тери касалликларга сабаб бўлиши аниқ.

8. «Қовуқ (туки)ни қириш».

Бу ҳам суннатдир. Эрақ ва аёлнинг жинсий аъзоси атрофидаги мўйлар олиб турилмаса кўпгина зарарлар келиб чиқишини тушунтириб ўтиришга ҳожат бўлмаса керак. Мазкур жойдаги мўйни қириш, юлиб ташлаш ёки бошқа воситалар билан ҳам кетказиш мумкин. Мусулмон

одам бу суннат амалига алоҳида эътибор ила қараш лозим.

9. «Истинжо қилиш».

Истинжонинг луғавий ва шаръий маъноларини, унга оид бошқа маълумотларни истинжога тегишли бобда батафсил ўргандик. Бу ерда эса истинжо қилмаслик турли касалликларга, ифлосликка, қўланса ҳид чиқиб туришига сабаб бўлишини айтиб ўтмоқчимиз.

10. Фитратда бор нарсаларнинг ўнинчисига келгач, ҳадиснинг ровийлардан бирлари – Мисъаб розияллоҳу анҳу аниқ эслаб қола олмаган эканлар. Шунини илмий омонат юзасидан, Аллоҳдан қўрқиб очиғини айтибдилар. Уламоларимиз у киши қандай айтган бўлсалар шундоқ нақл қилибдилар. Мисъаб розияллоҳу анҳу ўша ўнинчи нарса— оғизни чайиш экани эҳтимоли кучлилигини ҳам айтибдилар. Дарҳақиқат, оғизни чайиш ҳам таҳоратнинг суннатларидан. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам таомдан кейин, айникса, гўштли ва ёғли таомлардан кейин оғизларини чайганлар. Оғизни доимо чайиб, тозалаб юриш қанчалик фойдали иш экани ҳаммага маълум ва машҳур. Шунингдек, вақтида оғзини чаймаслик оқибатида келиб чиқадиган ноқулайлик ва зарарлар ҳам ҳаммага маълум.

Аллоҳга ададсиз шукрлар бўлсинким, шариатимизда соғлигимиз, гўзаллигимиз, саришталигимиз учун зарур бўлган ишларни савоб ҳам оладиган ишимизга айлантириб қўйибди.

220- عَنْ أَنَسٍ τ يَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ ρ يَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ إِلَى خَمْسَةِ أَمْدَادٍ وَيَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ.

220. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади, у киши айтадилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бир соъдан беш муддгача (бўлган сув) билан ғусл қилар эдилар ва бир мудд билан таҳорат қилар эдилар».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: «Соъ» – 2,75 литр сув сиғадиган идиш. Бир муд сув эса 0,688 литр бўлади. Демак, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам камида 2,75 литр сув билан, кўпида 3,440 литр сув билан ғусл қилганлар ва 0,688 литр сув билан таҳорат қилганлар.

Бу ҳадисни таҳоратнинг одоблари бобида келтириш ила таҳоратда сувни иложи бўлса, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ишлатган миқдорича ишлатсак одобни жойига қўйган бўламиз, дейишдир. Бунда ер юзидаги ҳаётнинг муҳим омили бўлмиш сувни тежаш тарғиботи ҳам бор.

Бир вақтлар «Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам сув ўта танқис жойда яшаганлари учун шундоқ қилганлар», деган фикр ҳам бўлган. Лекин вақт ўтиб, ҳаёт ўзгариши туфайли сув ўта сероб жойларда ҳам муаммолар пайдо бўлмоқда. Ҳатто денгизлар ҳам қуриб қолмоқда. Бу эса каттаю кичик ҳар бир нарсада сувга нисбатан ниҳоятда тежамкор бўлиш заруратини келтириб чиқармоқда.

221- وَعَنْهُ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَوَضَّأُ بِإِنَاءٍ يَسْعُ رَطْلَيْنِ وَيَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَقَالَ قَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ: الصَّاعُ خَمْسَةُ أَرْطَالٍ وَثُلُثٌ.

221. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам икки ратл сув сиғадиган идишдан таҳорат қилар эдилар ва бир соъ ила ғусл қилар эдилар».

Абу Довуд ривоят қилганлар ва:

«Аҳмад ибн Ҳанбал: «Бир соъ беш ратл ва учдан бир ратл бўлади», деганлар», деб таъкидлаганлар.

Шарҳ: Бу ҳадисда ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қанча миқдордаги сув билан таҳорат ва ғусл қилганлари ҳақида сўз бормокда. Бир ратл сув 408 грамм бўлади. Демак, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам 816 грамм сув билан таҳорат, бир соъ сув билан ғусл қилганлар.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал розияллоҳу анҳу бир соъ беш ратл ва учдан бир ратлга тенг, деган эканлар. Бу эса 2176 грамм бўлади.

222- وَسَمِعَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعْقَلٍ ط وَلَدَهُ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي
أَسْأَلُكَ الْقَصْرَ الْأَبْيَضَ عَنْ يَمِينِ الْجَنَّةِ إِذَا دَخَلْتُهَا فَقَالَ: يَا بُنَيَّ سَلِ
اللَّهَ الْجَنَّةَ وَتَعَوَّذْ بِهِ مِنَ النَّارِ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ρ يَقُولُ: إِنَّهُ
سَيَكُونُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ قَوْمٌ يَعْتَدُونَ فِي الطُّهُورِ وَالِدُّعَاءِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ
وَأَبْنُ مَاجَةَ.

222. Абдуллоҳ ибн Муғаффал розияллоҳу анҳу ўз ўғилларининг:

«Эй бор Худоё, қачонки жаннатга кирсам, жаннатнинг ўнг томонидаги оқ нарсани менга беришингни сўрайман», деяётганини эшитиб қолиб:

«Эй болам, Аллоҳдан жаннатга киритишини ва дўзахдан паноҳ беришини сўра! Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Келажакда, албатта, ушбу умматнинг ичида покликда ва дуода ҳаддидан ошадиган қавмлар бўлажак», деганларини эшитганман, дедилар».

Абу Довуд ва Ибн Можжа ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, Абдуллоҳ ибн Муғаффал ро-зияллоҳу анху билан яқиндан танишиб олайлик.

Абдуллоҳ ибн Муғаффал ал-Музаний розияллоҳу анху Мадинада истиқомат қилдилар. Умар ибн Ҳаттоб халифалик даврларида Басрага Исломдан дарс бериш учун ўн нафар саҳобани юборадилар, уларнинг орасида Абдуллоҳ ибн Муғаффал ҳам бор эдилар.

Бу зот ҳаммаси бўлиб, 43та ҳадис ривоят қилдилар. Бу кишидан Абдуллоҳ ибн Бурайда, Абу Муаммар, Абдулворис, Ҳусайнул Муаллимлар ривоят қилишди. Бу зот ривоят қилган ҳадисларни уч «Саҳиҳ» соҳиблари ўз китобларига киритишган.

Абдуллоҳ ибн Муғаффал розияллоҳу анху ҳижратнинг 57-санасида Басрада вафот этдилар.

Исломда ота-онанинг болалар тарбияси бўйича масъулиятлари жуда ҳам катта. Ота-она ўз фарзандининг ҳар бир хатти-ҳаракати шариатга мувофиқ бўлиши учун жавобгар. Бу масъулиятли вазифани аввалги мусулмонлар қойиллатиб амалга оширганлар. Мана, ўша аброрлардан бирлари Абдуллоҳ ибн Муғаффал розияллоҳу анху ўз ўғилларининг Аллоҳ таолога илтижо ила қилаётган дуосида суннатга бироз тўғри келмайдиган ҳолатни сезиши билан дарҳол унга танбех бериб, тўғри йўлни кўрсатмоқдалар. Ўғлининг:

«Эй бор Худоё, қачонки жаннатга кирсам, жаннатнинг ўнг томонидаги оқ нарсани менга беришингни сўрайман», деб қилган дуосини ота дуода ҳаддан ошиш, деб баҳолади. Чунки мусулмон одам энг аввало, Аллоҳдан жаннатга киришни ва дўзахдан кутилишни сўраши керак. Аллоҳ таолонинг лутфи карами ила жаннатга киргандан кейин у ернинг мартабалари бу дунёда қилинган амалларга қараб бўлаверади.

Абдуллоҳ ибн Муғаффал розияллоҳу анху ўғилларига берган танбехлари ўз фикрларидан чиққан нарса эмас,

балки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларига асосланган гап эканлигини билдириб:

«Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг: «Келажакда, албатта, ушбу умматнинг ичида покликда ва дуода ҳаддан ошадиган қавмлар бўлажак», деганларини эшитганман, дедилар».

Бу ҳадисда покликда ҳаддан ошувчилар ҳақида гап борлиги учун у ушбу бобда келтирилмокда. Демак, покликда ҳам ҳаддан ошмаслик керак экан. Ҳадд эса шариат кўрсатган чегарадир.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Ота-она ўз фарзандларининг ҳар бир ишини шариатга мувофиқ бўлишини кузатиб туриши зарурлиги.

2. Боладан хато содир бўлганда ота-она яхшилик билан тушунтириб, тўғри йўлга солиб қўйиши зарурлиги.

3. Аллоҳдан жаннатдаги маълум нарсаларни эмас, жаннатнинг ўзини сўраб дуо қилиш.

4. Аллоҳдан дўзахга киритишдан паноҳ сўраб туриш кераклиги.

5. Дуода ҳаддан ошмаслик.

6. Покликда ҳаддан ошмаслик.

7. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг келажакда бўладиган ишлардан хабар беришлари.

Ушбу ҳадиси шарифдан ўрнатқилиб, болаларимизнинг тарбиясига алоҳида эътибор билан қарамоғимиз лозим. Ҳатто уларнинг ибодатлари ва қилаётган дуоларида ҳам нуқсон бўлмаслиги учун ҳаракат қилишимиз лозим экан.

Бизда шу руҳ мавжудми? Кўпчилигимизнинг болаларимиз билан умуман ишимиз йўқ. Уларнинг нима қилаётганлари билан деярли қизиқмаймиз. Дуосидаги хатоси у ёқда турсин, иймонсиз, кофир бўлиб юрса ҳам биз бефарқ қараб тураверамиз.

Ўзимиз ҳам дуода ҳаддан ошмаслигимиз, бошқаларга ҳам бу маънода имкон борица ўз билганларимизни айтиб

тушунтирмоғимиз лозим.

Шунингдек, поклик ишларида ҳам ҳаддан ошиб, чегарадан чиқиб, васваса даражасига етиб қолмаслигимиз лозим. Шариатимиз кўрсатган чегарада турсак маъқул бўлади.

223- عَنْ الْحَكَمِ أَوْ ابْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَمْ تَوْضَأْ وَنَضَحَ فَرْجُهُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

223. Ал-Ҳакам ёки Ибн ал-Ҳакам отасидан ривоят қилади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам сийдилар, сўнгра таҳорат қилдилар ва фаржларига сув сепдилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ал-Ҳакам ва у кишининг ўғиллари билан танишиб олайлик:

Ҳакам ибн Суфён ибн Усмон ас-Сақафий Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан суҳбатда бўлганлар. Бу зотнинг исмларини аниқлашда бироз ихтилофлар бор. Баъзилар бу ҳадисни Ибн ал-Ҳакам оталаридан ривоят қилганлар, дейишади.

Имом Бухорий ва Ибн Абу Ҳотимлар эса бу ҳадисни Ҳакам ибн Суфён оталаридан ривоят қилдилар, дейишлик саҳихдир, деб айтишади.

Таҳорат қилгандан сўнг фаржга сув сепиш кийимнинг устидан бўлади. Бу иш асосан шайтоннинг васвасасини рад қилиш учун маслаҳат берилади. Баъзи одамлар таҳорат қилиб бўлгандан кейин фаржидан сув чиқиб, кийимига текканга ўхшаб, иккиланиб қолади. Ана ўша нарса, сув сепганда йўқ бўлади.

Имом Термизий қилган ривоятда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Жаброил менга: «Эй Муҳаммад, таҳорат қилганингда сув сепиб юбор. Чунки шайтон фаржни ҳаракатлантиради», деди», деганлар.

224- عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ τ عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ لِلْوُضُوءِ شَيْطَانًا يُقَالُ لَهُ الْوَلْهَانُ فَاتَّقُوا وَسْوَاسَ الْمَاءِ.

224. Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Таҳорат учун Валҳон деб айтиладиган шайтон бор. Сув васвасасидан сақланинглар», дедилар».

Шарҳ: Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишиб олайлик:

Улуғ саҳоба Убай ибн Каъбнинг куниялари Абу Мунзирдир. Умар ибн Ҳаттоб бу кишини «Саййид ал-муслимин» деб чақирар эдилар.

Бу зот иккита Ақаба байъатида, Бадр ва ундан кейинги ҳамма ғазотларда иштирок этдилар.

Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларидан бўлган олти қозининг бири эдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Умматимнинг қориси Убай ибн Каъбдир», деб марҳамат қилганлар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ менга Қуръоннинг Баййина сурасини Убайга ўқиб беришликка буюрди», деб айтдилар.

Убай ибн Каъб Исломга киришларидан олдин яҳудий бўлиб, уларга нозил бўлган китобларни ўқиб чиққан ва ўзлари ҳам китоб ёзар эдилар. Исломга кирганларидан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ваҳий котибларидан бири бўлдилар.

Ҳаммаси бўлиб, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан 164та ҳадис ривоят қилдилар. Бу зотдан бир нечта кишилар ривоят қилишди.

Бу зот ҳижратнинг 30-санасида вафот этдилар.

Ибн Замра айтдилар:

«Мадинага келсам халқ қўзғалган, шов-шув бўлаётган экан. Нима бўлди, деб сўрасам «Бу шаҳарлик эмасмисан, ахир мусулмонлар ва қорилар саййиди вафот этдилар-ку», деб айтди».

«Валҳон»нинг луғавий маъноси «ўта берилган» деганидир. Демак, шайтонларнинг ичида кишиларни таҳоратда васваса қилишга ўта берилганлари бор экан. Унинг васвасасидан эса таҳорат ва ғуслни бошлашда «Аъзу биллаҳи» ва «бисмиллоҳи»ни айтиш билан, эътиборни ва ҳаёлни бир жойга қўйиб, турли шубҳали фикрлардан узоқда бўлиш билан сақланиш мумкин.

225- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ خَرَقَةً يُنَشِّفُ بِهَا بَعْدَ الْوُضُوءِ. رَوَاهُمَا التِّرْمِذِيُّ.

225. *Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:*

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бир латталари бўлиб, таҳоратдан кейин артинар эдилар».

Икковини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ҳадисдан таҳоратдан кейин сочиқ билан артинса жоиз эканлиги чиқади. Лекин Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам артинмаган ҳоллари ҳам бўлган. Баъзи кишилар шу иккинчи ҳолатни олганлар. Умумий қилиб айтганда, иккиси ҳам бўлаверади.

226- عَنْ حُمْرَانَ ط مَوْلَى عُثْمَانَ ط قَالَ: إِنَّ عُثْمَانَ دَعَا بِوُضُوءٍ فَتَوَضَّأَ فَعَسَلَ كَفَّيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ مَضْمَضَ وَاسْتَنْشَرَ ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُمْنَى إِلَى الْمِرْفَقِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُسْرَى مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى إِلَى الْكَعْبَيْنِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ غَسَلَ الْيُسْرَى مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَوَضَّأَ نَحْوَ وَضُوءِي هَذَا ثُمَّ قَالَ: مَنْ تَوَضَّأَ نَحْوَ وَضُوءِي هَذَا ثُمَّ قَامَ فَرَكَعَ رُكْعَتَيْنِ لَا يُحَدِّثُ فِيهِمَا نَفْسَهُ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ وَاسْتَنْشَرَ ثَلَاثًا بِثَلَاثِ عَرَفَاتٍ مِنْ مَاءٍ وَفِي أُخْرَى: فَمَسَحَ رَأْسَهُ ثَلَاثًا. وَفِي رِوَايَةٍ: فَمَسَحَ رَأْسَهُ فَأَقْبَلَ بِيَدَيْهِ وَأَذْبَرَ بَدَأَ بِمَقْدَمِ رَأْسِهِ ثُمَّ ذَهَبَ بِهِمَا إِلَى فَقَاهُ، ثُمَّ رَدَّهْمَا حَتَّى رَجَعَ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي بَدَأَ مِنْهُ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ.

226. Усмон розияллоҳу анҳунинг озод қилган қуллари Хумрон розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У киши қўидагиларни айтганлар:

«Усмон таҳоратга сув чақирди ва таҳорат қилди: икки қўлини уч марта ювди. Сўнгра оғзини чайқади ва бурнига сув олиб тозалади. Кейин юзини уч марта ювди. Сўнгра ўнг қўлини чиғаноғи билан уч марта ювди. Кейин чап қўлини ҳам шунга ўхшатиб ювди. Сўнгра бошига масҳ тортди. Кейин ўнг оёғини тўпиклари билан уч марта ювди. Сўнгра чап оёғини ҳам шунга ўхшатиб ювди. Кейин:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламни

менинг шу таҳоратимга ўхшатиб таҳорат қилганларини кўрдим», деди ва: «Ким менинг шу таҳоратимга ўхшатиб таҳорат қилса ва туриб бориб икки ракат намоз ўқисаю, унда бирор нарсани кўнглидан ўтказмаса, ўтган гуноҳлари мағфират қилинади», деб қўшиб қўйди».

Бошқа бир ривоятда:

«Бас, уч сиқим сув билан уч мартадан оғзини чайқади, бурнига сув олди ва бурнидан сувни чиқарди» дейилган.

Яна бошқа бир ривоятда:

«Ва бошига уч марта масх тортди», дейилган.

Ундан ҳам бошқа бир ривоятда:

«Бас, бошига масҳ торгди. Икки қўлини олдинга орқага олиб бориб келди. Бошининг олд қисмидан бошлаб, уларни орқасига олиб борди. Кейин яна бошлаган жойига қайтариб келди», дейилган.

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарх: Аввало, ҳадиснинг ровийи Хумрон розияллоху анҳу билан яқиндан танишиб олайлик.

У кишининг тўлиқ исмлари Хумрон ибн Холид ибн Амрдир. Аини Тамр номли жойда Холид ибн Валид розияллоху анҳуга асир тушган. Холид ибн Валид розияллоху анху Хумроннинг хушёр ва ақл-фаросатлилигини кўриб, ҳазрати Усмон ибн Аффон розияллоху анҳуга берганлар. У киши уни қуллиқдан озод қилиб, ўзларига қотиб ва қўриқчи қилиб олганлар.

Хумрон розияллоху анху Ҳажжонинг даврида Нисобурга волий бўлганлар. У киши 75 ҳижрий санада вафот этганлар.

Уламоларимизнинг айтишларича, ушбу ҳадиси шариф таҳоратнинг сифати, унинг ҳукмларини чиқариш бўйича энг асл ҳадис ҳисобланади. Чунки бу ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг энг яқин

саҳобаларидан бирлари, тўрт халифанинг учинчилари Ҳазрати Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳу кўпчиликнинг олдида сув олиб келтириб, ҳаммага кўрсатма тарзида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам қандоқ қилган бўлсалар шундоқ таҳорат қилганлар ва сўнгра қўшимча равишда баён этиб, таҳоратга тарғиб қилувчи сўзларни ҳам айтганлар.

Энди Ҳазрати Усмон розияллоҳу анҳу таҳорат суви чакириб олгандан сўнг таҳоратни қандоқ қилганларини бирма-бир кўриб чиқайлик:

1. «Икки қўлини уч марта ювди».

Аввал келган ҳадисларимизда уйқудан турган одам аввал қўлини ювиб олиши зарурлиги ҳақидаги амрни ўрганган эдик. Ҳазрати Усмоннинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг таҳоратларига ўхшатиб қилган бу таҳоратларида ҳам аввал қўлни ювиб олиш зикр қилинмоқда. Ҳолбуки, бу ерда уйқу ҳақида гап йўқ. Шундан уйғоқ одам ҳам таҳорат бошлашда аввал қўлини уч марта ювиб олиши зарурлиги кўриниб турибди. Ҳамма уламолар бундоқ қўл ювишни мустаҳаб, деганлар.

2. «Сўнгра оғзини чайқади».

Ҳадисдан кейин келтирилган қўшимча бир ривоятда оғзини ҳам уч марта чайкаганлари зикр қилинган. Таҳоратда оғизни чайқаш ҳам суннат.

3. «ва бурнига сув олиб тозалади».

Бошқа ривоятда бурунга сув олгани алоҳида, сувни қайтариб чиқаргани алоҳида уч мартадан бўлгани зикр қилинган. Арабчада бурунга сув олишни «истиншоқ», бурундан сув чиқаришни «истинфор» дейилади. Бу икки амал ҳам суннат ҳисобланади.

4. «Кейин юзини уч марта ювди».

Таҳоратда юзни бир марта ювиш фарз. Оятдаги амрда юзни ювиш таъкидланган. Уч марта ювиш эса суннатдир.

5. «Сўнгра ўнг қўлини чиғаноғи билан уч марта

ювди. Кейин чап кўлини ҳам шунга ўхшатиб ювди».

Икки кўлни чиғаноғи билан ювмоқ ҳам таҳоратнинг фарзларидан. Бу амални қилиш ҳам оятда буюрилган.

6. «Сўнгра бошига масҳ тортди».

Ҳазрати Усмоннинг бошларига қандоқ қилиб масҳ тортганлари ҳадисда келтирилган кўшимчада батафсил баён қилинган. Яъни, икки кўлларини бошларининг олд қисмига қўйиб туриб бошнинг орқасигача масҳ тортиб, кейин яна олд қисмига қайтариб олиб келганлар.

Бошга масҳ тортиш ҳам таҳоратнинг фарзлиги ҳақидаги оятда келгани учун фарздир. Бошга масҳ тортиш бир марта бўлиши ҳаммага маълум.

7. «Кейин ўнг оёғини тўпиклари билан уч марта ювди. Сўнгра чап оёғини ҳам шунга ўхшатиб ювди».

Бу амал ҳам таҳоратнинг фарзларидан. Бошга масҳ тортишдан бошқа таҳоратнинг ҳамма амаллари уч мартадан бўлиши суннатдир. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам одатда кўпроқ шундоқ қилар эдилар.

Кейин Ҳазрати Усмон розияллоҳу анху:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни менинг шу таҳоратимга ўхшатиб таҳорат қилганларини кўрдим», деди.

Яъни, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг таҳоратни қандай қилганларини кўрдим, ҳозир ўшандай қилиб таҳорат қилиб кўрсатдим, деб таъкидладилар.

Бундан шаръий амалларни оғзаки тушунтиришдан ташқари амалий равишда кўрсатиб, таълим бериш ҳам зарурлиги чиқади.

Ҳазрати Усмон розияллоҳу анхунинг мазкур таҳоратларини қанча одам кўрган бўлса, ҳаммаси яхшилаб ўрганган ва ривоят қилган, китобларга ёзилган. Мана, ҳозиргача таҳорат бўйича асосий қўлланмалардан бири бўлиб келмоқда.

Демак, ким худди шу ҳадисда васф қилинганига

ўхшатиб таҳорат қилса, айнан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга ўхшаб таҳорат қилган бўлади.

Шундан сўнг Ҳазрати Усмон розияллоҳу анҳу:

«Ким менинг шу таҳоратимга ўхшатиб таҳорат қилса ва туриб бориб икки ракат намоз ўқисаю, унда бирор нарсани кўнглидан ўтказмаса, ўтган гуноҳлари мағфират қилинади», деб қўшиб қўйди.

Албатта, Усмон розияллоҳу анҳу бу гапларни ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан эшитганлар. Олдинги ўтган бобларда шу маънодаги ҳадисларни ўргандик. Бунда эса таҳоратдан кейин ихлос билан икки ракат намоз ўқиш ҳам қўшилмоқда. Ўша икки ракат намоз давомида кўнгилдан дунёнинг ишларидан бирортаси ҳам ўтмаслиги кераклиги таъкидланмоқда. Бу таҳоратнинг ва намознинг қанчалик фазилатли амал эканлигини кўрсатиб турибди. Албатта, бунда кечириладиган гуноҳлар Аллоҳнинг ҳаққига боғлиқ кичик гуноҳлардир.

227- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ τ أَنَّ النَّبِيَّ ρ تَوَضَّأَ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ.

227. Абдуллоҳ ибн Зайд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам таҳорат қилиб, икки марта-икки мартадан (ювдилар)».

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Абдуллоҳ ибн Зайд розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишиб олайлик:

Абдуллоҳ ибн Зайд ибн Осим ибн Каъб Нажжорий ал-Ансорий, куниялари Абу Муҳаммад бўлиб (616-683 мелодий), бу зот Бадр, Уҳуд ва бошқа ҳамма ғазотларда иштирок этдилар.

Абдуллоҳнинг инилари Ҳабиб ибн Зайдни Мусайламатул Каззоб қатл этиб, аъзоларини бурда-бурда

килиб ташлаганини юқорида айтган эдик. Бундан хабар топган Абдуллоҳ қасос олишни ният қиладилар. Аллоҳ таоло бу кишини ниятларига Ваҳший исмли саҳоба ёрдамида муваффақ қилди. Улар бир вақтда, бир-бирларидан хабарсиз, ким найза, ким қилич билан ҳужум қилиб, Мусайламатул Каззобни қатл этадилар.

Бу зот ҳаммаси бўлиб, 48та ҳадис ривоят қилганлар. Хусусан, таҳоратга тааллуқли ҳадисларни кўпроқ ривоят қилганлар.

Абдуллоҳ ибн Зайд ҳижратнинг 63-санасида, 70 ёшга кириб, Язид ибн Муовия давридаги «Ҳарра» воқеасида вафот этдилар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ишни таҳоратда аъзоларни икки мартадан ювиш ҳам мумкинлигини билдириш учун шундай қилганлар. Аслида уч мартадан ювиш мақбулдир.

228- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ط قَالَ: تَوَضَّأَ النَّبِيُّ ρ مَرَّةً مَرَّةً. رَوَاهُمَا الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

228. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам (аъзоларини) бир марта-бир марта (ювиб), таҳорат қилдилар».

Иккисини ҳам Бухорий, Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадисда ҳам олдингисига ўхшаб, аъзоларни бир мартадан ювиб, таҳорат қилиш мумкин эканлиги баён қилинган. Баъзи вақтларда шунга ҳожат тушиб қолиши мумкин, ана шунда бир мартадан ювса ҳам бўлаверади.

229- جَاءَ أَعرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ρ يَسْأَلُهُ عَنِ الْوُضُوءِ فَأَرَاهُ ثَلَاثًا

ثَلَاثًا ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا الْوُضُوءُ فَمَنْ زَادَ عَلَى هَذَا فَقَدْ أَسَاءَ وَتَعَدَّى
وَزَلَّمَ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ. وَلَفْظُهُ: فَمَنْ زَادَ عَلَى هَذَا أَوْ
نَقَصَ فَقَدْ أَسَاءَ أَوْ ظَلَمَ.

**229. Бир аъробий Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи
васалламнинг ҳузурларига таҳорат ҳақида сўраб келди.
Бас, унга уч марта-уч мартадан кўрсатдилар. Сўнгра:**

**«Таҳорат мана шундоқ, ким бундан зиёда қилса,
батаҳқиқ, ёмон қилибди, ҳаддан ошибди ва зулм
қилибди», дедилар».**

Насайй, Аҳмад ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадисдан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи
васаллам турли одамларга ҳеч эринмай шариат амалларини
ўргатганларини билиб оламиз.

Аъробий (таълим кўрмаган сахролик араб) келиб:
«Менга таҳоратни ўргатиб қўй», деса ҳам «хўп» деб
ўргатаверганлар. Бирорта саҳобийга «сен бунга таҳоратни
ўргатиб қўй», демаганлар. Ўша аъробийга Пайғамбаримиз
соллаллоҳу алайҳи васаллам таҳоратда аъзоларни уч
мартадан ювиб кўрсатганлар ва:

**«Таҳорат мана шундоқ, ким бундан зиёда қилса,
батаҳқиқ, ёмон қилибди, ҳаддан ошибди ва зулм
қилибди», дедилар».**

Яъни, таҳорат мана шу мен кўрсатгандек, бундан
зиёдаси мумкин эмас, ким зиёда этиб, уч мартадан ошириб
юборса, ёмон иш қилган, шариатнинг чегарасидан чиққан
ва ўзига зулм қилган бўлади, дедилар. Шундан таҳоратда
аъзоларни уч мартадан ортиқ ювмаслик кераклиги
кўринади.

230- عَنْ أَنَسٍ τ أَنَّ النَّبِيَّ ρ كَانَ إِذَا تَوَضَّأَ أَخَذَ كَفًّا مِنْ

مَاءٍ فَأَدْخَلَهُ تَحْتَ حَنَكِهِ فَخَلَّلَ بِهِ لِحْيَتَهُ وَقَالَ: هَكَذَا أَمَرَنِي رَبِّي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ. وَلَهُ: إِذَا تَوَضَّأْتَ فَخَلَّلْ بَيْنَ أَصَابِعِ يَدَيْكَ وَرِجْلَيْكَ.

230. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайгамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон таҳорат қилсалар, кафтларига сув олиб, жағлари остига киритар ва у билан соқолларининг орасига сув етказган ва «Роббим мени шундоқ қилишга амр этган», дер эдилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Термизийнинг ривоятида:

«Қачон таҳорат қилсанг, икки оёғинг ва икки қўлинг панжалари орасига сув етказ, дер эдилар», деб келган.

Шарҳ: Бу ҳадисда сув етмай қолиш эҳтимоли бор жойлар – жағ остидаги соқол ва қўл-оёқ панжалари орасига алоҳида эътибор билан қараб ювиш кераклиги таъкидланмоқда. Бу ишга катта аҳамият бермоқ керак.

231- عَنْ الْمُسْتَوْرِدِ τ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ρ إِذَا تَوَضَّأَ يُخَلِّلُ أَصَابِعَ رِجْلَيْهِ بِخَنْصَرِهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

231. Муставрад розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У киши:

«Пайгамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон таҳорат қилсалар синчалоклари билан оёқлари панжалари орасини ювганларини кўрдим», дедилар».

Термизий ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Муставрад ибн

Шаддод розияллоҳу анҳу билан танишиб қўййлик:

Муставрад ибн Шаддод ибн Амр Кураший ал-Фихрий, оналари Даъд бинти Жобир Макка аҳлидан, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам вафот этганларида ҳали ёш бола эдилар.

Аввал Куфада, сўнг Мисрда истиқомат қилдилар. Мисрни фатҳ этишда иштирок этдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ҳаммаси бўлиб, 7та ҳадис ривоят қилдилар. Бундан икkitасини Имом Муслим ўз «Саҳиҳ» китобларига киритдилар. Бу зотдан Қайс ибн Абу Ходим, Шаъбий, Абу Абдурахмон Хубулий, Абдурахмон ибн Жубайр, Али ибн Рабоҳ ва бошқалар ривоят қилишди.

Бу зот хижратнинг 45-санасида (665 милодий) Искандарияда вафот этдилар.

Ушбу ҳадиси шарифда оёқ панжаларининг орасига синчалок билан сув етказиш кераклиги баён қилинмоқда. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай қилганлар.

232- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ أَنَّ النَّبِيَّ ρ مَسَحَ بِرَأْسِهِ وَأَذْنَيْهِ
ظَاهِرَهُمَا وَبَاطِنَهُمَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

232. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошларига ва икки қулоқлари ортига ва ичига масҳ тортдилар».

Термизий ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Ҳазрати Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинаётган бу ҳадисда бошга масҳ тортиш вақтида икки қулоққа ҳам масҳ тортилиши Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам томонидан собит бўлгани айтилмоқда. Унда икки кўрсаткич бармоқни

кулоқларнинг ичига тиқиб туриб, улар билан қулоқнинг ич томони, икки бош бормоқ билан эса уст томони масҳ қилинади.

Фуқаҳолар ўз китобларида бу ишни айнан ушбу ҳадисга суяниб васф этишган. Фақат улар кўпчиликка осон бўлсин учун ҳадисни тўлиқ айтмасдан, қилиниши лозим бўлган ишни айтиб қўя қолганлар, холос.

Бошқа амалларда ҳам айнан шундоқ эканини, яъни, бирон бир ҳадисга суянилганини хурматли ўқувчи мулоҳаза қилиб кўраётган бўлса керак.

233- عَنْ الْمُغِيرَةِ ط أَنَّ النَّبِيَّ ρ تَوَضَّأَ فَمَسَحَ بِنَاصِيَّتِهِ وَعَلَى
الْعِمَامَةِ وَعَلَى الْحُقَيْنِ. رَوَاهُ الْأَزْرَعَةُ.

233. Ал-Мугийра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайгамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам таҳорат қилдилар. Бас, бошларининг олд қисми-га, саллаларига ва икки маҳсиларига масҳ тортдилар».

Тўртовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадисда таҳоратда масҳ тортиладиган жойлар ҳақида сўз бормоқда:

1. «Бошларининг олд қисмига».

Ривоятдан кўриниб турибдики, Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам салла кийиб туриб таҳорат қилганлар, бошларига масҳ тортганларида ҳаммасига тортмай, салланинг бир томонини кўтариб туриб, бошларининг олд томонига масҳ тортганлар.

Ҳанафий мазҳаби уламолари шу ҳадисни далил қилиб, бошнинг тўртдан бирига масҳ тортиш фарз, ҳаммасига тортиш фарз эмас, дейдилар. Яъни, киши таҳорат пайтида бошнинг тўртдан бирига масҳ тортса, таҳорати тўғри бўлади, деганлар. Ундан оз бўлса, таҳорат бўлмайди. Бошқа мазҳаб уламолари бошнинг ҳаммасига масҳ тортиш

керак, деганлар.

2. «Саллаларига».

Саллага масх тортиш бошнинг тўртдан бирига масх тортиб олгандан сўнг бўлган иш эканлиги ривоятнинг ўзида очик-ойдин кўриниб турибди. Кўпчилик уламолар бошга масх тортмасдан салланинг ўзига масх тортиш жоиз эмас, дейдилар.

3. «Икки маҳсиларига масх тортдилар».

Бу ҳукмнинг тафсилотини келажакда ўрганамиз, иншааллоҳ.

234- وَرَأَى أَبُو هُرَيْرَةَ ط قَوْمًا يَتَوَضَّئُونَ مِنَ الْمَطَهَرَةِ فَقَالَ:
أَصْبِعُوا الْوُضُوءَ فَإِنِّي سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ ρ يَقُولُ: وَيْلٌ لِلْعَرَاقِبِ مِنَ
النَّارِ. وَفِي رِوَايَةٍ: وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ.

234. Абу Хурайра розияллоху анху таҳорат қиладиган жойда одамларнинг таҳорат қилаётганларини кўриб:

«Таҳоратни яхшилаб қилинглар, мен Абул Қосим соллаллоху алайҳи васалламнинг «Ароқийбларга дўзахда ҳалокат бўлсин!», деганларини эшитганман», дедилар».

Бошқа бир ривоятда:

«Товонларга дўзахда ҳалокат бўлсин», дейилган.

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: «Ароқийб» – «аркуб»нинг жами бўлиб, араб тилида товон устидаги йўғон пай шу ном билан аталади.

«Абул Қосим» – Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг куниялари. У зот соллаллоху алайҳи васалламнинг Қосим исмли ўғиллари бўлган, кичиклигида вафот этган. Ўша фарзандлари исми ила куниялаганлар.

Имом Бухорий қилган ривоятда Абу Хурайра розияллоху анху ўша одамларнинг товонларига масх

тортаётганларини кўриб қолиб, ушбу ҳадисдаги гапларни айтганлар, дейилади.

Бу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Таҳоратни яхшилаб қилиш лозим экани.

Бу ҳақда келгуси ҳадисда алоҳида сўз юритилган.

2. Таҳоратда оёқнинг ҳаммасини яхшилаб, сув етказиб ювиш кераклиги.

Бу ҳадисда айна маънога алоҳида эътибор берилиши баъзи тоифалар, хусусан, шийъа мазҳаби ва баъзи зоҳирийлар таҳоратда оёққа масҳ тортилади, дейишларини ботил қилиш учундир.

3. Биладиган одам амалда хатога йўл қўяётган кишини кўрса, тузатиб қўйиши зарурлиги.

4. Эътиборсизлик ила таҳоратда аъзоларнинг баъзи жойига сув етмай қолса, азобга сабаб бўлиши.

5. Товонларни ювишга алоҳида эътибор бериш кераклиги.

235- عَنْ عُمَرَ ر ط أَنَّ رَجُلًا تَوَضَّأَ فَتَرَكَ مَوْضِعَ ظِفْرِ عَلَى قَدَمِهِ فَأَبْصَرَهُ النَّبِيُّ ر فَقَالَ: ارْجِعْ فَأَحْسِنْ وُضُوءَكَ فَارْجِعْ ثُمَّ صَلِّ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ. وَلَهُ: أَسْبَغِ الْوُضُوءَ وَخَلِّلْ بَيْنَ الْأَصَابِعِ وَبَالَغْ فِي الاسْتِنْشَاقِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَائِمًا.

235. Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир одам таҳорат қилиб оёғининг тирноқча жойига сув етказмади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам буни кўриб қолдилар ва:

«Қайт, таҳоратингни яхшилаб қил», дедилар. У қайтди ва сўнгра намоз ўқиди».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Абу Довуднинг ривоятида:

«Таҳоратни яхшилаб қил. Панжалар орасига сув етказ ва рўздор бўлмасанг бурунга сув олишда муболаға қил», дейилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда ҳам таҳоратни яхшилаб қилиш, таҳоратда аъзоларни тирноқча ҳам жойини қолдирмай, яхшилаб ювиш зарурлиги ҳақида сўз бормокда.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалар шариатга қандоқ амал қилаётганларини зийраклик билан кузатиб туришлари. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам бир киши оёғининг тирноқчалик жойига сув етмай қолганини кўриб ҳам танбех бердилар. Устозлар бундан ўрнак олишлари керак.

2. Бировнинг қилаётган амалида хато ёки камчилик кўрилса, дарҳол айтиш кераклиги.

3. Аъзоларнинг ҳамма жойига сув етказиб ювиш зарурлиги.

4. Тирноқча жойга ҳам сув етмай қолиши мумкин эмаслиги.

5. Камчилик аён бўлганда қайтиб бориб, уни бартараф қилиш кераклиги.

6. Таҳоратни яхшилаб қилиш зарурлиги.

7. Айниқса, оёқни ювишда эҳтиёт бўлиш кераклиги.

8. Панжаларнинг орасига сув етказишга алоҳида эътибор бериш лозимлиги.

9. Бурунга сув олганда, рўздор бўлмаса, иложи борица ичкарироққа етказиш, шунингдек, оғизни чайганда ҳам, шунга риоя қилиш.

Мана шу икки ҳадисни ҳар бир мусулмон яхшилаб ўрганиши ва доимо ёдидан чиқармай юриши зарур. Чунки бу ҳадисда зикр қилинган хатолар ҳаётда кўп учрайди. Шунинг учун бу ҳадислардаги таҳдид ва танбехлар ҳар бир мусулмоннинг хотиридан зинҳор кўтарилмаслиги лозим.

Айниқса, оёқни ювиш ҳақидаги талаблар алоҳида эътиборга лойиқ. Аввало, оёқни ювишда кўпчилик нотўғри ўтириб олиб, қийналишади. Ўша ноқулайлик туфайли оёқни яхшилаб ювиш имкони камаяди. Қолаверса, оёққа масҳ тортса бўлади, деганлар бор. Уларнинг бу гаплари турли даврларда тез-тез кўзғалиб ҳам туради. Ана шу нарсадан таъсирланиб қолмаслик керак.

Аввал ҳам бир неча бор таъкидланганидек, таҳорат қилиш ибодатдир. Таҳоратни чала қилиш эса ибодатни чала қилиш бўлади. Бунинг устига таҳоратнинг чала бўлиши бошқа ибодатларни йўққа чиқаради. Шунинг учун таҳоратга муҳим ибодат сифатида жиддий қараш, ҳар бир мусулмоннинг бурчидир.

Бунинг учун аввало, таҳорат оладиган жой яхши ва қулай бўлиши керак. У жойда барча қулайликлар, таҳоратни шариатда кўрсатилгандек қилиш имкониятлари бўлмоғи лозим. Ҳатто сувга эътибор бермоқ зарур.

Таҳоратга оддий покловчи сувдан бошқа сув ишлатиш мумкин эмас. Нопок сув, турли омиллар билан таъми, хиди, ранги ўзгарган сув ҳам бўлмаслиги керак. Бу Аллоҳ қаршисида ҳамма тенглиги, шариатдаги амаллар ҳалқчиллиги рамзидир. Агар оддий сувдан бошқа сувда таҳорат қилишга ижозат берилса, бойлар тиллонинг суви ила таҳорат қилиб гердаиши, камбағаллар ўксиши мумкин эди.

Лекин ўша ижозат берилган сув ҳам таҳорат ибодатини яхшилаб амалга ошириш омили бўлмоғи керак. Мисол учун, об-ҳавога қараб, мўътадил бўлиши зарур. Ўта иссиқ ёки совуқ бўлса, хушуъ ва хузуъ ила таҳорат қилишга ҳалақит беради.

Уламоларимиз таҳорат борасида келган ҳамма ҳадис ва манбаларни ўрганиб ишлаб чиққан таҳорат одобларига, бу борадаги қоидаларга назар солсак, бу ҳақиқатни яна ҳам тўлароқ тушуниб етамиз.

ТАҲОРАТ ОДОБЛАРИ ҚҲЙИДАГИЧА:

1. Қиблага қараб ўтириб, таҳорат қилиш. Таҳорат ибодат. Қиблага қараб ибодат қилиш қандок яхши!

2. Баланд жойда ўтириб, таҳорат қилиш.

Ишлатилган сувлар бадан ёки кийимларга сачрамаслиги учун бундай ва бундан бошқа қулайликларга эга бўлиш жуда яхши. Мисол учун, совуқ ўлкаларда офтобда таҳорат қилиш кўп яхши бўлса, ўта иссиқ ўлкаларда офтобда таҳорат қилиш кўп ноқулайлик ва кийинчиликлар туғдиради. Шунинг учун таҳорат қиладиган жой жуда қулай қилиб олинса, яхши бўлади.

3. Таҳорат қилишда узри бўлмаса, бировнинг ёрдамидан фойдаланмаслик. Чунки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам аксар ҳолларда шундоқ қилганлар. Ибодатда мутавозелик, ҳамма нарсани ўзи қилиш афзал.

4. Таҳорат пайтида гапирмаслик. Балки Аллоҳнинг зикри ва дуо билан машғул бўлиш.

5. Узуги бор одамлар уни қимирлатиб остига сув етказмоқлиги.

6. Оғзига ва бурнига ўнг қўл билан сув олиб, бурунни эса чап қўл билан тозалаб қоқиш.

7. Шошилиб қолмаслик учун намоз вақти кирмасидан таҳорат қилиш.

8. Сувни исроф қилмаслик.

9. Ишлатиш осон бўлиши учун таҳорат суви солинган идишни ўнг томонига қўйиб олиш.

10. Қалбдаги ният билан тилдаги гапни бирлаштириш.

11. Ҳар бир аъзони ювганда «Бисмиллаҳ»ни айтиб, дуо ўқиш.

12. Таҳорат қилиб бўлгандан кейин «калимаи шаҳодат»ни ва ривоятда келган дуони ўқиш.

13. Таҳорат қилиб бўлгач, икки ракат намоз ўқиш.

Таҳорат қилиш фақат Аллоҳга қурбат ҳосил қилишдан олдин баданини поклашдан иборат эмас, балки таҳоратнинг ўзи Аллоҳга қурбат ҳосил қилишдир. Намоздек улуғ ибодатга, Аллоҳ таоло билан бевосита мулоқотга, муножотга жисман ва руҳан покланиб, тайёргарлик кўришдир. Таҳорат пайтида турли машғул қилувчи нарсалардан холи бўлиб, қалбни бир жойга қўйиб олиш намозни тўла-тўқис адо этишга катта ёрдам беради.

Али ибн Ҳусайн розияллоҳу анҳу таҳорат қилсалар ранглари сарғайиб, ўзлари титраб, ғалати бир ҳолатга тушиб қолар эдилар. У кишига:

«Таҳорат пайтида нега бундоқ бўлиб қоласиз?» дейишганда, «Сен ўзинг мен кимнинг олдида тик турмоқчи эканимни биласанми?!» деган эканлар.

Аллоҳ таолонинг ҳузурига киришга тайёргарлик кўраётган киши ўша даргоҳнинг улуғворлигини ҳис этиши ҳам керак-да!

Бизлар ҳам таҳоратимиз ана шу олий даражадаги ибодат мартабасига кўтарилиши учун ҳаракат қилмоғимиз лозим.

236- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَوَضَّأُ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ فُلْتُ: كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ؟ قَالَ: يَجْزِي أَحَدَنَا الْوُضُوءُ مَا لَمْ يُحْدِثْ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا.

236. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади, у киши: «Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар намозга таҳорат қилар эдилар», деди. Мен:

«Сизлар қандоқ қиласизлар?» дедим. У:

«Бизнинг биримизга, модомики кетмаган бўлса, бир таҳорат кифоя қилур», деди».

Бешовларидан фақат Муслим ривоят қилмаган.

Шарҳ: Ҳадисдаги «ҳар намозга» иборасида «ҳар фарз намозга» деган маъно кўзда тутилган.

«Сизлар қандок қиласизлар?» деб сўраган одам Амр ибн Омир раҳматуллоҳи алайҳи бўлганлар, «Сизлар»дан мурод саҳобалардир.

Баъзи шийъа ва зоҳирий тоифалар шу ҳадисни далил қилиб, ҳар намозга янги таҳорат қилиш вожиб, деганлар. Лекин шу ҳадиснинг иккинчи қисмида саҳобалар таҳорат синмаса, аввалги таҳорат билан кифояланишлари билиниб турибди. Бошқа ҳадисларда ҳам бир таҳорат билан бир неча намоз ўқиши мумкинлигини баён қилишган. Шунинг учун жумҳур уламолар ҳар намозга янги таҳорат қилиш вожиб, деган гапни қабул қилмаганлар. Ҳар намозга янги таҳорат қилиш фазилат, нур устига нур ва қўшимча савобдир, лекин фарзу вожиб эмас.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Ҳар намозга таҳорат қилиш фазилат экани.
2. Таҳорат синмаса, бир таҳорат билан кифояланиш жоизлиги.
3. Таҳорати йўқ одам намоз ўқимоқчи бўлса, таҳорат қилиши фарзлиги.

237- عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ
الصَّلَوَاتِ يَوْمَ الْفَتْحِ بِوُضُوءٍ وَاحِدٍ وَمَسَحَ إِلَى خُفَيْهِ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ:
لَقَدْ صَنَعْتَ الْيَوْمَ شَيْئًا لَمْ تَكُنْ تَصْنَعُهُ قَالَ: عَمْدًا صَنَعْتُهُ يَا عُمَرُ.
رَوَاهُ الْخُمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.

237. Сулаймон ибн Бурайда раҳматуллоҳи алайҳидан ривоят қилинади, у ўз отасидан ривоят қилади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам фатҳ куни намозларни бир таҳорат билан ўқидилар ва икки

маҳсиларига масҳ тортдилар. Бас, Умар у кишига:

«Бугун қилмай юрган нарсангизни қилдингиз?»
деди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қасддан қилдим, эй Умар», дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Сулаймон ибн Бурайда раҳматуллоҳи алайҳи билан яқиндан танишиб олайлик:

Сулаймон ибн Бурайда ибн Хусайн Асламий ал-Марвирузий Ҳазрати Умар розияллоҳу анхунинг халифалик давларида таваллуд топдилар. Жуда ишончли ҳадис тўпловчи машҳур тобеъинлардан бўлганлар. Аввалига Марвирузида, сўнг Марвда қозилик қиладилар.

Ҳадисларни оталари Бурайда, Имрон ибн Ҳусайн, Оиша онамиз, Яҳё ибн Яъмурлардан ривоят қиладилар.

Бу кишидан эса Алқама ибн Марсад, Муҳозиб ибн Дассор, Абдуллоҳ ибн Ато, Қосим ибн Мухайрама ва бошқалар ривоят қилишган.

Сулаймон ибн Бурайда ҳижратнинг 150-санасида 90 ёшларида Марвнинг Баслайн номли қишлоғида вафот этдилар.

Бу ҳадиси шарифда Маккаи Мукаррама фатҳига чиққан саҳобалар Аллоҳнинг ёрдами ила Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бошчиликларида Маккага музаффар ҳолда кириб борган кунлари Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар намозга янги таҳорат қилмасдан, ҳамма намозларни бир таҳорат билан ўқиганлари ва маҳсиларига масҳ тортганлари ҳақида сўз бормоқда.

Бундай одатдан ташқари ишни кўрган Ҳазрати Умар розияллоҳу анху Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга мурожаат қилиб:

«Бугун қилмай юрган нарсангизни қилдингиз?»
деди. Яъни, бир таҳорат билан ҳамма намозларни ўқимас

эдингиз, бугун бир таҳорат билан ҳамма намозларни ўқидингиз, деди.

Бу ерда маҳсингизга масҳ тортмас эдингиз, бугун тортдингиз, деган маъно умуман йўқ. Чунки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам доимо маҳсиларига масҳ тортар эдилар. Буни келгуси ҳадисларда муфассал ўрганамиз.

Аввалги ҳадисларда ўрганганимиздек, Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳар намозга янги таҳорат олиш одатлари бор эди. Ҳазрати Умар ўша одатни кўзда тутиб савол бердилар.

Бу саволга Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қасддан қилдим, эй Умар!» деб жавоб бердилар. Яъни, вақт зиклиги, шароит ноқулайлиги ёки бошқа сабаблардан эмас, таҳорат кетмаса, ҳар намозга янги таҳорат олиш лозим эмаслигини кишиларга билдириб қўйиш учун қилдим, демоқчилар.

Бу ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сиз билан биз умматларига ишни осонлаштиришга ҳаракат қилишларининг бир кўриниши.

Дарҳақиқат, у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам фатҳ куни, кўпчилик гувоҳлигида бу ишни қилмаганларида, «қасддан қилдим», деб айтмаганларида, ҳар намозга янги таҳорат олиш лозим бўлиб қолар эди.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Бир таҳорат билан бир неча намоз ўқиш мумкинлиги.

2. Таҳорат кетмагунча, янги таҳорат қилиш вожиб эмаслиги.

3. Маҳсига масҳ тортиш шариат амри экани.

4. Бошлиқ, муқтадо кишилар одатдагидан бошқача иш қилсалар сабабини сўраш жоизлиги.

5. Кишиларга енгиллик тарафини олиш кераклиги.

6. Баъзи нарсаларни одамлар билиши учун қасддан

килиб, кўрсатиб қўйиш кераклиги.

Демак, ҳар намозга янги таҳорат олганлар ҳам, бир таҳорат билан бир неча намозни ўқийдиганлар ҳам тўғри қиладилар.

МАҲСИГА МАСҲ ТОРТИШ

Маҳси – маълум ва машҳур оёқ кийими. У оёқни тўпиғидан юқорисигача яхшилаб бекитиб туради. Совуқдан ва турли нопокликлардан сақлайди. «Маҳси» деб номланмаса ҳам, унинг мазкур сифатларига эга бўлган оёқ кийимлари маҳси ҳукмида бўлади. Ҳар таҳоратда оёқ кийимни ечиб оёқни ювиш машаққат туғдиргани учун, тўлиқ таҳорат билан кийилган маҳси унинг ичидаги оёқни пок сақлашини эътиборга олиб, шариатимизда маҳсига масҳ тортишга рухсат берилган.

Лекин баъзи кишилар бу рухсатни тўғри тушунмаганлар. Улар бир вақтлар маҳсига масҳ тортиш бўлган, аммо Моида сурасидаги таҳорат ҳақидаги оят тушиб «оёқларингизни тўпиқлари ила ювинглар» деган буйруқ келгандан кейин маҳсига масҳ тортиш ботил бўлган, дейдилар.

Бу нотўғри гап. Ҳамма асл ҳадис китобларида ривоят қилинган машҳур ҳадисда келишича, Жарир розияллоҳу анҳу таҳорат қилиб, маҳсиларига масҳ тортганлар. Шунда у кишига:

«Сен шу ишни қиласанми?» дейилган. У киши:

«Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу ишни қилганларини кўрган бўлганимдан кейин бундок қилишдан мени нима ман қилар эди?!» деганлар.

Одамлар:

«Бу Моида сураси нозил бўлишидан олдин бўлган», дедилар. Жарир розияллоҳу анҳу:

«Мен у сура нозил бўлганидан кейин мусулмон

бўлганман», дедилар.

Демак, Моида сурасидаги оят суннат билан собит бўлган маҳсига масҳ тортишни бекор қилган, деган гап мардуддир.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари маҳсига масҳ тортганлар ва бошқаларга масҳ тортишга кўрсатма ҳам берганлар. Саҳобаларнинг кўплари бу ишни қилганлар.

Аммо маҳсига масҳ тортиш ҳақидаги мазкур нотўғри фикр кўпчиликни адаштиргани ҳамда у тез-тез қайтадан пайдо бўлиб тургани учун ҳадис ва фикҳ китобларида бу масала алоҳида бобда, айри эҳтимом билан баён қилинадиган бўлиб қолган.

Маҳсига масҳ тортишга рухсатдан мурод энгиллик яратишдир. Шу билан бирга, унинг яна сувни тежаш, вақтни тежаш, совуқдан ва нопокликдан сақланиш каби фойдалари ҳам бор.

238- عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ ط أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ خَرَجَ لِحَاجَتِهِ

فَاتَّبَعَهُ الْمُغِيرَةُ بِإِدَاوَةٍ فِيهَا مَاءٌ فَصَبَّ عَلَيْهِ حِينَ فَرَغَ مِنْ حَاجَتِهِ
فَتَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى الْحُقَيْهِ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ.

238. Муғийра ибн Шўъба розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳожатга чиққан эдилар. Муғийра орқаларидан идишда сув олиб бориб, ҳожатларидан фориг бўлганларидан кейин қуйиб турди. Бас, у зот таҳорат қилдилар ва икки маҳсиларига масҳ тортдилар».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг маҳсиларига масҳ тортганлари очиқ-ойдин,

алоҳида зикр қилингани учун у бу бобда келтирилмокда.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Қазои ҳожат учун чиқганда кишилардан узоқлашиш зарурлиги.

2. Бошлиқ кишилар ўзлари айтмасалар ҳам шай туриб, хизматларини қилиш кераклиги.

3. Таҳоратга бошқа биров сув қуйиб бериши жоизлиги. (Аввал баён қилинганидек, узри бўлмаса, биров қуйиб бермагани маъқул. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам одатда ўзлари қилганлар).

4. Қазои ҳожатдан кейин дарҳол таҳорат қилиб олиш яхшилиги.

5. Маҳсига масҳ тортиш шариатда бор эканлиги.

6. Маҳсига масҳ тортиш Моида сурасидаги оят билан мансук бўлган, деганларнинг гапи нотўғрилиги.

Чунки Моида сурасидаги оят Мурайсиъ ғазотида нозил бўлган. Бу ҳадисда ҳикоя қилинаётган ҳодиса эса Табук ғазотида бўлган. Табук ғазоти Мурайсиъ ғазотидан кейин бўлгани ҳаммага маълум.

239- وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ

اللَّهِ نَسِيتَ قَالَ: بَلْ أَنْتَ نَسِيتَ، بِهَذَا أَمَرَنِي رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

239. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам маҳсига масҳ тортдилар. Мен у кишига:

«Эй Аллоҳнинг Расули, унутдингизми?» дедим.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Йўк! Сен унутдинг. Роббим азза ва жалла мени шунга амр қилган», дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда маҳсига масҳ тортишлик Аллоҳнинг амри эканлиги очик-ойдин таъкид қилинмоқда.

Муғйра розияллоҳу анҳу ҳам оёқни ювиш керак, деб ўйлаган эканлар, шунинг учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг маҳсига масҳ тортганларини кўрганларида:

«Эй Аллоҳнинг Расули, унутдингизми?» деди.

Яъни, оёқни ювишни унутдингизми, деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам эса:

«Йўқ! Сен унутдинг. Роббим азза ва жалла мени шунга амр қилган», дедилар.

Яъни, мен ҳеч нарсани унутганим йўқ. Маҳсига масҳ тортиш жоизлигини сен унутдинг. Роббим менга таҳорат билан маҳси кийиб, сўнгра таҳорат янгилаганимда маҳсига масҳ тортишга амр қилган, дедилар.

240- عَنْ بُرَيْدَةَ ط أَنَّ النَّجَاشِيَّ أَهْدَى إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ρ حُقَيْنِ أَسْوَدَيْنِ سَادَجَيْنِ فَلَبِسَهُمَا ثُمَّ تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَيْهِمَا رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَأَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

240. Бурайда розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Нажоший Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга бир жуфт қора, содда маҳси ҳадя қилди. Бас, у зот уларни кийдилар, таҳорат қилдилар ва масҳ тортдилар».

Абу Довуд, Аҳмад ва Термизийлар ривоят қилишган.

Шарҳ: Нажоший Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам даврларида Ҳабашистон подшоси бўлган. У насоро динида эди. Жаъфар ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу бошчилигидаги мусулмон муҳожирларни юртида қабул қилиб, жой берган.

Қурайш мушриклари Амр ибн Ос бошлиқ бир гуруҳни

совғалар ила юбориб, Нажошийдан муслмон мухожирларни уларга қайтариб беришини сўрашган. Орада баҳс чиқиб, Нажоший муслмонларга бир қанча саволлар берган, улардан Қуръон эшитган ва уларни мушрикларга қайтариб бермаган. Ўзи Исломга кирган. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга иймон келтириб, совғалар юборган.

Нажоший вафот этганда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бугун Аллоҳнинг солиҳ бандаларидан бири вафот этди», деб эълон қилганлар ва унга саҳобалар билан ғойибона жаноза намози ўқиганлар.

Нажоший Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга қилган совғалари ичида, бир жуфт қора, содда маҳси ҳам бор экан. Маҳсининг «содда» бўлиши устида жуни ва нақши-нигори йўқлигидандир. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша содда маҳсини кийганлари у кишининг ўта камтарликларини кўрсатади.

Ҳадиснинг ровийи Бурайда розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам айни ўша Нажоший ҳадя қилган маҳсига масҳ тортганларини ўз кўзлари билан кўрганликларини гапирмоқдалар. Бу эса у киши бу масалани очиқ-ойдин, ҳеч шубҳасиз билишларига далолатдир.

241- عَنْ الْمُغِيرَةِ ر قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ر فِي سَفَرٍ فَأَهْوَيْتُ لِأَنْزِعَ خُفَيْهِ فَقَالَ: دَعُهُمَا فَإِنِّي أَذْخَلُهُمَا طَاهِرَتَيْنِ فَمَسَحَ عَلَيْهِمَا. رَوَاهُ الثَّالِثَةُ.

241. Муғийра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан сафарда бирга бўлган эдим. Маҳсиларини ечиб қўйиш

учун энгашувдим:

«Тек қўй, уларни икки пок оёғимга кийганман»,
дедилар ва уларга масҳ тортдилар».

Учалалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Хадиси шарифда маҳсига масҳ тортишнинг шартларидан бири баён қилинмоқда. У ҳам бўлса, маҳси тўлиқ таҳорат ила пок оёқларга кийилган бўлиши керак. Уни кийишдан олдин оёқларни ювиб қилган таҳорати кетса ҳам таҳорат янгиланганда оёқни ювишнинг ўрнига маҳсига масҳ тортилади.

Бу хадисда саҳобаи киромларнинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам хизматларига шай туришларидан бир намуна ҳам кўрмоқдамиз.

Муғйра розияллоҳу анҳунинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг маҳсиларини тортиб қўйишга ҳаракат қилганлари шунга далолат қилади.

242- وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَمْسَحُ عَلَى ظَهْرِ الْحُقَيْنِ. رَوَاهُ
التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

242. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам маҳсиларининг устига масҳ тортар эдилар».

Термизий ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу хадиси шарифда маҳсининг қайси жойига масҳ тортилиши ҳақида сўз бормоқда. Маҳсининг оёқнинг уст қисмини тўсиб турадиган жойига масҳ тортиш Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амаллари экан. У зот доимо шундоқ қилганлар.

243- وَلَهُ عَنْ عَلِيٍّ ؓ قَالَ: لَوْ كَانَ الدِّينُ بِالرَّأْيِ لَكَانَ أَسْفَلَ

الْحُفَّ أُولَى بِالْمَسْحِ مِنْ أَعْلَاهُ وَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَمْسَحُ عَلَى ظَاهِرِ خُفِّهِ.

243. *Абу Довуд Али розияллоху анхудан қилган ривоятда:*

«Агар дин раъй билан бўлганда маҳсининг остига масҳ тортиш устига масҳ тортишдан кўра маъқулроқ бўлар эди. Батаҳқиқ, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг маҳсилари устига масҳ тортаётганларини кўрганман», деганлар».

Шарҳ: Ҳазрати Алининг бу гаплари ҳар бир мусулмон яхши англаши лозим бўлган улкан ҳақиқатни баён қилмоқда.

«Агар дин раъй билан бўлганда маҳсининг остига масҳ тортиш устига масҳ тортишдан кўра маъқулроқ бўлар эди».

Ақл тақозоси шу. Чунки маҳсининг остига турли нарсалар тегади, уни масҳ ила тозалаш маъқул. Маҳсининг устига эса ҳеч нарса тегмайди. Лекин динда раъй-фикр билан эмас, Аллоҳнинг амри ила иш кўрилади. Тўғри, динда келган кўпчилик ҳукмлар ақлга мос. Лекин бу ақл устун, дегани эмас. Динда ваҳий устун. Аллоҳ нимани амр қилса, ақлга мос келадими-келмайдими, барибир диний амрни қилиш керак. Ҳеч кимнинг «менимча, манави ишни динга киритиш керак, буни фарз ёки вожиб қилиш керак», деган фикри ила ўша иш динга кириб қолмайди. Маҳсининг устига масҳ тортиш бунинг далилидир.

Маҳсига масҳ тортишда икки қўлни ҳўллагач, панжаларни ёйиб, ўнг қўлни ўнг маҳсининг, чап қўлни чап маҳсининг тумшуғига қўйилади ва қўлни маҳси устидан тортиб бориб, тўпиклар бор жойгача етказилади.

244- عَنْ الْمُغِيرَةِ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى
الْجُورَيْنِ وَالنَّعْلَيْنِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ.

244. Мугийра розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам таҳорат қилдилар ва икки жавробларига ҳамда ковушларига масҳ тортдилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадисдаги «жавроб» нима эканлигини уламоларимиз узоқ таҳлил ва баён қилганлар.

«Жавроб» сўзи асли «кавроб» бўлиб, араб тилига бошқа тилдан кириб қолган экан.

«Қомусул Муҳийт» ва «Лисонул Араб» номли энг мўътамад луғат китобларда айтилишича, «жавроб» кишининг оёқларига ўраладиган нарса экан. Буни машҳур уламолардан Тийбий ва Шавканийлар ҳам тасдиқлашган.

Шавканий: «Маҳси юмшоқ ошланган теридан қилинади, чорик унинг устидан кийилади, «жавроб» эса чорикдан ҳам катта бўлади», деганлар.

Ибн Арабий, Айний ва бошқа уламолар «жавроб» жундан тўқилган бўлиб, ўта совуқ ўлка одамлари кияди», деганлар.

У руслардаги «пийма» номли оёқ кийимига ўхшаш нарсадир.

«Жавроб» ҳақида уламоларнинг гаплари турличалиги, у оёқ кийимининг ҳар юртда ҳар хил бўлишидандир. Бунга «дўппи» деб аталган бош кийим турли юртларда турлича экани мисол бўла олади.

Абдурраззоқ ривоят қилишларича, Абу Масъуд ал-Ансорий жавроби ва ковушига масҳ тортар экан.

Нима бўлганда ҳам ҳамма масҳ муддатида юриб туришга, сув, лой каби турли нарсаларни оёққа ўтмаслигига молик бўлиши кераклигига иттифоқ қилган.

Ҳозирги пайтда баъзи араб юртларида юпка латтадан бўлган замонавий пайпоқлар «жавроб» дейилади. Баъзи бир одамлар ана шу «жавроб» ҳадисда зикр қилинган «жавроб» деб, унга ҳам масҳ тортса бўлади, деб фатво бермоқдалар. Бу мутлақо нотўғридир. Ким бу гапни эшитса, асло қабул қилмаслиги керак. Агар олдин билмай қабул қилса, энди ундан қайтиб, пайпоққа масҳ тортмаслиги керак.

وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَمَسَحَ عَلَى الْجُورَيْنِ عَلِيُّ وَابْنُ مَسْعُودٍ وَالْبَرَاءُ
وَأَنَسٌ وَأَبُو أَمَامَةَ سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ. وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: وَبِهِ يَقُولُ سَفْيَانُ
الثَّوْرِيُّ وَابْنُ الْمُبَارَكِ وَالشَّافِعِيُّ وَأَحْمَدُ وَإِسْحَاقُ قَالُوا: يَمْسَحُ عَلَى
الْجُورَيْنِ وَإِنْ لَمْ تَكُنْ نَعْلَانِ إِذَا كَانَا ثَخِينَيْنِ.

Абу Довуд:

«Икки жавробга Али, Ибн Масъуд, ал-Баро, Анас, Абу Умома, Саҳл ибн Саъдлар масҳ тортганлар», деган.

Термизий:

«Жавробга масҳ тортиш жоизлигини Суфён ас-Саврий, Ибн Муборак, Шофеъий, Аҳмад ва Исҳоқлар айтдилар, улар:

«Агар жавроб қалин бўлса, кавуши бўлмаса ҳам унга масҳ тортилаверади», деганлар», дейди.

Шарҳ: Икки жавробга масҳ тортиш асл масала эканлиги унга амал қилган саҳобаларнинг номларини келтириш билан тасдиқланмоқда.

Бунинг учун Имом Абу Довуднинг ривояти нақл қилинмоқда.

Имом Термизийнинг ривоятида эса тобеъин ва табаъ тобеъинлар ичида илм ва фикҳ ила машҳур бўлган зотларнинг исмлари келтирилмоқда. Улардан икkitаси

Имом Аҳмад ва Имом Шофеъий мазҳаб бошлиқларидирлар.

Бунга одамнинг пиймага ўхшаш «жавроб» деб номланадиган оёқ кийими ўзини-ўзи кўтарадиган бўлиб, устидан кавуш киймаса ҳам унга масҳ тортилаверишини таъкидлашлари бу масалада ҳеч шубҳа қолдирмайди.

245- عَنْ شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ ٢ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْحُقُوتَيْنِ فَقَالَتْ: عَلَيْكَ يَا بَنِي أَبِي طَالِبٍ فَسَلُّهُ فَإِنَّهُ كَانَ يُسَافِرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ٣ فَسَأَلْنَاهُ فَقَالَ: جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ٣ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيَهُنَّ لِلْمُسَافِرِ وَيَوْمًا وَلَيْلَةً لِلْمُقِيمِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

245. Шурайх ибн Ҳонеъ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Оишадан маҳсига масҳ тортиш ҳақида сўрадим.

У киши:

«Сен Ибн Абу Толибдан сўра, у Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга сафар қилар эди», дедилар. Бас, ундан сўраган эдик:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мусофир учун уч кечаю уч кундуз, муқим учун бир кечаю бир кундуз қилганлар», деди».

Муслим ва Насайлар ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Шурайх ибн Ҳонеъ розияллоҳу анҳу билан танишиб қўййлик:

Шурайх ибн Ҳонеъ ибн Язид ал-Ҳорисий, куниялари Абу Микдам. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бу саҳобанинг ҳақларига дуо қилганлар.

Шурайх Али розияллоҳу анҳунинг энг яқин кишиларидан эди. Али розияллоҳу анҳу билан барча жангларда иштирок этганлар. Жамал воқеасида катта

кўшин устидан амир бўлганлар.

Ҳадисларни Али ибн Абу Толиб, Саъд ибн Абу Ваққос, Оиша онамиз, Умму Ҳонеъ розияллоҳу анҳумлардан ривоят қиладилар.

Бу зотдан эса ўғиллари Муҳаммад ва Микдом, Шаббий, Юнус ибн Абу Исҳоқ ва бошқалар ривоят қилишган.

Шурайх ибн Ҳонеъ розияллоҳу анҳу кучли, паҳлавон, Аллоҳнинг дини равнақи йўлида жонини ҳам аямайдиган улуғ саҳобалардан эдилар. Кексайиб юз ёшдан ўтганларига қарамай, ҳижратнинг 78-санасида (милодий 697) Сижистонга кетаётиб, кофирлар қуршовида қолиб, бутун аскарлари билан бирга шаҳид бўладилар.

Саҳобаи киромларнинг одатларига амал қилиб, Шурайх ибн Ҳонеъ розияллоҳу анҳу ҳам Оиша онамиздан маҳсига масҳ тортишга оид масалани сўраган эканлар. Оиша онамиз у кишига:

«Сен Ибн Абу Толибдан сўра, у Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга сафар қилар эди», дедилар».

Бу жавобдан энг аввало, Оиша онамизнинг омонатлари, инсофлари ва илмий омонатга хиёнат қилмасликлари зоҳир бўлмоқда. У киши ўзлари аниқ билмаган нарсага жавоб беришни ўзларига эп кўрмай сўровчини ўша масалани яхши биладиган киши, Ҳазрати Алига йўллаб қўйдилар. Иккинчидан, Пайғамбаримиз маҳсини кўпроқ сафарда кийганлари чиқади. Оиша онамизнинг «Ибн Абу Толибдан сўра, у Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга сафар қилар эди», деганларидан шу нарса фаҳмланади.

Ҳазрати Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳунинг:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мусофир учун уч кечаю уч кундуз, муқим учун бир кечаю бир кундуз қилганлар», деган жавобидан эса савол масҳнинг

муддати ҳақида бўлганини тушуниб оламиз. Шунинг учун ҳам Оиша онамиз бу масалани Ҳазрати Али розияллоҳу анҳуга ҳавола қилганлар. Чунки масалани ечими сафарга боғлиқдир.

Уламоларимиз масҳнинг муддати ҳақидаги ҳукми мана шу ҳадисдан олганлар.

Муқим одам бир кечаю бир кундуз маҳсига масҳ тортиши мумкин. У муддат ўтгандан кейин эса, маҳсини ечиб, оёғини ювиши шарт.

Мусофир одам эса уч кечаю уч кундуз маҳсисига масҳ тортиб юраверса бўлади. У муддатдан ўтиб кетса, мусофир ҳам маҳсисини ечиб, оёғини ювмоғи лозим.

246- عَنْ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: الْمَسْحُ عَلَى الْحَقَّيْنِ لِلْمُسَافِرِ ثَلَاثَةٌ وَلِلْمُقِيمِ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

246. *Хузайма ибн Собит розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Пайгамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Маҳсига масҳ тортиш мусофир учун уч кун, муқим учун бир куну бир кеча», дедилар».

Абу Довуд ва Термизийлар ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Хузайма ибн Собит розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишиб олайлик:

Хузайма ибн Собит ибн Фақиҳа ибн Саълаба ал-Ансорий, куниялари Абу Аммора, жоҳилиятда ҳам, Исломда ҳам Авс қабиласи бошлиқларидан, оналари Кабша бинти Авс.

Бир ўзларининг гувоҳликлари икки кишининг гувоҳлиги билан баробар бўлган саҳоба эдилар.

Бадр ғазотида ва ундан бошқа ҳамма ғазотларда иштирок этдилар. Макка фатҳ этилган куни Хутома қабиласи номидан байроқни кўтардилар. Хутома

кабиласидаги бутларни синдирган зот шу киши эдилар.

Сиффийн урушида Али розияллоху анху билан иштирок этдилар. Аввалига бу урушда иштирок этмадилар. Қачонки, Аммор ибн Ёсир розияллоху анху ўлдирилгандан кейин урушга киришдилар. Чунки Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам:

«Аммор ибн Ёсир исёнкорлар томонидан ўлдирилади», деб марҳамат қилган эдилар.

Бу зот ҳаммаси бўлиб, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламдан 38та ҳадис ривоят қилдилар. Бу кишидан ўғиллари Аммор, Зухайр ва бошқалар ривоят қилишди.

Бу зот тўплаган ҳадислардан баъзиларини уч «Саҳиҳ» соҳиблари ўз китобларига киритишган.

Ўғиллари Амморга айтадилар:

«Бир куни Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам бир аъробийдан от сотиб олдилар. Бу ерда гувоҳликка Хузаймадан бошқа киши йўқ эди. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам Хузайманинг бир ўзларининг гувоҳликлари билан кифояландилар, сўнгга Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: «Қайси бир кишига Хузайма якка ўзи гувоҳлик берса, кифоя қилади», деб марҳамат қилдилар.

Хузайма розияллоху анху хижратнинг 37-санасида (657 милодий) Сиффийн жангида исёнкорлар томонидан шаҳид қилинди.

Бу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг ўзлари маҳсига масҳ тортишнинг муддатини очик-ойдин айтиб турибдилар. Изоҳнинг ҳожати йўқ.

247- عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ ط قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ

يَأْمُرُنَا إِذَا كُنَّا مُسَافِرِينَ أَنْ نَمْسَحَ عَلَى خِفَافِنَا وَلَا نَنْزِعَهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ غَائِطٍ وَبَوْلٍ وَنَوْمٍ إِلَّا مِنْ جَنَابَةٍ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

247. Сафвон ибн Ассол розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бизларга мусофир бўлган вақтимизда қазои ҳожат, таҳорат ушатиш ва уйқудан маҳсиларимизни ечмасдан уч кунгача масҳ тортишни амр қилар эдилар. Магар жанобатдан (ечишга) амр қилганлар».

Насайй ва Термизийлар ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Сафвон ибн Ассол билан яқиндан танишиб олайлик:

Бу саҳоба Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан 12 та ғазотда иштирок этганлар. Куфада истиқомат қилдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кўп ҳадислар ривоят қилдилар.

Бу зотдан Абдуллоҳ ибн Масъуд, Зирр ибн Хубайш, Абдуллоҳ ибн Салама, Абу ал-ўофирлар ривоят қилишган.

Бу ҳадиси шарифда маҳсига масҳ тортиш бўйича муҳим бир масала баён этилмоқда. У ҳам бўлса, масҳ тортиш таҳоратни кетказадиган нарсалардан кейин жоизлиги, ғусл вожиб қиладиган нарсалардан кейин эса, масҳнинг кучи қолмаслигидир.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаи киромларга қазои ҳожат, таҳорат ушатиш ва уйқу орқали таҳоратлари синиб, янги таҳорат олганларида сафар чоғида уч кунгача маҳсига масҳ тортиб юришни амр қилганлар. Аммо жунуб бўлиб, ғусл вожиб бўлиб қолганида эса, маҳсини ечишни амр қилганлар.

ОЛТИНЧИ БОБ

ҒУСЛ ҲАҚИДА

УЧ ФАСЛДАН ИБОРАТ

БИРИНЧИ ФАСЛ

ҒУСЛНИНГ САБАБЛАРИ

Шарҳ: «ғусл» сўзи луғатда бирор нарсанинг устидан сув оқизиш деган маънони англатади.

Шариатда эса, Аллоҳ таолога қурбат ниятида баданнинг ҳаммасига сув оқизишга айтилади.

Ғуслнинг шариатимизда вожиб қилинишининг ҳикматлари кўп.

Аввало, у ибодат, Аллоҳга қурбат ҳосил қилиш учун зарур нарса.

Иккинчидан, поклик, озодалик ва соғлиқ учун ўта муҳим омил.

Қолаверса, ғуслни вожиб қилувчи нарсалар туфайли инсон вужудида пайдо бўладиган баъзи нопокликларни кетказиш, маний кетиши ила жисм йўқотган нарсаларни қайта тиклашдир.

Жинсий яқинлик ва эҳтиломдан кейин ғусл қилган одамда қон юриш яхшиланади ва тетиклик тикланади.

Шунингдек, ният билан қилинган ғусл туфайли гуноҳлар ҳам ювилади.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: تَتَنَبَّطُ

Аллоҳ таоло:

«Агар жунуб бўлсангиз, бас, покланинг», деган.
(Моида сураси, 6-оят)

وَقَالَ: عَمَّ لَكَ كَلَامُكَ

Ва яна:

«Ва жунуб ҳолингизда, то ғусл қилмагунингизча (масжидда турманг) магар йўлдан ўтсангиз», деган. (Нисо сураси, 43-оят)

Шарҳ: «Жунуб» сўзи луғатда «четда турувчи» деган маънони англатади.

Шариатда эса, жинсий яқинлик, уйкуда булғаниш ва бошқа сабабга кўра маний чиқариб, ғусл вожиб бўлган шахсга нисбатан айтилади.

Ғусл вожиб бўлган одам намоздан, Қуръондан, масжиддан ва шариат кўрсатган бошқа нарсалардан четда бўлгани учун ҳам «жунуб» номини олган.

Ғусл масаласи Қуръони карим муолажа қилган масала эканлигини, ушбу бобдаги ҳадислар Қуръонда ғусл ҳақида келган оятларнинг шарҳи каби эканлигини англатиш учун аввало, оятлар зикр қилинмоқда.

Биринчи оятда жунуб бўлган одам покланиши, яъни, ғусл қилиши вожиблиги таъкидланмоқда.

Иккинчи оятда эса, жунуб одам ғусл қилмагунча масжидда тура олмаслиги, магар ғусл учун ўтишга бошқа йўл бўлмаса, масжид орқали ўтиши мумкинлиги ҳақида сўз бормоқда.

Демак, жунублик одамни баъзи бир нарсалардан четда туришига сабаб бўлар экан.

248- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِذَا جَلَسَ بَيْنَ شُعْبَيْهَا الْأَرْبَعِ ثُمَّ جَهَدَهَا فَقَدْ وَجِبَ الْغُسْلُ. وَفِي رِوَايَةٍ: وَإِنْ لَمْ يُنْزَلْ. وَفِي أُخْرَى: وَمَسَّ الْحِثَانُ الْحِثَانُ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ.

248. *Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачонки, у (эр) у(хотин)нинг тўрт мучаси (қўлоғи) орасига ўтирса ва унга яқинлик қилса, батаҳқиқ, ғусл вожиб бўлади», дедилар».

Бошқа ривоятда:

«Агар туширмаса ҳам», дейилган.

Яна бошқа бир ривоятда:

«Хатна қилинган жой хатна қилинган жойга тегса», деганлар.

Бешовларидан фақат Термизий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бу ҳадисда ғуслни вожиб қилувчи сабабларнинг энг асосийси ҳақида сўз юритилмоқда. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам жинсий яқинликни англатувчи сўзни очикчасига айтмай, пардали тарзда баён қилмоқдалар.

Ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Жинсий яқинликдан кейин ҳам эрга, ҳам хотинга ғусл вожиб бўлади.

2. Жинсий яқинликда маний тушишининг ғусл вожиб бўлишига алоқаси йўқ. Жинсий алоқа бўлдими, маний тушса ҳам, тушмаса ҳам ғусл вожиб бўлаверади. Бу «Агар туширмаса ҳам» деган жумладан билинади.

3. Ғусл вожиб бўлиши учун эркакнинг хатна қилинадиган жойи аёлнинг хатна қилинадиган жойига тегса бўлди. Иссиқ минтақаларда, хусусан, араб юртларида қизларни ҳам хатна қилиш одати бор. Унда фаржнинг ичидаги бир оз ўсиб турадиган қисми хатна қилинади. Уламоларимиз эркакнинг хатна қилинган жойи аёлнинг хатна қилинган жойига тегиши учун эркак аъзосининг бош қисми аёл аъзосига кириши керак, дейдилар. Ана шу ҳолат юзага келганида икковларига ҳам ғусл вожиб бўлади.

249- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ
 ρ عَنِ الرَّجُلِ يُجَامِعُ أَهْلَهُ ثُمَّ يُكْسِلُ هَلْ عَلَيْهِمَا الْغُسْلُ؟ وَعَائِشَةُ
 جَالِسَةٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ: إِنِّي لَأَفْعَلُ ذَلِكَ أَنَا وَهَذِهِ ثُمَّ نَعْتَسِلُ.
 رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

249. *Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:*

«Бир одам аҳлига яқинлик қилиб, маний туширмаган киши ҳақида, икковларига ғусл вожиб бўладими?», деб сўради. Оиша ўша ерда ўтирган эди. Бас, Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам:

«Албатта, мен буни манави билан қиламан. Сўнгра ғусл қиламиз», дедилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда жинсий алоқа пайтида маний тўкилмаса ҳам барибир эракка ҳам, аёлга ҳам ғусл вожиб бўлиши таъкидланмоқда. Сўровчи ҳам саволида «икковларига ғусл вожиб бўладими?» деб ҳам эр, ҳам хотин ҳақида сўрамоқда. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам ҳам ўз жавобларида:

«Албатта, мен буни манави билан қиламан. Сўнгра ғусл қиламиз», деб Оиша онамизни кўрсатмоқдалар ва маний тушмаса ҳам эр-хотинга баробар ғусл вожиб бўлишини таъкидламоқдалар. Шундан, бу Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг ўзлари қилган иш эканини ҳам билиб олмоқдамиз.

250- وَ عَنْهَا قَالَتْ: إِذَا جَاوَزَ الْحِثَّانَ الْحِثَّانَ فَقَدْ وَجِبَ
 الْغُسْلُ فَعَلْتُهُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ρ فَأَعْتَسَلْنَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

250. Яна Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади. У киши айтадилар:

«Қачонки хатна қилинган жой хатна қилинган жойдан ўтса, батаҳқиқ, ғусл вожиб бўлади. Мен буни Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан қилганман ва иккаламиз ғусл қилганмиз».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Оиша онамиз баён қилаётган бу масала ҳам, яъни эркакнинг хатна қилинган жойи аёлнинг хатна қилинган жойига тегса, икковларига ҳам ғусл вожиб бўлиши масаласи ҳам бобнинг биринчи ҳадисида ўтган эди. Аммо бу ҳадисда батафсилроқ баён қилинмоқда. Бу ишни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам қилганликлари очик-ойдин айтилмоқда.

Бу масалада ҳушёр бўлиш зарур. Тўлақонли жинсий яқинлик бўлмади-ку, деб дангасалик туфайли ғусл қилмай гуноҳга ботишдан сақланиш керак.

251- عَنْ أَبِي بْنِ كَعْبٍ ط قَالَ: إِنَّ الْفُتْيَا الَّتِي كَانُوا يُفْتُونَ بِهَا إِنَّ الْمَاءَ مِنَ الْمَاءِ كَانَ رُخْصَةً رَخَّصَهَا رَسُولُ اللَّهِ ρ فِي بَدْءِ الْإِسْلَامِ ثُمَّ أَمَرَ بِالْإِعْتِسَالِ بَعْدُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

251. Убай ибн Каъб розияллоху анҳудан ривоят қилинади. У киши айтадилар:

«Сувдан сув (вожиб) бўлади», деб берган фатволари Исломнинг аввалида Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам берган рухсат эди. Сўнгра кейинроқ ғусл қилмоққа амр қилдилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ривоят ила жинсий яқинлик қилганда маний тўқилмаса ҳам ғусл вожиб бўлишига қарши пайдо бўлиши мумкин бўлган бир иштибоҳ кўтарилмоқда. Чунки

авваллари «Сувдан сув (вожиб) бўлади» деган фатво кенг тарқалган. Бу маний сувидан ғусл суви вожиб бўлади, деганидир. Яъни, ким маний сувини тўкса, сув ила ғусл қилмоғи вожиб бўлади. Борди-ю маний тўқилмаса, сув ишлатиб ғусл қилиш ҳам вожиб бўлмайди, дейилмоқчи.

Дарҳақиқат, Ислоннинг дастлабки пайтларида маний тушмаса ғусл қилмасликка Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам рухсат берганлар.

Имом Муслим ривоят қилган ҳадисда қуйидагилар айтилади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Атабоннинг остонаси олдида тўхтаб, уни чақирдилар. У иштонини судраб югуриб чиқди. Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам бу одамни шошириб қўйдикми, дедилар. Атабон эса:

«Эй Аллоҳнинг Расули, қачонки эр шошилиб хотинига манийсини туширмаса, унга нима вожиб бўлади?» деди.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Фақат сувдан сув (вожиб) бўлади», дедилар.

Мана шу гапдан кейинчалик саҳобалар ичида тарқалган, сувдан сув (вожиб) бўлади, деган фатво бериб юборилган.

Эҳтимол, умуман, ғусл нималигини билмай юрган одамларга бирданига оғир келмасин, деб аввал фақат маний тушгандагина ғусл вожиб бўлади, дейилгандир. Кейинчалик эса бу ҳукм насх этилиб (амалдан қолдирилиб), маний тушмаса ҳам ғусл вожиб бўлиши тайин қилинган.

Ҳозирги кунимизда ҳам кўпгина китобларда мазкур ҳадис ва фатволар ҳеч қандай изоҳсиз ёки шарҳсиз келтирилганини кўрамиз. Демак, бу нарса амал учун эмас, фақат маълумот учун келтирилган бўлади.

Шунинг учун «фалон китобда келтирилган ҳадисда «Сувдан сув (вожиб) бўлади», дейилган экан, жинсий

яқинлик пайтида маний тушмаса ғусл вожиб бўлмас экан», дейишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ.

252- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: جَاءَتْ أُمُّ سَلِيمٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ فَهَلْ عَلَى الْمَرْأَةِ مِنْ غُسْلِ إِذَا اخْتَلَمَتْ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: نَعَمْ إِذَا رَأَتْ الْمَاءَ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَتَحْتَلِمُ الْمَرْأَةُ؟ فَقَالَ: تَرَيْتَ يَدَاكَ فِيمَ يُشْبِهُهَا وَلَدُهَا. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ.

252. Умму Салама розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Умму Сулайм Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келди ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, албатта, Аллоҳ ҳақдан ҳаё қилмайди. Аёл киши эҳтилом бўлса, ғусл қиладими?» деди.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа, вақтики сувни кўрса» дедилар.

Бас, Умму Салама:

«Эй Аллоҳнинг Расули, аёл киши ҳам эҳтилом бўладими?» деди.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қўлгинанг қурисин, бўлмаса, боласи унга нимадан ўхшар эди», дедилар».

Учалалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан савол сўраб келган саҳобия аёл Умму Сулайм ҳазрати Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг оналари бўлади. У киши Умму Сулайм куниялари ила машҳур бўлганлар. Шунинг учун ҳам исмларини аниқлашда уламоларимиз бироз

тортишганлар. Баъзилари Саҳла, десалар, бошқалари Румайла, учинчилари яна бошқа исмни айтганлар.

Умму Сулайм бинти Милҳон Хазражия, Нажжориядирлар. У киши Абу Талҳа розияллоҳу анҳуга турмушга чикқанлар. Умму Сулайм ўта диндор, аҳли фазл аёллардан бўлганлар. Ўғиллари Анас розияллоҳу анҳуни кичиклик чоғларида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хизматларига берганлар. Шу сабабдан ҳам Пайғамбаримизнинг оилаларига тез-тез келиб турар ва турли ҳодисаларга гувоҳ бўлиб, саволлар сўраб турар эдилар. Умму Сулайм розияллоҳу анҳонинг исмлари кўпгина ҳадисларда зикр қилинади.

«Эҳтилом» дегани тушда жинсий яқинликни кўрмоқ, уйкуда булғанмоқ, деганидир.

Умму Сулайм розияллоҳу анҳо одатда аёл киши, эркак кишидан сўрашга ҳаё қиладиган саволни сўрашдан олдин:

«Эй Аллоҳнинг Расули, албатта, Аллоҳ ҳақдан ҳаё қилмайди» дедилар. Бу шунинг учун мен ҳам ҳаё қилмай бир ҳақ нарсани сўрамоқчиман, деганларидир. Мен сўрайдиган савол аслида ҳаё қилиш лозим нарса. Лекин ҳақни билиш йўлида ҳаё қилмаслигимга ижозат беринг, деганларидир.

Ҳамма мусулмон халқларда ҳам ҳаёли нарсаларни сўрашдан олдин шунга ўхшаш узр маъносидаги иборалар айтилади. Баъзи жойларда, энди «шариатда шарм йўқ», сўрайверамиз-да, дейишади ва ҳоказо.

Мазкур муқаддимадан кейин Умму Сулайм розияллоҳу анҳо бевосита саволга ўтиб:

«Аёл киши эҳтилом бўлса, ғусл қиладими?» деди.

Бу саволни Пайғамбаримиздан фақат Умму Сулаймгина сўраган эмас. Балки бир неча саҳобия аёллар ҳам сўраганлар. Жумладан, Хавла бинти Ҳакийм, Бусра ва Саҳла бинти Суҳайл розияллоҳу анҳумолар ҳам сўраганлар ва уларнинг ҳадисларини муҳаддисларимиз ривоят

қилганлар.

Эҳтимол, у кишилар шу ҳолатни бошларидан кечирганлар ва динимизнинг бу борадаги ҳукмини аниқлаб олиш учун, гуноҳкор бўлмаслик учун уятни йиғиштириб, савол беришган. Аллоҳ улардан рози бўлсин, уларнинг шаръий ва илмий жасоратларидан ҳосил бўлган фойдадан мусулмонлар авлоддан-авлодга фойдаланиб келмоқдалар.

Умму Сулайм розияллоҳу анҳонинг саволига Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа, вақтики сувни кўрса», дедилар.

Яъни, хотин киши тушида жинсий алоқани кўрса-ю, кейин манийни кўрса ёки сезса, унга ғусл вожиб бўлади. Аммо тушида жинсий алоқани кўр-са-ю, кийимида, баданида маний кўрмаса, бошқа бир аломатни сезмаса ғусл қилмайди. Бу ҳукм эркак кишига ҳам тегишли. Аксинча, тушида ҳеч нарсани кўрмаса ҳам манийни кўрса, ғусл қилади.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам билан Умму Сулайм розияллоҳу анҳонинг ораларида бўлиб ўтаётган бу савол-жавобни эшитиб турган Умму Салама онамиз ҳам уялдилар (бошқа ривоятда Умму Салама юзини бекитиб олди, дейилган) ҳам ажабландилар. Шунинг учун Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга савол бериб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, аёл киши ҳам эҳтилом бўладими?» деди.

Умму Салама онамизнинг бу саволларидан баъзи аёллар эҳтилом бўлмасликлари билинади. Бўлмаса, у киши бу саволни бермас эдилар. Умму Салама онамизнинг бу саволларига Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қўлгинанг қурисин, бўлмаса, боласи унга нимадан ўхшар эди», деб жавоб бердилар.

«Қўлинг қурисин» ибораси арабчада «тарибат ядаак» дейилади. Маъноси эса қўлинг тупроққа қоришсин. Яъни,

камбағал бўлгин, дегани. Лекин арабларда яхши маънода ҳам ишлатилаверади. У фақат ёмон дуо, деб тушунилмайди. Бунга ўхшаш иборалар бошқа мусулмон халқларда ҳам бор. Мисол учун, баъзи жойларда, «ҳа, шўринг курисин-а», дейилади.

Демак, боланинг ота-онасига ўхшаши бежиз эмас экан. Аёл кишида ҳам маний мавжуд экан. Фақат баъзи аёлларда жинсий алоқадан бошқа пайтда, масалан, уйқуда ҳам маний чиқар экан.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Шариатдаги ҳақни билиш учун ҳаё қилмаслик.
2. Саҳобия аёлларнинг ҳақни билишга қизиққанлари.
3. Аёл кишининг эҳтилом бўлиши.
4. Аёл киши эҳтиломдан кейин маний сувини кўрса ёки сезса, унга ғусл вожиб бўлиши.
5. Эҳтиломдан кейин сувни кўрмаса, ғусл вожиб эмаслиги.
6. Аёл кишида маний суви борлиги.
7. Баъзи аёллар эҳтилом бўлмаслиги.
8. Боланинг ота-онага ўхшаши уларнинг манийси орқали бўлиши.

Бу ҳақда, яъни, эркак ва аёлнинг манийси, болаларни уларга ўхшашлигига сабаб бўлиши масаласида ушбу ҳадиснинг бошқа ривоятларида қўшимча маълумотлар келган. Ҳозир ўшаларни ўрганамиз.

وَزَادَ مُسْلِمٌ: إِنَّ مَاءَ الرَّجُلِ غَلِيظٌ أَبْيَضُ وَمَاءَ الْمَرْأَةِ رَقِيقٌ أَصْفَرُ
فَمِنْ أَيهِمَا عَلَا أَوْ سَبَقَ يَكُونُ مِنْهُ الشَّبَّةُ.

Муслим:

«Эркак кишининг манийси қуюқ ва оқ, аёл кишининг манийси суюқ ва сарғиш бўлади. Улардан қайси бириники устун келса ёки олдин бўлса,

ўхшашлик ўшандан бўлади», деган жумлани зиёда қилган.

Шарҳ: Имом Муслим ривоятида келган қўшимчада Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам эркак ва аёлнинг манийсини очик-ойдин васф қилиб бермоқдалар. Шу соҳа бўйича мутахассисларнинг айтишларича, яқин-яқинларгача аёл кишининг манийси борлиги илмий доираларда тан олинмас эди. Аммо илм ва фаннинг тараққий этиши билан бу ҳақиқат худди Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам васф қилганларидек бўлиб чикди. Шунингдек, ҳадиси шарифдаги:

«Улардан қайси бириники устун келса ёки олдин бўлса, ўхшашлик ўшандан бўлади» деган гаплари ҳам тасдиқланди. Яъни, эркакнинг манийси аёлнинг манийсидан устун келса ёки олдин бўлса, улардан бўлган бола отасига ўхшаган бўлади. Агар аёлнинг манийси эркакниқидан устун келса ёки олдин бўлса, бола онасига ўхшаган бўлади.

Замонавий илм ҳам болага маний орқали ота-онанинг турли хусусиятлари ўтишини тасдиқлади.

وَلَهُ أَيُّضًا: إِذَا عَلَا مَاؤُهَا مَاءَ الرَّجُلِ أَشْبَهَ الْوَلَدُ أَحْوَالَهُ وَإِذَا عَلَا
مَاءُ الرَّجُلِ مَاءَهَا أَشْبَهَ وَلَدُ أَعْمَامَهُ.

Яна ўша киши (Муслим) қилган ривоятда:

«Қачон аёлнинг суви эркакнинг сувидан устун келса, бола тоғаларига ўхшайди. Қачон эркакнинг суви аёлнинг сувидан устун бўлса, бола амакиларига ўхшайди», дейилган.

Шарҳ: Дарҳақиқат, болаларда тоғаларига ёки амакиларига ўхшашлик аломатлари бўлиши ҳаммага маълум. Бу ўхшашлик ҳам ота ёки онанинг суви бири-биридан устун келишидан эканлиги ҳадисда очик-ойдин

айтилмоқда. Бу ҳақиқатни ҳам ирсиятни ўрганиш илми тасдиқлади.

وَفِي رِوَايَةٍ: فَإِذَا اجْتَمَعَا فَعَلَا مَنِي الرَّجُلِ مَنِي الْمَرْأَةِ أَدْكُرَا بِإِذْنِ اللَّهِ وَإِذَا عَلَا مَنِي الْمَرْأَةِ مَنِي الرَّجُلِ أَتْنَا بِإِذْنِ اللَّهِ.

Бошқа бир ривоятда:

«Қачон икковлари жам бўлсалар ва эркакнинг манийси аёлнинг манийсидан устун келса, Аллоҳнинг изни ила ўғил бола кўрадилар. Қачонки аёлнинг манийси эркакнинг манийсидан устун келса, Аллоҳнинг изни ила қиз бола кўрадилар».

Шарҳ: Ушбу ривоятда ҳамма нарсa Аллоҳнинг изни ила бўлиши сабаблари ҳам баён қилинмоқда.

Минг тўрт юз йил муқаддам айтилган бу гаплар энди-энди илмий тараққиёт туфайли ўз тасдиғини топмоқда. Дунёдаги энг кўзга кўринган гинеколог олимлар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шу хусусда айтган гаплари илмий мўъжиза эканини тасдиқламоқдалар. Улардан баъзилари Исломга кириб, баъзилари мойил бўлмоқдалар.

253- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ

الرَّجُلِ يَجِدُ الْبَلَلَ وَلَا يَذْكُرُ احْتِلَامًا، قَالَ: يَغْتَسِلُ وَعَنِ الرَّجُلِ يَرَى أَنْ قَدْ احْتَلَمَ وَلَا يَجِدُ الْبَلَلَ قَالَ: لَا غُسْلَ عَلَيْهِ. فَقَالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ: الْمَرْأَةُ تَرَى ذَلِكَ أَعْلَيْهَا غُسْلٌ؟ قَالَ: نَعَمْ إِنَّمَا النِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

253. *Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:*

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан ҳўлни кўрган, лекин эҳтиломни эслай олмаган одам ҳақида сўралди. У зот:

«Ғусл қилади», дедилар. Эҳтиломни кўрган, лекин ҳўлни кўрмаган одам ҳақида (ҳам сўралдилар) У зот:

«Унга ғусл вожиб эмас», дедилар.

Бас, Умму Сулайм:

«Аёл киши ҳам ўшани кўради. Унга ҳам ғусл вожиб бўладими?» деди. У зот:

«Ҳа, албатта, аёллар эркакларнинг туғишганларидир», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадисда баён қилинаётган масала ҳам кўп учраб турадиган, айниқса, ёшларда тез-тез такрорланиб турадиган масаладир. Шунинг учун саҳобаи киромлар томонидан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга бу ҳақда савол берилди.

Биров тушида ғусл вожиб бўладиган бирор нарсани кўрганини эслай олмайди. Лекин баданида, кийимида ёки ётган жойида манийнинг ҳўлини кўради. Нима қилиш керак? Албатта, ғусл қилиш вожиб, акс ҳолда гуноҳкори азим бўлади.

Бошқа биров тушида жинсий алоқани кўрган, аммо уйғонса, ҳеч қаерда манийнинг ҳўли йўқ. Ундоқ одамга ғусл вожиб бўлмайди. Чунки ундан воқеъликда ғусл вожиб бўладиган нарса чиққан эмас.

Мана шу масалалар ҳақида савол-жавоб бўлиб турган жойда Умму Сулайм розияллоҳу анҳо ҳам бор эканлар. У киши фурсатдан фойдаланиб:

«Аёл киши ҳам ўшани кўради. Унга ҳам ғусл вожиб бўладими?» деди.

Яъни, аёл киши ҳам эҳтиломни кўрмайди-ю, ҳўлни кўради. Унга ҳам ғусл қилиш вожиб бўладими, дедилар.

Бу саволга Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ижобий жавоб бериб:

«Ҳа, албатта, аёллар эркакларнинг туғишганларидир», дедилар.

Яъни, ҳа, аёл кишига ҳам ғусл вожиб бўлади. Аёл киши ҳам худди эркак кишига ўхшаш, деганларидир.

Бу ҳадисдаги ҳукмларни ҳар бир киши яхшилаб ўрганиб олиши зарур. Айниқса, энди балоғатга етган ёшларга ўргатиб қўйиш лозимки, улар эътиборсизлик ила гуноҳкор бўлиб қолмасин.

254- وَعَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَغْتَسِلُ مِنْ أَرْبَعٍ مِنَ الْجَنَابَةِ وَيَوْمَ الْجُمُعَةِ وَمِنْ الْحِجَامَةِ وَمِنْ غُسْلِ الْمَيِّتِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

254. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам тўрт нарсадан ғусл қилар эдилар: жунубликдан, Жума куни, қон олдириган ва майитни ювгандан кейин».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда Оиша онамиз Пайғамбаримиз ғуслларининг баъзи сабабларини айтмоқдалар.

Ҳадиси шарифда:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам тўрт нарсадан ғусл қилар эдилар» дейилганидан бу тўрт нарсадан бошқа нарсадан ғусл қилиб бўлмас экан, деган фикрга бормаслик керак. Бошқа ҳадислардан бу ҳақиқат зоҳир бўлади. Мисол учун, икки ийд кунлари ва Арафот куни ғусл қилиш марғубдир.

Аммо бу ҳадисда фақат тўрт нарса зикр этилмоқда:

1. «Жунубликдан».

Бу ҳақда муфассал сўз юритилди.

2. «Жума куни».

Бу ҳақда кўплаб ҳадислар келган. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам жума намози учун ғусл қилганлар, бошқаларни ҳам ғусл қилишга буюрганлар.

Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда «Жуманинг ғусли ҳар бир эҳтиломга етган учун вожибдир», дейилган.

Бу маънодаги ҳадислар кўп. Шунинг учун ҳам баъзи мазҳабларда жума кунги ғусл суннати муаккада дейилган.

Ҳанафий мазҳабида эса жума кунги ғусл суннат дейилган.

3. «Қон олдирганда».

Ўтмишда махсус услуб билан қон олдириш одати бўлган. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам қон олдирганлар. Ундан кейин эса ғусл қилганлар. Чунки баданга қон сачраш эҳтимоли кучли. Ҳанафий мазҳабида бу масала тўлиқ ўрганиб чиқилиб, қон олдиргандан кейинги ғусл мандубдир, дейилган.

4. «Майитни ювгандан кейин».

Бу масалада келган ҳадисларда ихтиёр майитни ювган одамнинг ўзига қўйилгани мулоҳаза қилинади. Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳудан қилинган ривоятда: «Майитни ювар эдик. Бас, биздан баъзиларимиз ғусл қилар эдик. Баъзиларимиз ғусл қилмас эдик», дейилган.

Бошқа бир ҳадисда эса: «Албатта, майитингиз пок ҳолида ўлади. Қўлларингизни ювиб олсангиз бўлади», дейилган.

Ушбу ва бошқа ҳадисларни ҳисобга олиб, Ҳанафий мазҳабида майитни ювган одам ғусл қилиши мандуб, дейилган.

Бундай ҳолда битта ҳадисни ўқиб олгач, ўшанга қараб ҳукм чиқариб, кишиларнинг бошини айлантирмаслик керак. Тажрибада шундоқ ҳолатлар ҳам бўлган. Ҳадис китобларининг биридан баъзилар:

«Ким майитни ювса, ғусл қилсин, ким уни кўтарса,

тахорат қилсин», деган ҳадисни ўқиб олиб, кишилар ўртасида ихтилоф чиқарганлар.

Ҳолбуки, ўша одамлар бу масаладаги бошқа ҳадисларни ҳам ўқисалар, бу ҳадислар асосида уламоларимиз олиб борган илмий баҳсларни ўргансалар ихтилофга ҳеч ўрин қолмайди.

Имом Абу Довуд мазкур ҳадисни мансух (амалдан қолган), деб очиқ-ойдин айтиб қўйган.

255- عَنْ قَيْسِ بْنِ عَاصِمٍ τ أَنَّهُ أَسْلَمَ فَأَمَرَهُ النَّبِيُّ ρ أَنْ يَغْتَسِلَ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

255. Қайс ибн Осим розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У киши Исломга келганларида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам сув ва сидр ила ғусл қилишга амр этган эканлар».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Қайс ибн Осим розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишайлик:

Қайс ибн Осим ибн Синон Мунқирий ат-Тамимий. Куниялари Абу Али, арабларнинг тадбирли амирларидан, шижоат ва ҳалимлик билан танилган, жоҳилиятда шоир ва саййидлик билан машҳур бўлган саҳобалардан эдилар.

Бу саҳоба ароқ ичишни Исломга киришдан олдин ҳам ўзларига ҳаром қилган эдилар. Ҳижратнинг 9-санасида Тамим қабиласи томонидан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга элчи бўлиб келиб, ана шу йили Исломга кирдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бу зотни қавмларидан садақаларни йиғиш учун масъул этиб тайинладилар.

Бу зот Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кўп

ҳадислар ривоят қилдилар. У кишидан Ҳасан, Аҳнаф, Хулайфа ибн Ҳусайн, ўғиллари Ҳаким ибн Қайс ва бошқалар ривоят қилишган.

Қайс ибн Осимнинг 33 фарзандлари бор эди. Вафот этишларидан олдин уларни чакириб:

«Эй болаларим, менинг васиятимни эшитинглар. Чунки мендан бошқа киши сизларга насихат қилмайди. Молларингизни тадбир билан ишлатинг, бундай қилишларингиз сахий бўлишлик учун огоҳ этади ва маломатдан сақлайди. Одамлардан нарса сўрашликдан сақланинглар, чунки кишининг охириги касби сўрашликдир».

Бу зот ҳаётларининг охирида Басрада истиқомат қилдилар. Ҳижратнинг 20-санасида (640 милодий) ана шу ерда вафот этдилар.

Сидр бу ўсимлик бўлиб, сувга кўшилса, совун вазифасини ўташи мумкин.

Қайс ибн Осим розияллоҳу анхунинг ушбу ҳадисларини далил қилиб, Моликий ва Ҳанбалий мазҳаблари кофир одам мусулмон бўлганда ғусл қилиш вожиб бўлади, дейдилар.

Ҳанафий ва Шофеъий мазҳаблари эса янги мусулмон бўлган собиқ кофирнинг ғусл қилиш ҳукмини иккига бўлади.

1. Агар янги мусулмон бўлган одам жунуб бўлмаса, ғусл қилиш унинг учун мустаҳаб бўлади. Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар бир янги мусулмон бўлган одамни ғусл қилишга буюрмаганлар. Шунинг учун янги мусулмон бўлган одам жунуб бўлмаса, таҳорат қилиб олса бўлади.

2. Агар янги мусулмон бўлган одам жунуб бўлса, унинг учун ғусл қилмоқ вожиб бўлади. Чунки жунуб кишига ғусл вожиблигида ҳеч қандай шак-шубҳа йўқ.

Шу билан ғуслга сабаб бўладиган нарсалар ҳақидаги

бобда келтирилган ҳадислар тамом бўлди. Аммо бу ҳақда мазкур бобдаги ҳадислардан бошқа ҳадислар йўқ дегани эмас.

Шунингдек, ғуслга сабаб бўладиган нарсалар фақат ушбу бобда ўрганган нарсаларимиз эмас, балки бундан бошқа нарсалар ҳам бор, мисол учун:

1. Ҳайз ва нифос.

Имом Бухорий ва Имом Муслимлар ривоят қилган ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Фотима бинти Қайс розияллоҳу анҳога:

«Агар ҳайз келса, намозни қўй. Қачонки ҳайз кетса, ғусл қил ва намоз ўқи», деганлар.

Шунинг учун ҳайздан пок бўлган аёлга ғусл вожиб.

Нифос эса янги туккан аёлда тўпланиб қолган ҳайздир. Шунинг учун нифосдан пок бўлган аёлга ҳам ғусл вожиб бўлади. Бу каби масалалар ўз бобида батафсил ўрганилади, иншааллоҳ.

2. Шаҳид бўлмаган мусулмон майитга ҳам ғусл вожиб бўлади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида ҳаммага шу муомала қилинган.

Имом Бухорий ва Имом Муслимлар Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда уловидан йиқилиб ўлган киши ҳақида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уни сув ва сидр ила ювинглар ва икки кийим ила кафанланглар», деганлар.

Бу бобда зикр қилинмаган суннат ғусллар ҳам бор:

1. Икки ийд намози учун ғусл қилиш.

Чунки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шундоқ қилганлар.

2. Ҳаж ёки умра учун эҳром боғлаганда ғусл қилиш.

Буни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам қилганлар.

3. Арафотда туриш учун ғусл қилиш.

Бу ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан собит бўлган суннатдир.

4. Истеҳоза (одатдан ташқари қон) кўрган аёл учун.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Умму Ҳабиба ва Зайнаб бинти Жаҳш оналаримизга шу амрни қилганлар.

5. Ҳушидан кетган одам ўзига келганида ғусл қилиш.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шундоқ қилганлар.

Уламолар бунга жинниликдан тузалган ва мастликдан ҳушёр бўлган одамларни ҳам қўшади.

6. Кўпчилик тўпланиб қилинадиган ибодатларда тер ва бошқа сабабларга кўра ноҳуш ҳидларнинг тарқалиб кетишининг олдини олиш ниятида ғусл қилиш тавсия этилади.

Бундоқ ишларга Муздалифада тунаш, шайтонга тош отиш, зиёрат ва видо тавофлари, қуёш ва ой тутилгандаги намозлар ва истисқо намозлари киради.

ИККИНЧИ ФАСЛ

ҒУСЛНИНГ ОДОБЛАРИ ВА ҲАММОМНИНГ ҲУКМИ

256- عَنْ أُمِّ هَانِيٍّ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ:
ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ وَفَاطِمَةُ تَسْتُرُهُ
فَقَالَ مَنْ هَذِهِ؟ قُلْتُ: أَنَا أُمُّ هَانِيٍّ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ إِلَّا أَبُو دَاوُدَ.

256. Умму Ҳонеъ бинти Абу Толиб розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Фатҳ куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига борсам ғул қилаётган эканлар. Фотима эса у кишини тўсиб турар эди. Бас, у зот:

«Ким бу?» дедилар.

«Мен Умму Ҳонеъман», дедим.

Бешовларидан фақат Абу Довуд ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бу ҳадиснинг ровияси Умму Ҳонеъ розияллоҳу анҳо Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амакилари Абу Толибнинг қизларидир. У киши Ҳазрати Али розияллоҳу анҳунинг сингиллари бўлади. Куниялари билан машҳур бўлганлар. Шунинг учун ҳам исмларида ихтилоф бор. Баъзилар Отика деса, бошқалар Фотима дейдилар, учинчилари яна бошқа исмни айтадилар. У кишидан қирқ олти ҳадис ривоят қилинган.

Умму Ҳонеъ маккалик бўлганлар, шунинг учун ҳам Макка фатҳ этилган куни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг келганларини эшитиб, ҳузурларига борганлар. Кейин эса ҳадисда васф қилинган ҳолатни кўрганлар.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Ғусл қилинаётганда киши одамлар кўзидан тўсилиши вожиблиги.

Мусулмон киши бегоналардан авратини тўсмоғи фарз.

Уламоларимиз ким ҳаммомга яланғоч кириб, бошқаларга авратини кўрсатса, унинг гувоҳлиги қабул қилинмайди, деганлар. Яъни, фосиқ киши сифатида тўлақонли, эътиборга сазовор мусулмонлик даражасидан тушади.

2. Ғусл қилаётган отани қизи пана қилиб туриши жоизлиги.

Фотима онамиз Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни тўсиб турганлари бунга хужжат.

3. Шунингдек, маҳрам аёл ҳузурида ғусл қилиш мумкинлиги.

4. Кирган одамнинг кимлигини сўраш мумкинлиги.

5. Кирган одам ўзи ҳақида хабар бериши жоизлиги.

257- عَنْ مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: وَضَعْتُ لِلنَّبِيِّ ۲ مَاءً وَسَتَرْتُهُ فَأَغْتَسَلَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

257. Маймуна розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга сув қуйиб қўйдим ва тўсиб турдим. У киши ғусл қилдилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Маймуна онамиз бу ривоятда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга ғусл учун сув тайёрлаб берганлари ва ғусл қилган пайтларида У зотни тўсиб турганлари ҳақида сўзлаб бермоқдалар.

Бу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Аёл эрининг ғусл қилиши учун сув тайёрлаб бериши.

2. Аёл эри ғусл қилаётганида уни тўсиб туриши.

(Бошқа бир ривоятда «бир кийим билан тўсиб турдим», дейилган).

3. Ғусл пайтида тўсилиб туриш вожиблиги.

258- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَعْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيُّ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ. وَفِي رِوَايَةٍ: مَنْ قَدَحَ يُقَالُ لَهُ الْفَرْقُ تَخْتَلِفُ أَيْدِينَا فِيهِ زَادَ فِي رِوَايَةٍ مِنَ الْجَنَابَةِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ.

258. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Мен Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга бир идишдан ғусл қилар эдим».

Бошқа бир ривоятда:

«Фарақ» дейиладиган қадахда қўлларимиз аралашиб кетар эди», дейилган.

Учинчи бир ривоятда:

«Жунубликдан», деган сўз зиёда қилинган.

Бешовлари ривоят қилинган.

Шарҳ: «Фарақ дейиладиган қадах ўн олти ратл сув сиғадиган идиш» экани аввал айтилган.

Ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Эр-хотин жунубликдан бир жойда, бир идишдан сув олиб, ғусл қилишлари мумкинлиги.

259- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ت أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: لَا يَنْظُرُ الرَّجُلُ إِلَى عَوْرَةِ الرَّجُلِ وَلَا الْمَرْأَةُ إِلَى عَوْرَةِ الْمَرْأَةِ وَلَا يُفْضِي الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ وَلَا تُفْضِي الْمَرْأَةُ إِلَى الْمَرْأَةِ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.

259. *Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эркак киши эркак кишининг авратига қарамайди. Аёл киши ҳам аёл кишининг авратига қарамайди. Бир кийим ичида эркак киши эркак кишига баданини теккизмайди. Бир кийим ичида аёл киши аёл кишига баданини теккизмайди», дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Эркак киши хотин кишининг, хотин киши эркак кишининг авратига қараши, умуман, мумкин эмаслиги маълум ва машҳур бўлганидан ҳамда оят ва бошқа ҳадисларда муфассал баён қилинганидан бу жойда айтилмаган.

Бу ҳадисда кишилар ўзига енгил санайдиган, бўлаверади, деб ўйлайдиган нарсалардан баъзиларининг ҳукми баён қилинган.

«Эркак киши эркак кишининг авратига қарамайди».

Маълумки, эркак кишининг эркак кишига нисбатан аврати тиззалари билан киндиги орасидаги танаси. Бу авратни аёл киши кўрмаса бўлди, деган ҳаёл билан эркак кишига кўрсатишнинг зарари йўқ, деб ўйлаш мутлақо ҳатодир. Аввало, эркак киши бегона эркак кишидан ҳам авратини бекитмоғи лозим. Шунингдек, бошқа эркак кишининг авратига назар солмаслиги ҳам керак. Бу нарса шариатимизда ҳаром қилинган.

«Аёл киши ҳам аёл кишининг авратига қарамайди».

Кўпчилик аёлларда аёл киши авратини эркак кишига кўрсатмаса бўлди, деб аёллардан эҳтиёт бўлмаслик одатлари бор. Бу ҳам нотўғри. Аёл кишининг аврати бошқа бир аёл кишига нисбатан иккига бўлинади.

1. Муслима аёлнинг муслима аёлга нисбатан аврати киндигидан тиззасигача.

Мазкур жойини муслима аёлларга ҳам кўрсатмаслиги керак. Бошқа аёлларнинг ўша жойига қарамаслик ҳам керак.

2. Муслима аёлнинг кофир аёлга нисбатан аврати хизмат вақтида очиқ турадиган жойларидан бошқа жойларидир.

«Бир кийим ичида эркак киши эркак кишига баданини теккизмайди».

Кийим деганда ётиш ўрни ҳам киради. Яъни, эркак киши яланғоч баданини бошқа эркак кишига теккизмаслиги керак. Чунки бу иш жинсий бузуқликка олиб келиши мумкин. Эркак киши-ку, нима ҳам бўлар эди, дейиш керак эмас. Кўпчилик бузуқ ишлар, хусусан, ливота (бачабозлик) шундан бошланади.

«Бир кийим ичида аёл киши аёл кишига баданини теккизмайди».

Чунки бу иш ҳам аёллар ичида ўзаро бузуқликка олиб боради. Бу ҳаром ишни арабчада «сиҳоқ» дейилади.

Кўриб турибмизки, Ислом шариатида жинсий тарбияга алоҳида эътибор берилган. Ҳоҳ эркак киши бўлсин, ҳоҳ аёл бўлсин, ўзгаларнинг жинсий майлини кўзғатиши мумкин бўлган аъзоларини бекитиб юришга, бошқаларнинг ўша аъзоларига назар солмасликка амр қилинган.

Шунингдек, ҳоҳ эркак бўлсин, ҳоҳ аёл бўлсин яланғоч баданини бир-бирига теккизиши ҳам ман қилинган. Булар ҳаммаси зино, бачабозлик, аёлларнинг бир-бирлари билан шаҳвоний алоқалари каби катта гуноҳ бўладиган ҳаром ишларнинг олдини олиш учун қилинган.

Биз мусулмонлар бу амрларга сўзсиз бўйинсунишимиз лозим. Шариатимизнинг амрларига итоат қилишимиз керак. Болаларимизни, ўзимизга қарашли кишиларни шу руҳда тарбиялашимиз керак.

260- عَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ عَوْرَاتُنَا مَا نَأْتِي مِنْهَا وَمَا نَذَرُ؟ قَالَ: احْفَظْ عَوْرَتَكَ إِلَّا مِنْ زَوْجَتِكَ أَوْ مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ قَالَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا كَانَ الْقَوْمُ بَعْضٌ فِي بَعْضٍ؟ قَالَ إِنْ اسْتَطَعْتَ أَلَّا يَرَيْنَهَا أَحَدٌ فَلَا يَرَيْنَهَا قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا كَانَ أَحَدُنَا خَالِيًا؟ قَالَ: اللَّهُ أَحَقُّ أَنْ يَسْتَحْيِيَ مِنْهُ مِنَ النَّاسِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ وَالْبُخَارِيُّ وَبَعْضُهُ.

260. Баҳз ибн Ҳакийм отасидан, у эса бобосидан ривоят қилади:

«Мен:

«Эй Аллоҳнинг Расули, авратларимиздан қайси бирини тўсайлик, қайси бирини қўяйлик?» дедим.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Авратингни хотининг ва чўрингдан бошқадан муҳофаза қил», дедилар. Мен:

«Эй Аллоҳнинг Расули, агар одам бир қавмнинг ичида бўлса-чи?» дедим. У зот:

«Агар уни бирор киши зинҳор кўрмаслигига қодир бўлсанг, зинҳор кўрмасин», дедилар. Мен:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бирортамиз ўзи холи бўлганда-чи?» дедим.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Одамлардан кўра, Аллоҳдан ҳаё қилинмоғи ҳақлироқдир», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Бухорий баъзисини ривоят қилган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Баҳз ибн Ҳакийм розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишиб олайлик:

Баҳз ибн Ҳакийм ибн Муовия ал-Қушайрий ал-Басрий.

Ҳадисларни боболари ва оталаридан ривоят қилдилар. Бу кишидан Саврий, Химода ибн Салама, Маъмур, Абу Осим, Марвон ибн Муборақлар ривоят қилишган.

Баҳз ибн Ҳакиймнинг оталари Ҳакийм ибн Муовиядирлар. У киши тобеъинлардан бўлиб, ишончли одам бўлган. Баҳз ибн Ҳакиймнинг боболари Муовия ибн Ҳайдата бўлиб, у киши саҳобийлардан бўлганлар.

Бу ҳадисда ўша Муовия ибн Ҳайдата розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўраган бир неча масалалар ва уларга берилган жавоблар келтирилмоқда:

«Эй Аллоҳнинг Расули, авратларимиздан қайси бирини тўсайлик, қайси бирини қўяйлик?»

«Авратингни хотининг ва чўрингдан бошқадан муҳофаза қил».

Демак, эркак киши тиззаси билан киндиги орасидаги аъзоларини ўз хотини ва чўрисидан бекитмаса ҳам бўлар экан. Аммо бошқалардан тўсмоғи вожибдир.

«Эй Аллоҳнинг Расули, агар одам бир қавмнинг ичида бўлса-чи?» Унда нима қилади? Баъзи вақтларда беихтиёр баъзи жойлар кўриниб қолиши мумкин-ку?

«Агар уни бирор киши зинҳор кўрмаслигига қодир бўлсанг, зинҳор кўрмасин».

Яъни, кўпчиликнинг ичида, ноқулай ҳолатда бўлсанг ҳам авратингни бировга зинҳор кўрсатмасликка ҳаракат қил.

«Эй Аллоҳнинг Расули, бирортамиз ўзи холи бўлганда-чи?»

«Одамлардан кўра, Аллоҳдан ҳаё қилинмоғи ҳақлироқдир».

Яъни, авратни тўсиш масаласида одамлардан кўра кўпроқ Аллоҳдан ҳаё қилмоқ зарур.

Шунга биноан, холи одам ўзини тўсмай ғусл қилганидан кўра, авратини тўсиб, ғусл қилгани афзал,

дейилган.

Имом Бухорий «Ўзи ёлғиз, холи жойда яланғоч ғул қилган ва тўсиниб ғул қилган одам. Тўсмоқлик афзаллиги ҳақида боб» номли боб очганлар.

Бошқа ҳадисларда, хусусан, Мусо ва Айюб алайҳиссаломларнинг яланғоч ҳолда ғул қилганларини васф қилувчи ҳадисларни далил қилиб, барча фақиҳлар ғул вақтида холи бўлган одам авратини тўсиши мустаҳабдир, деганлар.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Аврат ҳақида савол бериб, билиб олиш яхшилиги.
2. Эркак киши ўз хотини ва чўрисидан авратини тўсмаса жоизлиги.
3. Хотин ва чўридан бошқадан авратни тўсиш лозимлиги.
4. Одамлар ичида бўлганда ҳам зинҳор авратни ўзгага кўрсатмасликка ҳаракат қилиш зарурлиги.
5. Холи бўлган одам авратини тўсиб, ғул қилиши афзаллиги.

261- عَنْ جَرَهْدٍ τ مِنْ أَصْحَابِ الصُّفَّةِ قَالَ: جَلَسَ رَسُولُ

اللَّهِ ρ عِنْدَنَا وَفَحِذِي مُنْكَشِفَةً فَقَالَ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْفَحِذَ عَوْرَةٌ
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ خَارِشٍ.

261. Асҳоби суффалардан бўлган Жарҳад розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузуримизга ўтирдилар. Соним очиқ эди. У зот:

«Сон аврат эканлигини билмайсанми?» дедилар».

Абу Довуд, Термизий ва Бухорийлар ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Жарҳад розияллоҳу анҳу ҳақида.

Жарҳад ибн Хувайлид Асламий, куниялари Абу Абдуррахмон, аҳли суффалардан эдилар. Худайбияда иштирок этдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан бир неча машҳур ҳадислар ривоят қилдилар. Шу ҳадислардан бири «кишиларнинг сони ҳам авратдир» деган ҳадис.

Бу зот Мадинада яшадилар ва ана шу ерда Язид ибн Муовия даврида вафот этдилар.

Бу зот тўплаган ҳадислардан баъзиларини уч «Саҳиҳ» соҳиблари ўз китобларига киритишган.

«Асҳоби суффа» саҳобаи киромлардан бир гуруҳига берилган ном бўлиб, уларнинг турар жойлари бўлмаганидан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг масжидлари ортидаги суффада яшаб, кўпроқ Масжиди Набавийга келган хайр-эҳсонлардан кун кўрар эдилар.

Ҳозирги кунда ҳам ўша суффа ислоҳ қилинган ҳолда сақланиб қолган. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам асҳоби суффаларни эҳтиром қилар, кўнгилларини кўтарар, кўпинча, улар билан бирга ўтирар эдилар. Ана шундай ўтиришлардан бирида ушбу ҳадиснинг ровийи Жарҳад розияллоҳу анҳунинг сонлари очилиб қолганини кўриб, у кишига:

«Сон аврат эканини билмайсанми?» дедилар.

Яъни, нимага сонингни очиб ўтирибсан, бекит, деганлар. Шундан сон ҳам авратлиги ва аврати очилиб қолган, бошқа ношаръий ҳолатдаги одамларга танбех бериш лозимлиги чиқади.

262- عَنْ يَعْلَى τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ رَأَى رَجُلًا يَغْتَسِلُ بِالْبَرَارِ

بِلَا إِزَارٍ، فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَاتَّيَّ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ حَيٌّ

سِتِيرٌ يُحِبُّ الْحَيَاءَ وَالسَّتْرَ، فَإِذَا اغْتَسَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتِرْ. رَوَاهُ أَبُو

262. Яъло розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам очик жойда иштонсиз ғул қилаётган одамни кўриб қолдилар. Бас, минбарга чиқдилар. Аллоҳга ҳамду сано айтганларидан сўнг:

«Албатта, Аллоҳ ўта ҳаёли ва ўта тўсингандир. Бирортангиз ғул қилса, тўсиниб олсин», дедилар».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввал ҳадиснинг ровийи Яъло розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишиб олайлик:

Яъло ибн Мурра ас-Сақафий Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фазилатли саҳобаларидан. Ҳудайбия, Ҳайбар, Макка фатҳи, Ҳувазон, Тоифдаги жангларда иштирок этганлар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Тоифга борганларида узум келтирган саҳоба шу киши эдилар.

Яъло Али розияллоҳу анҳунинг асҳобларидан бўлиб, Куфа, Басра шаҳарларида истиқомат қилдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ҳадислар ривоят қилдилар. Бу зотдан ўғиллари Абдуллоҳ, Саид ибн Абу Рашид ва бошқалар ривоят қилишган.

Бу киши ривоят қилган ҳадислардан баъзиларини уч «Саҳиҳ» соҳиблари ўз китобларига киритишган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам мусулмонларнинг шариат ҳукмларига амал қилишларини доимо зийраклик билан кузатиб, йўл қўйилган хатоларни ўз ўрнида тузатиб борар эдилар. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам бу тузатиш ишларини шароитга, шахсга, хатога қараб, энг мос усулини топар ва турлича муолажа қилар эдилар.

Гоҳида юқоридаги ўтган ҳадисдаги Жарҳад розияллоҳу

анхуга қилган муомалалари каби хатога йўл қўйган одамнинг ўзини огохлантирар эдилар.

Агар хато кенгроқ миқёсда бўлса, ўша атрофда турганларни ҳам бохабар қилиб қўяр эдилар.

Гоҳида эса, ушбу ҳадисда келганига ўхшаб, намоздан кейин минбарга чиқиб, ҳаммага тушунтирар эдилар.

Кунлардан бир кун Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам холи, лекин очиқ жойда яланғоч ҳолда ғусл қилаётган бир одамни кўриб қолдилар. Бу хатони тузатишга аҳд қилдилар. Масжидда намоз ўқилгандан кейин минбарга чиқиб хутба қилдилар. Одатларича, гапни Аллоҳ таолога ҳамду сано айтишдан бошладилар. Сўнгра:

«Албатта, Аллоҳ ўта ҳаёли ва ўта тўсингандир. Бирортангиз ғусл қилса, тўсиниб олсин» дедилар».

Бу сўзларда одоб-ахлоқнинг олий даражаси ўз ифодасини топган. Мусулмонлар ичидаги мавжуд камчиликларни муолажа қиладиган ваъзхонлар ва хатиблар бундан ўрнак олишлари керак. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам фалончини фалон жойда қип-яланғоч ғусл қиладиганини кўрдим, шу ҳам иш бўлдим, демадилар. Бошқа шунга ўхшаган гапларни ҳам айтмадилар. Балки аввал Аллоҳнинг ўта ҳаёли эканини эслатиб, мусулмонларни ҳам ўта ҳаёли бўлишга ундадилар. Аллоҳнинг ўта тўсинган эканини эслатиб, мусулмонларни ҳам ўта тўсинишга ундадилар. Сўнгра асосий мақсадга кўчиб, тўсиниб олиб ғусл қилиш кераклигини баён қилдилар.

Ушбу ҳадисдан оладиган фойдалар:

1. Баъзи кишилардан содир бўлган ношаръий ишларни тузатишга шошилиш кераклиги.

2. Холи, очиқ жойда бировнинг кўриб қолиш эҳтимоли борлиги учун яланғоч ҳолда ғусл қилмаслик.

3. Намоздан кейин ваъз қилиб, баъзи хатоларни тузатиш жоизлиги.

4. Минбардан гапни ҳамду сано билан бошлаш.
5. Аллоҳнинг ўта ҳаёли, ўта тўсинган сифатлари борлиги.
6. Мусулмонларни Аллоҳнинг сифатларидан ўрнак олишга чақириш жоизлиги.
7. Авратни доимо тўсиб юришга ҳаракат қилиш.

263- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ دُخُولِ الْحَمَّامَاتِ ثُمَّ رَخَّصَ لِلرِّجَالِ أَنْ يَدْخُلُوهَا فِي الْمَيَازِرِ.

263. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаммомларга киришдан қайтардилар. Сўнггра эркакларга изор билан киришга рухсат бердилар».

Шарҳ: Кўриниб турибдики, ҳаммомларда содир бўладиган аврат очилиши ва бошқа гуноҳ ишлар эътиборидан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам маълум муддат мусулмонларга умумий ҳаммомларга киришга рухсат бермаганлар. Кейинчалик ҳамма нарса ўрнига тушиб, кишилар бу ишга боғлиқ масалаларни яхши ўрганиб олганларидан кейин эркакларга изор (авратни тўсадиган кийим) билан киришга рухсат берганлар.

Аёлларга эса рухсат бўлмаган. Чунки аёлларнинг умумий ҳаммомларга қатнаши туфайли келиб чиқадиган ношаръий ишлар эҳтимоли кўп ва кучлидир.

264- وَعَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَا مِنْ امْرَأَةٍ تَخْلَعُ ثِيَابَهَا فِي غَيْرِ بَيْتِهَا إِلَّا هَتَكَتْ مَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ تَعَالَى. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

264. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қайси бир аёл ўз уйидан бошқа жойда кийимини ечса, албатта, ўзи билан Аллоҳ таоло орасидаги пардани йиртган бўлади», дедилар».

Иккала ҳадисни Абу Довуд ва Термизийлар ривоят қилган.

Шарҳ: Аёл кишига эри, ота-онаси ва бола-чақасининг уйи ҳам ўз уйи ҳисобланади. Аммо аёл кишининг нотаниш жойларда кийимларини бутунлай ечиши кўпгина ҳаром ишларга сабаб бўлганидан, муслима аёлларни турли ноқулайликлардан сақлаш мақсадида шу ҳукм жорий қилинган. Бу ҳукмга амал қилмаслик кўплаб ҳаром-хариш ишларнинг келиб чиқишига сабаб бўлишини унутмаслик керак.

265- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ϯ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ϱ قَالَ: إِنَّهَا سَتُفْتَحُ لَكُمْ أَرْضُ الْعَجَمِ، وَتَسْتَجِدُّونَ فِيهَا بُيُوتًا يُقَالُ لَهَا الْحَمَامَاتُ فَلَا يَدْخُلَنَّهَا الرِّجَالُ إِلَّا بِالْأُزْرِ وَامْتَعَوْهَا النِّسَاءُ إِلَّا مَرِيضَةً أَوْ نَفْسَاءً. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجٍ

265. Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, келажакда сиз учун ажам юртлари фатҳ қилинур. Ўша ерларда ҳаммомлар, деб аталадиган уйларни кўрасизлар. Уларга эркаклар фақат изор(иштон)лар билангина кирсинлар. Аёлларни улардан ман қилинглар. Магар бемор, нифосли бўлсалар, майли», дедилар».

Абу Довуд ва Ибн Можалар ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам келажакда бўладиган ишлардан хабар берганлар. Бу эса у зотнинг пайғамбарлик мўъжизаларидандир. Дарҳақиқат, ҳадисда айтилган башорат воқеликда содир бўлди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин саҳобаи киромлар аҷам юртларини фатҳ қилдилар. Мазкур «ҳаммом» деб аталадиган уйларни ҳам кўрдилар. Улар ҳақида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг васиятларини амалга оширдилар.

Тарихчиларнинг гувоҳлик беришларича, ўша пайтда ҳаммомлар жуда кам бўлган. Борлари ҳам ҳукмдорларга хос бўлиб, аслида фиску фужурнинг, ифлосликнинг уяси эди. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам мусулмонларни ҳаммомга киришдан эҳтиёт бўлишга чақирганлар. Шариат ҳукмларига қаттиқ риоя қилиб, авратларини тўсган ҳолда киришни тайинлаганлар. Аёлларга эса фақат беморликда ва нифосдан покланиш каби тиббий мақсадлардагина рухсат берилган.

Мусулмонлар бу кўрсатмаларга амал қилиб, ҳаммомларни исломийлаштирдилар. Уларда ношаръий ишлар бўлмаслиги учун барча чораларни кўрдилар. Исломий ҳаммомлар ҳақиқий поклик ва саломатлик масканларига айланди.

Бунга тарих шоҳид. Салбчилар Андалус (Испания) мусулмонларини аямай бирма-бир тигдан ўтказиб, уйларини хароб қилишганда ҳар бир уйда ҳаммом борлигини кўриб, «бу нима экан?» деб ҳайрон бўлишган. Чунки овруполикларда у вақтларда ювиниш гуноҳ ҳисобланар эди. Мусулмонлар дунё маданиятининг етакчилари сифатида бу ишни ҳам қойиллатиб, ўрнига қўйишган эди.

Мусулмон фуқаролар эса умумий ҳаммомларга тааллуқли ҳукмларни ҳамма учун қоида сифатида ишлаб чиққанлар. Бир неча минг йиллик тарихга эга бу ҳукмлар

билан танишиб чикқан одам Ислон маданияти қай даражага етгани ҳақида тасаввур ҳосил қилиши мумкин.

Ҳозиргача Ислоний ҳаммомларнинг «турк ҳаммомлари» номи билан бутун дунёга машҳурлиги фикримизнинг далилидир. Келинг, қисқача бўлса ҳам ўша умумий ҳаммомлар ҳукми ила танишиб чиқайлик:

«Ҳаммомларнинг яхшиси, ўзи баланд, суви чучук, ҳарорати мўтадил, хоналари ўртача ва биноси қадим бўлгандир.

Эр кишилар учун ҳаммомга киришга рухсат. Уларга у ерда ҳалол бўлмаган нарсалардан кўзларини тийиш вожибдир. Шунингдек, ўз авратларини бекитмоқ ҳам вожибдир. Агар бировнинг авратини кўришдан, бировга авратини кўрсатишдан саломат бўлишига ишонмаса, ҳаммомга бормасин. Умумий ҳаммомларга иштон (лунги)сиз кириш ҳаромдир» ва ҳоказолар.

УЧИНЧИ ФАСЛ

ҒУСЛНИНГ БАЁНИ ВА ЖУНУБНИНГ ҲУКМИ ҲАҚИДА

266- عَنْ مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: وَضَعْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ مَاءً
لِلْغُسْلِ فَعَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ثُمَّ أَفْرَغَ عَلَى شِمَالِهِ فَعَسَلَ مَذَاكِبَهُ
ثُمَّ مَسَحَ يَدَهُ بِالْأَرْضِ ثُمَّ مَضَمَضَ وَاسْتَنْشَقَ وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ ثُمَّ
أَفَاضَ عَلَى جَسَدِهِ ثُمَّ تَحَوَّلَ عَنْ مَكَانِهِ فَعَسَلَ قَدَمَيْهِ. وَفِي رِوَايَةٍ: ثُمَّ
غَسَلَ رَأْسَهُ ثَلَاثًا. وَفِي رِوَايَةٍ: فَأَتَيْتُهُ حِرْقَةً فَلَمْ يُرِدْهَا فَجَعَلَ يَنْقُضُ
الْمَاءَ بِيَدِهِ.

266. Маймуна розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам учун ғусл қилгани сув қўйдим. Бас, у зот икки қўллари икки ёки уч марта ювдилар. Кейин чап қўлларига сув қуйиб туриб, жинсий аъзоларини ювдилар. Сўнгра қўллари ерга суртдилар. Кейин оғизларини чайқадилар, бурунларига сув олдилар, юзлари ва икки билакларини ювдилар. Сўнгра жасадларига сув қўйдилар. Кейин бошқа жойга ўтиб, икки оёқларини ювдилар».

Бошқа бир ривоятда:

«Сўнгра бошларини уч марта ювдилар», дейилган.

Яна бошқа ривоятда:

«Мен у кишига бир латта келтирган эдим, хоҳламадилар ва сувни қўллари билан сидира бошладилар», дейилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадисда Маймуна онамиз Пай-

ғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг ғуслларини батафсил васф қилиб бермоқдалар. Келинг, бу муҳим ишни батафсил ўрганиб чиқайлик.

1. «Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам учун ғусл қилгани сув қўйдим».

Бунда аёл киши эрига ғусл учун сув тайёрлаб, шароит яратиб бериши исломий одобдан экани яққол кўриниб турибди.

2. «Бас, у зот икки қўлларини икки ёки уч марта ювдилар».

Ғусл қилишни бошлашда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг биринчи қилган ишлари икки қўлларини ювиш бўлди. У зот қўлларини икки марта ювдиларми, уч марта ювдиларми, Маймуна онамиз шак қилиб қолган эканлар. Аммо бошқа ҳадисларда уч марта ювилгани кўп келади. Демак, поклик учун ғусл қилишда сув ишлатадиган аъзо ҳисобланмиш қўлларни энг аввало, ювиб, поклаб олиш керак.

3. «Кейин чап қўлларига сув қуйиб туриб, жинсий аъзоларини ювдилар».

Чунки жунуб бўлган ёки таҳорат ушатган одамнинг ўша аъзоларида ювиб ташланиши лозим нарсалар бўлади. Агар ўша нарсалар баданнинг бошқа жойларига теккан бўлса, ўша жойларни ҳам ювиб, поклаб олинади.

4. «Сўнгга қўлларини ерга суртдилар».

Чунки жинсий аъзоларини ювганда улардаги нопок нарсалар, уларнинг хиди қўлга ўтиб қолади. Қўлни ерга суртганда эса, ўша нарсалардан асар ҳам қолмайди. Албатта, бугунги кунда бу мақсадни амалга ошириш учун бошқа воситалар бор.

5. «Кейин оғизларини чайқадилар».

Албатта, оғизни яхшилаб чайқаш ғуслнинг фарзларидан бири эканлиги ҳаммага маълум. Бусиз ғусл бўлиши мумкин эмас.

6. «Бурунларига сув олдилар».

Бурунни яхшилаб, муболаға ила чайиш ҳам ғуслнинг фарзи ҳисобланади.

7. «Юзлари ва икки билакларини ювдилар».

Яъни, шу ергача намозга қандоқ таҳорат қилсалар, шундай таҳорат қилдилар. Фақат оёқни ювиш қолди, холос.

8. «Сўнгра жасадларига сув қўйдилар».

Бутун жасаднинг бирор туки остини ҳам қўймай, сув етказиб ювиш ҳам ғуслнинг фарзидир.

9. «Кейин бошқа жойга ўтиб, икки оёқларини ювдилар».

Чунки ғуслга ишлатилган сув оёқ остига тўпланиб қолган эди. Шунинг учун бошқа томонга ўтиб ювилди. Агар ишлатилган сув оёқ остига тўпланмаса, ўша жойда оёқни ювса бўлаверади.

Бошқа бир ривоятда:

10. «Сўнгра бошларини уч марта ювдилар», дейилган. Соч орасига сувни яхшилаб етказиб олиш мақсадида шундоқ қилинади. Бу иш таҳорат қилиб бўлингач, баданга сув қуйишдан олдин қилинган.

Яна бошқа ривоятда:

11. «Мен у кишига бир латта келтирган эдим, хоҳламадилар ва сувни қўллари билан сидира бошладилар», дейилган.

Яъни, Маймуна онамиз томонидан сочиқ сифатида берилган матони Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам олмаганлар. Сувни қўллари билан сидирганлар. Бошқа ҳолларда сочиқни олганлар. Шунинг учун сочиқ масаласи ихтиёрий, хоҳлаган ишлатади, хоҳламаган ишлатмайди.

267- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ يَبْدَأُ فَيَغْسِلُ يَدَيْهِ ثُمَّ يُفْرِغُ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ
 فَيَغْسِلُ فَرْجَهُ ثُمَّ تَوَضَّأُ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ ثُمَّ يَأْخُذُ الْمَاءَ فَيُدْخِلُ أَصَابِعَهُ
 فِي أَصُولِ الشَّعْرِ حَتَّى إِذَا رَأَى أَنَّ قَدْ اسْتَبْرَأَ حَفَنَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثَ
 حَفَنَاتٍ ثُمَّ أَفَاضَ عَلَى سَائِرِ جَسَدِهِ ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ. رَوَاهُمَا الْحُمْسَةُ.

267. *Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:*

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам қачон жунубликдан ғусл қилсалар, аввал икки қўллари ювишдан бошлар эдилар. Сўнгра ўнг қўллари билан чап қўлларига сув қуйиб, фаржларини ювар эдилар. Кейин эса намозга қиладиган таҳоратларини бажарар эдилар. Сўнгра сувни олиб, панжаларини сочлари остига киритар эдилар. Токи, сув яхши етганига ишонганларидан кейин бошлари устидан уч ховуч сув қуяр эдилар. Кейин қолган жасадларига сув қуяр ва охири оёқларини ювар эдилар».

Иккала ҳадисни Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Оиша онамизнинг бу ҳадислари Маймуна онамизнинг юқоридаги ҳадисларини таъкидлаб, унда зикр қилинмай қолган баъзи нарсаларни баён қилиб келмоқда.

1. «Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам қачон жунубликдан ғусл қилсалар, аввал икки қўллари ювишдан бошлар эдилар».

Бу маъно биринчи ҳадисда ҳам келган. Уламоларимиз олдин икки қўлни ювиб олишни суннат, деганлар.

2. «Сўнгра ўнг қўллари билан чап қўлларига сув қуйиб, фаржларини ювар эдилар».

Бу маъно ҳам олдинги ҳадисда келган, лекин ўнг қўл билан чап қўлга сув қуйиб олиш айтилмаган. Аммо айтилмаса ҳам шундоқ тушуниш бор. Чунки бошқача бўлиши мумкин эмас. Нопок жойларни ушлаш учун

ажратилган чап қўлни тўғридан-тўғри тоза сувли идишга солинмайди.

3. «Кейин эса намозга қиладиган таҳоратларини бажарар эдилар».

Бошқа нарсани тушуниш керак эмас. Чунки арабчада қўлини ювишга ҳам таҳорат қилди, дейилаверади.

Уламолар ғуслдан олдин таҳорат қилиб олиш суннат, деганлар.

4. «Сўнгра сувни олиб, панжаларини сочлари остига киритар эдилар».

Чунки соч ўсган бўлганлигидан унинг остига сув етмай қолиш хавфи бор. Шунинг учун бу ишга алоҳида эътибор берилган.

Уламолар бу ишни вожиб, деганлар.

5. «Токи, сув яхши етганига ишонганларидан кейин бошлари устидан уч ховуч сув қуяр эдилар».

Бу худди бошни алоҳида ювиб олгандек эди.

6. «Кейин қолган жасадларига сув қуяр ва охири оёқларини ювар эдилар».

Бу маъно олдинги ҳадисда ҳам ўтди.

Оиша онамизнинг «қилар эдилар», «қуяр эдилар» каби ибораларни ишлатишларидан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг одатлари шундоқ экани тушунилади.

Маймуна онамизнинг ҳадисларида бир ғусл васфи келган. Оиша онамизнинг ҳадисларида эса доимий одат ҳақида сўз бормоқда.

Бу икки ҳадисдан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ғусллари сифатини ўрганиб олдик. Энди ҳар биримиз ғуслимизни ўша Ҳабиби Роббил оламининг ғуслларига ўхшатиб қилишимиз керак.

268- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ

إِنِّي امْرَأَةٌ أَشَدُّ ضَفَرٍ رَأْسِي فَأَنْقِضُهُ لِغُسْلِ الْجَنَابَةِ؟ قَالَ: لَا إِنَّمَا

يَكْفِيكَ أَنْ تَحْتِيَ عَلَى رَأْسِكَ ثَلَاثَ حَثِيَّاتٍ ثُمَّ تُفِيضِينَ عَلَيْكَ الْمَاءَ
فَتَطْهَرِينَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ.

268. Умму Салама розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Мен:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен сочимни мустаҳкам қилиб ўрадиган аёлман. Жунублик ғусли учун уни ёймоғим керакми?» дедим. У зот:

«Йўк, сен учун бошинг устидан уч ховуч сув қуймоғинг кифоя қилур. Сўнгра устингдан сув қуясан. Бас, пок бўлурсан», дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда аёл кишининг ғуслига тегишли муҳим бир масала муолажа қилинмоқда. У ҳам бўлса ўрилган соч масаласи. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам билан Умму Салама онамиз ораларида бўлиб ўтган савол-жавобдан сочи ўрилган аёл киши жунубликдан ғусл қилганда ўрилган сочларини ёймаса ҳам жоизлиги чиқмоқда. Фақат у сочининг остига яхшилаб сув етказиб туриб, ғусл қилаверади. Ҳар сафар сочни ёйиб, яна ўриш машаққатидан аёлларга енгиллик бериш учун шариатимизда шундоқ қилишга рухсат берилган. Бошга яхшилаб сув етказиш билан ғуслдан кўзланган мурод ҳосил бўлади. Ўстирилган сочнинг ҳамма қисмига сув тегиши шарт эмас.

269- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

لِيَحِبُّ التَّيْمَنَ فِي طَهُورِهِ إِذَا تَطَهَّرَ وَفِي تَرْجُلِهِ إِذَا تَرَجَّلَ وَفِي انْتِعَالِهِ إِذَا انْتَعَلَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ.

269. *Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:*

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам поклансалар, покланишларида ҳам, тарансалар, таранишларида ҳам ва кавуш кийсалар, кавуш кийишларида ҳам доимо ўнгдан бошлашни жуда яхши кўрар эдилар».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ҳадисда яхшилик, покликка доир ишларни ўнг тарафдан бошлаш Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам жуда яхши кўрган, доимо қилиб юрган иш эканлигини айтиш билан сиз билан биз умматлар ҳам шу ишга эргашишимиз кераклиги тарғиб қилинмоқда.

Ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам покланишларида ҳам ўнг томондан бошлашни жуда яхши кўрганликлари ҳақида гап боргани учун уни ғусл бобида келтирилмоқда.

Демак, ғуслда ҳамма аъзоларни ювишни ўнгдан бошлаш керак.

Таҳоратда ҳам Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам шундай қилганлар.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам сочларини тарасалар ҳам бошларини ўнг томонини тарашдан бошлар эдилар. Оёқ кийими кийсалар, ўнг пойини кийишдан бошлар эдилар.

Ушбу ҳадиснинг Имом Бухорий қилган ривоятида:

«Барча ишларида ўнгдан бошлашни яхши кўрар эдилар», дейилган.

Чиндан ҳам Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам барча яхшилик, эҳтиром, хайр маъносидаги бир нарсани олиш ёки бериш, ичиш, ейиш, кийиш, ювиш каби ишларни ўнг қўл билан қилар ва ўнгдан бошлар эдилар.

Умуман, Исломда яхшилик маъноси ўнг томонга боғлаб қўйилган. Аҳли жаннатлар ўнг томон соҳиблари,

дейилади. Бу дунёда яхши ўтган кишиларнинг номаи аъмоллари қиёмат куни ўнг томондан берилади. Ҳатто намоздаги сафда имомнинг ўнг томонида туриш афзал ҳисобланади.

Қолаверса, ҳадисда зикр қилинганидек, ҳар бир шарафли, яхшилик, поклик ва зийнат ишларини ўнг қўл билан қилиб, ўнгдан бошлашга тарғиб этилади.

Аксинча, чап тараф нохуш, нопок ишларга хос қилинган.

Аҳли дўзахилар чап томон соҳиблари, дейилади.

Бу дунёда ёмон ўтган кишиларнинг номаи аъмоллари у дунёда чап қўлларидан берилади.

Нопоклик, тозалаш лозим бўлган, масалан, истинжо, аъзолардаги нопокликни тозалаш, бурунни қоқиш каби ишлар чап қўл билан қилинади.

Бу кўрсатмаларга риоя қилиш Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларига риоя қилишдир, Ислом маданиятининг рамзларидандир. Кўпчилигимиз бу нарсаларнинг фарқига бормаймиз. Ҳамма нарсани аралаш-қуралаш қилаверамиз. Бу билан аввало, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам суннатларига, исломий одобларга хилоф иш қиламиз. Қолаверса, Ислом маданиятидан хабардор кишилар ҳузурида ким эканимизни ошкор қилиб қўямиз.

Бу ҳадисни ўқиганимиздан кейин зудлик билан унга оғишмай амал қилишга ўтишимиз керак бўлади. Ўзимиз унга амал қилишимиз билан бирга фарзандларимиз, оила аъзоларимиз, яқин кишиларимизни ҳам шунга даъват қилишимиз керак.

270- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ تَحْتَ كُلِّ شَعْرَةٍ جَنَابَةٌ فَاغْسِلُوا الشَّعْرَ وَأَنْقُوا الْبَشْرَةَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

270. *Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, ҳар бир тук толаси остида жунублик бор.

Бас, сочи ювинг ва жилдингизни покланг», дедилар».

Термизий ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда икки муҳим масала кўрилмоқда:

1. «Ҳар бир тук толаси остида жунублик бор».

Дарҳақиқат, инсондан шаҳват билан маний чиқиб жунуб бўлганида унинг барча жисми таъсирланади. Демак, шу сабабдан бутун вужуди, ҳатто ҳар бир тукининг ости ҳам жунубга айланади. Бинобарин, жунубликдан покланиш учун ҳар бир тукнинг остига сув етказиб ювиш керак бўлади. Агар бирорта тук остига сув етмай қолса, ғусл ғусл бўлмайди. Шунинг учун ғусл қилган одам жуда эътиборли ва эҳтиёт бўлиши керак.

2. «Жилдингизни покланг».

Яъни, баданингиз, терингизни покланг. Жунуб бўлган одамнинг бадани нопок бўлиб қолади. Уни ғусл қилиш билан покланади.

Ғусл бўлмаса, покланиш йўқ.

Покланиш бўлмаса, ибодат ҳам йўқ, сихат-саломатлик ҳам йўқ.

Ғуслнинг киши соғлик-саломатлигига фойдасини табиблардан сўранг.

Ғусл бўлмаса, кишида қандай хасталиклар пайдо бўлишини табиблардан сўранг.

Аллоҳ таоло ўзимиз учун ўта фойдали нарсани бизга ибодат қилиб қўйгани учун У зотга шукрлар айтинг.

وَفِي رِوَايَةٍ: مَنْ تَرَكَ مَوْضِعَ شَعْرَةٍ مِنْ جَنَابَةٍ لَمْ يَغْسِلْهَا فُعِلَ بِهَا
كَذَا وَكَذَا مِنَ النَّارِ. قَالَ عَلِيٌّ: فَمِنْ تَمَّ عَادَيْتُ رَأْسِي ثَلَاثًا وَكَانَ يَجُزُّ

Ушбу ҳадиснинг бошқа бир ривоятида:

«Ким жунубликдан бир тук ўрнини ювмай қолдирса, дўзахда ундоқ қилинади, бундоқ қилинади», дедилар».

Али:

«Шунинг учун бошимни душман тутдим», деб уч марта айтди. У сочини қирдириб юрар эди», дейилган.

Шарҳ: Бу ривоят, олдингисини тўлдириб келмоқда. Бунда жунуб одам бирорта туки остига бўлса ҳам сув етказмай қолдирса, қиёмат куни дўзах азобини тортиши айтилмоқда. Бу эса сиз билан биз мўмин-мусулмонларнинг ғусл ибодатига ўта эътиборли бўлишимиз зарурлигини яна бир бор таъкидлаяпти. Биз бир тукимиз остига сув тегмай қолса, жунубликдан пок бўла олмай, нопок ҳолимизда юрган бўлишимизни ҳеч унутмаслигимиз керак. Бунинг оқибатида гуноҳкори азим бўлишимиз, қиёмат азобига қолишимиз мумкинлигини ёдимиздан чиқармаслигимиз лозим. Ана шундай ҳолга тушиб қолмаслигимиз учун барча чора-тадбирларни кўришимиз керак.

Олдимизда тайёр ўрناق турибди. Ҳазрати Али розияллоҳу анҳу бу маънони қанчалик чуқурлигини англаб етганлари ушбу ривоятда келмоқда.

«Али:

«Шунинг учун бошимни душман тутдим», деб уч марта айтди. У сочини қирдириб юрар эди».

Демак, биз ҳам бу маънони ўзимизга сингдиришимиз лозим. Ғуслни яхшилаб қилиб, бирор тукимиз остини ҳам кўймай сув етказиб, ювиш чорасини кўришимиз керак.

Мазкур чораларнинг энг муҳимларидан бири, ғусл қиладиган жой ва шароитни яхшилашдир. Токи, инсон иссиқ ёки совуқдан ва бошқа ҳалал берувчи омиллардан

ташвишланмай бемалол, хотиржам ғусл қилсин. Бу ибодатни кўнгилдагидек, шариат кўрсатмаларига мувофик қилсин.

Шу билан бирга, ғуслнинг ҳукмини, аҳамиятини, тутган ўрнини каттаю кичик барчага яхшилаб тушунтириш лозим. Токи, ҳамма бу иш Аллоҳнинг амри эканини, қилмаган ёки чала қилган одам гуноҳкори азим бўлишини англаб етсин.

271- قَالَ ابْنُ عُمَرَ ٧: كَانَتْ الصَّلَاةُ خَمْسِينَ وَالْعُسْلُ مِنْ

الْجَنَابَةِ سَبْعَ مَرَّارٍ وَغَسَلَ الْبَوْلُ مِنَ الثَّوْبِ سَبْعَ مَرَّارٍ فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ

اللَّهِ ٨ يَسْأَلُ حَتَّى جُعِلَتِ الصَّلَاةُ خَمْسًا وَالْعُسْلُ مِنَ الْجَنَابَةِ مَرَّةً

وَوَغَسَلَ الْبَوْلُ مِنَ الثَّوْبِ مَرَّةً. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

271. Ибн Умар розияллоху анху:

«Намоз эллик вақт, жунубликдан ғусл қилиш етти марта, кийимдаги сийдикни ювиш етти марта эди. Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам токи, намоз беш вақт, жунубликдан ғусл қилиш бир марта ва кийимдаги сийдикни ювиш бир марта қилингунча сўрайверганлар», деди».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Абдуллоҳ ибн Умар розияллоху анхудан қилинаётган бу ривоятда Исломи динининг нақадар осон ва енгил дин экани, Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг ўз умматларига қанчалик меҳрибон эканликлари, доимо уларга шариат ишларида осонлик туғдиришга уринганликлари ҳақида сўз бормокда.

Пайғамбаримиз Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васаллам Меърожга чиққанларида Аллоҳ таоло Исломи умматига қунига эллик вақт намоз ўқишни фарз қилгани,

йўлда Мусо алайҳиссалом учраб қолиб, одамларнинг бунга тоқат қила олмасликларини айтиб, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга Аллоҳ таоло ҳузурига қайтиб, намозни камайтиришни сўрашни маслаҳат берганлари, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам Аллоҳ таоло билан Мусо алайҳиссалом ораларида бир неча бор бориб-келганларидан кейин намоз бир кунда беш маҳалга қисқартирилгани маълум ва машҳур.

Бу ҳадисдан эса жунубликдан ғусл қилиш ва кийимнинг сийдик теккан жойини ювиш масаласида ҳам юқорида намоз ҳақида зикр қилинган нарсага ўхшаш ҳодиса бўлиб ўтганини билиб олмоқдамиз.

Аллоҳ таоло дастлаб жунуб бўлган одам етти марта қайта-қайта ғусл қилмаса, пок бўла олмаслигини жорий қилган экан. Лекин Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бу иш умматларига оғирлик қилишини айтиб, Аллоҳдан енгиллик сўраган эканлар. Аллоҳ таоло бир оз енгиллатган. Аммо Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам яна ҳам енгиллатишни сўрай берганлар. Охири келиб, бир мартага тушган.

Бу Аллоҳ таолонинг бандаларига меҳрибонлиги, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг умматларига мушфиқликлари исботидир. Аллоҳ таоло бандаларига жунубликда қилинадиган ғуслни етти эмас, етмиш ёки ундан ҳам кўп марта бўлишини фарз қилишга ҳаққи бор. Биров бир нарса дея олмайди.

Аллоҳ таоло Ислом умматига енгилликни жуда ҳам хоҳлашини амалда кўрсатиш учун олдин етти марта ғуслни амр қилиб туриб, кейин бир мартага туширди. Биз ушбу маънони яхши тушуниб, Аллоҳга шукр қилишимиз керак.

Дарҳақиқат, ғусл учун оқар сувга тушиб кўмилиб, яна баъзи амалларни бажаришни жорий қилган динлар ҳам бор. Исломда эса энг тўғри ва энг осон ғусл жорий қилинган. Бунинг учун мусулмонлар шукр қилишлари

керак. Ўша ўзларига амр қилинган ғуслни рисоладагидек қилиб адо этишлари ҳам шукрга киради.

Кийимнинг сийдик теккан жойини ювиш масаласи ҳам худди ғусл масаласига ўхшайди. Аллоҳ таоло буни поклаш учун етти марта ювишни амр қилган. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам сўраб-сўраб бир мартага туширганлар.

Баъзи динларда бундай кийимларни умуман, ташлаб юборишга ёки сийдик теккан жойини кесиб олиб ташлашга ҳукм қилинган.

Бошқаларида эса бу билан ҳеч кимнинг умуман иши бўлмаган.

Ислонда эса бу масала энг тўғри ва энг осон йўл билан ҳал этилган. Бу ҳам мусулмонлардан шукр қилишни тақозо қилади. Шукрнинг бир тури эса кийимларини доимо шариатда айтилганидек тоза тутишларидир.

272- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ قَالَ: لَقِيَنِي رَسُولُ اللَّهِ ρ مَرَّةً فِي طَرِيقٍ مِنْ طُرُقِ الْمَدِينَةِ وَأَنَا جُنُبٌ فَأَخْتَنَسْتُ. وَفِي رِوَايَةٍ فَأَنْسَلْتُ فَذَهَبْتُ فَأَغْتَسَلْتُ ثُمَّ جِئْتُ فَقَالَ: أَيْنَ كُنْتَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ قُلْتُ: إِنِّي كُنْتُ جُنُبًا فَكَرِهْتُ أَنْ أَجَالِسَكَ عَلَى غَيْرِ طَهَارَةٍ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ إِنَّ الْمُسْلِمَ لَا يَنْجُسُ.

272. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир марта Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга Мадинанинг йўлларида бирида йўлиқиб қолдилар. Мен жунуб эдим, бекиниб олдим».

Бошқа ривоятда:

(Билдирмай четландим). Бориб ғусл қилиб келдим.

У зот:

«Эй Абу Ҳурайра, қаерда эдинг?» дедилар. Мен:

«Жунуб эдим, сиз билан нопок ҳолимда ўтиришни ёқтирмадим» дедим. У зот:

«Субҳаналлоҳ! Мусулмон нажас бўлмас», дедилар».

Шарҳ: Ҳадисда жунубликнинг ҳукмини тўлиқ билмайдиган одамнинг ҳоли баён қилинмоқда. Жунублик ҳақидаги дастлабки маълумотларни эшитган одамда кўпгина ғалати фикрлар тўпланиб қолади. Жумладан, баъзилар жунуб одамни кўрган одам ҳам жунуб бўлиб қолар экан, фалон бўлар экан, пистон бўлар экан, деган эътиқодларни қилиб, ноўрин гапларни айтиб юрадилар. Аслида ундай эмаслигини бу ҳадисдан билмоқдамиз.

Мадинаи Мунавваранинг йўлларидан бирида Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламга йўлиқиб қолган Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу ҳам шунга ўхшаш фикрни қилганлар. Яъни, жунуб ҳолда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга кўриниб, у киши билан ўтириб бўлмайди, деган фикрга бориб, бекиниб олган эдилар. У киши бориб ғусл қилиб келганидан кейин, бўлиб ўтган ишнинг мулоҳазасини қилиб турган Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Абу Ҳурайра, қаерда эдинг?» деб сўрадилар.

Бу юксак одоб намунасидир. Нима учун мени кўриб, бекиниб олдинг? Ёки ҳа, фалон ҳолатда эдингми, демай, қаерда эдинг, дедилар. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу эса тўғрисини айтдилар:

«Жунуб эдим, сиз билан нопок ҳолимда ўтиришни ёқтирмадим», деди.

Бу у кишининг ҳаққи эди. Ўз ҳолатини хоҳласа айтсин, хоҳласа, бекитсин эди. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу ўз ҳолатларини ва фикрларини очиқчасига айтишни раво кўрдилар ва айтдилар. Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам эса Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳунинг фикрлари нотўғри эканини баён қилиб:

«Субҳаналлоҳ! Мусулмон нажас бўлмас», дедилар».

«Субҳаналлоҳ»нинг луғавий маъноси «Аллоҳни поклаб, ёд этаман» бўлиб, гоҳида ажабланиш маъносида гап ўрнида ҳам ишлатилади. Мусулмон одам нажас бўлмас, у жунуб бўлади. Жунублик эса уни намоз ўқиш, Қуръон ушлаш каби баъзи нарсалардан четда туришини тақозо қиладиган ҳолат. Уни нажасга айлантириб қўймайди. Биров билан гаплашиш, сўрашиш ёки бирга ўтиришини ман қилмайди.

Ушбу ҳадисдан олинadиган фойдалар:

1. Ғул вожиб бўлгандан кейин кўчага чиқиб юриш жоизлиги.

2. Гарчи ғул вожиб бўлиши билан уни қилиб олиш яхши бўлса ҳам, уни ортга суриш мумкинлиги. Лекин ортга суриш намоз вақтидан чиқиб кетиш даражасида бўлмаслиги керак.

3. Раҳбар, олим одам ўзига тобеъ кишиларда нотўғри иш содир бўлганини мулоҳаза қилса, ундан сўраб, тўғри йўлни кўрсатиб қўйиши лозимлиги.

4. Мўмин-мусулмон одам нажас бўлмаслиги.

5. Жунуб одам бошқалар билан кўришиши, бирга ўтириши мумкинлиги.

Шунингдек, оғзи ва бурнини яхшилаб чайиб олиб, ичимлик ва таом тановул қилиши ҳам мумкин. Бу ҳукмларни кейинги ҳадиси шарифлардан ўрганамиз.

273- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا

**كَانَ جُنُبًا فَأَرَادَ أَنْ يَأْكُلَ أَوْ يَنَامَ تَوَضَّأَ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ. رَوَاهُمَا
الْحَمْسَةُ.**

273. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Пайғамбар солалаллоҳу алайҳи васаллам қачон

жунуб бўлсалар-у, емоқ ёки ухлашни ирода қилсалар, намозга таҳорат қилганларидек таҳорат қилар эдилар».

Иккала ҳадиси Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг одатлари шундоқ эди. Бу дегани бир-икки марта эмас, балки одат тусига кирган ҳол эди. У зот аввало, ғусл вожиб бўлиши билан уни қилар эдилар. Лекин баъзи ҳолларда ғуслдан олдин ухлашлари ёки таом тановвул қилишлари ҳам эҳтимолдан холи эмас эди. Ана ўша вақтларда, аввал намозга қиладиган таҳоратни амалга ошириб ухлар ёки таом тановвул қилар эдилар. Бу ҳам бўлса, Исломи дини осонлик йўлини тутишидан далолатдир.

274- وَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ: كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصْنَعُ فِي الْجَنَابَةِ؟ أَكَانَ يَغْتَسِلُ قَبْلَ أَنْ يَنَامَ أَمْ يَنَامُ قَبْلَ أَنْ يَغْتَسِلَ؟ قُلْتُ: كُلُّ ذَلِكَ قَدْ كَانَ يَفْعَلُ، رُبَّمَا اغْتَسَلَ فَنَامَ وَرُبَّمَا تَوَضَّأَ فَنَامَ قُلْتُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ فِي الْأَمْرِ سَعَةً. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ.

274. Оишадан: «Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам жунубликдан қандоқ ғусл қилар эдилар, ухлашдан олдин ғусл қилар эдиларми ёки ғусл қилишдан олдин ухлар эдиларми?» деб сўралди. Мен:

«Бунинг барчасини қилар эдилар. Гоҳида ғусл қилиб, сўнг ухлар эдилар. Гоҳида таҳорат қилиб ухлар эдилар. Ишда кенглик қилиб қўйган Аллоҳга ҳамдлар бўлсин», дедим».

Бешовларидан фақат Имом Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Жунубликдан ғусл қилиш борасида Аллоҳ таоло мусулмонларга қанчалик кенглик бергани бу ҳадиси

шарифда очиқ-ойдин кўриниб турибди. Агар Аллоҳ таоло жунуб бўлишинг билан дархол ғусл қилмасанг, фалон бўлади, деса ҳаққи бор эди. Жунуб бўлган одамга бир лаҳза ҳам уклаши, еб-ичиши, бировга кўриниши ва бошқа нарсалар мумкин эмас, деса ҳаққи бор эди. Лекин ундок қилмади, осон қилди. Шунинг учун ҳаммамиз Оиша онамизга кўшилиб:

«Ишда кенглик қилиб қўйган Аллоҳга ҳамдлар бўлсин», дейишимиз лозим.

275 - عَنْ أَنَسٍ τ أَنَّ النَّبِيَّ ρ كَانَ يَطُوفُ عَلَى نِسَائِهِ فِي اللَّيْلَةِ الْوَاحِدَةِ وَلَهُ يَوْمٌ تِسْعُ نِسْوَةٍ. وَفِي رِوَايَةٍ: كَانَ يَطُوفُ عَلَى نِسَائِهِ بِغُسْلٍ وَاحِدٍ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ.

275. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бир кечада аёлларини айланиб чиқар эдилар. Ўша кунларда у зотнинг тўққиз хотинлари бор эди».

Бошқа ривоятда:

«Аёлларини бир ғусл ила айланиб чиқар эдилар», дейилган.

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадисдан бирин-кетин бир неча марта жунуб бўлган одам бир ғусл билан кифояланиши мумкинлиги чиқади. Бу кўп хотинли кишиларда ҳам бўлиши мумкин. Бир аёли билан бирдан ортиқ яқинлик қилган кишида бўлиши ҳам мумкин.

276 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ أَهْلَهُ ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يَعُودَ فَلْيَتَوَضَّأْ بَيْنَهُمَا وُضُوءًا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ.

276. *Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон бирингиз ўз аҳлига (яқин) келса-ю, сўнгра яна қайтишни ирода қилса, икковининг орасида бир таҳорат қилиб олсин», дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бу ҳадисдан ҳам аёлига бир мартадан ортик яқинлик қилган одамга бир ғусл вожиб бўлиши билинади. Фақат биринчи ва иккинчи яқинлик орасида таҳорат қилиб олиш керак. Бу ҳам поклик учун, ҳам тетик бўлиш учун хизмат қилади. Шу билан бирга, Исломнинг осонлик дини эканига далолат қилади.

277- عَنْ أَبِي رَافِعٍ ر قَالَ: طَافَ النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى

نِسَائِهِ يَغْتَسِلُ عِنْدَ هَذِهِ وَعِنْدَ هَذِهِ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا

بَجَعْلُهُ غُسْلًا وَاحِدًا قَالَ: هَذَا أَرْكَى وَأَطْيَبُ وَأَطْهَرُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ

وَالنَّسَائِيُّ.

277. *Абу Рофеъ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бир куни хотинларини айланиб чикдилар. Унисининг олдида ҳам, бунисининг олдида ҳам ғусл қилар эдилар. Мен У зотга:

«Эй Аллоҳнинг Расули, ғуслни битта қилсангиз бўлмайдими?» дедим. У киши:

«Мана шуниси фойдалироқ, хушҳолроқ ва покроқ», дедилар».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадисдан хоҳлаган одам икки жинсий яқинлик орасида ғусл қилиб олиши ҳам мумкин экани

билинади. Бу мажбурий эмас, хоҳишига боғлиқ нарсa. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари зикр қилганларидек, фойдалироқ, хушҳолроқ ва покроқдир.

278- عَنْ عَلِيٍّ ت قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ر يُقْرِئُنَا الْقُرْآنَ عَلَى كُلِّ حَالٍ مَا لَمْ يَكُنْ جُنُبًا. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

278. Али розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам жунуб бўлмасалар, бизларга ҳар қандай ҳолда Қуръонни ўқитар эдилар», деган.

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадисдан жунуб ҳолда Қуръон ўқитиш ва ўқиш мумкин эмаслиги келиб чиқади.

Кези келганда жунуб одамга ман қилинган нарсаларни тартиб билан эслаб ўтайлик:

1. Намоз ўқиш ва тиловат саждаси қилиш.

2. Каъбаи Муаззамани тавоф қилиш.

3. Қуръони каримни ушлаш.

4. Қуръони каримни тиловат қилиш. Аммо «Бисмиллоҳ»ни айтиш, Аллоҳни зикр қилиш мумкин.

5. Масжидга кириш ва у ерда қолиш.

Ушбу ишлардан бошқа ишларни қилиш мумкин. Лекин иложи борича тезроқ ғусл қилиб олган маъқул.

Бу бобда ўрганган ҳадисларимиз ғусл ва жунубнинг ҳукмлари ҳақида келган баъзи ҳадислар бўлиб, улардан динимиз озодаликка, покликка қанчалар аҳамият берганини бевосита ўргандик. Бу борадаги ўзимизга юклатилган масъулиятларни ҳам англаб олдик. Бу масалада бепарволик қилиш гуноҳ экани, Аллоҳга маъсият ва Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амрларига хилоф эканини ва охиратда дўзах азоби борлигини билиб олдик.

Энди мазкур ҳукмларга нечоғли амал қилишимизни текшириб кўрайлик.

Мусулмонман, деб юрган ҳамма ҳам шариатимизнинг бу масаладаги ҳукмларига амал қиладими?

Қилса, қай даражада амал қиладилар?

Кишиларнинг бу масалаларни тушуниб етиш савиялари ҳам, унга амал қилиш даражалари ҳам турлича. Уларнинг ичида яхши тушуниб, яхши амал қиладиганлари ҳам, қилмайдиганлари ҳам бор.

Баъзи диёрларимизда таҳоратхона ва ҳаммомлар куриш яхши йўлга қўйилган. Аммо аксар жойларда кўпчиликнинг тузукроқ ғусл қиладиган жойи йўқ. Ноқулай жойда, иссиқ-совуқ шароитда қилинган ғусл рисоладагидек бўлмаслиги аниқ. Бунинг устига ўта ноқулай жойда, совуқда ғусл қилиб, бемор бўлганлар ҳам оз эмас. Бу ишнинг аҳамиятини тўлиқ тушуниб етмаганимиз боис, тозаликка унча аҳамият бермаймиз.

Кишилар беҳуда нарсаларга, кези келганда ҳаром-харишга қанчадан-қанча маблағларни сарф қиладилар. Аммо шаръий ишлар, ўзи, оиласи, болалари соғлиги учун зарур бўлган ювиниш жойини тузатиб қўйишмайди. Бу ишда ҳам аجدодларимиздан ўрнатилган олишимиз, уларга ўхшаб бошқа халқлар ичида олдинги сафда бўлишимиз керак.

ЕТТИНЧИ БОБ

ҲАЙЗ, НИФОС, ИСТЕҲОЗА ҲАҚИДА

УЧ ФАСЛДАН ИБОРАТ.

Шарҳ: «Ҳайз» луғатда «оқиш» деган маънони билдиради.

Шариатда эса балоғатга етган аёл жинсининг раҳми ичидан туғишсиз, беморликсиз муайян муддатда чиқадиган қон бу ҳайздир.

Одатда ҳайзнинг ранги қорамтир, ўзи ҳароратли ва оғриқ ила келадиган бўлиб, ҳиди нохуш бўлади.

«Нифос» сўзи эса «туғиш» ва «қон» деган маъноларни англатади. Шариатда эса туғишдан кейин аёл кишининг раҳмидан келган қонга айтилади.

«Истеҳоза» бу аёл кишининг раҳмидан одат (ҳайз ва нифос)дан ташқари қон оқишидир.

БИРИНЧИ ФАСЛ

УЛАРГА АРАЛАШИШ ҲАҚИДА

279- عَنْ أَنَسٍ τ أَنَّ الْيَهُودَ كَانُوا إِذَا حَاضَتِ الْمَرْأَةُ فِيهِمْ أَمْ يُؤَاكِلُوهَا وَأَمْ يُجَامِعُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ فَسَأَلَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ρ فَأَنْزَلَ اللَّهُ - وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ إِذَا طَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ - فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ : اصْنَعُوا كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا النِّكَاحَ فَبَلَغَ ذَلِكَ الْيَهُودَ فَقَالُوا مَا يُرِيدُ هَذَا الرَّجُلُ أَنْ يَدَعَ مِنْ أَمْرِنَا شَيْئًا إِلَّا خَالَفَنَا فِيهِ فَجَاءَ

أَسِيدُ بْنُ حُضَيْرٍ وَعَبَّادُ بْنُ بَشْرٍ فَقَالَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْيَهُودَ تَقُولُ
كَذًا وَكَذًا فَلَا تُجَامِعُهُنَّ؟ فَتَعَيَّرَ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى ظَنَّنَا أَنَّهُ قَدْ
وَجَدَ عَلَيْنَا فَخَرَجَا فَاسْتَقْبَلَهُمَا هَدِيَّةٌ مِنْ لَبَنٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
فَأَرْسَلَ فِي آثَارِهِمَا فَسَفَّاهُمَا فَعَرَفَا أَنَّهُ لَمْ يَجِدْ عَلَيْهِمَا. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا
الْبُخَارِيَّ.

279. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Яхудийлар аёл киши ҳайз кўрса, уйларида у билан бирга таом емас, унга жинсий яқинлик қилмас эдилар. Саҳобалар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан бу ҳақда сўрадилар. Бас, Аллоҳ: «Сендан ҳайз ҳақида сўрарлар. Сен: «У озор, нопокдир. Бас, ҳайз пайтида аёллардан четда бўлинглар. Токи, пок бўлмагунларича уларга яқинлик қилманглар. Қачон пок бўлсалар, уларга Аллоҳ амр қилган томондан келинглар», деб айт» оятини нозил қилди. Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Никоҳдан бошқа ҳамма нарсани қилаверинглар», дедилар. Бу яхудийларга етиб борди ва улар:

«Бу одам бизнинг ишимиздан бирортасини қўймай хилоф қилади», дейишди.

Кейин Усайд ибн Ҳузайр ва Аббод ибн Башрлар келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, яхудийлар бундоқ, бундоқ, демокдалар, у(аёл)ларга яқинлик қилаверайликми?» дедилар.

Бас, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг юзлари ўзгариб кетди, ҳатто биздан аччиқлари чиқди, деб ўйладик. Икковлари чиқишди. Шунда уларнинг қаршисидан Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи

васалламга ҳадяга сут келиб қолди. У зот уларнинг ортларидан сут юбориб, икковларига ичирдилар. Бас, улар у зотнинг ўзларидан аччиқланмаганларини билдилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Ушбу улуғ ҳадиси шарифдан кўплаб маълумотлар оламиз. Ҳадиснинг аввалида яҳудийларнинг аёлларга нисбатан, хусусан, ҳайз кўрган аёлга нисбатан қанчалар ёмон муомала қилишларини билиб оламиз. Яҳудийлар, кўполроқ қилиб айтадиган бўлсак, ҳайз кўрган аёлни яккалаб қўйишар экан. У аёл билан бирга ўтиришмас, гаплашишмас, ҳатто таом ҳам ейишмас экан. Бу ишларни ҳайз кўрган аёл билан қилишни гуноҳ ҳисоблашар эканлар. Ана ўша жирканиш туфайли улар билан жинсий алоқа ҳам қилишмас экан.

Арабларда яҳудийларга нисбатан эҳтиром мавжуд бўлиб, уларни «аҳли китоб», Аллоҳдан келган шариатга амал қилувчи халқ, деб билар эдилар. Шунинг учун улардан баъзи нарсаларни сўрашар, баъзи нарсаларда уларга тақлид ҳам қилишар эди.

Аста-секин исломий ҳукмлар, жумладан, поклик ҳақидаги, аёллар билан бўладиган муносабатлар борасидаги ҳукмлар шаклланиб бораётган пайт эди. Яҳудийларнинг ҳайз кўрган аёлга қиладиган бундай муносабатларини кўрган саҳобалар: «Биз бу масалада ўзимизни қандоқ тутишимиз керак?» дейишган экан.

Нихоят улар ўртада туғилган саволни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга бердилар. У оддий жавоб билан ҳал бўладиган масала эмас эди. Бу ўта муҳим масала эди. Шунинг учун ҳам гарчи савол Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга берилган бўлса ҳам, жавобни Аллоҳ таолонинг Ўзи марҳамат қилиб:

«Сендан ҳайз ҳақида сўрарлар. Сен: «У озор, нопокдир. Бас, ҳайз пайтида аёллардан четда

бўлинглар. Токи, пок бўлмагунларича уларга яқинлик қилманглар. Қачон пок бўлсалар, уларга Аллоҳ амр қилган томондан келинглар», деб айт» оятини нозил қилди.

Ояти карима ҳайз аёл киши учун озор-қийинчилик эканини, шу билан бирга, нопоклик эканини баён қилмоқда. Агар ҳайз пайтида жинсий яқинлик қилинса, аёлга бўлиб турган озор яна ҳам кўпайишини, нопоклик яна ҳам зиёда бўлишини, шу билан бирга, эркак ҳам озорга, нопокликка учраши эътиборга олиниб, ҳайз кўрган аёлга у ҳайздан пок бўлмагунича жинсий яқинлик қилмасликка амр этмоқда. Ҳайздан пок бўлганидан кейин эса Аллоҳ амр қилган томондан (яъни, олд томонидан) яқинлик қилавериш мумкинлиги баён қилинмоқда.

Бу оят нозил бўлгач, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам мусулмонларга:

«Никоҳдан бошқа ҳамма нарсани қилаверинглар», дедилар.

Яъни, ҳайз кўрган аёлга жинсий яқинлик қилмасангиз бўлди. Қолган нима ишни қилсангиз бўлаверади, демоқчилар.

Бу гап яҳудийларга етиб боргач, улар:

«Бу одам бизнинг ишимиздан бирортасини қўймай хилоф қилади», дейишди.

Яъни, биз ҳайз кўрган аёлни ёлғиз қўйиб, у билан таом емаймиз, бошқа шунга ўхшаган нарсаларда ҳам яккалатиб келамиз. Муҳаммад ўшанинг тескарисини қилмоқда, ҳайз кўрган аёл билан гаплашса, бирга таом еса ва бошқа муомалаларни қилса бўлади, деб бизга хилоф қилмоқда. Олдин ҳам кўпгина ишларда хилоф қилган эди. Афтидан, у ҳеч нарсани қўймай ҳаммасида бизга хилоф қилади шекилли, дейишди.

Яҳудийларнинг бу гапи ҳам етиб келиб, мусулмонлар орасида ўзига хос хусусиятларга эга бўлишдан фахр,

«қадимий миллатмиз», деб мақтаниб юрган яхудийлардан устунлик, уларга хилоф иш қилиш руҳи кучайди.

«Кейин Усайд ибн Ҳузайр ва Аббод ибн Башрлар келиб: «Эй Аллоҳнинг Расули, яхудийлар бундоқ, бундоқ, демокдалар, у(аёл)ларга яқинлик қилаверайликми?» дейишди.

Бу икки саҳобий яхудийларни яхши билишар, улар билан кўп тортишувларда бўлишган эди қолаверса, улар Мадина аҳлидан дастлаб Исломга кирган, Ислом учун жон куйдирган, нима қилиб бўлса ҳам Исломнинг устунлигини кўрсатишга интилган мусулмонлардан эдилар.

Усайд ибн Ҳузайр Ансорий розияллоҳу анҳу Авс қабиласидан бўлиб, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага ҳижратдан олдин юборган дастлабки даъватчи Мисъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳунинг қўлларида ўз бошлиғи Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳудан ҳам олдин Исломга кирган эдилар.

У киши Минодаги шайтонга тош отиладиган Ақаба номли жойда ҳажга келган мадиналиклар билан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг иккинчи яширин учрашувларида қатнашиш шарафига эга бўлган зотлардан эди.

Кейинчалик Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу Бадр жангида ва қолган барча жиҳодларда иштирок этиш фазлига эга бўлдилар.

Аббод ибн Башр Ансорий розияллоҳу анҳу бўлса, Бани Абдул Ашҳалга мансуб киши эдилар. У киши ҳам Мадинада Мисъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳунинг қўлларида Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳудан олдин Исломга кирган эдилар. Сўнг Бадр ва бошқа жангларда қатнашиш бахтига муяссар бўлдилар.

Бу икки муҳтарам саҳобий яхудийларнинг гапларини эшитиб, уларга хилоф қилиш мақсадида ҳайз кўрган аёлга яқинлик қилаверсак яхши бўлар экан, деган қарорга

келишган эди. Бу фикрни Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламга айтиб, рухсат олишга келишган эди.

Аммо уларнинг бу ҳақдаги гапларини эшитиб:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг юзлари ўзгариб кетди, ҳатто биздан аччиқлари чиқди, деб ўйладик».

Анас розияллоҳу анҳунинг гапларига қараганда, бу таклифдан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам қаттиқ аччиқланганларидан юзлари ўзгариб кетган. Чунки бу гап Қуръон ҳукмига зид эди. Бундай ҳолатларда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг улуғ одоблари, буюк ҳалимликларига қарамасдан қаттиқ ғазабланиб кетар эдилар. Бу сафар ҳам шундай бўлди. Бундан саҳобалар қўрқиб кетишди. Шунинг учун:

«Икковлари чиқишди».

Чунки ўзларининг у ерда (Расулulloҳ ҳузурларида) ортиқча қолишлари яхшилик келтирмаслигини англаб етишди.

«Шунда уларнинг қаршисидан Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ҳадяга сут келиб қолди».

Яъни, ҳадя сутни кўтариб олиб келаётган одам икковларининг қаршисидан чиқди.

«У зот уларнинг ортларидан сут юбориб, икковларига ичирдилар. Бас, улар У зотнинг ўзларидан аччиқланмаганларини билдилар».

Чунки аслида уларнинг Қуръон ҳукмига қарши чиқиш ниятлари йўқ эди. Янги тушган оятни яхши ўзлаштириб олмаганлари сабабли яҳудийларга хилоф иш қилишга кизиқиб кетиб, бу таклифни қилган эдилар, холос.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Ўша даврдаги яҳудийларнинг ҳайз кўрган аёлларни ажратиб қўйиб, уларга гапирмай, улар билан таом емай ва бошқа муомалаларни қилмай юришлари.

2. Яҳудийларнинг ҳайз кўрган аёлга жинсий яқинлик қилмасликлари.

3. Саҳобийларнинг бошқа дин аҳкомидаги нарсага ва ўша нарсага Ислом қандай қарашига қизиқишлари.

4. Масала муҳим бўлса, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўринларига Аллоҳ таолонинг Ўзи жавоб бериши.

5. Ҳайз масаласи муҳим бўлганидан у ҳақда оят тушгани.

6. Ҳайз озор ва нопоклик экани.

7. Ҳайз пайтида аёлга жинсий яқинлик қилиб бўлмаслиги.

8. Аёл ҳайздан покланганидан кейин унга олдидан яқинлик қилиши.

9. Ҳайз кўрган аёлга жинсий яқинлик қилмасдан, бошқа муомалаларни қилиш мумкинлиги.

10. Бошқа диннинг бузуқ ишларига ҳилоф иш қилиш.

11. Бошқа диндагиларнинг динимиз тасдиқлаган ишини бемалол қилавериш жоизлиги. Ҳайз кўрган аёлга жинсий яқинлик қилмаслик яҳудий динида бор. Буни Қуръон ҳам тасдиқлади.

12. Чуқур ўйламай туриб, турли таклиф билан чиқиш яхши эмаслиги.

13. Шариатга ҳилоф нарсадан Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қаттиқ аччиқланишлари.

14. Раҳбар аччиқланганида айбдорлар тезроқ чиқиб кетиши яхшилиги.

15. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳадяни қабул қилишлари.

16. Бировга ҳадя бериш ундан розилик аломати эканлиги.

Ҳайз кўрган аёлга жинсий алоқа қилмаслик кўп фойдали бўлгани учун шариатимизга киритилган. Ҳайз кўрган аёл ўта бемор шахс ҳисобланиб, жуда оғир ҳолатни

бошидан кечираётган бўлади. Бу пайтдаги жинсий алоқа эса унинг шундоқ ҳам заиф ҳолатини янада оғирлаштиради.

Ҳайз нопокликдир. Аёл танасидаги нопок қонлар ой давомида тўпланиб муддати келганида оқиб чиқаётган бўлади. Бу даврдаги жинсий яқинлик нопоклик устига қилинган яқинлик бўлади. Бундай алоқадан нафақат аёл киши, балки эркак киши ҳам зарар кўради. Бунинг устига ўша ҳайз пайтидаги алоқадан бола бўлиб қолса, майиб туғилади. Тиб илми бу нарсаларнинг ҳаммасини тасдиқлади, бундан бошқа зарарлар ҳам борлигини исбот қилди.

Ҳозирга келиб тиб илми эркак ва аёлларни ҳайз ҳолатида жинсий алоқа қилмасликка даъват қилмоқда. Исломда эса бу иш бир минг тўрт юз йил илгари асосий дастурда зикр этилган. Муқаддас илоҳий китобда алоҳида масала бўлиб келган. Мусулмонлар уни Қуръон ояти сифатида тиловат қиладилар, намозларида ўқийдилар.

280- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَعْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيُّ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ كَلَانَا جُنُبٌ وَكَانَ يَأْمُرُنِي فَأَتَّزِرُ فَيُبَاشِرُنِي وَأَنَا حَائِضٌ وَكَانَ يُخْرِجُ رَأْسَهُ إِلَيَّ وَهُوَ مُعْتَكِفٌ فَأَغْسِلُهُ وَأَنَا حَائِضٌ. رَوَاهُ الْحَمَّسَةُ.

280. *Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:*

«Мен Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга бир идишдан икковимиз ҳам жунуб ҳолимизда ғусл қилар эдик. У зот менга амр этар эдилар, мен иштон кияр эдим ва мени кучоқлар эдилар. Ўшанда мен ҳайз кўрган ҳолимда бўлар эдим. Ўтикоф ўтирганларида бошларини чиқарар эдилар,

мен ҳайзли ҳолимда уни ювиб қўяр эдим».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифдан қуйидаги фойдаларни оламиз:

1. Жунуб бўлган эр-хотин бир идишдан ғусл қилишлари жоизлиги.

2. Ҳайз кўрган аёлнинг эри иштон устидан уни кучокласа бўлиши.

3. Масжидда эътикоф ўтирган одам бошини масжиддан чиқариб турса, ҳайз кўрган хотини ювиб қўйса бўлишлиги.

Кўриниб турибдики, ҳайз кўрган аёлдан жирканиш, уни четлатиш маънолари Исломда йўқ.

281- عَنْ مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

يُبَاشِرُ نِسَاءَهُ فَوْقَ الْإِزَارِ وَهُنَّ حَيَّضٌ. رَوَاهُ الثَّلاثَةُ.

281. Маймуна розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ўз хотинларини ҳайзли пайтларида иштон устидан кучоклар эдилар».

Учалалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ҳайз кўрган аёлни кучоклаш учун у аёл иштонли бўлиши шартлигини аввалги ҳадисда ҳам айтилган эди, бу ҳадисда ҳам айтилмоқда.

282- وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَضْطَجِعُ مَعِيَ وَأَنَا

حَائِضٌ وَبَيْنِي وَبَيْنَهُ ثَوْبٌ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالنَّسَائِيُّ.

282. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам мен билан бирга ётар эдилар. Мен ҳайзли бўлсам, орамизда

кийим бўлар эди».

Икки Шайх ва Насайй ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадисда ҳам олдинги зикр қилинган маъно таъкид қилинмоқда. Ҳайз кўрган аёлни кийим устидан кучоқлашни шарт қилишнинг ҳикмати ҳаром қилинган нарсанинг олдини олиш, ҳайзли аёлга жинсий яқинлик қилишдан тийилишдир.

283- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: كُنْتُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ

نَبِيتُ فِي الشَّعَارِ الْوَاحِدِ وَأَنَا حَائِضٌ طَامِثٌ فَإِنْ أَصَابَهُ مِنِّي شَيْءٌ
غَسَلَ مَكَانَهُ لَمْ يَعُدَّهُ ثُمَّ صَلَّى فِيهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِيُّ.

283. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Мен ва Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам иккимиз кечаси бир кийим ичида ётар эдик. Ҳолбуки, мен ҳайзли бўлиб, қон оқиб турган бўлар эди. Агар мендан у зотга бирор нарса тегса, ўша жойни ювар эдилар. Бошқа жойга ўтмас эдилар. Сўнгра ўша кийим ила намоз ўқир эдилар.»

Абу Довуд ва Насаййлар ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадисдан оладиган фойдалар очиқ кўриниб турибди:

1. Ҳайз кўрган аёл билан кечаси бирга ётиш мумкинлиги.
2. Ҳайз кўрган аёл билан бир кийим ичида ётиш мумкинлиги.
3. Ҳайз қони теккан кийимнинг қон теккан жойини ювиб ташлаб, унда намоз ўқиш мумкинлиги.

284- عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَأُولِيَنِ الْحُمْرَةَ مِنْ

الْمَسْجِدِ فَقُلْتُ: إِنِّي حَائِضٌ فَقَالَ: إِنَّ حَيْضَتَكَ لَيْسَتْ فِي يَدِكَ
فَنَاولَتْهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ.

284. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга:

«Масжиддан «хумра»ни олиб юбор», дедилар.

«Хайзим бор», дедим. У зот:

«Хайзинг қўлингда эмас», дедилар.

Бас, олиб бердим».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: «Хумра» бу хурмонинг баргидан қилинган кичик жойнамоз.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Оиша онамиздан масжиддаги кичик жойнамозни олиб беришни сўраганлар. Оиша онамиз ҳайзли эканликларини эслатиб, узр айтганлар. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига:

«Хайзинг қўлингда эмас», дедилар.

Яъни, олиб берсанг бўлаверади, деганлари эди. Шунинг учун ҳам Оиша онамиз жойнамозни олиб бердилар.

Кўриниб турибдики, Оиша онамиз масжидга кирмаганлар. Фақат масжидга қўлларини узатиб, жойнамозни олиб берганлар. Буни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олиб юбор, дейишларидан ҳам тушунса бўлади. Айниқса, хайзинг қўлингда эмас, деганлари мазкур маънога очиқ-ойдин далолат қилиб турибди. Бу сенинг ўзинг ҳайзлисан ва масжидга кира олмайсан, аммо қўлинг ҳайзли эмас, у масжидга кирса бўлаверади, деганларидир. Маълумки, Оиша онамизнинг хужралари Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг масжидларига ёпишган эди. Шундан остона ёки туйнукка яқин турган жойнамозни қўлни узатиб олиш

мумкин бўлган.

Бу ҳадисдан ҳайзли аёл қўлини масжид ичига тиқиб, бирор нарсани олиши мумкинлигини билиб оламиз.

285- عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَكَانَتْ بَايَعَتِ النَّبِيَّ ﷺ

قَالَتْ: كُنَّا لَا نَعُدُّ الْكُدْرَةَ وَالصُّفْرَةَ بَعْدَ الطُّهْرِ شَيْئًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ
وَالْبُخَارِيُّ وَالتَّسَائِيُّ.

285. Умму Атийя розияллоху анҳодан ривоят қилинади. У киши Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга байъат қилган эдилар:

«Покизаликдан кейинги кулранг ва сарғиш (суюклик)ни ҳеч нарса ҳисобламас эдик», деди».

Абу Довуд, Насайй ва Бухорий ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ровия Умму Атийя розияллоху анҳо билан танишиб олайлик:

Умму Атийя ал-Ансорийянинг исмлари Нусайба бинти Каъб. У киши Исломга кирдилар ва Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга байъат қилдилар.

Исмларини кичрайтирилиши, яъни, нун ҳарфини заммалаштирилишидан мақсад (араб тилида исмлар кичик шаклга келтирилади, масалан, Насиба Нусайба бўлади) Умму Иморанинг исмлари билан фарқли бўлиши керак эди. Иккалалари ҳам Насиба, бирлари кичик, бирлари катта.

Умму Атийя розияллоху анҳо Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламдан кўп ҳадислар ривоят қилдилар. У киши аёл киши бўлишларига қарамай, Расули Акрам соллаллоху алайҳи васаллам билан етгита жангда катнашганлар, юкларни қўриқлар, мўмин биродарларга таом ҳозирлар, қоринларини тўйғазар, жароҳатларини даволар, аскарларга ёрдам берар, ўлимдан асрар эдилар.

Умму Атийя розияллоҳу анҳонинг айтишларича, саҳобия аёллар ҳайзларидан пок бўлганларидан кейин ўзларидан келадиган кулранг ва сарғиш қонни ҳайздан ёки бошқа бирор монедан ҳисобламай, поклик ҳолидаги амалларни қилаверишларини айтмоқдалар.

Саҳобия аёлнинг бундоқ гапи Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан чиққан бўлади. Бўлмаса, улар ўзларича бундоқ гапни айтмайдилар. Ушбу ривоятга биноан, Имом Молиқдан бошқа уламолар аёл кишининг фаржидан поклик пайтида чиққан мазкур суюқликлар ҳеч нарса ҳисобланмайди, деганлар.

Ҳайз кўрган аёл билан бошқа муомалалар ҳам қилингани ҳақида ҳадислар кўп. Мисол учун, баъзиларини келтириб ўтайлик:

Оиша онамиз розияллоҳу анҳодан Имом Муслим ривоят қилган ҳадисда:

«Мен ҳайзли ҳолимда бирор нарсани ичиб, кейин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга берар эдим. У киши мен оғзим теккан жойга оғизларини қўйиб ичар эдилар. Мен ҳайзли ҳолимда суякни ғажиб, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга берар эдим. У киши менинг оғзим теккан жойга оғизларини қўяр эдилар», дейилган.

Яна Имом Муслим Оиша онамиздан ривоят қилган ҳадисда:

«Мен ҳайзли бўлган ҳолимда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам кўксимга суяниб олиб, Қуръон ўқир эдилар», дейилган.

Имом Бухорий ва Имом Муслимлар Маймуна онамиз розияллоҳу анҳодан ривоят қилган ҳадисда:

«Мен ҳайзли бўлган ҳолимда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам устимдаги мирт (жун чойшаб)нинг бир томонини устларига қилиб олиб, намоз ўқир эдилар», дейилган.

Гапнинг хулосасини айтганда, ҳайз кўрган аёлга

жинсий яқинлик қилинмайди, холос.

ХАЙЗ ПАЙТИДА ҚИЛИНГАН ЖИНСИЙ ЯҚИНЛИКНИНГ КАФФОРАТИ

286- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ فِي الَّذِي يَأْتِي امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ قَالَ: يَتَصَدَّقُ بِدِينَارٍ أَوْ بِنِصْفِ دِينَارٍ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

286. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳайзли ҳолдаги хотинига жинсий яқинлик қилган шахс ҳақида:

«Бир динор ёки ярим динор садақа қилади», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ислом шариатида ҳайз кўриб турган аёлга жинсий яқинлик қилиш ман этилгани маълум. Бу ҳақда Қуръонда ҳам, ҳадисда ҳам амр келган. Бу ишни қилган одам гуноҳкор бўлиши аниқ. Шу билан бирга, бундай ишни қилишга журъат этган одамни жазолаш, ҳушини жойига келтириб қўйиш учун молиявий жазо ҳам белгиланган. Ундай одам мазкур ишни қачон қилганига қараб, бир ёки ярим динор пул садақа қилиши лозим бўлади. Қачон бир динор, қачон ярим динор садақа қилишининг баёни кейинги ҳадисда келади.

Ўша вақтда бир динор 4,25 грамм соф тилладан бўлган, ҳозирги пайтда шу оғирликдаги тилланинг қийматини садақа қилиш керак бўлади. Ана шундагина ҳайз пайтида қилган жинсий яқинлик гуноҳи ювилади.

Бу жазо гуноҳнинг ювилишига сабаб бўлиши билан бирга келажакда мазкур ҳаром ишни такрорламасликка эслатма ҳам бўлади.

287- وَ لِأَيِّ دَاوُدَ إِذَا أَصَابَهَا فِي أَوَّلِ الدِّمِ فَدِينَارٌ وَإِذَا
أَصَابَهَا فِي انْقِطَاعِ الدِّمِ فَنِصْفُ دِينَارٍ.

287. Абу Довуд келтирган ривоятда:

«Агар унга (аёлга) қон келишининг аввалида яқинлик қилган бўлса, бир динар, агар қон тўхташи пайтида яқинлик қилган бўлса, ярим динар», дейилган.

Шарҳ: Чунки ҳайз янги бошланган пайтдаги жинсий яқинликнинг зарари катта. Ҳайзнинг охиридаги эса катта эмас.

Имом Аҳмад ва бошқа баъзи уламолар ушбу ҳадисни ҳужжат қилиб, садақа қилиш вожиб, деганлар. Кўпчилик уламолар эса бу ҳадис изтиробли, шунинг учун аслга эътибор қилиб, бу ишни қилган одам тавба қилиб, истиғфор айтса кифоя, деганлар.

288- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ
امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ ρ . رَوَاهُ
التِّرْمِذِيُّ.

288. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким ҳайзли аёлга яқинлик қилса ёки аёл кишининг орқасидан яқинлик қилса ёхуд фолбинга борса, батаҳқиқ, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга нозил бўлган нарсага куфр келтирибди», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадисда уч нарса куфр иш ҳисобланмоқда:

1. Ҳайз кўриб турган аёлга жинсий яқинлик қилиш.
2. Аёл кишига орқасидан яқинлик қилиш.
3. Фолбинга бориб, унинг гапини тасдиқлаш.

Бу ердаги куфр Ислом миллатидан чиқарадиган куфр бўлмай, балки мусулмон одам қилиши мумкин бўлмаган, кофир одам қиладиган ишни қилиш. Тақиқланган бу уч ишни қилиш шариат амрига куфр келтириш, деганидир.

Шунинг учун ҳам мўмин-мусулмон эркак-аёллар бу ишда ўта хушёр бўлишлари, ҳайз пайтида жинсий яқинлик қилишдан ўзларини тийишлари лозим. Эркаклар ҳеч қачон бу ишга хотинларини мажбур қилмасинлар. Шариат бўйича ҳайз кўрган аёлларга ўзига оро бериб, пардоз-андоз қилмаслик, чиройли кийимларини кийиб эрига кўринмаслик, эри ҳузурида шаҳватни кўзғатадиган гап-сўз ёки қилиқлар қилмаслик тавсия қилинади.

Ҳайз пайтида содир бўлган жинсий яқинлик учун каффорот бериш вожиб, деган уламолар, хотин киши ўша ишга сабаб бўлса, монеълик қилмаса, гуноҳкор бўлади ва каффорот тўлайди, деганлар.

Ислом ҳайвоний нафси ва шаҳвати учун ўз соғлигига зарарли иш қилган одамни айбдор ҳисоблайди. Чунки Ислом бўйича киши нафсининг ҳам унда ҳаққи бор. Шунингдек, унинг соғлигида оила аъзоларининг ва жамиятнинг ҳам ҳаққи бор. Ана ўша асосга биноан, ҳайз пайтида жинсий яқинликка шароит яратган аёл ҳам айбдор ҳисобланади.

ИККИНЧИ ФАСЛ

ҲАЙЗЛИ ВА НИФОСЛИ АЁЛЛАРНИНГ ҲУКМИ ВА УЛАРНИНГ ПОК БЎЛИШИ

289- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ أَسْمَاءَ سَأَلَتِ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ
غُسْلِ الْمَحِيضِ فَقَالَ : تَأْخُذُ إِحْدَاكُم مَّاءَهَا وَسِدْرَتَهَا فَتَطَهَّرُ
فَتُحْسِنُ الطُّهُورَ ثُمَّ تَصُبُّ عَلَى رَأْسِهَا فَتَدْلُكُهُ دَلَكًا شَدِيدًا حَتَّى
يُطْلِعَ شُؤُونَ رَأْسِهَا ثُمَّ تَصُبُّ عَلَيْهَا الْمَاءَ ثُمَّ تَأْخُذُ فِرْصَةً مُمَسَّكَةً
فَتَطَهَّرُ بِهَا فَقَالَتْ أَسْمَاءُ: وَكَيْفَ تَطَهَّرُ بِهَا؟ فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ!
تَطَهَّرِينَ بِهَا. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: تَتَّبَعِينَ أَثَرَ الدَّمِ. وَرَوَايَةٌ قَالَتْ: خُذِي
فِرْصَةً مُمَسَّكَةً فَتَوَضَّئِي بِهَا ثَلَاثًا اسْتَحْيِي النَّبِيَّ ﷺ فَأَعْرِضِي بِوَجْهِهِ
فَقَالَتْ عَائِشَةُ: نِعَمَ النِّسَاءُ نِسَاءَ الْأَنْصَارِ لَمْ يَكُنْ يَمْنَعُهُنَّ الْحَيَاءُ أَنْ
يَتَفَقَّهْنَ فِي الدِّينِ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيَّ.

289. Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Асмо Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламдан хайзнинг ғусли ҳақида сўради. У зот:

«Сиздан бирингиз сув ва сидрини олади. Сўнгра яхшилаб тозаланади. Кейин бошига сув қуяди ва токи, бошининг ҳамма жойига етгунча қаттиқ ишқайди. Сўнгра устидан сув қуяди. Кейин мискланган пахтани олади ва у билан покланади», дедилар. Асмо:

«У билан қандоқ покланади?» деди. У зот:

«Субҳаналлоҳ! У билан покланасан-да!» дедилар.

Бас, Оиша:

«Қоннинг ўрнига қўясан», деди.

Бошқа бир ривоятда:

«У зот:

«Мискланган пахтани олиб, у билан покланасан», деб уч марта айтдилар ва уялиб, юзларини ўгириб олдилар. Бас, Оиша:

«Ансорийларнинг аёллари қандок ҳам яхши аёллар. Уларни ҳаё динда фақиҳ бўлишларидан ман қилмас эди», дедилар».

Бешовларидан фақатгина Термизий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга савол берган аёл Асмо бинти Шакл ал-Ансориядирлар. У киши ўз динларига тўлиқ ва аниқ амал қилиш мақсадида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан ҳайздан кейин қилинадиган ғусл ҳақида сўрадилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ишни батафсил баён қилиб бердилар:

1. «Сиздан бирингиз сув ва сидрини олади».

Яъни, сиз аёллардан ҳайзи тўхтаганингиз ғусл қилиш учун тайёрланиб, бунинг учун ишлатадиган сувни ва совун ўрнига сидр наботини олади (ўша вақтда Арабистонда совун ўрнига сидр ишлатилар эди).

2. «Сўнгра яхшилаб тозаланади».

Яъни, истинжо қилиб, олди-орқасини яхшилаб тозалаб олади.

3. «Кейин бошига сув қуюди ва токи бошининг ҳамма жойига етгунча қаттиқ ишқайди».

Чунки соч остига сув етмай қолмаслиги керак. Хусусан, ҳайз кўриб, яхшилаб тозаланиш имкони бўлмай юргандан кейин бу иш яна ҳам катта аҳамият касб этади.

4. «Сўнгра устидан сув қуюди».

Яъни, бутун танасига сув қуйиб, яхшилаб ювади.

5. «Кейин мискланган пахтани олади ва у билан покланади».

Яъни, миск (мушк) суртилган пахта ила покланади. Миск топа олмаса, бошқа хушбўй нарса ҳам бўлаверади. Аммо Асмо бинти Шакл ал-Ансория розияллоҳу анҳо бу гапни тушуна олмадилар ва яхшилаб тушуниб олиш учун Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан:

«У билан қандоқ покланади?» деб сўрадилар.

«У зот: «Субҳаналлоҳ! У билан покланасан-да», дедилар».

Яъни, Асмо розияллоҳу анҳонинг тушунмаганларига ажабландилар ва очиқ айтишдан тортиниб, яна аввалги гапларига ўхшаш гап қилдилар.

Шу ерга келганда гапга Оиша онамиз аралашдилар ва Асмо розияллоҳу анҳога:

«Қоннинг ўрнига қўясан», дедилар.

Бошқа бир ривоятда:

«У зот:

«Мискланган пахтани олиб, у билан покланасан», деб уч марта айтдилар ва уялиб, юзларини ўгириб олдилар».

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўта уятчанликлари маълум ва машҳур.

Оиша онамиз шундоқ бўлса ҳам Асмо бинти Шакл ал-Ансорийнинг тутган ишларига таҳсин айтиб:

«Ансорийларнинг аёллари қандоқ ҳам яхши аёллар. Уларни ҳаё динда фақиҳ бўлишларидан ман қилмас эди», дедилар.

Дарҳақиқат, уларнинг илм йўлида кўрсатган шижоатлари ва фидокорликлари самарасидан мўмин-мусулмонлар ҳозиргача фойдаланиб келмоқдалар ва, иншааллоҳ, қиёматгача фойда оладилар.

290- وَبَعَثَ نِسَاءً إِلَى عَائِشَةَ بِالذَّجَةِ فِيهَا الْكَرْسُفُ فِيهِ

الصُّفْرَةُ فَقَالَتْ: لَا تَعْجَلْنَ حَتَّى تَرَيْنِ الْقَصَّةَ الْبَيْضَاءَ تُرِيدُ بِذَلِكَ تَمَامَ

الطُّهْرُ مِنَ الْحَيْضَةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَمُأَلَّكَ .

290. Аёллар Оишага ичига пахта солинган тувакни юбордилар. Унда сарғиш рангли қон асари бор эди. У (Оиша):

«То оқ нарсани кўрмагунигизча шошилманглар», деди. У бу билан ҳайздан тамоман пок бўлишни ирода қилган эди».

Бухорий ва Молик ривоят қилишган.

Шарҳ: Бир гуруҳ муслима аёллар ҳайзнинг шаръан қачон тамом тугабини билмоқчи бўлишибди. Бу масалани Оиша онамиздан сўраш мақсадда чиқиндиларга ишлатиладиган тувакка сарғиш рангли қон артилган пахтани солиб, у кишига юборишибди. Бу «қон шу рангда кела бошлаганда ҳайз тамом бўладими?» деганлари эди. Шунинг учун Оиша онамиз:

«То оқ нарсани кўрмагунигизча шошилманглар», дедилар.

Ҳайз кўрган аёлдан охириги вақтда оқ рангли суюқлик келгани ҳайзнинг тугагани аломати экан. Ана шунгача шошилиб, ҳайзим тугади, деб ғусл қилиш ёки ҳайз ман қилган нарсаларга уриниш лозим эмас.

291- عَنْ مُعَاذَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ فَقُلْتُ:

مَا بَالُ الْحَائِضِ تَقْضِي الصَّوْمَ وَلَا تَقْضِي الصَّلَاةَ فَقَالَتْ: أَحْرُورِيَّةٌ

أَنْتِ قُلْتَ لَسْتُ بِحُرُورِيَّةٍ وَلَكِنِّي أَسْأَلُ قَالَتْ: كَانَ يُصَيِّنَا ذَلِكَ

فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ.

291. Муоза розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади.

«У киши айтади, Оиша розияллоҳу анҳодан:

«Нимага ҳайз кўрган аёл рўзанинг қазосини тутадими, намознинг қазосини ўқимайди?» деб сўрадим.

«Нима, сен Ҳаруриямисан?!» деди.

«Мен Ҳарурия эмасман, лекин сўраяпман», дедим.

«Ўша нарса бизда ҳам бўлар эди. Бас, рўзанинг қазосини тутишга амр қилинар эдик, намознинг қазосини ўқишга амр қилинмас эдик», деди».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, Муоза розияллоҳу анҳо билан яқиндан танишиб олайлик:

Муоза бинти Абдуллоҳ ал-Авсия жуда ҳам оқила аёл бўлганлар. Ҳар куни кечаси олти юз ракат намоз ўқиб, уйқудан доимо ўзларини тийиб юрар, қирқ йил осмонга тик қарамаган эканлар.

Куниёлари Умму ас-Сухба бўлиб, ўғиллари шаҳид бўлган экан. Ўғиллари жаннатда бўлганлари учун «Роббим, мени ўғлим Сухба билан учраштирса эди», деб дуо қилар эканлар.

Муоза розияллоҳу анҳо Оиша онамиздан, Ҳишом ибн Омир ва Умму Амр бинти Абдуллоҳдан бир неча ҳадисларни ривоят қилган эканлар.

У кишидан эса Абу Қалоба, Қатода, Язид ар-Ришк, Айюб ва Исом ал-Аҳвал, Сулаймон ибн Абдуллоҳ ал-Басри, Исҳоқ ибн Саъид, Умму ал-Ҳасан ва бошқалар ривоят қилишган экан.

Муоза розияллоҳу анҳо 101-ҳижрий санада вафот этдилар.

Муоза розияллоҳу анҳо Оиша онамиздан ҳайз кўрган аёлга жорий қилинган баъзи ҳукмларнинг ҳикмати ҳақида сўрабдилар. Шунда:

«Нимага ҳайз кўрган аёл рўзанинг қазосини тутадими, намознинг қазосини ўқимайди?» деган эканлар.

Шунинг ўзидан ҳайз кўрган аёл рўза ҳам тутмаслиги, намоз ҳам ўқимаслиги келиб чиқади.

Ҳайз тамом бўлгандан кейин эса ҳайз вақтида тута олмаган рўзасининг қазосини тутати. Аммо ҳайз вақтида ўқий олмаган намозининг қазосини ўқимайди.

Нима учун шундоқ? Бу Муоза розияллоҳу анҳонинг ҳаёлларига келган ва Оиша онамиздан сўраганлар. Оиша онамиз эса саволга жавоб беришнинг ўрнига, Муозага қарши савол бериб:

«Нима, сен Ҳаруриямисан?!» дедилар.

Яъни, сен ҳарурия мазҳабидаги аёлмисан, деганлари. Ҳарурия Куфа шаҳрига яқин жойдаги Ҳаруро қишлоғига берилган нисбат бўлиб, Хавориж мазҳабининг таъсис мажлиси шу қишлоқда бўлгани учун Хаворижлар Ҳарурийлар ҳам дейилади.

Маълумки, Хаворижлар аёл киши ҳайз пайтида ўқий олмаган намозини ҳам ўқийди, дейдилар. Муоза розияллоҳу анҳонинг «Нима учун ҳайз кўрган аёл намознинг қазосини ўқимайди?» деган саволи Оиша онамизга оғир ботиб, нима учун бузуқи мазҳабнинг гапини айтмоқдасан, дегандек гап қилдилар. Лекин Муоза розияллоҳу анҳо бузуқ ният билан эмас, соф ният билан сўраган эдилар. Шунинг учун:

«Мен Ҳарурия эмасман, лекин сўраяпман», дедилар.

Яъни, менинг Хаворижларга алоқам йўқ, лекин билмоқчиман, дедилар. Ана шундан кейин Оиша онамиз саволга жавоб бериб:

«Ўша нарса бизда ҳам бўлар эди».

Яъни, биз ҳам ҳайз кўрар эдик.

«Бас, рўзанинг қазосини тутишга амр қилинар эдик».

Яъни, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам биз аёлларни ҳайз вақтидаги қазо қилган рўзамизни тутишга амр қилар эдилар.

«Намознинг қазосини ўқишга амр қилинмас эдик».

Яъни, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам биз

аёлларни ҳайз вақтидаги қазо қилинган намозни ўқишга амр қилмас эдилар, дедилар.

Аввалги мусулмонлар Аллоҳдан, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан амр бўлса, наҳий бўлса, дарҳол итоат билан амал қилишга ўтар эдилар. Амр ва наҳийни муҳокама қилмас, нима учун, деб сўрамас эдилар.

Зотан, мўмин-мусулмонликнинг бош фазилати ҳам шудир. Амр ёки наҳийни муҳокама қилиб, ёкса амал қилиб, ёқмаса амал қилмаслик куфр ва мунофиқликдан бошқа нарса эмас. Чунки мусулмон шариатнинг амрини нима учун, деб сўрамайди. Унга оғишмай амал қилади. Бунга Оиша онамизнинг жавоблари очиқ-ойдин далолат қилиб турибди.

Кейинчалик бошқа диндагилар, турли-туман одамлар ҳадеб сўрайверганидан уламоларимиз мазкур Муоза розияллоҳу анҳонинг саволига ўхшаш саволларга жавоб беришга ўтишган.

Жумладан, шу саволга ҳам жавоб беришган. Рўза йилда бир марта фарз бўлади. Ҳайз кўрган аёл маълум кунларнинггина рўзасини қазо қилади. Шунинг учун рўза савобидан махрум бўлмаслиги юзасидан унинг қазосини тутади.

Намоз эса ҳар куни беш марта фарз, ҳайз кунларида қолдирилган намоз сони кўпайиб кетади. Бунинг устига аёл киши ҳар ойда ҳайз кўради. Бу ҳар ойда такрор машаққат дегани. Шунинг учун ҳайз кўрган аёлдан намозни қазо қилиш талаб қилинмайди.

292- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَتْ النَّفْسَاءُ

بِجَلْسٍ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَرْبَعِينَ يَوْمًا فَكُنَّا نَطْلِي وَجُوهَنَا

بِالْوَرَسِ مِنَ الْكَلْفِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

292. Умму Салама розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«У киши:

«Нифос кўрган аёллар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида қирқ кун ўтирар эдилар. Юзларимизга нарса тошиб кетиб, варас суртиб олар эдик», деди».

Термизий ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Умму Салама онамизнинг бу гапларидан фарзанд туғиб, нифос кўрган аёллар қирқ кунгача намоз ўқимай, рўза тутмай ва бошқа ибодат қилмай ўтирар эканлар.

Ушбу ҳадиси шарифни далил қилиб, Ҳанафий ва Ҳанбалий мазҳаблари нифоснинг энг кўп муддати қирқ кун деганлар. Бола тукқан аёлдан қирқ кундан ортиқ вақтда ҳам қон келаверса, ўша қирқ кундан ортиғи нифос ҳисобланмайди. Қирқ кун тўлгандан кейин аёл ғусл қилади ва ибодатларини адо этишни бошлайди. Бошқа нифос ман қилган нарсалар ҳам жоиз бўлади.

Нифоснинг ози эса бир лаҳза ҳам бўлиши мумкин, дейди баъзи уламолар. Лекин кўпчилик уламолар нифоснинг озининг чегараси йўқ, дейдилар. Оддий ҳолатларда эса нифос қони тўхтаган вақти нифоснинг охирги вақти бўлади.

Умму Салама онамизнинг айтишларича, қирқ кун нифосда ўтириб, аёлларнинг юзларига турли нарсалар тошиб кетар экан. Ўша нарсаларга қарши Ямандан келтирилган сариқ рангли варас номли набототдан суртиб олар эканлар. Бу ҳам узоқ вақт яхшилаб тозаланмаслик оқибатидан экан.

293- وَعَنْهَا كَانَتْ الْمَرْأَةُ مِنْ نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ تَقْعُدُ فِي النَّفَاسِ

أَرْبَعِينَ لَيْلَةً لَا يَأْمُرُهَا النَّبِيُّ ﷺ بِقِضَاءِ صَلَاةِ النَّفَّاسِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

293. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёлларидан бири нифосда қирқ кеча ўтирар, уни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам нифос намозини ўқишга буюрмас эдилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятдаги Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёллари, деганда қизлари ва қариндошлари ҳам тушунилади. Чунки Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хотинларидан Ҳадича онамиз ва чўрилари Мория Қибтиядан бошқалари туғмаганлар. Бу ҳадисдан олинаниган фойдалар:

1. Нифоснинг ғолиб муддати қирқ кун экани.
2. Нифос кўрган аёл намоз ўқимаслиги.
3. Нифос вақтдаги тарк қилинган намоз қазо қилинмаслиги.

294- عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا تَقْرَأُ الْحَائِضُ وَلَا الْجُنُبُ شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

294. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳайзли аёл ва жунуб Қуръондан ҳеч нарса ўқимайди», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Чунки ҳайзли ҳолат ҳам, жунубли ҳолат ҳам – поклик ҳолати эмас. Ундоқ ҳолатда Аллоҳнинг каломини кироат қилиб бўлмайди.

295- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: وَجَّهُوا هَذِهِ الْبُيُوتَ عَنِ الْمَسْجِدِ فَإِنِّي لَا أُحِلُّ الْمَسْجِدَ لِحَائِضٍ وَلَا جُنُبٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

295. *Ойша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:*

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам:

«Мана бу уйларни масжиддан бошқа томонга юзлантиринглар. Мен масжидни ҳайзли аёлга ва жунубга ҳалол қилмайман», дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Ўша вақтда баъзи кишилар уйларини масжидга қаратиб қуриб олган эдилар. Уйларига масжид орқали кириб-чиқар эдилар. Бундай ҳолатда, албатта, ҳайзли аёл ҳам, жунуб ҳам масжиддан ўтиши, унда қолиши мумкин эди. Шунинг учун Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам уйларни масжиддан бошқа томонга қаратиб қуришга амр қилдилар. Токи ҳайзли аёллар ва жунублар масжидга кирмасинлар.

Ушбу ҳадисдан олиндиған фойдалар:

1. Ҳайзли аёл масжидга кириши мумкин эмаслиги.
2. Жунуб шахсининг масжидга кириши мумкин эмаслиги.

Албатта, масжид Аллоҳнинг уйи бўлганидан кейин у ерга фақат пок ҳолда кириш керак.

Булар ҳайз ва нифос ҳукмини баён қилувчи баъзи ҳадиси шарифлардир. Фойдани мукамал қилиш учун ҳайз ва нифосга тегишли ҳукмларни қисқача эслаб ўтамыз:

1. Ҳайз ва нифос тамом бўлгандан кейин ғусл қилиш вожиб бўлади.

Бу ҳайз ҳақидаги оят ва Имом Бухорий Фотима бинти Абу Ҳубайш розияллоху анҳодан ривоят қилган:

«Ҳайз кўрган кунларинг миқдорида намозни қўй. Сўнг

ғусл қилгин-да, намозни ўқий бергин», деган ҳадисга биноан бўлади.

2. Ҳайз кўриш ила қиз бола балоғатга етади ва шариат тақлифларини амалга ошириши лозим бўлади.

Имом Аҳмад ривоят қилган ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳайз кўрувчининг намозини Аллоҳ химор (авратни тўсадиган кийим)сиз қабул қилмайди», деганлар.

Шундан ҳайз кўриш ила ўзини тўсиш лозим бўлгани билиб олинади.

3. Идда ўтириш ҳам ҳайзга қараб бўлади.

4. Ҳайзли ва нифосли аёлга намоз ўқиш ҳаромдир.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Фотима бинти Абу Ҳубайш розияллоҳу анҳога:

«Қачон ҳайз келса, намозни қўй», деганлар.

Шунингдек, бу масала юқорида ўрганган ҳадисларимизда ҳам ўтди.

Улардан ҳайз пайтида ўқилмай қолган намозлар қазо қилиб ўқилмаслигини ҳам билдик.

5. Ҳайзли ва нифосли аёлга рўза тутмоқ ҳаромдир.

Буни ҳам ўтган ҳадислардан билдик.

Шунингдек, улардан ҳайз пайтида тутилмай қолган рўзани қазо қилиб тутиш лозимлигини ҳам биламиз.

6. Ҳайзли ва нифосли аёлга Байтуллоҳни тавоф қилиш ҳаромдир.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Оиша онамизга:

«Қачон ҳайз кўрсанг, ҳожи нимани қиладиган бўлса қилгин-у, аммо то пок бўлмагунингча Байтни тавоф қилмагин», деганлар.

7. Куръон қироат қилиш ва мусҳафни ушлаш ҳам бу фаслдаги ҳадисга биноан ҳайзли ва нифосли аёллар учун ҳаром.

8. Ҳайзли ва нифосли аёлларга масжидга кириш, туриш

ва у ерда эътикоф ўтириш ҳаром. Буни ҳам шу фаслдаги ҳадисдан ўргандик.

9. Ҳайзли ва нифосли аёлларга жинсий яқинлик қилиш ва уларнинг киндиклари билан тиззалари орасидан лаззатланиш ҳаром. Бу ҳақдаги ҳадисларни ҳам ўрганиб чиқдик.

10. Ҳайзли аёлни, яъни, ҳайз кўриб турган аёлни талок қилиш ҳаромдир.

Буни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Ибн Умар розияллоҳу анҳу ҳайзли хотинини талок қилганларида баён қилганлар.

Ушбу ҳукмларни барча, айниқса, мўмина-муслима аёллар яхшилаб билиб олишлари ва уларга амал қилишлари лозим. Чунки ҳайз ва нифосни ўз эгасидан бошқалар билмайди, билиш имкони ҳам йўқ. Қолаверса, бу масалаларни омма ичида муолажа қилишга одатланилмаган. Шунинг учун аёллар ўзлари илмий мажлислар қилиб, билганлардан дарс олиб, яхшилаб ўрганиб қўйишлари ўта муҳимдир.

УЧИНЧИ ФАСЛ

МУСТАҲОЗАНИНГ ҲУКМЛАРИ, УНИНГ ЎЗ ОДАТИГА ҚАЙТИШИ ЁКИ КУЧЛИ (ҚОН)НИ ҲАЙЗ ЭЪТИБОР ҚИЛИШИ ҲАҚИДА

Шарҳ: «Мустаҳоза» калимаси энг кўп ҳайз муддатидан ортиқ вақтда ҳам қон кўраверган аёлга нисбатан айтилади.

«Унинг ўз одатига қайтиши» дейилишига сабаб, одат бўйича неча кун ҳайз кўрадиган бўлса, ўшанча кунни ҳайз ҳисоблайди, ундан сўнг ҳайздан чиққанда нима қилса, шуни қилади. Ортиқча қонни истеҳоза ҳисоблайди.

«Кучли қонни ҳайз эътибор қилиши» дегани агар одатда неча кун ҳайз кўриши эсидан чиқиб қолса ёки аввал ҳайз кўрмаган бўлса, қон кучли келган кунларини ҳайз, қон кучсиз келган кунларини эса истеҳоза ҳисоблайди.

Агар қон кучли ёки кучсиз бўлмай бир хилда келса, ҳайзнинг аксар муддатидаги вақтни ҳайз ҳисоблаб, ундан ортигини истеҳоза ҳисоблайди.

Ҳанафий мазҳабида ҳайзнинг аксар муддати ўн кундир.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бикр қизнинг ва турмушга чиққан аёлнинг оз ҳайзи уч кундир, кўп ҳайзи ўн кундир», деганлар.

296- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ أَبِي حُبَيْشٍ سَأَلَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ: إِنِّي أُسْتَحَاضُ فَلَا أَطْهَرُ أَفَادَعُ الصَّلَاةَ فَقَالَ: لَا إِنَّ ذَلِكَ عِرْقٌ وَلَيْسَ بِالْحَيْضَةِ وَلَكِنْ دَعِيَ الصَّلَاةَ قَدَرُ الْأَيَّامِ الَّتِي كُنْتَ تَحِيضِينَ فِيهَا ثُمَّ اغْتَسِلِي وَصَلِّي. وَفِي رِوَايَةٍ: إِذَا

أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةُ فَدَعِيَ الصَّلَاةَ وَإِذَا أَذْبَرَتْ فَأَغْسِلِي عَنْكَ الدَّمَ
وَصَلِّي. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ، وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ: وَتَوَضَّئِي لِكُلِّ صَلَاةٍ حَتَّى يَجِيءَ
ذَلِكَ الْوَقْتُ.

296. *Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:*

«Фотима бинти Абу Ҳубайш Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламдан:

«Мен истехоза бўламан, пок бўлмайман. Намозни қўяманми?» деб сўради. У зот:

«Йўк! Албатта, у томир узилганидандир. Ҳайз эмас. Лекин сен одатда ҳайз кўрадиган кунларнинг микдорида намозни қўй. Сўнгра ғусл қилиб, намозни ўқийвер», дедилар».

Бошиқа бир ривоятда:

«Қачонки, ҳайз келса, намозни қўй. Қачонки, у (кунлар) ўтиб кетса, ўзингдан қонни ювиб, намозни ўқийвер», дедилар».

Бешовлари ривоят қилишган.

Термизий:

«Нариги вақт келгунча, ҳар намозга таҳорат қил», дедилар»ни зиёда қилди.

Шарҳ: Аввало, Фотима бинти Ҳубайш розияллоху анҳо билан танишиб кўяйлик:

Фотима бинти Ҳубайш ибн Мутталиб ибн Асад ибн Абдул Уззо ал-Қурайший ал-Асадия.

Мазкур ҳадисни Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламдан сўраганлари билан машҳур бўлган Фотима бинти Ҳубайш розияллоху анҳо фаржларидан доимо қон келиб турадиган беморликка учраган эканлар. У кишининг:

«Мен истехоза бўламан, пок бўлмайман» деганларидан шу маъно тушунилади. Яъни, қон

тўхтамайди. Ҳайз вақтида қон келгани учун намоз ўқиб бўлмас эди. Энди доимо қон келиб турадиган бўлиб қолди. Нима қилиш керак? Умр бўйи намоз ўқимай юраверадими?

Бу саволни Фотима бинти Ҳубайш розияллоҳу анҳо Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўрадилар ва:

«У зот: «Йўқ! Албатта, у томир узилганидандир. Ҳайз эмас. Лекин сен одатда ҳайз кўрадиган кунларнинг миқдорида намозни қўй. Сўнгра ғусл қилиб, намозни ўқийвер», дедилар».

Демак, аёл кишидан доимо қон келиб туриши беморлик. Баъзи томирлар узилгани учун доимо қон келади. Шунинг учун ундоқ дардга чалинган аёл соғлиқ вақтдаги одати бўйича неча кун ҳайз кўрадиган бўлса, ўша кунларни ҳар тарафлама ҳисоблаб аниқлайди ва мазкур кунларнинг намозини ўқимайди. У кунлар тамом бўлгандан кейин эса ҳайзнинг ғуслини қилади ва истехоза қони келиб турса ҳам намозини ўқийверади.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бошқа бир ривоятда:

«Қачонки, ҳайз (кунлари) келса, намозни қўй. Қачонки, у (кунлар) ўтиб кетса, ўзингдан қонни ювиб, намозни ўқийвер», деганларидан ғусл қилмаса ҳам бўлар экан, деган гап келиб чиқмайди.

Авалло, шу гапнинг ичида ўзи ғусл маъноси бор.

Қолаверса, ғусл қилиш зарурлиги жуда ҳам равшан иш, шунинг учун уни доимо зикр қилишга ҳожат йўқ. Учинчидан, ўзингдан қонни ювиб, деганлари ҳар намозга бир таҳорат қилиш маъносини ҳам англатади.

Бу маънони Имом Термизий келтирган зиёдадаги:

«Нариги вақт келгунча, ҳар намозга таҳорат қил», деган жумлада ҳам таъкидланади. Яъни, яна ҳайз вақти келгунча, деганларидир.

Ушбу ҳадисдан олинadиган фойдалар:

1. Шариат масаласини аёл киши бўлса ҳам уялмай

сўраб ўрганиш кераклиги.

2. Истеҳоза (одатдан ташқари қон кўрган аёл) намозни кўймай ўқишлиги.

3. Истеҳоза қони ҳайз бўлмай, узилган томирдан чиқаётган қон экани.

4. Истеҳозали аёл одатдаги ҳайзи миқдорича кунларни ҳайз ҳисоблаб, ўша кунлари ҳайзга оид ҳукмларга амал қилиши.

5. Истеҳозали аёл одамдаги ҳайзи миқдорича кунлар ўтганидан кейин ғусл қилиши ва намозини ўқийвериши лозимлиги.

6. Истеҳозали аёл ҳар намозга таҳорат қилиши лозимлиги.

297- وَ لَا بُي دَاوُدَ: لَتَنْظُرُ عِدَّةَ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامِ الَّتِي كَانَتْ تَحِيضُهُنَّ مِنَ الشَّهْرِ قَبْلَ أَنْ يُصَيِّهَهَا الَّذِي أَصَابَهَا فَلْتَتْرُكِ الصَّلَاةَ قَدَرِ ذَلِكَ مِنَ الشَّهْرِ فَإِذَا خَلَقْتَ ذَلِكَ فَلْتَعْتَسِلْ ثُمَّ لَتَسْتَنْفِرْ بِثَوْبٍ ثُمَّ لَتُصَلِّيَ.

297. *Абу Довуд келтирган ривоятда:*

«У аёлга етган нарса (дард) етгунча одати бўйича ҳар ойда ҳайз кўрадиган кунлари ва кечалари саноғига қарасин. Ҳар ойдан ўша миқдорича намозни тарк қилсин. Қачон ўшани ўтказса, ғусл қилсин ва бир кийим ила муҳофаза қилиб, намозини ўқисин», дейилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда истеҳоза беморлигига дучор бўлган аёл ҳайз кунлари билан истеҳоза кунларини бемор бўлгунча жорий одатига қараб аниқлаши баён қилинмоқда. Ҳар бир аёл бир ойда неча кун ҳайз кўриши ва ўша кунлар ойнинг қайси қисмига тўғри келишини

яхши билади. Чунки истехозага чалинмай туриб, ҳар ойда ҳайз кўриб юрган бўлади. Истехозага чалинганидан кейин эса ўша одатидаги кунларни саноғича кунларнинг вақтига тўғрилаб ҳайз ҳисоблайди, намозини ўқимайди.

Ўша кунлар ўтгандан кейин эса ҳайзнинг ғуслини қилади. Ҳадиси шарифдаги «бир кийим ила муҳофаза қилсин», дейилгани қон чиқиб бошқа томонларга оқиб кетишининг олдини олсин, дейилганидир. Бунинг учун қон чиқадиған жойга пахта қўйиб, устидан ўша пахтани ушлаб турадиған ички кийим кийиб олинади.

Бу истехозали аёл ҳайзни одатга қараб аниқлашидир. Лекин баъзи аёллар одатларини унутган бўлиши, беморлик туфайли одатлари тартибли бўлмаслиги ёки ҳали ҳайзи одатга кирмай туриб, истехозага чалиниб қолган бўлишлари мумкин. Унда нима қилинади?

Бу саволнинг жавоби келаси ҳадисдан билиб олинади.

298- عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ أَبِي حُبَيْشٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ:

يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَسْتَحَاضُ، فَقَالَ لَهَا: إِذَا كَانَ دَمُ الْحَيْضِ فَإِنَّهُ دَمٌ أَسْوَدُ يُعْرَفُ فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ فَأَمْسِكِي عَنِ الصَّلَاةِ فَإِذَا كَانَ الْآخِرُ فَتَوَضَّئِي وَصَلِّي فَإِنَّمَا هُوَ عِرْقٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

298. Фотима бинти Хубайш розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«У киши:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен мустаҳоза бўламан», деди. У зот унга:

«Агар ҳайзнинг қони бўлса, у қора қон бўлиб, ўзи билинади. Қачонки, ўша бўлса, ўзингни намоздан тий. Қачон бошқаси бўлса, таҳорат қилиб, намозни ўқийвер. У томирнинг узилишидандир», дедилар».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилишган.

Шарҳ: Демак, аёл киши қайси қон ҳайзнинг қони, қайсиси истеҳозанинг қони эканини қоннинг сифатига қараб билиб олиш ҳам мумкин. Бу нарса айникса, аёллар учун жуда ҳам осон бўлиши керак. Ҳайзнинг қони қорамтир, қуюқроқ ва ёмон ҳидли бўлади. Истеҳозанинг қони эса тананинг бошқа жойларидан чиқадиган қонга ўхшаш қизғиш бўлади. Ана ўшанга қараб ҳайз келаётганини аниқлаганда намоз ўқимайди, рўза тутмайди. Ва бошқа ҳайз ман қилган нарсаларни қилмай туради.

Қоннинг ранги ўзгариб, ҳайз тамом бўлгани аломати собит бўлгандан сўнг ғусл қилиб, ибодатларни бошлайди. Таҳорат қилиб, намозини ўқийверади.

Лекин баъзи аёлларда одат бўйича ҳам, қоннинг сифати бўйича ҳам ҳайз билан, истеҳозани ажратиб бўлмас ҳолати бўлиши мумкин. У ҳолда кейинги ҳадисларда келадиган муолажа йўлларига қарайди.

АКСАР ҲАЙЗНИ ҲИСОБЛАЙДИ ЁКИ ҒУСЛДАН КЕЙИН ИККИ НАМОЗНИ ЖАМ ҚИЛАДИ.

299- عَنْ حَمَّةَ بِنْتِ جَحْشٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي امْرَأَةٌ أُسْتَحَاضُ حَيْضَةً كَثِيرَةً شَدِيدَةً فَمَا تَرَى فِيهَا قَدْ مَنَعْتَنِي الصَّلَاةَ وَالصَّوْمَ؟ قَالَ: أَنْعَتْ لِكَ الْكُرْسُفِ فَإِنَّهُ يَذْهَبُ الدَّمَ قَالَتْ: هُوَ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: فَاتَّخِذِي ثَوْبًا قَالَتْ: هُوَ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ إِنَّمَا أَتُجُّ نَجًّا فَقَالَ: سَامُرُكُ بِأَمْرَيْنِ أَيُّهُمَا فَعَلْتَ أَجَزَى عَنْكَ مِنَ الْآخِرِ فَإِنْ قَوَيْتِ عَلَيْهِمَا فَأَنْتِ أَعْلَمُ إِنَّمَا هَذِهِ رُكُضَةٌ مِنْ رُكُضَاتِ الشَّيْطَانِ فَتَحْيِضِي سِتَّةَ أَيَّامٍ أَوْ سَبْعَةَ

أَيَّامٍ فِي عِلْمِ اللَّهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ ثُمَّ اغْتَسَلِي حَتَّى إِذَا رَأَيْتِ أَنَّكَ قَدْ
 طَهَرْتَ وَاسْتَنْقَأْتَ فَصَلِّي ثَلَاثًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً أَوْ أَرْبَعًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً
 وَأَيَّامَهَا وَصُومِي فَإِنَّ ذَلِكَ يُجْزِيكَ وَكَذَلِكَ فَافْعَلِي كُلَّ شَهْرٍ كَمَا
 يَحِضُّنَ النِّسَاءُ وَكَمَا يَطْهَرْنَ مِيقَاتَ حَيْضِهِنَّ وَطَهْرَهُنَّ فَإِنْ قَوِيَتْ
 عَلَى أَنْ تُؤَخِّرِي الظُّهْرَ وَتُعَجِّلِي الْعَصْرَ فَتَغْتَسِلِينَ وَتَجْمَعِينَ بَيْنَ
 الصَّلَاتَيْنِ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ وَتُؤَخِّرِينَ الْمَغْرِبَ وَتُعَجِّلِينَ الْعِشَاءَ ثُمَّ
 تَغْتَسِلِينَ وَتَجْمَعِينَ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ فَافْعَلِي وَتَغْتَسِلِينَ مَعَ الْفَجْرِ فَافْعَلِي
 وَصُومِي إِنْ قَدَرْتَ عَلَى ذَلِكَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: وَهَذَا أَعْجَبُ
 الْأَمْرَيْنِ إِلَيَّ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

299. Ҳамна бинти Жаҳш розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«У киши айтадилар:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг хузурларига бориб:

«Эй Аллохнинг Расули, мен жуда ҳам кўп ва шиддатли ҳайз кўрадиган аёлман, бу ҳақда нима дейсиз, батаҳқиқ, мени намоз ва рўзадан ман қилди», дедим. У зот:

«Мен сенга пахтани васф қилиб бераман. У қонни кетказади», дедилар. У (Ҳамна):

«У ўшандан анча кўп», деди. У зот:

«Унда бир кийим қилиб ол», дедилар. У:

«У ўшандан ҳам кўп. Қуйилиб келаверади», деди.

«Сенга икки ишни буюраман. Улардан қай бирини қилсанг, сен учун кифоя қилади. Агар уларга

қувватинг етса, ўзинг биласан. Албатта, бу шайтон тепкиларидан бир тепкидир. Бас, бу Аллоҳ таолонинг илмида-ку, аммо сен олти ёки етти кунни ҳайз сана. Сўнгра ғусл қил. Токи, батаҳқиқ, пок бўлдим, деб ишониб, ўзингни топ-тоза қилганингдан сўнг йигирма уч ёки йигирма тўрт кечаю кундуз намоз ўқи ва рўза тут. Мана, шу сенинг учун кифоя қилади. Ҳар ойда шундоқ қилавер. Бу аёлларнинг ҳайз кўриб, пок бўлишларига ва ҳайз ва поклик вақтларига ўхшайди.

Агар кучинг етса, пешинни охирги вақтини асрни олдинги вақтига суриб, ғусл қиласан-да, икки намозни, пешин ва асрни жам қилиб ўқийсан. Шунингдек, шомни охирги вақтини хуфтонни олдинги вақтига суриб, ғусл қиласан-да, икки намозни жам қилиб ўқийсан. Бомдодда ҳам ғусл қиласан. Шунини қила олсанг, қил. Рўза ҳам тут. Агар ўшанга қодир бўлсанг. Бу мен учун икки ишдан маҳбуброғидир», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳайз билан истеҳозани ажрата олмай ҳайрон бўлиб қолган Ҳамна бинти Жаҳш розияллоҳу анҳога нима қилиш кераклигининг икки йўлини кўрсатмоқдалар.

Биринчи йўл ҳақиқий илмни Аллоҳнинг Ўзи билади, деб ижтиҳод қилиб, бир ой қоннинг олти ёки етти кунини ҳайз кунлари ҳисоблаб, қолган йигирма уч ёки йигирма тўрт кунни ҳайздан ташқари истеҳоза кунлари ҳисоблаш. Ҳар ҳолатнинг ўз амалларини қилиш.

Иккинчи йўл пешин намозининг вақти тугаб, аср намозининг вақти бошланадиган пайтда ғусл қилиб, пешин ва аср намозларини қўшиб ўқиб олиш. Шунингдек, шом намозининг вақти чиқиб, хуфтон намозининг вақти кирадиган пайтида яна бир ғусл қилиб, шом ва хуфтон намозларини қўшиб ўқиб олиш. Бомдод намозига алоҳида ғусл қилиш. Шу тариқа ҳар куни уч марта ғусл қилиб,

рўзани ҳам вақтида тутавериш.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур икки ишдан иккинчиси, яъни, бир кунда уч марта ғусл қилиб, иш юритиш ўзлари учун маҳбуброқ эканини ҳам таъкидлаб қўйдилар.

Ушбу ҳадиси шарифдан бундан бошқа яна жуда кўп фойдалар олинади:

1. Баъзи аёллардан тўхтамай кўп миқдорда қон келиб туриши.

2. Намоз ва рўзани ман қилувчи нарсалар аввалги муслималарни ташвишлантиргани.

3. Қонни тўхтатиш учун пахтага баъзи дори нарсаларни кўшиб қўйиб кўриш.

4. Махсус кийим кийиб бўлса ҳам, қон келишини тўхтатишга уриниб кўриш.

5. Қон келиши туфайли пайдо бўладиган ҳайронлик ва турли ташвишлар шайтоннинг тепкиси ва васвасасидан экани.

6. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Ҳамна бинти Жаҳш розияллоҳу анҳога олти ёки етти кунни ҳайз кунлари, деб ҳисоблашни амр қилганлари.

Ушбу гапни ҳужжат қилиб, Шофеъий ва Ҳанбалий мазҳаблари аёл кишининг энг кўп ҳайз кўриш муддати олти ёки етти кун бўлади, дейишган.

Аммо Ҳанафий мазҳаби уламолари бу гап Ҳамна бинти Жаҳш розияллоҳу анҳога тегишли. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишидан бир ойда неча кун ҳайз кўрар эдинг, деб сўраган бўлсалар, баъзида олти кун, баъзида етти кун, деб жавоб берган. Бу гапни ҳамма аёлларга умумлаштириб бўлмайди, дейдилар. Чунки аёлларнинг ичида олти-етти кундан ортиқ ҳайз кўрадиганлари бор. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошқа ҳадисда бирор кишига боғламай, умумий қилиб, «ҳайзнинг аксари ўн кун», деганлар, дейишади.

7. Мазкур услубда ҳайз кунларини ихтиёр қилишда асосий илмни Аллоҳга хос, деб ўзича барча билим ва аломатларни ишга солиб ҳаракат қилиш.

8. Ўшандай ижтиҳод ила белгиланган кунлар тамом бўлгандан кейин ғусл қилиш вожиблиги. Ғуслдан кейин кўнгли равшан бўлгунча покланишга уриниш лозимлиги.

9. Бир ойнинг ҳайзга чиқарган кунларидан қолган кунлар намоз ўқиб, рўза тутса кифоя қилиши. Фарз рўза бўлса, албатта, тутади. Нафл рўза бўлса, хоҳласа тутади.

10. Ана ўшандоқ қилиш бошқа соғлом аёлларнинг ҳайз ва поклик кунларига ўхшаш бўлиши.

11. Агар бу услубга кўнгли чопмаса, юқорида баён қилинганидек, иккинчи услубни қўллаши.

МУСТАҲОЗА ЭЪТИКОФ ЎТИРАДИ ВА ЭРИ УНГА ЯҚИНЛИК ҚИЛАДИ

300- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: اعْتَكَفَ مَعَ النَّبِيِّ ر

امْرَأَةٌ مِنْ أَزْوَاجِهِ فَكَانَتْ تَرَى الصُّفْرَةَ وَالْحُمْرَةَ وَرُبَّمَا وَضَعْنَا الطَّسْتَ
تَحْتَهَا وَهِيَ تُصَلِّي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ خَارِشٍ وَالنَّسَائِيُّ.

300. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«У киши:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан У зотнинг завжаларидан бир аёл эътикоф ўтирди. У (аёл) сарғиш ва қизғиш (қон) кўрар эди. Гоҳида у намоз ўқиётганда остига тоғора қўйиб қўяр эдик», дедилар».

Абу Довуд, Бухорий ва Насайлар ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда зикри келган, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга эътикоф ўтирган онамизнинг ким эканлари ҳақида уламоларимиз бир неча хил таҳминлар айтишган. Баъзилари у онамиз Савда бинти

Замъа розияллоҳу анҳо, деганлар, бошқалари Умму Ҳабиба Рамла бинти Абу Суфён десалар, учинчилари Умму Салама розияллоҳу анҳо дейдилар.

Эҳтимол, учалалари турли вақтларда алоҳида-алоҳида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга эътикоф ўтирган бўлишлари мумкин.

Ушбу ҳадисдан олинаниган фойдалар:

1. Мустаҳоза аёл масжидда эътикоф ўтириши мумкинлиги. Зотан, масжиддан бошқа жойда эътикоф ўтирилмайди.

2. Истеҳозанинг қони сарғиш ва қизғиш бўлиши.

3. Мустаҳоза аёлдан қон масжидга томиш эҳтимоли бўлса, остига нарсга қўйиб намоз ўқиши мумкин.

301- عَنْ عِكْرِمَةَ ر قَالَ: كَانَتْ أُمُّ حَبِيَّةَ تُسْتَحَاضُ فَكَانَ

زَوْجُهَا يَغْشَاهَا.

301. Икристи розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Умму Ҳабиба истеҳозали бўлар, эри эса унга яқинлик қилар эди».

Шарҳ: Олдин Икристи розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишиб олайлик:

Икристи ибн Абу Жаҳл Махзумий ал-Қурайший, куниялари Абу Усмон.

Икристи ва бу кишининг оталари Абу Жаҳл Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ашаддий душманларидан эди. Икристи Макка фатҳ этилганидан бироз кейин Исломга кирдилар ва исломлари чиройли бўлди.

Ҳаж йилида Расулуллоҳ бу кишини Ҳавазон аҳлидан садақаларни йиғишлик учун масъул этган эдилар.

Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг халифалик даврларида мансабларнинг бирида ўлтирдилар. Ридда (яъни, диндан қайтганлар) билан бўлган урушда катта ўрнатқ кўрсатдилар.

Мана шу жангда халифа бу кишини аскарлар устига бошлиқ қилиб тайинлади. Бу зот жоҳилиятда ва Исломда Қурайшнинг шижоатли кишиларидан эдилар.

Икрима Исломга келган кунлари мусулмонлар уни:

«Сен Аллоҳнинг душмани бўлган Абу Жаҳлнинг ўғлисан», деб ҳақорат қилишганида Икрима бу тўғрида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга шикоят қилдилар. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларга:

«Икриманинг отасини сўкманглар, чунки ўликларни сўксаларингиз тирикларга озор берган бўласизлар», дедилар. Икрима ҳурматидан Абу Жаҳлни сўкишликни ва уни Икрима ибн Абу Жаҳл деб аташликдан саҳобаларни қайтардилар.

Бу зот хижратнинг 13-санасида (634 милодий) Ямрук ғазотида шаҳид бўлдилар.

Ушбу ривоятда номи келган Умму Ҳабиба Абдуррахмон ибн Авф розияллоҳу анхунинг хотинларидир. Бундан истехозали аёлга эри жинсий яқинлик қилиши мумкинлиги собит бўлади.

302 – عَنْهُ أَنَّ حَمْنَةَ بِنْتَ جَحْشٍ كَانَتْ مُسْتَحَاضَةً وَكَانَ رَوْحُهَا يُجَامِعُهَا. رَوَاهُمُ أَبُو دَاوُدَ.

302. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Ҳамна бинти Жаҳш мустаҳоза эди. Унинг эри унга яқинлик қилар эди».

Иккала ривоятни Абу Довуд келтирган.

Шарҳ: Ҳамна бинти Жаҳш Талҳа ибн Убайдуллоҳ розияллоҳу анхунинг хотинларидир. Бу ривоят ҳам олдингисини қувватлайди.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, истехоза ҳайз ман қилган нарсаларнинг бирортасини ҳам ман этмайди.

Истеҳозали аёл худди ҳайз кўрмаган аёлдек тасарруф қилаверади. Фақат истеҳозали аёл истеҳоза қонини эҳтиёт этиб, ўзини иложи борица пок олиб юришга ҳаракат қилади. У ҳар намоз вақтида алоҳида таҳорат олади.

Аёлларга тегишли ҳайз, нифос, истеҳоза ва шунга ўхшаш масалалар ўта нозик масалалар эканини юқоридаги ҳадиси шарифлардан яққол кўрдик.

Ўта нозик бу масалага барча мусулмонлар катта аҳамият билан қарамоқлари лозим. Чунки ҳаммамиз бу масалалар ҳалол-ҳаромга, савоб-гуноҳга бевосита алоқадор эканини яхши биламиз. Бас, шундоқ экан, бу масалага жиддий эътибор бермай қайси масалага эътибор берамиз.

Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг даврларида ҳам ҳайз, нифос, истеҳоза ва аёлларга тегишли бошқа масалалар алоҳида ўрганилганлиги шундандир.

Ҳозирги кунимизда ҳам айна шу масалалар ўзига хос равишда алоҳида эътиборга сазовор бўлмоқда. Умумий фикр масалалари қаторида ўрганилиши билан бирга, уларни алоҳида ўрганиш ҳам йўлга қўйилмоқда.

Шу маънода алоҳида мақолалар ва китоблар чоп этилмоқда. «Аёллар фикри», «Хонимларга эслатма» номли ва шунга ўхшаш асарлар нашр этилмоқда.

Мазкур мавзуларни батафсил ўзлаштиришни истаган азизларга ана шундоқ китобларга мурожаат қилиш тавсия этилади.

САККИЗИНЧИ БОБ

ТАЯММУМ ҲАҚИДА

УЧ ФАСЛ ВА ХОТИМАДАН ИБОРАТ

ТАЯММУМНИНГ АСЛИ ҲАҚИДА

Шарҳ: «Таяммум» сўзи луғатда «қасд қилиш» маъносини билдиради.

Шариатда эса:

«Аллоҳга курбат ниятида покловчи тупроқ моддасини махсус сифат ила икки қўл ҳамда юзга суртиш таяммумдир».

303- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ

ρ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ أَوْ بِذَاتِ الْجَيْشِ انْقَطَعَ
عِقْدٌ لِي فَأَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ρ عَلَى التِّمَاسِهِ وَأَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ وَلَيَسُوا
عَلَى مَاءٍ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ فَأَتَى النَّاسُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالُوا: أَلَا تَرَى
إِلَى مَا صَنَعَتْ عَائِشَةُ؟ أَقَامَتْ بِرَسُولِ اللَّهِ ρ وَبِالنَّاسِ مَعَهُ وَلَيَسُوا
عَلَى مَاءٍ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ، فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ وَرَسُولُ اللَّهِ ρ وَاضِعَ رَأْسَهُ
عَلَى فَخِذِي قَدْ نَامَ فَقَالَ: حَبَسْتَ رَسُولَ اللَّهِ ρ وَالنَّاسَ وَلَيَسُوا عَلَى
مَاءٍ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ، قَالَتْ فَعَاتَبَنِي أَبُو بَكْرٍ وَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ
يَقُولَ وَجَعَلَ يَطْعُنُ بِيَدِهِ فِي خَاصِرَتِي، فَلَا يَمْنَعُنِي مِنَ التَّحَرُّكِ إِلَّا
مَكَانُ رَسُولِ اللَّهِ ρ عَلَى فَخِذِي فَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ ρ حَتَّى أَصْبَحَ عَلَى

غَيْرِ مَاءٍ فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ التَّيْمُمِ - فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا - . قَالَ أُسَيْدُ
 بْنُ حُضَيْرٍ وَهُوَ أَحَدُ النُّقَبَاءِ مَا هِيَ بِأَوَّلِ بَرَكَتِكُمْ يَا آلَ أَبِي بَكْرٍ،
 فَقَالَتْ عَائِشَةُ: فَبَعَثْنَا الْبَعِيرَ الَّذِي كُنْتُ عَلَيْهِ فَوَجَدْنَا الْعِقْدَ تَحْتَهُ.

303. Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллалллоху алайҳи васаллам билан бирга у зотнинг сафарларидан бирига чикдик. Байдаа ёки Зотул Жайшда эканимизда мунчоғим узилиб кетди. Уни ахтариш учун Расулulloҳ соллалллоху алайҳи васаллам туриб қолдилар. У киши билан бирга одамлар ҳам туриб қолишди. Уларнинг сувлари йўқ эди. Одамлар Абу Бакрнинг олдига бориб:

«Оишанинг нима қилганини қўрмайсанми?! Расулulloҳ соллалллоху алайҳи васалламни ва у киши билан бирга одамларни ҳам тутиб қолди-ку! Одамлар сув бор жойда ҳам эмаслар, ўзлари билан сувлари ҳам йўқ», дедилар. Абу Бакр келганида Расулulloҳ соллалллоху алайҳи васаллам сонимга бошларини қўйиб, ухлаб қолган эдилар. Бас, у (Абу Бакр) менга:

«Расулulloҳ соллалллоху алайҳи васалламни ва одамларни тутиб қолдинг. Улар сув бор жойда ҳам эмаслар, улар билан сувлари ҳам йўқ», деди.

Абу Бакр мени итоб қилиб, Аллоҳ нима дейишини хоҳлаган бўлса, ўшани деди ва қўли билан биқинимга турта бошлади. Расулulloҳ соллалллоху алайҳи васаллам сонимга бошларини қўйиб ётганларигина мени қимирлашдан ман қилар эди. Расулulloҳ соллалллоху алайҳи васаллам ҳам ухлаб туриб, сувсиз бўлиб қолдилар. Бас, шунда Аллоҳ таяммум оятини нозил қилди. «Бас, пок тупроқ ила таяммум қилинглар», деди. Усайд ибн Ҳузайр (у нақиблардан бири эди):

«Эй Оли Абу Бакр, бу сизнинг биринчи баракангиз эмас», деди. Оиша айтади:

«Сўнг мен минган туяни турғизган эдик, мунчоғимни ўшанинг тагидан топдик».

Шарҳ: Оиша онамизнинг мунчоқлари тушиб қолган Байдаа ёки Зотул Жайш номли жойлар Мадинаи Мунаввара билан Маккаи Мукаррама орасидаги маълум жойлардир.

Ушбу ҳодиса билан танишар эканмиз, саодат замонида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ саҳобаи киромлар ҳаётидан, ўшал ўхшаши йўқ ажойиб жамиятнинг ўрнакли ҳаётидан бир лавҳанинг шоҳиди бўлдик. Бу улуғ ҳаёт содда, камтарона ҳаёт ҳам эди.

Оиша онамизнинг мунчоқлари тушиб қолиб, охириги замон Пайғамбари бошлиқ бутун бошли бир аскарни тўхтатиб қолган, уларни машаққатга солган мунчоқлари ўн икки дирҳам (тийин) қийматга эга бўлиб, уни ҳазрати Оиша опалари Асмо розияллоҳу анҳодан қарзга олиб таққан эдилар. Лекин худди ана шу ўн икки дирҳамлик мунчоқ мусулмонларга қиёмат кунигача осонлик яратувчи ҳукм – таяммум ҳақидаги Қуръон оятининг нозил бўлишига ҳам сабаб бўлди.

Ҳа, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларидаги Ислом жамияти ҳаёти ана шундоқ ажойиб ҳаёт эди. Бу ҳаётга Аллоҳ таолонинг Ўзи аралашиб, гоҳо Расули орқали, гоҳо Қуръон орқали тузатишлару йўлланмалар юбориб турар эди. Йўқолган мунчоқ ҳам, бир саҳобийнинг хатоси ҳам оламшумул аҳамиятга молик ишга айланиб кетиши ҳеч гап эмас эди.

Бунинг устига Ислом жамиятининг аёл кишига бўлган эҳтиромини қаранг! Ўн икки дирҳамлик мунчоқ учун қанчалик ишлар бўлиб кетди. Оиша онамизга бўлган бу ҳурмат бошлиқнинг хотини бўлганлари учун, эрларининг мавқеълари учун, саҳобалар томонидан бўлаётган

тилғғламачилик ёки хушомад эмас эди. Балки кўпчиликнинг чин қалбдан қилаётган эҳтироми эди. Баъзи кишиларнинг Оиша онамиз устиларидан у кишининг оталари Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анҳуга шикоят қилишлари шунини кўрсатиб турибди. Яъни, норози бўлман, шикоят қилман, деганларга йўл очиқ эди. Ўша шикоят қилган кишиларга ҳеч ким бир нарса демагани фикримиз тўғри эканига далилдир.

Мазкур оддий ва содда, пок ва олий, Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг бошчиликларидаги, саҳобаларнинг иштирокларидаги ва энг муҳими, Аллох таолонинг аралашувидаги намуна ҳаёт ўзининг барча баланд-пастликлари билан Қуръоннинг ҳаётга татбиғи ва қиёматгача мўмин-мусулмонларга ўрнатилган, турли ҳукмлар ва ҳикматлар келиб чиқадиган ҳаёт эди.

Келинг, ушбу ўзимиз ўрганаётган ҳадисдаги келтирилган мисолдан ўша улкан ва соф ҳаётнинг бир парчасидан қанчалар фойда олишимизни биргалашиб кўриб чиқайлик:

1. Эр сафарга ўзи билан хотинини олиб бориши мумкинлиги.

Агар бу ҳодиса ғазот учун чиқилганда бўлганини эътиборга оладиган бўлсак, ҳатто, урушга ҳам олиб бориш мумкинлиги.

2. Аёл кишининг эри учун ўзини беэҳтиёр қўйиш мақсадида мунчоқ ва шунга ўхшаш тақинчоқлар тақиши жоизлиги.

3. Ўзида йўқ тақинчоқни бировдан қарзга олиб тақиш мумкинлиги.

4. Бировдан қарзга олинган нарса билан сафарга чиқиш мумкинлиги.

5. Йўқолган нарсани излаш кераклиги.

Чунки Исломда молни беҳуда зое қилишлик ман қилинган.

6. Аёл кишининг кўнгли учун унинг нарсасини топишда ёрдам бериш зарурлиги.

7. Аёл кишининг баъзи хархаша ва ноқулайлик келтириб чиқаришларига нисбатан сабрли бўлиш кераклиги.

Чунки Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Оиша онамизга бир оғиз сўз айтмаганлар.

8. Оилали аёл устидан эри туриб отасига шикоят қилиш мумкинлиги.

9. Бирор кўнгилсиз ишни унга сабабчи бўлган одамдан кўриш саҳобалар ичида ҳам бўлгани.

10. Таҳорат суви йўқ жойда тўхтаб туриш мумкинлиги.

11. Ота эри билан ўтирган қизининг олдига рухсатсиз кириб бориши мумкинлиги (албатта, олдиндан розилик бўлса).

12. Ота оилалик, уйлик-жойлик қизига ҳам одоб беришга ҳаққи борлиги.

13. Хотинининг сонига бош қўйиб ухлаш мумкинлиги.

14. Ухлаётган одамга озор етмасин, деб машаққатга сабр қилиш лозимлиги.

15. Сув йўқ бўлганда таяммум қилиш жоизлиги.

16. Таяммумга ният лозимлиги.

17. Таяммум барчага баробар эканлиги.

18. Оиша онамизнинг фазллари.

19. Оли Абу Бакрнинг баракали экани.

Бошқа бир ривоятда ушбу ҳодисадан кейин Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Оиша онамизга:

«Мунчоғингнинг баракаси қанча ҳам кўп экан», деганлари ва яна бошқа бир вақт Усайд ибн Ҳузайр у кишига:

«Сенга қачон ўзинг ёқтирмайдиган бир иш бўлса, албатта, ундан Аллоҳ мусулмонларга яхшилик келтиради», деганлари зикр қилинган.

20. Ислом энгиллик, кишиларни машаққатга қўймайдиган дин экани. Сув топа олмай қийналиб турган кишиларга тупроқ ила таяммум қилишга рухсат берилгани шундандир.

304- وَعَنْهَا أَنَّهَا اسْتَعَارَتْ مِنْ أَسْمَاءَ قِلَادَةً فَهَلَكَتْ فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِهِ فِي طَلِبِهَا فَأَدْرَكَتْهُمْ الصَّلَاةُ فَصَلَّوْا بِغَيْرِ وُضُوءٍ فَلَمَّا أَتَوْا النَّبِيَّ ﷺ شَكَّوْا ذَلِكَ إِلَيْهِ نَزَلَتْ آيَةُ التَّيْمُمِ. قَالَ أَسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ: جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا فَوَاللَّهِ مَا نَزَلَ بِكَ أَمْرٌ تَكْرِهِيْنَهُ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ لَكَ وَلِلْمُسْلِمِينَ فِيهِ خَيْرًا. رَوَاهُمَا الْحُمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ.

304. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«У киши Асмодан мунчоқ қарз олган экан, йўқолиб қолибди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз саҳобаларидан (баъзи) одамларни уни излаш учун юборибдилар. Бас, намоз вақти бўлиб қолиб, таҳоратсиз намоз ўқибдилар. Сўнгра келиб, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга бу ҳақда шикоят қилибдилар. Ана шунда таяммум ояти нозил бўлибди. Усайд ибн Ҳузайр (Оишага):

«Аллоҳ сени яхшилик ила мукофотласин. Бас, Аллоҳга қасамки, қачон сенга ўзинг ёқтирмайдиган бир иш етса, албатта, ундан Аллоҳ сен учун ва мусулмонлар учун бир яхшилик чиқаради», деди».

Иккала ҳадисни бешовларидан фақат Термизий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бу ривоят олдингисини тўлдириб келмоқда. Унда қуйидаги нарсалар зикр қилинмоқда:

1. Оиша онамиз мунчоқни опалари Асмодан қарз олганлари.

2. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз саҳобаларидан баъзи одамларни мунчокни излаш учун юборганлари. Демак, шундоқ ҳам қилиш мумкин эканлиги.

3. Ўша пайтда намоз вақти бўлиб қолгани.

4. Мунчокни излаш учун юборилган кишилар бетаҳорат намоз ўқиганлари.

5. Ўзларича қилган ижтиҳодларининг тўғри ёки нотўғри эканини Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўраганлари.

6. Аллоҳ таолонинг мусулмонлар ҳаётига бевосита аралашиб, пайдо бўлган муаммони ҳал қилгани.

7. Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳунинг Оиша онамизга мактов гаплари. У киши нақиблардан эдилар. Яъни, Минодаги мадиналикларнинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга берган байъатлари учун танлаган ўн икки кишидан бирлари эдилар.

8. Оиша онамиз туфайли бу ҳадисдан бошқа вақтларда ҳам мусулмонларга хайр-барака бўлгани (мисол учун «Ифк ҳодисаси»да).

ТАЯММУМНИНГ САБАБЛАРИ ВА БОЎЛАНГАН ЯРА УСТИГА МАСҲ ТОРТИШ ҲАҚИДА

305- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ الْخُزَاعِيِّ ط أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا مُعْتَزِلًا لَمْ يُصَلِّ فِي الْقَوْمِ فَقَالَ: يَا فُلَانُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ فِي الْقَوْمِ؟ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَصَابَتْني جَنَابَةٌ وَلَا مَاءَ قَالَ: عَلَيْكَ بِالصَّعِيدِ فَإِنَّهُ يَكْفِيكَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

305. Имрон ибн Ҳусайн ал-Хузозий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам одамлар

билан намоз ўқимай, ажраб четда турган бир одамни кўриб қолдилар ва:

«Эй фалончи, одамлар билан намоз ўқишингдан сени нима ман қилди?» дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, менга жунублик етган эди. Сув йўк», деди.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сен учун пок тупроқ бор. У кифоя қилур», дедилар».

Бухорий ва Насаий ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Шариатга хилоф иш қилган одамни кўрганда, ундан нима учун бундоқ қилганини сўраш лозимлиги. Ўзидан сўрамай туриб, унинг устидан ҳукм чиқариб юбормаслик.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам жамоат билан намоз ўқимаган одамни кўриб, унга:

«Сен жамоат билан намоз ўқимаганинг учун фалон бўлдинг», демадилар. Балки:

«Одамлар билан намоз ўқишингдан сени нима ман қилди?» дедилар. Сўнгра унинг жавобига қараб, ҳукм чиқардилар.

2. Сув топа олмаган одам таяммум қилиши.

3. Жунубликдан ҳам таяммум қилиш мумкинлиги.

Таҳоратнинг ўрнига қилинадиган таяммум ҳам, ғуслнинг ўрнига қилинадиган таяммум ҳам бир хил бўлади.

4. Таяммум учун пок тупроқ бўлиши кераклиги.

Бу ҳам Ислом шариатининг мусулмонларга иложи борича осонлик яратишига далилдир.

306- عَنْ أَبِي ذَرٍّ ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ الصَّعِيدَ الطَّيِّبَ وَضُوءُ الْمُسْلِمِ وَإِنْ لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ عَشَرَ سِنِينَ فَإِذَا وَجَدَ الْمَاءَ فَلْيُمْسِئْهُ

بَشَرَتُهُ فَإِنَّ ذَلِكَ خَيْرٌ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

306. Абу Зарр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайгамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, пок тупроқ, агар ўн йилгача сув топа олмаса ҳам, мусулмоннинг покланиш воситасидир. Қачон сув топса, уни баданига етказсин. Албатта, ўша хайрлидир», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадисдан олинadиган фойдалар:

1. Покиза тупроқ сув йўқ пайтида покланиш воситаси экан.

Яъни, ибодат учун таҳорат ва ғусл ўрнига ўтадиган рамзий покланиш воситасидир.

2. Таяммум учун вақт чегараланмаганлиги.

Унинг қанчагача давом этиши сувнинг бор ёки йўқ эканига боғлиқлиги.

3. Сув топилиши билан таяммум бузилиши.

4. Етарли сув бор жойда узрсиз таяммум қилиб бўлмаслиги.

307- عَنْ عَمْرِو بْنِ عَاصٍ ر قَالَ: احْتَلَمْتُ فِي لَيْلَةٍ بَارِدَةٍ فِي

غَزْوَةٍ ذَاتِ السَّلَاسِلِ فَأَشْفَقْتُ أَنْ أَغْتَسِلَ فَأَهْلِكَ فَتَيَمَّمْتُ ثُمَّ

صَلَّيْتُ بِأَصْحَابِي الصُّبْحَ فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ر فَقَالَ: يَا عَمْرُو

صَلَّيْتَ بِأَصْحَابِكَ وَأَنْتَ جُنُبٌ؟ فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي مَنَعَنِي مِنَ الْإِغْتِسَالِ

وَقُلْتُ: إِنِّي سَمِعْتُ اللَّهَ يَقُولُ - وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ

رَحِيمًا - فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ر وَمَ يَقُلْ شَيْئًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ

307. *Амр ибн Ос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Зотус Салосил газотида совуқ кечада эҳтилом бўлиб қолдим. Ғусл қилсам ҳалок бўламан, деб қўрқиб таяммум қилдим. Сўнгра шерикларимга бомдод намозини ўқиб бердим. Улар буни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга зикр қилдилар. У зот:

«Эй Амр, жунуб бўлиб туриб шерикларингга намозга ўтдингми?» дедилар. Мен ўзимни ғусл қилишдан ман қилган нарсанинг хабарини у кишига бердим ва:

«Аллоҳнинг: «Ўзингизни ўзингиз ўлдирманг. Албатта, Аллоҳ сизларга ўта меҳрибондир», деганларини эшитганман», дедим.

Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қулдилар ва бирор нарса демадилар».

Абу Довуд ва Бухорий ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Амр ибн Ос розияллоҳу анҳу билан яқиндан танишиб олайлик:

Амр ибн Ос ибн Воил Суҳамий ал-Қураший, куниялари Абу Абдуллоҳ (574-663 милодий) Ҳайбар йилида Исломга кирдилар.

Бу зот Холид ибн Валид ва Усмон ибн Талҳа билан уювлари Мадинага ҳижрат қилишади ва Исломга кирганлари хабарини бериб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга байъат қилишади. Сўнгра Аллоҳдан гуноҳларини кечиришни сўрайдилар. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ислом ва ҳижрат олдинги гуноҳларни ўчиради», деб марҳамат қиладилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Амр ибн Ос Қурайш қабиласининг солиҳ

кишиларидан», деганлар.

Амр ибн Ос арабларнинг пахлавонларидан эдилар.

Бу зот ҳаммаси бўлиб 39 та ҳадис ривоят қилдилар. Бу кишидан ўғиллари Абдуллоҳ, Абу Усмон ан-Наҳдий, Қобиса ибн Зувиб ва бошқалар ривоят қилишган.

Аввал Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бу зотни Зотус Салосилга, сўнгра Уммонга бошлиқ қилдилар. Кейинчалик Шом, Миср ва Фаластинда бир неча йил амир бўлиб турдилар.

Бу зот вафот этишидан олдин кўп йиғладилар. Ўғиллари:

«Нега йиғлаяпсиз, ўлимдан қўрқаяпсизми?» деб сўраганларида, у зот:

«Ўлимдан кейин нима бўлишлигимдан қўрқаяпман», дедилар. Шунда ўғиллари:

«Қўрқманг, отажон, ҳаётингиз яхшилик билан ўтди, Исломга кирдингиз, доим Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ёнларида бўлдингиз. Шом ва Мисрни фатҳ этдингиз», деди.

Шунда Амр ибн Ос айтдилар:

«Менинг ҳаётим уч қисмга бўлинади. Олдинига кофир эдим, агар шундоқ ҳолатда ўлганимда, инсонлар Худога шукр, бундан кутилдик, дейишар эди. Сўнгра Исломни қабул қилиб, мусулмон бўлдим, агар шундай ҳолатда ўлганимда, жаннатга тушишим аниқ бўлар эди. Булардан кейин амир бўлиб, бойликлар ва ҳашаматли уй-жойларга эга бўлдим. Булар мени фойдамга ёки зараримга бўлдим, шу тўғрида билмасдан армондаман».

Амр ибн Ос розияллоҳу анҳу хижратнинг 43-санасида Фитр ийди куни Мисрда вафот этдилар. Ўғиллари Абдуллоҳ жанозаларини ўқидилар ва ана шу ердаги Миқто қабристонига дафн этилди.

Зотус Салолил ғазоти Мадинаи Мунавварадан ўн кунлик йўл масофасида бўлган бир жойнинг номи билан

аталиб қолган. Бу ғазот 8-ҳижрий сананинг жумадул уло ойида бўлиб ўтган.

Ҳадис қаҳрамони Амр ибн Ос розияллоҳу анхунинг ўзлари айтишларича, ўша пайтда қаттиқ совуқ экан. Ғусл қилса, ҳалок бўлишдан қўрқиб, таяммум қилган ҳолда шерикларига бомдод намозига имом бўлибдилар. Воқеадан хабардор бўлган шериклар энди намозимиз нима бўлади, деб ўйлаб, бу ҳақда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга арз қилибдилар. У киши иқрор қилиш учун Амр ибн Ос розияллоҳу анҳудан ишнинг ҳақиқатини сўрабдилар. У киши ишнинг ҳақиқати ҳақида хабар бериб, ўз фикрларини айтганларидан кейин кулиб, индамабдилар.

Бу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тақрирлари бўлади. Яъни, бошқа бир кишининг қилган ишини шариатга тўғри қилишини иқрор этишлари бўлади.

Бу ҳадисни ушбу фаслда келтиришдан мақсад, сув бўлса ҳам ўзига зарар етишидан қўрққан одам совуқ ва шунга ўхшаш монъеликлар туфайли таяммум қилса мумкинлигини айтишдир.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Совуқ туфайли ҳалок бўлишидан қўрққан одам таяммум қилса жоиз.

Шунингдек, душмандан ёки ваҳший ҳайвондан қўрқиб сув ололмаса ҳам таяммум жоиз.

Сув ўта совуқ бўлгани учун ундан зарар кўришдан қўрққан одам ҳам таяммум қилса жоиз.

2. Таяммумли кишининг таҳоратли кишиларга имом бўлиши мумкин эканлиги. Баъзи уламолар бу Амр ибн Ос розияллоҳу анҳуга хос, у киши бошлиқ бўлганлар, дейишади.

3. Шаръий ишларда иштибоҳ тушиб қолганда олим ва раҳбар кишидан сўраш ва иштибоҳ сабабчиси устидан шикоят қилиш дурустлиги.

4. Бировнинг устидан шикоят тушганда дарҳол ҳукм

чиқармай, унинг ўзидан ҳақиқатни сўраб билиш зарурлиги.

5. Исломнинг осонлик дини экани.

6. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бор вақтларида ҳам ижтиҳод қилиш мумкин бўлгани.

7. Қилган ишига Қуръон оятидан далил келтириш.

8. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даргоҳлари кенглиги.

9. Баъзи қизиқ нарсалардан кулиш мумкинлиги.

10. Исломда инсон ҳаёти ва соғлиги ўта қадрли эканлиги.

308- عَنْ جَابِرٍ ر قَالَ: خَرَجْنَا فِي سَفَرٍ فَأَصَابَ رَجُلًا مِنَّا حَجَرٌ فَشَجَّهَ فِي رَأْسِهِ ثُمَّ اخْتَلَمَ فَسَأَلَ أَصْحَابَهُ فَقَالَ: هَلْ تَجِدُونَ لِي رُخْصَةً فِي التَّيَمُّمِ؟ قَالُوا: مَا نَجِدُ لَكَ رُخْصَةً وَأَنْتَ تَقْدِرُ عَلَى الْمَاءِ فَأَغْتَسَلَ فَمَاتَ فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ ر أَخْبِرَ بِذَلِكَ فَقَالَ: قَتَلُوهُ قَتَلَهُمُ اللَّهُ إِلَّا سَأَلُوا إِذْ لَمْ يَعْلَمُوا فَإِنَّمَا شِفَاءُ الْعِيِّ السُّؤَالُ إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيهِ أَنْ يَتَيَمَّمَ وَيَعْصِبَ عَلَى جُرْحِهِ حِرْقَةً ثُمَّ يَمْسَحَ عَلَيْهَا وَيَغْسِلَ سَائِرَ جَسَدِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

308. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир сафарга чиққан эдик. Биздан бир кишига тош тегиб, бошини ёриб қўйди. Сўнгра ўша одам эҳтилом бўлиб қолиб, ўз шерикларидан:

«Менга таяммумга рухсат топасизларми?» деди.

«Сен сувни ишлатишга қодир бўлиб турганингда, биз сенга рухсат топа олмаймиз», дейишди.

Бас, у ғусл қилди ва ўлиб қолди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига

келганимизда у зотга бу ҳақда хабар берилди. Бас, У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уни қатл қилишибди. Аллоҳ уларни қатл қилсин! Агар билмасалар, сўрасалар бўлмасмиди?! Албатта, жоҳилликнинг шифоси саволдир. Унга фақатгина таяммум қилмоғи, жароҳатга латта боғламоғи, сўнгра унинг устидан масҳ тортмоғи ва баданининг қолганини ювмоғи кифоя қилар эди», дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Улкан саҳоба Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан қилинаётган ушбу ривоятда ҳам саодат асридаги ҳаётнинг кўринишларидан бири ҳақида сўз бормокда.

Баъзи кишилар томонидан содир этилган хато, унинг аламли оқибати ва натижалари баён қилинмоқда. Аммо ўша даврдаги хатолар ҳам, аламли ҳодисалар ҳам беҳуда кетмай, асрлар давомида мўмин-мусулмонларга фойда келтирадиган амалга айланар эди.

Сафарда тош тегиб, боши ёрилган саҳобани олайлик. У киши сафарда бўлсалар ҳам, бошлари ёрилиб жароҳатлансалар ҳам, ўзларини поклаш, ибодат қилишнинг пайида бўлдилар. Ярадор одам ғуслнинг ўрнига таяммум қилса бўладими-йўқми, билмас эканлар. Шерикларидан бу ҳақда сўрадилар. Шериклари ҳам билмас эканлар, лекин эҳтиёткорлик йўлини тутдилар, қийин ва хатарли бўлса ҳам асл ибодатни қилиш керак, деб ўйладилар. Лекин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам иш тамоман бошқача эканини баён қилиб бердилар.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Бир ҳукмни билмаган одам шерикларидан сўраши лозимлиги.

2. Доимо намозни қолдирмасликка ҳаракат қилиш лозимлиги.

3. Раҳбарнинг йўқлигида бўлиб ўтган ҳодисалардан уни хабардор қилиш кераклиги.

4. Бир масалани аниқ билмай туриб, фатво бермаслик кераклиги.

5. Билимсиз фатво бериб, ёмон оқибатга сабаб бўлиш оғир экани. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ҳақда шундай марҳамат қилганлар:

«Уни ўлдиришибди, Аллоҳ уларни ўлдирсин!»

6. Билмаган нарсани сўраш кераклиги.

«Агар билмасалар, сўрасалар бўлмасмиди?!»

7. «Албатта, жоҳилликнинг давоси саволдир».

Шунинг учун билмайдиганлар биладиганлардан доимо сўраб иш қилиши керак.

8. Жароҳатли одам ғусл ва таҳорат пайтида жароҳатига сув тегизмаслиги жоизлиги. Агар жароҳатни боғлаб олган бўлса, ўша боғланган латта устидан масҳ тортишнинг ўзи кифоя қилиши. Жароҳати йўқ аъзоларини ювиши, кераклиги.

9. Исломнинг осонлик дини экани.

10. Исломда инсоннинг ҳаёти ва унинг соғлиги олий даражада қадрланиши.

ТАЯММУМНИНГ КАЙФИЯТИ ҲАҚИДА

Аллоҳ таоло:

Шарҳ: «Пок тупроқ» – Шофезий ва Ҳанбалӣ мазҳаблари тушунчасида ғуборлик тупроқ ва кумни англатади.

Ҳанафий ва Моликий мазҳаблари тушунчасида эса тупроқ, қум, майда тошлар каби ер жинсига мансуб барча нарсаларни ўз ичига олади.

Ушбу ояти каримага амал қилиб таяммум қилган одам аввал ерга икки кафтини уриб, улар билан юзига масҳ тортади. Кейин икки кафтини ерга яна уриб, чап кафти билан ўнг қўлига, ўнг кафти билан чап қўлига масҳ тортади.

309- جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ: إِنِّي أَجَبْتُ فَلَمْ أَصِبِ الْمَاءَ فَقَالَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ: أَمَا تَذْكُرُ إِذْ كُنَّا فِي سَفَرٍ أَنَا وَأَنْتَ فَأَمَّا أَنْتَ فَلَمْ تُصَلِّ وَأَمَّا أَنَا فَتَمَعَّكْتُ وَصَلَّيْتُ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيكَ هَكَذَا فَضَرَبَ بِكَفِّهِ عَلَى الْأَرْضِ وَنَفَخَ فِيهِمَا ثُمَّ مَسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ.

309. Умар ибн Ҳаттобнинг ҳузурига бир одам келиб:

«Мен жунуб бўлдим ва сув топа олмадим», деди.

Бас, Аммор ибн Ёсир Умар ибн Хаттобга:

«Эслайсанми, мен билан сен икковимиз сафарда бўлган эдик. Сен намоз ўқимаган эдинг. Мен эса тупроққа ағанаб, сўнгра намоз ўқидим. Кейин эса буни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга зикр қилдим. Бас, у зот:

«Албатта, сенга мана бундоқ қилмоғинг кифоя қилар эди», деб, ерга икки кафтларини уриб, уларга пуфлаб туриб, сўнгра улар билан юзларига ва икки кафтларига масҳ тортган эдилар», деди».

Бешовлари ривоят қилинган.

Шарҳ: Ушбу ҳадисдан жунуб одам ҳам таҳорати йўқ одамга ўхшаб таяммум қилиши кераклиги чиқади. Ҳазрати Умар ва Аммор ибн Ёсир розияллоҳу анҳумларнинг сафарда жунуб бўлиб қолишлари ҳодисасида Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳунинг намоз ўқимаганлари, сув топиб ғусл қилиб, ўқишни ният қилганларидандир.

Бошқа ривоятларда у кишининг Аммор ибн Ёсир розияллоҳу анҳуга: «Сув топмагунингча намоз ўқимай тур», деб берган маслаҳатлари ҳам келтирилган.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Билмаган нарсасини биладиган одамдан сўраш зарурлиги.

2. Бўлиб ўтган нарсани шеригининг ёдига солиш.

3. Шариатда қиёс жоиз эканлиги.

Аммор ибн Ёсир розияллоҳу анҳу ғуслга қиёс қилиб, жунуб бўлганларида тупроққа думаладилар.

4. Бўлиб ўтган иштибоҳли нарсани бошлиқ, олим кишиларга зикр қилиш.

5. Шаръий масалаларни янада тушунарли бўлиши учун иложи бўлса, амалда қилиб кўрсатишлик.

6. Қандоқ кайфиятда таяммум қилиш баёни.

7. Имом Молик ва баъзи кишилар ушбу ҳадисни

хужжат қилиб, таяммумда кафтига масҳ тортса бўлди, чиғаноғигача масҳ тортмаса ҳам бўлаверади, дейишган.

Аммо жумхур уламолар, жумладан, Ҳанафий мазҳаби уламолари ушбу ҳадиснинг бошқа бир ривоятида ва бошқа ҳадисларда келган маънони эътиборга олиб, билакларига чиғаноклари билан қўшиб масҳ тортади, деганлар.

8. Агар чангли тупроққа кафтларини урса, пуфлаб юбориш суннат эканлиги.

9. Шундан Абу Ҳанифа чанги йўқ ер жинсига уриб, пуфламай таяммум қилса бўлаверади, деганлар.

10. Ислом динининг енгиллик дини эканлиги.

310- عَنْ أَبِي الْجُهَيْمِ τ قَالَ: أَقْبَلَ النَّبِيُّ ρ مِنْ نَحْوِ بئرِ جَمَلٍ فَلَقِيَهُ رَجُلٌ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ ρ حَتَّى أَقْبَلَ عَلَى الْجِدَارِ فَمَسَحَ بِوَجْهِهِ وَيَدَيْهِ ثُمَّ رَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ وَالشَّافِعِيُّ، وَلَفْظُهُ: فَمَسَحَ وَجْهَهُ وَذِرَاعَيْهِ.

310. Абу Жухайм розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам Бъри Жамал томондан юриб келдилар. Бас, у зотга бир киши йўлиқиб, салом берди. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам унга алик қайтармадилар-да, девор томон бориб, юзларига ва икки қўлларига масҳ тортганларидан кейин, унга алик қайтардилар».

Бешовлари ва Шофеъий ривоят қилишган. У келтирган лафзда:

«Юзларига ва икки билакларига масҳ тортдилар», дейилган.

Шарҳ: Аввало, ҳадиснинг ровийи Абу Жухайм розияллоху анху билан яқиндан танишиб олайлик:

Абу Жухайм куняси билан машҳур бўлган бу

саҳобанинг исмлари Абдуллоҳ ибн Жухайм ибн Ҳорис ас-Самма ал-Ансорийдир.

Бу зот саҳоба Убай ибн Каъб сингилларининг ўғиллари, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан бир нечта ҳадислар ривоят қилдилар.

Бу кишидан Башир ибн Саид ал-Ҳазрабий, Муслим ибн Саид, Ибн Аббоснинг куллари Умайр, Маймуна онамизнинг куллари Абдуллоҳ ибн Ясорлар ривоят қилишган.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга йўлиқиб салом берган одам Абу Жухайм розияллоҳу анҳунинг ўзлари эканлиги Имом Шофеъийнинг ривоятларида келган экан.

«Беъри Жамал» Мадинаи Мунавварага яқин жойлардан бирининг номи.

Бошқа ривоятларда келишича, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам саломга жавоб қайтарганларидан кейин: «Таҳоратим йўқ эди, ўша ҳолатда сенга алик олгим келмади», деганлар.

Ушбу ҳадисдан олинадиган фойдалар:

1. Деворга қўлни уриб таяммум қилиш мумкинлиги.
2. Таяммумда билакларга масҳ тортиш кераклиги.
3. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг доимо таҳоратли юришга ҳаракат қилганлари.

311- وَلِأَيِّ ذَاوَدَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ: فَضْرَبَ يَدَيْهِ عَلَى الْحَائِطِ

وَمَسَحَ بِهَمَا وَجْهَهُ ثُمَّ ضَرَبَ ضَرْبَةً أُخْرَى فَمَسَحَ ذِرَاعَيْهِ ثُمَّ رَدَّ عَلَى الرَّجُلِ السَّلَامَ وَقَالَ: إِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أُرَدَّ عَلَيْكَ السَّلَامَ إِلَّا أَنِّي لَمْ أَكُنْ عَلَى طَهْرٍ.

311. Абу Довуд Ибн Умардан келтирилган ривоятда:

«Бас, икки қўллариini деворга урдилар ва улар билан юзларига масҳ тортдилар. Сўнгра яна бир марта уриб, икки билакларига масҳ тортдилар. Кейин ҳалиги одамга саломга жавоб қайтара туриб:

«Мени сенга салом қайтаришимдан фақатгина таҳоратли бўлмаганим ман қилди», дедилар», дейилган.

Шарҳ: Бу ривоят олдинги ривоятни тўлдириб ва унга баъзи аниқликлар киритиб келмоқда. Жумладан, юзларига масҳ тортиш учун алоҳида, билакларига масҳ тортиш учун алоҳида деворга кафтларини урганлар. Ҳамда салом берувчига нима учун унинг саломига дарҳол алик олмаганларини баён қилганлар.

Х О Т И М А

АГАР ТАЯММУМ ҚИЛИБ НАМОЗ ЎҚИСА-Ю, СЎНГРА ВАҚТ ЧИҚМАЙ ТУРИБ СУВ ТОПИЛСА, НАМОЗИНИ ҚАЙТАРМАЙДИ

312- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ط أَنَّهُ أَقْبَلَ مِنَ الْجُرْفِ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالْمَرْبَدِ تَيَمَّمَفَمَسَحَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ وَصَلَّى الْعَصْرَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَدِينَةَ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ فَلَمْ يُعِدِ الصَّلَاةَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَمَالِكٌ وَالشَّافِعِيُّ.

312. Ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«У киши Журуфдан қайтиб келаётиб Мирбадга етганларида таяммум қилдилар. Юзларига ва икки қўлларига масх тортдилар ва аср намозини ўқидилар. Сўнгра Мадинага кирдилар. Кўёш кўтарилиб турар эди. Намозни қайта ўқимадилар».

Бухорий, Молик ва Шофеъийлар ривоят қилишган.

Шарҳ: «Журуф» Мадинаи Мунавварадан уч мил узоқликдаги жой бўлиб, у ерда Абдуллоҳ ибн Умар розияллоху анҳунинг мулклари бор эди.

«Мирбад» эса туя боғлайдиган жой бўлиб, Мадинаи Мунаввара билан Журуфнинг орасида жойлашган эди.

Ҳазрати Ибн Умардек зот Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламдан билмаган бўлсалар, бундоқ ишни қилмасликлари эътиборидан бу ҳодиса ривояти ҳам ҳадислар қаторига қўшилган.

Ушбу ривоятдан олинadиган фойдалар:

1. Сафарда бўлмаган одам ҳам таяммум қилиши жоизлиги.

2. Таяммум ила намоз ўқигандан сўнг вақт чиқмай туриб сув топиш имкони бўлса ҳам таҳорат қилиб, намозни қайта ўқиш зарурати йўқлиги.

313- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ τ قَالَ: خَرَجَ رَجُلَانِ فِي سَفَرٍ فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ وَلَيْسَ مَعَهُمَا مَاءٌ فَتَيَمَّمَا صَعِيدًا طَيِّبًا وَصَلَّيَا ثُمَّ وَجَدَا الْمَاءَ فِي الْوَقْتِ فَأَعَادَ أَحَدُهُمَا الصَّلَاةَ وَالْوُضُوءَ وَلَمْ يُعِدِ الْآخَرُ ثُمَّ أَتَيَا رَسُولَ اللَّهِ ρ فَذَكَرَا ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ لِلَّذِي لَمْ يُعِدْ: أَصَبْتَ السُّنَّةَ وَأَجَزَأْتُكَ صَلَاتُكَ وَقَالَ لِلَّذِي تَوَضَّأَ وَأَعَادَ لَكَ الْآخِرَ مَرَّتَيْنِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ.

313. *Абу Саъид розияллоху анҳудан ривоят қилинади:*

«Икки киши сафарга чиқдилар. Намоз ҳозир бўлди. Икковларининг суви йўқ эди. Пок тупроқ ила таяммум қилиб намоз ўқидилар. Сўнгра вақт чиқмай туриб сув топдилар. Бас, улардан бири таҳорат ва намозни қайтарди. Бошқаси қайтармади. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам ҳузурларига келиб, у зотга бўлган нарсани зикр қилдилар. Бас, у зот қайтармаган шахсга:

«Суннатни топибсан. Намозинг кифоя қилади», дедилар. Таҳорат қилиб, намозини қайта ўқиганга эса:

«Сенга икки марта ажр берилади», дедилар.

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадисдан таяммум билан намоз ўқиб, вақт чиқмай туриб сув топилиб қолса, намозни қайта ўқимаслик афзал экани чиқади. Имом Шофеъийдан бошқа ҳамма уламолар шунга иттифоқ қилганлар.

Ушбу ҳадисдан олинандиган фойдалар:

1. Намозни таяммум билан бўлса ҳам тезроқ ўқиб олишга ҳаракат қилиш зарурлиги.
2. Ижтиҳод қилиш жоизлиги.

3. Таяммум билан ўқилган намозни қайта ўқимаслик афзаллиги. Чунки у намоз вақтида ҳамма шартлари мавжуд бўлган ҳолда ўқилган намоздир.

Шу билан таяммумнинг сабабларига оид баъзи ҳадислар мажмуасини ҳам ўрганиб чикдик. Албатта, бу мажмуа барча ҳадисларни ўз ичига олган эмас. Энди ҳадисдан бошқа далилларни ҳам қўшиб таяммумга сабаб деб келтирилган омиллар рўйхатини кўриб чиқайлик:

1. Таҳорат ва ғуслга кифоя қиладиган сувнинг йўқ бўлиши.

2. Сувни истеъмол қилишга қудратнинг йўқ бўлиши.

(Туткун, камалган, ваҳший ҳайвон ёки душмандан кўрққан шахслар каби).

3. Беморлик ёки дарднинг тузалиши ортга сурилиш хавфи.

4. Сувга ҳозир ёки келажакда эҳтиёж бўлиши.

Таҳорат қилиб қўйса ўша ҳаётий эҳтиёжга етмай қолиши.

5. Агар сув излаб кетса, моли ҳалокатга учраш хавфи бўлса.

6. Қаттиқ совуқ ёки сувнинг ўта совуқлиги.

7. Сув оладиган асбоб ёки воситанинг йўқ бўлиши.

8. Намоз вақти чиқиб кетиши хавфи.

Ислом шариатида таяммумни жорий қилишнинг ҳикматлари кўп. Аввало, таяммум осонликни кўзлаб жорий қилинган. Агар таяммумга рухсат берилмай, нима қилиб бўлса ҳам сув топиб таҳорат ва ғусл қилиш керак, дейилса, одамларга қийин бўлар эди. Чунки инсон ҳаётида турли ҳолатлар бўлиши мумкин. Доимо сув топилавермайди. Таяммумга рухсат айни муддао бўлган.

Бу рухсат ҳаттоки, Исломдаги ҳар бир енгилликнинг рамзига айланиб қолган. Кишиларда осонлик томонини олиш ҳақида сўз борганида: «сув бўлмаса, таяммум», дейилган экан, энди бу ишни қилаверамиз-да», дейиш

одатга айланиб қолган.

Иккинчидан, таяммум тартибни, одатланган ишни тарк қилмаслик чорасидир. Агар сув топмаган ёки буни ишлатиш имконига эга бўлмаган одамга таяммумга рухсат берилмаса, у ибодатларни вақтинча ташлашга мажбур бўлади. Бу эса уни ёмон нарсага одатланиб қолишига сабаб бўлади. Кейинчалик сув бемалол бўлса ҳам дангасалик қиладиган бўлиб қолади.

Учинчидан, таяммум намознинг қанчалик аҳамиятли ибодат эканини кўрсатади. Ҳадислардан ўрганганимиздек, таяммум асосан, намозни ўз вақтида ўқиш учун жорий қилинган.

Тўртинчидан, таяммум Аллоҳнинг амрига бўйинсунишнинг ёрқин намунасидир. Таяммум билан моддий маънодаги покланиш, яъни, кирни кетказиш ҳосил бўлмаслиги мумкин, лекин унда Аллоҳнинг амрига бўйсунишнинг, маънавий покланишнинг олий намунаси бор.

Мана, алҳамдулиллаҳ, «Ҳадис ва Ҳаёт» китобининг 4-жузъи тугади. Навбатдаги 5-жуз «Намоз китоби»дан бошланур.

МАНБАЛАР РЎЙХАТИ

1. Қуръони карим.
2. Муҳаммад Али ас-Собуний – Роваиъул баяни тафсиру аятил аҳками минал Қуръан Дору ихяит туросил арабий. Байрут.
3. Муҳаммад Али ас-Сайис – Тафсиру Аятил Аҳкам Матбаъату Муҳаммад Али Субайх.
4. Тафсири Ҳилол – Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф.
5. Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорий – Саҳиҳул Бухорий Тошкент. 1973.
6. Муслим ибн ал-Ҳажжож ал-Қурайший – Саҳиҳу Муслим Дорул кутубил илмия. Байрут.
7. Муҳаммад ибн Исо ат-Термизий – Сунанут Термизий. Дорул кутубил илмия. Байрут. 1987.
8. Сулаймон ибн ал-Ашъас ас-Сижистоний – Сунану Абу Довуд Дорул Боз. Макка.
9. Аҳмад ибн Шуъайб ан-Насайй – Сунанун Насайй Мактабут тарбиятил арабий лидувалил халиж. Риёз. 1988.
10. Муҳаммад ибн Язид ал-Қазвиний – Сунану Ибни Можа. Дору ихяит туросил арабий. Байрут. 1975.
11. Молик ибн Анас ал-Асбаҳий ал-Хумайрий – Муватаъул имами Малик. Дорун нафаис. Байрут. 1987.
12. Аҳмад ибн Ҳанбал – Муснадул имами Аҳмад ибни Ҳанбал. Дорул кутубил илмия. Байрут. 1978. 2-босма.
13. Абдуллоҳ ибн Баҳром ад-Доримий – Сунануд Даримий – Дорул фикри.
14. Муҳаммад ал-Муборакфурий – Тухфатул Аҳвазий бишарҳи жамиъит Термизий Дорул кутубил илмия. Байрут.
15. Муҳаммад Юсуф ал-Банурий – Маърифус сунани шарҳу сунанит-Термизий. Ал-Мактабатул банурия. Карачи.

16. Шоҳ Валийulloҳ ад-Дехлавий – Ҳужжатуллоҳил балиға. ал-Мақтабатус салафия. Лоҳур.

17. Саъийд Ҳавва – ал-Асасу Фис суннати ва фикҳиҳа. Дорус салом. Қоҳира. 1994. 1-босма.

18. Али Муҳаммад ал-Қори – Мирқотул мафатийҳ шарҳу мишкатул масабийҳ. Дору ихйат туросил арабий. Байрут.

19. Бадруддин ал-Айний – Умдатул Қорий шарҳу саҳиҳул Бухорий. Дорул фикр.

20. Аҳмад ибн Ҳажар ал-Асқалоний – Фатҳул Барий шарҳу саҳиҳил Бухорий. – Дорул райяни лит турос. Қоҳира. 1986. 1-босма.

21. Али Муҳаммад ал-Қори – ан-Ниқоятун мин шарҳи мухтасарил виқоя. – Император университети босмаҳонаси. Қозон. 1908.

22. Абдурраҳмон ибн Муҳаммад ал-Калибулий Шайхизода – Мажмаъул анҳури фи шарҳи мултақол абҳур. Дорул кутубил илмия. Байрут. 1989.

23. Абдуллоҳ ибн Маҳмуд ал-Мусалий – ал-Ихтияру ли таълили мухтар – Дорул Арқам. Байрут.

24. Алаъуддин Масъуд ал-Косоний – Бадаиъус Санаиъи фи тартибиш шароиъ. Дорул кутубил илмия. Байрут. 1997.

25. Аҳмад ибн Абдурроҳман ал-Мақдисий – Мухтасари минҳожил қосидийн. Мақтабату дорул баён. Дамашқ. 1978.

26. Зафар Аҳмад ал-Усманий ат-Танонавий – Эълаус суннан– Идоратул Куръани вал улумил Исламия. Карачи, Покистон. 1415 ҳ. й.